

— *Hemsterhusiana*, 18 —

Kringen rondom François Hemsterhuis

Jacob van Sluis

Kringen rondom

François Hemsterhuis

Vrienden, verwanten en passanten

Berltsum ~ Van Sluis

2018

Hemsterhusiana, volume 18

Collection dirigée par Jacob van Sluis

ISBN 978-0-244-06174-6

© Jacob van Sluis

<http://irs.ub.rug.nl/hemsterhuis>

Apple Mac mini

NeoOffice

Apple Chancery • Junicode • Verdana

31 I 2018

Verantwoording

Van de Nederlandse filosoof François Hemsterhuis (1721-1790) zijn bijna 1700 brieven van zijn hand overgeleverd. Hiervan zijn ruim 1250 gericht aan Adelheid Amalia geboren gravin von Schmettau (1748-1806), gehuwd met de Russische gezant te Den Haag, Dmitri Alekseevič Gallitzin. Transcripties van de brieven aan prinses Gallitzin zijn verzameld in tien delen met de verzameltitel *Ma toute chère Diotime*, verschenen in 2010-2015. Brieven door Hemsterhuis geschreven aan andere correspondenten zijn verzameld in twee aanvullende delen. Daarnaast zijn er nog bijna duizend brieven gericht aan Hemsterhuis bewaard gebleven, voor het merendeel met prinses Gallitzin als afzender.

Al deze brieven bieden uiteraard veel informatie over het leven en de werkzaamheden van Hemsterhuis. Vele persoonsnamen worden genoemd. Om al deze verwanten, vrienden en voorbijgangers te duiden is ter aanvulling dit deel *Kringen rondom François Hemsterhuis* samengesteld. Zo veel mogelijk zijn persoonsnamen herleid en waar nodig voorzien van een literatuurverwijzing. Maar voor beroemdheden als Spinoza en Goethe is dit niet nodig.

Er is bewust voor gekozen om dit deel, dat de delen met de correspondentie begeleidt, te presenteren als *Kringen* met aantekeningen, en niet als commentaar. De reden is allereerst dat er niet is gestreefd naar een volledige wijze van toelichting zoals dat gebruikelijk is bij een commentaar. De tweede reden is dat op deze wijze het eenvoudiger was om aantekeningen te scheiden van een personenregister. Uiteraard kan men de brieven digitaal doorzoeken en dat maakt een volledig register in belangrijke mate overbodig: het register kan volstaan met een verwijzing naar het deelnummer waarin men moet zoeken, en dat kan dus digitaal. Spellingsvarianten van de naam, wat het digitaal zoeken vaak zo lastig maakt, worden vermeld.

De kring van verwanten is ruim getrokken door alle afstammelingen van de vier grootouders tot ca. 1800 zo volledig mogelijk te presenteren. Hemsterhuis was niet een uitgesproken familieman, maar familierelaties hebben natuurlijk meegespeeld en het in kaart brengen ervan was nodig om de testamentaire afwikkeling van zijn nalatenschap te duiden. De werkwijze met *Kringen* maakte het ook mogelijk om in dit deel formele documenten rond huur van woningen en overlijden op te nemen. Voor het in kaart brengen van de werkkring is een lijst van leden van de Raad van State opgenomen, al had Hemsterhuis met slechts weinigen van hen een meer dan zakelijke omgang. Meer nabij stonden hem mensen aan wie hij presentemplaren van zijn boeken toezond, reden om de bewaard gebleven verzendlijsten in transcriptie op te nemen.

Verwijzingen naar de andere delen of gedeelten van de serie Hemsterhusiana met de correspondentie vinden plaats via omcirkelde getallen of letters; zie hieronder pagina 10. Nogmaals, het geheel van *Kringen rondom François Hemsterhuis* heeft niet de pretentie van volledigheid of van een commentaar bij de correspondentie. Dit boek dient als vraagbaak en als handvat bij de studie naar het leven en werk van Hemsterhuis.

Nota Bene – De bundeling van gegevens zoals verzameld in dit boek zijn voorlopig en onvolledig. De datum van de versie staat vermeld onderaan op de verso-zijde van de titelpagina.

Inhoudsopgave

1. Kringen van verwanten	11
2. Persoonlijke zaken en nalatenschap	42
3. Raad van State ten tijde van Hemsterhuis	60
4. Verzendlijsten	68
5. Verwijzingen in de brieven naar eigen geschriften	86
6. Aantekeningen bij de brieven	90
7. Personenregister bij de brieven	117
8. Corrigenda	227

Gebruikte afkortingen

- ADB* *Allgemeine Deutsche Biographie*. 56 delen; Leipzig 1875-1912.
- BH* Jacob van Sluis, *Bibliotheca Hemsterhusiana. Het boekenbezit van Tiberius en Frans Hemsterhuis, met genealogie en bibliografie* (Budel / Leeuwarden 2001) – met een volgnummer daaraan voorafgaand een aanduiding van het formaat: f=folio, q=quarto, o=octavo.
- BLGNP* *Biografisch lexicon voor de geschiedenis van het Nederlandse protestantisme* (zes delen; Kampen 1978-2006).
- Brummel* L. Brummel, *Frans Hemsterhuis, een filosofenleven* (Haarlem 1925).
- DVN* Digitaal vrouwenlexicon – via <http://resources.huygens.knaw.nl/vrouwenlexicon/>
- Elias* J.E. Elias, *De vroedschap van Amsterdam 1578-1795*. (twee delen; Haarlem 1903-1905).
- Fresco* Frans Hemsterhuis, *Lettres de Socrate à Diotime: Cent cinquante lettres du philosophe néerlandais Frans Hemsterhuis à la princesse Gallitzin; choisies, introduites, édités et annotés par Marcel Franz Fresco* (Deutsche Hochschulschriften) (Frankfurt am Main e.a. 2007).
- Gabriëls* A.J.C.M. Gabriëls, *De heren als dienaren en de dienaar als heer. Het stadhoudelijk stelsel in de tweede helft van de achttiende eeuw* (Hollandse historische reeks, 14) ('s-Gravenhage 1990).
- GKvM* *Goethe und der Kreis von Münster: zeitgenössische Briefe und Aufzeichnungen. In Zusammenarbeit mit Waltraud Loos herausgegeben von Erich Trunz. 2., überarbeitete und ergänzte Auflage* (Veröffentlichungen der Historischen Kommission Westfalens; XIX: Westfälische Briefwechsel und Denkwürdigkeiten, VI) (Münster, 1974).
- Hardenbroek* *Gedenkschriften van Gijsbert Jan van Hardenbroek, heer van Bergestein, Lockhorst, 's Heeraartsberg, Bergambacht en Ammerstol, president der Utrechtsche Ridderschap, gedeputeerde ter Generaliteitsvergadering enz. (1747-1787) uitgegeven en toegelicht door Dr. F.J.L. Krämer* (Werken uitgegeven door het Historisch Genootschap) (zes delen; Amsterdam 1901-1918).
- HeidenR* Jan K.H. van der Meer, m.m.v. Lotte C. van de Pol (uitg.), *De dagboeken van S.P.A. van Heiden Reinestein, kamerbeer en drost 1777-1785* (Gratama reeks; 3) (Assen 2007).

- KvM* *Der Kreis von Münster. Briefe und Aufzeichnungen Fürstenbergs, der Fürstin Gallitzin und ihrer Freunde. Herausgegeben von Siegfried Sudhof. 1. Teil (1769-1788). Mit einem Vorwort von Erich Trunz. 1. Hälfte: Texte. 2. Hälfte: Anmerkungen (Veröffentlichungen der Historischen Kommission Westfalens; 19) (Münster 1962).*
- NAdel* *Nederland's adelsboek, jg. 1 (1913)-...*
- NBW* *Nationaal Biografisch Woordenboek. 21 delen (Brussel 1964-2014).*
- NDB* *Neue Deutsche Biographie. Herausgegeben von der historischen Kommission bei der Bayerischen Akademie der Wissenschaften (26 delen; Berlin 1953-...).*
- NNBW* *Nieuw Nederlandsch biografisch woordenboek (10 delen; Leiden 1911-1937).*
- NPatr* *Nederland's patriciaat, jg. 1 (1910)-...*
- Rep.* *Repertorium van ambtsdragers en ambtenaren 1428-1861 – via <https://www.huylgens.knaw.nl>*
- SchutteB* *O. Schutte, Repertorium der buitenlandse vertegenwoordigers, residerende in Nederland 1584-1810 (Rijks Geschiedkundige Publicatiën) ('s-Gravenhage 1983) – De verwijzing is naar de paginanummers.*
- SchutteN* *O. Schutte, Repertorium der Nederlandse vertegenwoordigers, residerende in het buitenland 1584-1810 (Rijks Geschiedkundige Publicatiën) ('s-Gravenhage 1976). – De verwijzing is naar de paginanummers.*
- WP* *Wikipedia, met voorafgaande letters voor de taalversie:*
de. WP = Duits
en. WP = Engels
fr. WP = Frans
it. WP = Italiaans
la. WP = Latijn
nl. WP = Nederlands
WP = vermelding in verschillende taalversies
- BLGNP, NNBW* en de beide *Repertoria* van Schutte zijn digitaal te raadplegen via www.biografischportaal.nl
- ADB* en *NDB* zijn digitaal te raadplegen via www.deutsche-biographie.de

Verwezen wordt met omcirkelde nummers naar de deelnummers van de reeks *Hemsterhusiana*:

- Deel 1: *Ma toute chère Diotime, 1775-1778* (UB en LA Münster) – ①
- Deel 2: *Ma toute chère Diotime, 1779* (KB Den Haag; UB, LA Münster) – ②
- Deel 3: *Ma toute chère Diotime, 1781-1782* (KB Den Haag) – ③
- Deel 4: *Ma toute chère Diotime, 1783* (UB Münster) – ④
- Deel 5: *Ma toute chère Diotime, 1784* (UB Münster) – ⑤
- Deel 6: *Ma toute chère Diotime, 1785* (UB Münster) – ⑥
- Deel 7: *Ma toute chère Diotime, 1786* (UB Münster) – ⑦
- Deel 8: *Ma toute chère Diotime, 1787* (UB Münster) – ⑧
- Deel 9: *Ma toute chère Diotime, 1788* (UB Münster) – ⑨
- Deel 10: *Ma toute chère Diotime, 1789-1790* (UB Münster) – ⑩
- Deel 11: *Ma toute chère Daphné, 1780-1790* (KB Den Haag) – ⑪
- Deel 12: *Diverse correspondenten* (diverse vindplaatsen) – ⑫
Hierin voor de ontvangen brieven – ⑤.
- Deel 14: *Lettres de Diotime I, 1775-1781* (UB Münster) – ⑭.
- Deel 15: *Lettres de Diotime II, 1782-1784* (UB Münster) – ⑮
- Deel 16: *Lettres de Diotime III, 1785-1790* (UB Münster) – ⑯
- Deel 17: *Lettres de Diotime IV, 1775-1788* (diverse vindplaatsen in Münster) – ⑰

✓ vermelding op de verzendlijsten van door Hemsterhuis toegezonden boeken

Kringen van verwanten

Tot hoe ver reikt de familie? In welke mate kenden de bewoners in de Republiek van de achttiende eeuw hun familiebanden? Tot welke graad werd de verwantschap ervaren? Het antwoord hierop zal per familie en per persoon uiteengelopen hebben. Zeker is wel dat de familiebanden toen sterker werden ervaren dan in de huidige tijd. Om de kring van verwanten van Frans Hemsterhuis te tekenen moet de cirkel dus ruim getrokken worden.

De betekenis van de familie ten tijde van de Republiek kan moeilijk overschat worden, zeker wanneer er sprake van familiekapitaal in de materiële, maatschappelijke of politieke betekenis van dit woord.¹ Verwantschapsbetrekkingen vervulden essentiële maatschappelijke functies. Naarmate men naar status en stand succesvoller was, werd het meer essentieel om de belangen van de familie in het oog te houden. De keuze van een huwelijkspartner was van belang voor het uitbouwen van rijkdom, macht en aanzien. En aan de andere kant moest men voorkomen dat het familiebezit over vele kinderen verspreid zou raken. Elk familielid nam de afkomst als norm, met daaraan gekoppeld de plicht om het meegekregen familiekapitaal verder uit te bouwen; met familiekapitaal zowel in materiële als in geestelijke zin opgevat. Het individu werd gedragen door familiebanden en door netwerken die de familie had opgebouwd. Het ging om meer dan alleen 'het beste voor het kind' wanneer de ouders investeerden in opvoeding en studie. Verworven maatschappelijk kapitaal moest behouden blijven, als een vorm van pensioen, maar ook over het eigen levenseinde heen. Zoals een koopman er naar streefde dat de eigen firma overgenomen zou worden door zijn kinderen, zo bewerkte een regent of een hooggeplaatste commies op alle mogelijke manieren dat een zoon hem in dezelfde of in een vergelijkbare functie kon opvolgen. Bijvoorbeeld, binnen de familie Fagel vervulden vijf telgen de functie van eerste griffier bij de Staten-Generaal. Zulke quasi-dynastieke ambities waren onder regenten heel gewoon. Familieleden en verwantschapsbanden waren dus uiterst belangrijk voor iemands loopbaan.

Hieronder wordt als uitgangspunt gekozen de nakomelingen van de overgrootouders van Frans Hemsterhuis. Acht overgrootouders in vier echtparen representeren een generatie omstreeks 1650 werkzaam. Hun nakomelingen zijn in kaart gebracht door middel van vier zogenaamde parentelen, die de namen van de vier grootouders dragen: Hemsterhuis, Groenewold, De Wilde en Veen. Omdat overgrootmoeder-De Wilde als weduwe een tweede huwelijk aanging en

1 Joop de Jong, *Een deftig bestaan. Het dagelijks leven van regenten in de 17de en 18de eeuw*. (Utrecht / Antwerpen, 1987), 83-88.

ook uit dit huwelijk kinderen verkreeg, is er binnen dit derde parenteel als supplement een parenteel Rietmolen toegevoegd. Juridisch en genetisch gesproken is deze bloedband dus ver, maar, zo zal blijken, er zijn goede redenen om deze toch in kaart te brengen.

Het volgende overzicht, uitgaande van Frans Hemsterhuis en met de familienamen van de parentelen vet gedrukt, kan als leidraad dienen:

Generatie IV:

Frans Hemsterhuis (1721-1790)

Generatie III (ouders):

Tiberius Hemsterhuis (1685-1766) & Cornelia Maria de Wilde (1686-1766)

Generatie II (grootouders):

Franciscus Hemsterhuis (ca. 1630-na 1720) & Maria Groenewold (ca. 1660-ca. 1720)

Jacobus de Wilde (1645-1721) & Hermina Veen (1658-1710)

Generatie I (overgrootouders):

Tiberius Syboldi **Hemsterhuis** (overleden na 1649) & Juidith Fransen Meindert Jansen **Groenewold** (overleden 1702) & ... (overleden vóór 1681)

Willem **de Wilde** (overleden 1655) & Hillegont Herperts (later gehuwd **Rietmolen**; overleden 1668)

Egbert **Veen** (1630-1706) & Maria Arminius (1638-1690)

De beschreven generaties zijn met Romeinse cijfers genummerd van I (de overgrootouders) tot V. Telgen van de zesde generatie, voor zover geboren voor 1800, worden vermeld bij hun ouders; personen van de zevende generatie worden niet meer genoemd. Binnen elke parenteel zijn de gegevens over de nakomelingen verzameld tot ca. 1800. Om twee redenen is ervan afgezien om de parentelen naar latere generaties toe verder uit te werken. De belangrijkste reden is dat Frans Hemsterhuis als hoofdpersoon in 1790 is overleden en daarmee vervalt het uitgangspunt “Verwanten rondom Frans Hemsterhuis” voor een latere periode. Bijkomende reden is dat de invoering van de burgerlijke stand in Nederland in 1811 maakt dat een verdere ontsluiting voor belangstellenden tamelijk eenvoudig zal zijn.

Los van het min of meer formele belang van de verwantschapsbanden staat de persoonlijke beleving ervan. Over het familiegevoel van Frans Hemsterhuis zijn twee voorvallen illustratief. De eerste aanwijzing wordt geboden in de

uiteenlopende aanhef van zijn brieven gericht tot Anna Catharina Rumpf. Haar afkomst is te herleiden via de parenteel Rietmolen, dus de verwantschapsgraad gaat slechts over één van de overgrootouders. Hemsterhuis spreekt haar in de eerste bewaard gebleven brief uit 1746 aan met “Mademoiselle très honorée Cousine”: er is bij hem een besef van verwantschap en hem is meegegeven die te respecteren. Maar in de latere brieven wordt de aanhef neutraal: “Madame”. Blijkbaar werd de afstand in verwantschap toch te groot geacht om een familiale aanhef te rechtvaardigen. Het tweede voorbeeld over Hemsterhuis’ relatie met zijn verwanten is ontleend aan een brief die na zijn overlijden door zijn volle neef Frans Pardicque is geschreven. Deze schrijft dan: “Het was reeds zeedert veele Jaaren, dat hij geene de minste kennisse of omgang meerder had gehouden met een eenige Germain neeff of nigť zo van vaders als van moeders zeyde”.² Deze mededeling over zijn terughoudende relatie met zijn familie lijkt in overeenstemming met de andere bronnen, althans er zijn zo goed als geen stukken overgeleverd waaruit geregeld contact blijkt. Het kan ook zijn dat bij François Hemsterhuis het familiegevoel met het klimmen der jaren afgenomen is. Er waren niet veel naaste familieleden: zijn beide broers waren als jongemannen overleden, zijn ouders leefden nog tot 1766, geen van zijn grootouders heeft hij gekend. En niet te vergeten: zelf bleef hij ongehuwd, dus er was ook geen schoonfamilie. Naar familie toe moet een zekere eenzaamheid hem hebben gekenmerkt.

Overziet men het verloop van de generaties, dan is onmiskenbaar een sociale stijging zichtbaar. De eerste generatie toont lagere beroepen (koopman, schoolmeester, loodgieter) en wat hogere burgerij (commies, arts). Maar in de tweede generatie gaat het al opwaarts: hoogleraren, officieren, een advocaat, hogere administratieve functies en de eerste vertegenwoordigers in het stadsbestuur. De overgang van het Friese of Groningse platteland naar de stadscultuur van Holland wordt definitief: Den Haag, Amsterdam en in mindere mate Utrecht. Bij de vierde generatie komen er adellijke huwelijkspartners, met name binnen de tak van De Wilde. Het is louter hypothetisch, maar wellicht zou de familie Hemsterhuis in aanmerking zijn gekomen voor verheffing in de adelstand, waarmee koning Willem I in de eerste jaren na 1813 zo veel verdienstelijke families honoreerde.

De weergave van de generaties en personen is conform het genealogische gebruik. De personen die de stamreeks voortzetten hebben voorafgaand aan hun beschrijving een unieke code, bestaande uit een letter in kapitaal gevolgd door

2 De volledige brief, in afschrift aanwezig in Tresoor te Leeuwarden (488 Hs nr. C), in: *BH*, 198-199.

een Romeins cijfer voor de generatie en een volgende letter onderscheidend binnen de generatie. De letter in kapitaal duidt de tak aan die door de verschillende parentelen worden vertegenwoordigd: A voor Hemsterhuis, B voor Groenewold, C voor De Wilde met C* voor de zijtak Rietmolen, en D voor Veen. De gegevens over de ouders van Frans Hemsterhuis zijn genoteerd bij de eerste vermelding onder parenteel-A; bij de andere parentelen is er volstaan met verwijzingen. Gestreefd is naar volledigheid van deze genealogische gegevens, maar het is lang niet gelukt om bijvoorbeeld het jaar van overlijden te achterhalen. Verwijzingen naar bestaande literatuur worden vermeld, maar vele gegevens zijn ontleend aan de gebruikelijke genealogische bronnen in de archieven zonder nadere verwijzing: Tresoar te Leeuwarden, Groninger Archieven te Groningen, Utrechtse archieven te Utrecht, Stadsarchief Amsterdam, Gemeente-archief Den Haag en Centraal Bureau voor Genealogie te Den Haag.

A – Parenteel Hemsterhuis

De oudst bekende vermelding van de familienaam Hemsterhuis staat genoteerd in het *Album studiosorum* van de Franeker universiteit: op 11 juli 1649 laat Syboldus Hemsterhuis (A-IIa) zich daar als student in het matrikel inschrijven. Later dat jaar, in de opdrachten van academische oefendisputaties eert hij zijn vader en broer (de laatste aangeduid als “*Fratri unico*”) beiden eveneens met deze familienaam. Veel eerder staat vader Sybolt Tyebbes nog zonder familienaam als student in het Franeker matrikel vermeld, maar wel liet hij zijn voornaam en patroniem latiniseren tot Tiberius Syboldi, in academische kring toen heel gebruikelijk.

De gekozen familienaam heeft een geografische oorsprong. In Friesland werden vaak familienamen gekozen met een verwijzing naar een plaatsnaam, doorgaans grondbezit. De familie stamde af van eigenerfde boeren – dat wil zeggen: boeren met eigen land, ter onderscheid van pachtboeren – te lokaliseren op een boerderij aan het buurschap De Hem, gelegen halverwege tussen Jorwerd en Baard. Overigens, deze boerderij en het bijbehorende land werd in 1669 buiten de familie verkocht. Tiberius Syboldi Hemsterhuis markeert zo een belangrijke overgang binnen de familie: anders dan zijn voorvaderen was hij geen boer maar een koopman, hij was de eerste die aan een universiteit gestudeerd had en met de latinisering van zijn voornaam en de latere toevoeging van een familienaam

markeert hij de overgang naar de latere geleerden Hemsterhuis.

Het is opmerkelijk dat alle telgen uit de generatie van François Hemsterhuis, voor zover zij de familienaam droegen en die hieronder als de vierde generatie zijn beschreven, ongehuwd bleven. Aldus is de familienaam Hemsterhuis in 1813 uitgestorven met de laatste telg die deze naam droeg: Franciscus Tiberius Hemsterhuis (A-IIIc-4).

D.J. van der Meer & J. van Sluis, 'Het geslacht Hemsterhuis', in: Y. Brouwers e.a. (red.), *Genealogysk jierboek* 1991. (Ljouwert 1991), 30-44. – Bewerkt en herdrukt in: *BH*, 247-262.

A-I. **Tiberius Syboldi (Tyebbe Sybolts) Hemsterhuis**, koopman te Sneek, overleden na 1649, zoon van Sybolt Tyebbes en Hotscke Taekes; gehuwd Sneek 12 april 1625 met **Juidith Fransen**, geboren Leeuwarden? – Uit dit huwelijk:

1. ..., geboren Sneek 10 februari 1626.
2. **Syboldus Hemsterhuis**, volgt A-IIa.
3. **Franciscus Hemsterhuis**, volgt A-IIb.
4. **Jantien Hemsterhuis**, gedoopt Sneek 13 oktober 1633.

A-IIa. **Syboldus Hemsterhuis**, geboren Sneek? omstreeks 1627, med. dr., arts te Leeuwarden, overleden Leeuwarden? 1667; gehuwd Leeuwarden 1 oktober 1654 met **Margaretha Swilda (Suilda)**, geboren Leeuwarden? omstreeks 1630, overleden na 1706. – Uit dit huwelijk:

1. **Judich Hemsterhuis**, gedoopt Leeuwarden 18 juli 1655, jong overleden.
2. **Johannes Hemsterhuis**, geboren Leeuwarden 1 januari 1657, med. dr., hoogleraar in de medicijnen te Franeker, overleden Franeker 6 januari 1706; gehuwd Goutum 21 januari 1694 met **Rixt de Horn**, gedoopt Leeuwarden 21 mei 1662, begraven Leeuwarden (Westerkerk) 5 april 1731. – Uit dit huwelijk geen kinderen.
3. **Judich (Judith) Hemsterhuis**, volgt A-IIIa.
4. **Ocratie Hemsterhuis**, gedoopt Leeuwarden 23 maart 1664.
5. **Sara Hemsterhuis**, gedoopt Leeuwarden 7 maart 1666, begraven Leeuwarden 23 juni 1724.

A-IIb. **Franciscus Hemsterhuis**, geboren Sneek? omstreeks 1630, med. dr., arts te Groningen, overleden Groningen? na 1720; gehuwd Groningen (Nieuwe Kerk) 16 juli 1684 met **Maria Groenewold**, geboren Bellingeweer omstreeks 1660, overleden Groningen? omstreeks 1720, dochter van Meindert (Meynard) Jansen Groenewold en – Uit dit huwelijk:

1. **Tiberius Hemsterhuis**, volgt A-IIIb.
2. **Meinardus Hemsterhuis**, volgt A-IIIc.

A-IIIa. **Judich (Judith) Hemsterhuis**, gedoopt Leeuwarden 2 januari 1659, overleden vóór 1695; gehuwd Bergum (Frl.) januari 1685 met **Franciscus van Velsen**, geboren Goënga 14 juli 1654, gereformeerd predikant te Wommels (1674), Bergum (1679) en Harlingen (1693-1724), overleden Harlingen 21 maart 1724, zoon van Gerhardus van Velsen en Rixtia Sperchemius, weduwnaar van Sara Poutsma; hij hertrouwde omstreeks 1694 met Elisabeth Cornelisdr. Frisius (Vrisius) en 4° huwelijk Harlingen 23 januari 1714 met Isabella Arnoldus (Arnoldi). – Uit dit huwelijk:

1. **Gerardus van Velsen**, gedoopt Bergum (Frl.) 21 augustus 1681, jong overleden.
2. **Udilia van Velsen**, gedoopt Bergum (Frl.) 21 augustus 1681, overleden vóór 1683.
- 3a. **Titia van Velsen**, gedoopt Bergum (Frl.) 16 mei 1683.
- 3b. **Udilia van Velsen**, gedoopt Bergum (Frl.) 16 mei 1683.
5. **Sara van Velsen**, gedoopt Bergum (Frl.) 6 juni 1690.

A-IIIb. **Tiberius Hemsterhuis**, gedoopt Groningen (Nieuwe Kerk) 8 januari 1685, hoogleraar, overleden Leiden 7 april 1766, begraven Leiden (Pieterskerk) 10 april 1766; gehuwd Amsterdam (Oude Waalse Kerk) 18 oktober 1716 met **Cornelia Maria de Wilde**, geboren 26 maart 1686, gedoopt Amsterdam (remonstrants) 27 maart 1686, overleden Leiden 13 april 1766, begraven Leiden (Pieterskerk) 14 april 1766, dochter van Jacobus de Wilde en Hermina (Henderina) Veen. – Uit dit huwelijk:

1. **Jacobus Hemsterhuis**, gedoopt Amsterdam (remonstrants) 17 januari 1717, marine-officier, overleden in het buitenland vóór 1740; ongehuwd.
2. **Frans (Franciscus, François) Hemsterhuis**, geboren Franeker 27 december 1721, gedoopt Franeker (gereformeerd) 1 januari 1722, overleden Den Haag 7 juli 1790, begraven Leiden (Pieterskerk) 11 juli 1790; ongehuwd.
3. **Tiberius Hemsterhuis**, gedoopt Franeker (gereformeerd) 15 juni 1724, begraven Leiden (Pieterskerk) 17 december 1748; ongehuwd.

Te Leiden woonde het gezin met twee dienstboden van 1747 tot 1766 in een huurwoning aan een gracht, Rapenburg 47.

Jan Gerard Gerretzen, *Schola Hemsterbusiana. De herleving der Grieksche studiën aan de Nederlandsche universiteiten in de achttiende eeuw van Perizonius tot en met Valckenaer*

(Nijmegen / Utrecht 1940). – Th.H. Lunsingh Scheurleer, C. Willemijn Fock en A.J. van Dissel, *Het Rapenburg, Geschiedenis van een Leidse gracht*. Deel IIIb: Meijenburg. (Leiden 1988), 671, 680.

A-IIIc. **Meinardus Hemsterhuis**, gedoopt Groningen (Nieuwe Kerk) 13 maart 1687, conrector van de Latijnse school te Groningen, overleden Groningen 16 november 1774; gehuwd Groningen (Martinikerk) 21 december 1721 met **Ida Gerardina Wedda**, gedoopt Groningen (Martinikerk) 17 januari 1699, begraven Groningen 8 september 1747, dochter van Gerhard Wedda, gereformeerd predikant te Opwierda, en Allegonda Wiggering. – Uit dit huwelijk:

1. **Maria Allegonda Hemsterhuis**, gedoopt Groningen (Martinikerk) 29 november 1722, overleden Groningen 13 maart 1807; ongehuwd.
2. **Gerard Hemsterhuis**, gedoopt Groningen (Martinikerk) 28 maart 1724, jong overleden.
3. **Gerardt Hemsterhuis**, gedoopt Groningen 1 juli 1725.
4. **Franciscus Tiberius Hemsterhuis**, gedoopt Groningen (Martinikerk) 25 oktober 1729, lid van het college van gezworenen te Groningen, overleden Groningen 22 juli 1813; ongehuwd. Hij was in 1758 aan de Groningse Academie gepromoveerd in de rechten.
5. **Sara Gerardina Hemsterhuis**, gedoopt Groningen (A-kerk) 21 januari 1733, overleden Groningen 23 mei 1811; ongehuwd.
6. **Gerharda Theodora Hemsterhuis**, geboren Groningen 24 juli 1736, gedoopt Groningen (A-kerk) 25 juli 1736, overleden Groningen 25 januari 1800; ongehuwd.
7. **Catrina Adriana Hemsterhuis**, gedoopt Groningen (Martinikerk) 4 november 1739.

Voor Wedda: W. Duinkerken, *Sinds de Reductie in Stad en Lande van Groningen. Biografisch-genealogisch lexicon van de predikanten, die sinds 1594 de Gereformeerde en (sinds 1816) de Hervormde gemeenten tussen Eems en Lauwers hebben gediend*, 2 dln. (Bedum 1991), II, 494.

Supplement 1: Het predikantengeslacht Van Velsen

In de vroegmoderne tijd was het, zoals bij zoveel beroepen, niet ongebruikelijk dat de zoon van een predikant in de voetsporen van zijn vader trad. Ongeveer

een derde van de predikanten stamt uit een predikantsgezin.³ Want aan het predikantschap kon een zekere maatschappelijke status worden ontleend en het was dan zaak om dit aanzien te behouden. Anders dan bij andere beroepen, zoals boer of koopman waarbij nog sprake is van een aanzienlijke kapitaalinvestering in roerende en onroerende goederen, zal bij predikanten sprake zijn geweest van een wat bij gebrek aan betere termen omschreven kan worden als ideëel familiekapitaal. Vader had gestudeerd en hij was van mening dat ook de zonen dienden te studeren. Theologie was in zekere zin wel een povere studie – de echte elite koos voor rechten – maar op termijn maakte ze een verdere opgang naar bijvoorbeeld een professoraat of een lagere bestuursfunctie mogelijk. In de negentiende eeuw zal dit verschijnsel nog sterker worden, wanneer door de verschillende afscheidingsbewegingen er binnen elk kerkgenootschap de vraag naar voormannen en leiders groeit.

Bij Van Velsen is er zo sprake van vier generaties gereformeerde predikanten, waarbij het aan het einde van de achttiende eeuw stopt. Stamvader is **Lambertus van Velsen**, in 1616 aangesteld als conrector van de Latijnse school te Sneek 1616. Zijn zoon **Gerhardus van Velsen** (senior; 1627?-1673) was de eerste predikant van de familie, te Goënga (1649) en Oosthem c.a. (1665). Zijn beide zonen **Franciscus van Velsen** (senior; 1654-1724, zie boven onder A-IIIa) en **Tarquinius** (Tjerk of Teije) **van Velsen** (1659-1693) werden predikant, de laatstgenoemde te Wolsum en Westhem vanaf oktober 1681. Niet uit het eerste huwelijk met Judich Hemsterhuis, maar uit het tweede huwelijk met Elisabeth Cornelisdr Frisius werden twee zonen geboren die eveneens in de voetsporen van hun vader traden. **Gerardus** (Gerryt) **van Velsen** (junior; 1696-1782) werd gereformeerd predikant achtereenvolgens te Wier (1718), Waaxens en Brantgum (1725) en vanaf 1753 tot zijn emeritaat in 1769 te Harlingen. Zijn loopbaan weerspiegelt een mooie opgang in standplaatsen. Broer **Cornelis van Velsen** (1698-1743) had zijn standplaats te Wolsum en Westhem vanaf oktober 1724 tot aan zijn voortijdige dood. Diens zoon **Franciscus van Velsen** (junior; 1725?-1788) vertegenwoordigde als enige de vierde generatie van predikanten, met standplaats Gaastmeer vanaf april 1763. Hij was ongehuwd.

Niet alleen de zonen, maar ook de dochters konden de familietraditie voortzetten door met een predikant te trouwen. Predikantengeslachten konden zo aan elkaar verzwagerd raken. De echtgenote van Gerardus (junior) van Velsen,

3 F.A. van Lieburg, *Profeten en hun vaderland. De geografische herkomst van de gereformeerde predikanten in Nederland van 1572 tot 1816*. (Zoetermeer 1996), 101-102; voor de negentiende eeuw: David Bos, *In dienst van het koninkrijk. Beroepsontwikkeling van hervormde predikanten in negentiende-eeuws Nederland*. (Amsterdam 1999), 16-22.

Leeukien Rijpema (of Livia Ripema; 1708-1794), had eveneens predikanten in de familie; een oudoom Rinso van Rijpama (1657?-1702) was predikant te Oostrum en later te Metslawier en haar broer Ritsco Ripema (1701-1770) te Sebaldeburen (Gr.) en Antwerpen.

Rechtstreekse contacten van Frans Hemsterhuis met de families Van Velsen en Rijpema zijn mij niet bekend.

Boekzael, jg. 1724a, 497-498 (Franciscus I); jg. 1782a, 731-732 (Gerardus II). – M. de Haan Hetteema & A. van Halmael, *Stamboek van den Frieschen, vroegen en lateren, adel*, 2 dln. (Leeuwarden 1846), I, 398-399, II, 276. – Petronella J.C. Elema & Reid van der Ley, 'Rijpema; een Fries-Groningse familie', in: Y. Brouwers e.a. (red.), *Genealogysk jierboek 1991* (Ljouwert 1991), 45-79.

Supplement 2: neef Thomas Wopkens

In de aanhef van een brief aan Thomas Wopkens spreekt Tiberius Hemsterhuis deze aan als 'Mijn Heer en Waerde Neef'. Het gaat om een condoleancebrief, met als dagtekening Franeker 3 mei 1729: 'Ik heb met leetwesen verstaen het overlyden van UE: waerde Moeder Saapke Klaes [...] een Vrouw van zulke hooge jaeren [...]'.⁴

Thomas Wopkens was doopsgezind voorganger te Harlingen van 1729 tot 1746. Mogelijk was hij geboren te Leeuwarden in 1700 en is hij te Harlingen overleden in 1755. Een andere bron meldt echter 20 augustus 1754 als overlijdensdatum.⁴ Hij is vermoedelijk de zoon van Wopke Clases afkomstig van Grouw en Saapke Clases (-dochter) afkomstig van Leeuwarden: hun huwelijk staat genoteerd in het trouwboek van de gereformeerde kerk te Grouw, 4 maart 1683.

Het is mij echter niet mogelijk gebleken om de familieband met deze neef nader in te vullen. Opgemerkt moet worden dat de term 'neef' veel ruimer werd gebruikt dan voor een volle neef of voor een oomzegger.

Wopkens was meer dan alleen een neef van vader Tiberius, hij was ook een vakgenoot. Wopkens – de naam is een patroniem, maar ik hanteer deze hier toch maar als ware het een familienaam – schreef enkele filologische werken, onder meer een commentaar op Cicero.

Voor de aangehaalde brief: Tresoar, PB Hs 512 nr. 19. – Historisch Centrum

⁴ Dit stemt overeen met de vermelding van ene Tomas Wopkens in het begraafregister van de Jacobijnerkerk te Leeuwarden, 27 augustus 1754.

Leeuwarden, toegangsnummer 190-A, dossier Thomas Wopkens. – Tresoar, Gen. 508, Collectie Osinga, p. 172: Register van lijfrenten ten laste van de provincie Friesland, Archief van de Rekenkamer RIc 53. – Voor Wopkens: *NNBW*, X:1236v.

B – Parenteel Groenewold

Van de vier takken is die van overgrootvader Groenewold het meest ongewis en – het zal ermee samenhangen – de bijbehorende parenteel is het minst uitgewerkt. Het is zelfs niet geheel zeker dat de hier genoemde Meindert Janszoon de overgrootvader is, maar het is wel waarschijnlijk, mede gelet op de doorgave van de voornaam Meindert naar zijn kleinzoon Meinardus Hemsterhuis (A-IIIc). De naam van de overgrootmoeder heb ik echter niet kunnen achterhalen. De oudste bekende vermelding van de familienaam Groenewold is bij de doop van dochter Jantjen in 1667. In de doop-, trouw- en begraafboeken (DTB) treffen we ook spellingsvarianten aan: Groenewolt, Groenewolds, Groenewolts en zelfs Gronwols. Helaas zijn de DTB-gegevens van de Groninger Ommelanden zeer onvolledig overgeleverd.

Behalve de genealogische onvolledigheid geldt voor deze tak ook dat ze in maatschappelijk opzicht de minst aanzienlijke is. Het huwelijk tussen grootouders Maria Groenewold en Franciscus Hemsterhuis lijkt niet te zijn ingegeven door overwegingen van stand of profijt: het leeftijdsverschil tussen de echtelieden was erg groot en het oudste kind kwam te snel.

Latere contacten van Frans Hemsterhuis met familieleden uit deze Groninger tak zijn niet aanwijsbaar.

B-I. Meindert (Meynard) Jansen Groenewold, schoolmeester te Bellingweer (1653-1664) en te Loppersum (1664-1702), overleden 1702; 1° gehuwd met **N.N.**, overleden vóór 1681; 2° gehuwd Loppersum (proclamatie) 20 mei 1681 met **Grietje Arents**. – Uit het eerste huwelijk:

1. **Jan Meynders Groenewold**, volgt B-II.
2. **Maria Groenewold**, gehuwd met **Franciscus Hemsterhuis**: grootouders van Frans Hemsterhuis aan vaderszijde, zie voor hen en hun nageslacht hierboven A-IIb.
3. **Jantjen Groenewold**, gedoopt Loppersum 1 januari 1667.

De overgeleverde doopboeken van Bellingeweer beginnen pas in 1668, dus na het vertrek van meester Groenewold, en die van Loppersum melden slechts de geboorte van één kind, Jantjen. De naam van de moeder wordt daarbij niet

vermeld. Pas een later huwelijk van Groenewold is geboekstaafd, met Grietje Arents, weduwe van Frans Pieters afkomstig uit de stad Groningen. De eerste echtgenote (of mogelijk: eerdere echtgenotes) is dus niet bekend.

Een schoolmeester was een kleine notabele op een plattelandsdorp, maar als aanvulling op het inkomen waren doorgaans nevenwerkzaamheden nodig: organist en voorzanger in de kerk, of als kleine boer. Meindert Jansen Groenewold was schoolmeester te Bellingeweer van 1653 tot 1664 en vervolgens tot 1702 in Loppersum; vermoedelijk is hij in het laatstgenoemde jaar overleden. De overgang van Bellingeweer naar Loppersum was een forse promotie in die zin dat de nieuwe standplaats een van de best betalende was in de Groninger Ommelanden. De schoolmeester van Bellingeweer had in 1773 een geschat jaarinkomen van van 252 gulden en die te Loppersum 582 gulden; vanaf 1650 tot ongeveer 1800 waren deze inkomens over het algemeen stabiel.

Jaap Bottema, *Naar school in de Ommelanden: Scholen, schoolmeesters en hun onderwijs in de Groninger Ommelanden*. (Bedum 1999), 85, 90, 143 over inkomens, 167 over 'Meindert Jansen Groenewold'.

B-II. Jan Meynders Groenewold; gehuwd Loppersum 6 januari 1678 met **Hillichjen Dercx**. – Uit dit huwelijk:

1. **Hendrick Groenewold**, gedoopt Loppersum 25 oktober 1678.
2. **Houke Jans Groenewold**, volgt B-III.

Voor mogelijke nakelingen van Hendrick Jans Groenewold, zie: R.H. Alma e.a. (red.), *Groninger kwartierstatenboek 3* (Groningen 2008), nr. 94-52.

B-III. Houke Jans Groenewold; gehuwd Groningen (Martinikerk) 8 mei 1703 met **Wessel Jans Ippen** (Ippinck, Ippingh, Ippinga).

C – Parenteel van Willem de Wilde

De stijging op de sociale ladder binnen deze tak is opmerkelijk, van eenvoudige middenstand naar een vermogende bestuurlijke elite, bekroond met adellijke huwelijken. De eerste twee generaties lijken volbloed remonstrants te zijn; de kinderen van Jacobus de Wilde (C-IIb) werden allen remonstrants gedoopt.

Met het overlijden van Frans de Wilde (C-IVb) is in 1790 de laatste mannelijke nakomeling van grootvader Jacob de Wilde (C-IIb) die deze familienaam voerde, overleden.

C-I. **Willem de Wilde**, loodgieter-pompenmaker te Den Haag, overleden Den Haag 4 februari 1655, zoon van Simon de Wilde en ...; gehuwd Den Haag (stadhuis) 1640 met **Hillegont Herperts (Harpers, Herpers, Herbers)**, geboren Gouda, overleden Den Haag (Kloosterkerk) 12 januari 1668, dochter van Dirk Herperts (Herbers), arts, en Trijntje Jans; zij hertrouwde in 1657 met Barent Rietmolen, zie hieronder C*-I. – Uit dit huwelijk:

1. **Simon de Wilde**, loodgieter-pompenmaker te Den Haag, overleden voor of in 1667; gehuwd met **Anna van den Bruijll**, overleden in of na 1667.
2. **Dirck**, volgt C-IIa.
3. **Jacobus**, volgt C-IIb.
4. **Herman de Wilde**, geboren Den Haag 19 maart 1649, in 1674 kapitein der infanterie, kolonel-commandant van het regiment Waldeck 1692, majoor-commandant van Maastricht 1694, brigadier in het regiment der Zwitsers en Grisons 1702, vanaf 1703 ordinaris raad en opperbevelhebber in NOI, overleden Batavia 14 november 1707; gehuwd met **Johanna Magdalena de Bollan**, weduwe van Johan Maurits van Happel, overleden Batavia 1732, dochter van Jacques de Bollan en

Mogelijk was er ook nog een dochter Isabella, maar door het ontbreken van doopboeken van de remonstrantse kerk zijn de geboortes van de kinderen lastig te achterhalen. Na het overlijden van Hillegont Herperts heeft Barent Rietmolen zich over zijn stiefkinderen ontfermd; het was waarschijnlijk door bemiddeling van zijn stiefvader dat Jacobus een lucratief positie verkreeg in Amsterdam en er een goed huwelijk aanging. Voor kinderen uit het tweede huwelijk van Hillegont Herperts met Barent Rietmolen, zie C*-I hieronder.

C-IIa. **Dirck de Wilde**, clerk-ordinaris van de Generaliteitsrekenkamer vanaf 1668, begraven Den Haag 2 december 1704; ondertrouw Den Haag 14 november 1666 met **Françoise van der Mast**, begraven Den Haag 2 november 1679, dochter van Hendrick van der Mast en Isabella de Wilde. – Uit dit huwelijk:

1. **Willem de Wilde**, gedoopt Den Haag (Nieuwe Kerk) 4 oktober 1667, jong overleden.
2. **Hendrick de Wilde**, gedoopt Den Haag (Grote Kerk) 28 oktober 1668, overleden Haarlem, begraven Den Haag 2 oktober 1745.
3. **Hillegonda de Wilde**, gedoopt Den Haag (Nieuwe Kerk) 22 januari 1670.
4. **Willem de Wilde**, gedoopt Den Haag (Nieuwe Kerk) 27 september 1672.
5. **Isabella de Wilde**, gedoopt Den Haag (Grote Kerk) 20 mei 1674, jong overleden.

6. **Isabella de Wilde**, gedoopt Den Haag (Grote Kerk) 5 mei 1675. In 1705 was zij “inwonende bij Anna van der Mast, weduwe wijlen d’Heer Justus van Ewijk” (Hulkenberg, *a.w.*, p. 32).
7. **Barent de Wilde**, gedoopt Den Haag (Nieuwe Kerk) 12 januari 1677.
8. **Anna de Wilde**, gedoopt Den Haag (Grote Kerk) 22 oktober 1679, begraven Den Haag 2 september 1701; ongehuwd.

C-IIb. **Jacobus de Wilde**, geboren Den Haag 14 december 1645, commies en proviandmeester van de magazijnen op de Langackerschans, directeur van ’s Lands Militie, commies van de hoofdelijke betaling ter Admiraliteit te Amsterdam, ontvanger-generaal bij de admiraliteit te Amsterdam, begraven Amsterdam (Oude Kerk) 15 maart 1721; gehuwd Sloterdijk 10 januari 1677 met **Hermina (Henrina, Henderina) Veen**, geboren Amsterdam 3 november (gedoopt 8 november) 1658, begraven Amsterdam (Oude Kerk) 7 augustus 1710, dochter van Egbert Veen en Maria Arminius. – Uit dit huwelijk:

1. **Hendrina de Wilde**, gedoopt Amsterdam 1 mei 1679, begraven Amsterdam (Westerkerk) 18 juli 1681.
2. **Maria de Wilde**, volgt C-IIIa.
3. **Willem de Wilde**, volgt C-IIIb.
4. **Cornelia Maria de Wilde**; gehuwd met **Tiberius Hemsterhuis**, ouders van Frans Hemsterhuis; zie voor hen en hun kinderen hierboven A-IIIb.
5. **Egbert Veen de Wilde**, volgt C-IIIc.
6. **Hillegonda de Wilde**, volgt C-IIId.
7. **Hendrina de Wilde**, volgt C-IIIE.
8. **Herman de Wilde**, gedoopt Amsterdam 5 oktober 1692, vermoedelijk overleden vóór 1721.
9. **Cornelis de Wilde**, gedoopt Amsterdam 24 maart 1694, begraven Amsterdam (Westerkerk) 15 maart 1695.
10. **Anna de Wilde**, geboren omstreeks 1695; gehuwd Amsterdam (Waalse Kerk) 12 december 1712 met **Anthony Rooleeuw**, geboren Amsterdam? omstreeks 1682, koopman.

Het echtpaar De Wilde-Veen woonde in een grachtenpand aan de Keizersgracht te Amsterdam, tegenwoordig nummer 333. Daar toonde Jacob de Wilde aan bezoekers, als een particulier museum, een rijke collectie aan oudheden. Tot zijn collectie behoorden oud-Griekse munten en gesneden stenen (‘gemmae’). Van verre kwamen bezoekers om de collectie te bekijken, o.a. Czaar Peter van Rusland enkele malen in 1697 en Von Uffenbach in 1711. In de hieronder vermelde gedrukte catalogus van deze gemmen uit 1703 is een portret van

Jacobus de Wilde opgenomen. Dochter Maria tekende en graveerde de munten en penningen voor zulke uitgaven. Ook werd zij geroemd om haar gedichten en vanwege haar muziekspel. Opmerkelijk is dat de oudste zoon Willem de tsaar volgde op diens reis naar Engeland in 1698; in de zomer van 1720 volgde een benoeming als resident in Sint Petersburg.

Vier dochters staan ingeschreven in het lidmatenboek van de remonstrantse gemeente te Amsterdam: Maria op 2 maart 1701, Cornelia Maria en Hillegonda samen op 27 februari 1709, en Anna samen met Anthony Rooleeuw op 1 maart 1713.

Na de dood van grootvader Jacob de Wilde bleef de collectie nog lang als geheel bewaard binnen de familie, maar in 1741 werd ze uiteindelijk verkocht en raakte ze verdeeld. Tot de kopers behoorden o.a. schoonzoon Jan Visscher en de kleinzoons Frans Hemsterhuis en Frans Pardicque.

Gemae selectae antiquae e museo Jacobi de Wilde, sive L tabulae diis deabusque gentilium ornatae, per possessorum conjecturis veterumque poetarum carminibus illustratae (Amstelodami 1703). – Z.C. von Uffenbach, *Merkwürdige Reisen durch Niedersachsen Holland und Engelland*. 3 dln. (Frankfurt / Leipzig 1753, en Ulm 1754), III, 630-639. – I.H. van Eeghen, 'De verzameling van Jacob de Wilde of het Museum Wildeanum op Keizersgracht 333', in: *Jaarboek van het Genootschap Amstelodamum*, 51 (1959), 72-92. – P.J.M. Wuisman, 'Ducatons van een Amsterdamer in het gezonken schip "De Liefde"', in: *Amstelodamum*, jg. 54 (1967), 193-195.

C-IIIa. **Maria de Wilde**, geboren Amsterdam 7 januari 1682, kunstenares, begraven Amsterdam (Oude Kerk) 11 april 1729; gehuwd Amsterdam (Waalse Kerk) 8 februari 1710 met **Gijsbert de Lange**, geboren Maaslantsluijs? 1677, kapitein-ter-zee, begraven Amsterdam 17 mei 1758. – Uit dit huwelijk:

1. ..., begraven (Westerkerk) 23 mei Amsterdam 1716.
2. **Jacoba Wouterina de Lange**, volgt. C-IVa.

W.R.D. van Oostrum, 'Wilde, Maria de', in: *DVN*.

C-IIIb. **Willem de Wilde**, gedoopt Amsterdam 12 april 1683, j.u.d., resident te Petersburg vanaf 1720, begraven Amsterdam (Waalse kerk, "alhier uyt Moscovien gebragt") 29 augustus 1729; gehuwd met **Johanna Helot**. – Uit dit huwelijk:

1. **Elisabeth de Wilde**; gehuwd met **Lodewijk Floris van Gerstein**, militair.
2. **Jacob de Wilde**, luitenant, overleden fort de Roovere bij Halsteren in Brabant 11 september 1747.

C-IIIc. Mr. **Egbert Veen de Wilde**, geboren 14 maart 1688, gedoopt Amsterdam (remonstrants) 15 maart 1688, ontvanger van de lijffrenten in de provincie Utrecht, overleden Utrecht (begraven Domkerk) 7 december 1735; gehuwd Utrecht 26 oktober 1721 met **Geertruyd Hinlopen**, geboren 17 januari 1691, overleden Amsterdam 25 januari 1772, begraven Utrecht (Domkerk), dochter van François Hinlopen, advocaat en penningmeester van de hoofdelijke betaling bij de admiraliteit te Amsterdam, en Sara van Reygersbergh. – Uit dit huwelijk:

1. **Jacob Arend de Wilde**, gedoopt Utrecht (Domkerk) 20 juni 1723, begraven Utrecht (Domkerk) 9 juli 1723.
2. **Frans de Wilde**, volgt C-IVb.
3. **Sara de Wilde**, gedoopt Utrecht (Domkerk) 7 april 1726, overleden in of na 1790; gehuwd Amsterdam (Oude Waalse Kerk) 7 maart 1760 met **Hendrik de Wilde**, gedoopt Amsterdam (Westerkerk) 20 februari 1729, zoon van Dirck Willem de Wilde en Rosanera Johanna Traeij, overleden voor of in 1790. – Uit dit huwelijk geen kinderen.
4. **Arend Jacob de Wilde**, gedoopt Utrecht (Domkerk) 16 juni 1728, koopman en secunde te Casimbazaar; gehuwd Casimbazaar (NOI) 23 april 1759 met **Maria Arnolda Borwater**, weduwe van Pieter Johan Ribaut.
5. **Jacob de Wilde**, volgt C-IVc.
6. **Reinhart Egbert de Wilde**, gedoopt Utrecht (Domkerk) 18 januari 1733, begraven Utrecht (Domkerk) 17 februari 1733.
7. **Geertruid de Wilde**, gedoopt Utrecht (Domkerk) 22 mei 1735.

Elias I:310-311.

C-III d. **Hillegonda de Wilde**, geboren 15 september 1689, gedoopt Amsterdam 16 september 1689; gehuwd Amsterdam (Waalse Kerk) 6 mei 1710 met **Jan Volkertsz. Visscher (Visser)**, weduwnaar van Maria van den Burgh, koopman op de O.Z. Agterburgwal, overleden in of na 1741. – Uit dit huwelijk:

1. **Volkart Visscher**, 28 juli 1713, jong overleden
2. **Henriëtta (Hendrina) Visscher**, volgt C-IVd.
3. **Ida Visscher**, overleden Utrecht 30 juni 1801, ongehuwd.
4. **Volkart Visscher**, 25 mei 1721, begraven 1786

C-III e. **Hendrina de Wilde**, gedoopt Amsterdam 3 april 1691, vermoedelijk overleden vóór 1740; gehuwd Amsterdam (Waalse Kerk) 6 maart 1717 met **Quirijn Pardicque**, gedoopt Amsterdam (Oude Waalse kerk) 8 april 1674, koopman, begraven Amsterdam (Waalse Kerk) 11 november 1734, zoon van

François Pardicque en Rachel de Bane. – Uit dit huwelijk:

1. **Hendrina Pardicque**, gedoopt Amsterdam (remonstrants, aan huis) 17 maart 1719; gehuwd Rijswijk (ondertrouw Amsterdam 14 mei) 1756 met **Pieter Schade**.
2. **Frans (François) Pardicque**, volgt C-IVd.
3. **Jacob Pardicque**, gedoopt Amsterdam (remonstrants, aan huis) 12 februari 1722, begraven Amsterdam (Waalse Kerk) 16 februari 1723.
4. **Jacob Pardicque**, gedoopt Amsterdam (remonstrants, aan huis) 17 november 1723, begraven Den Haag (Nieuwe Kerk) 27 december 1792.
5. **Rachel Pardicque**, gedoopt Amsterdam (remonstrants, aan huis) 17 juli 1725, begraven Amsterdam (Waalse Kerk) 5 september 1726.
6. **Egbert Pardicque**, volgt C-IVe.

C-IVa. **Jacoba Wouterina de Lange**, gedoopt Amsterdam (remonstrants, aan huis) 28 mei 1719, overleden huize Topswaard, Zoelen 1 december 1778; 1° gehuwd Maarssen 10 september 1739 met **Diederik Louis van Brakell tot den Brakell**, geboren huize Vredestein, Zoelmond 18 juni 1712, heer van Vredesteijn en Grijsoord, richter te Tiel, overleden Tiel 12 mei 1761, zoon van Floris Adriaan van Brakell tot den Brakell en Margaretha Gijsberta van Steelandt vrouwe van Vredestein en in Grijsoord; 2° gehuwd Scheveningen 4 oktober 1762 met **Gerrit Hugo Calkoen**, weduwnaar van Jeanette Agnes van Delen, geboren Bergen op Zoom 1 september 1730, officier infanterie laatst kapitein, overleden na februari 1783, zoon van Jacob Calkoen, schepen te Bergen op Zoom en contrarolleur ter admiraliteit te Amsterdam, en Arnoudina Bastingius. – Uit het eerste huwelijk:

1. **Floris Adriaan van Brakell tot den Brakell**, volgt C-Va.

NAdel 80 (1989), 389-399; *NPatr* 79 (1995/1996), 73.

C-IVb. **Frans de Wilde**, gedoopt Utrecht (Domkerk) 28 maart 1725, koopman te Amsterdam, tevens boekhouder V.O.C., overleden Amsterdam 12 april 1790, begraven Utrecht (Domkerk); gehuwd Amsterdam (Waalse Kerk) 14 maart 1756 met **Geertruy Maria Assenborgh (Assenbrugh)**, gedoopt Amsterdam (Nieuwzijdskapel) 1 maart 1730, overleden Arnhem 9 september 1787, begraven Utrecht (Domkerk), dochter van Louis Assenborgh en Henrietta Catharina Momber. – Uit dit huwelijk:

1. **Henriëtte Catharina de Wilde**, volgt C-Vb.
2. **Egbert Arent de Wilde**, gedoopt Amsterdam (Oude Kerk) 10 maart

1758. – Onzeker is of hij dezelfde is als de gelijknamige onderkoopman te Samarang (NOI, 1781) en tweede resident te Souracarta (1785).
3. **Maria de Wilde**, gedoopt Amsterdam (Oude Kerk) 31 augustus 1759; ondertrouw Den Haag 10 mei 1778 met baron **Raoul de Salis de Haltenstein**, geboren omstreeks 1752, luitenant van een Zwitsers regiment, zoon van B... J... de Salis de Haltenstein en ...
 4. **Jacob Justinus de Wilde**, gedoopt Amsterdam (Oude Kerk) 2 november 1760.
 5. **Barend Johan de Wilde**, gedoopt Amsterdam (Westerkerk) 5 februari 1762.
 6. **Frans Jacob de Wilde**, gedoopt Amsterdam (Zuiderkerk) 9 maart 1763.
 7. **Johanna Justina de Wilde**, gedoopt Amsterdam (Nieuwe Kerk) 17 juni 1764; ondertrouw Den Haag 15 oktober 1780 met baron **Jean Luce de Salis de Haltenstein**, geboren Den Haag? omstreeks 1749, eerste luitenant van een Zwitsers regiment, zoon van Thomas de Salis de Haltenstein en ...
 8. **Wilhelmina Margaretha de Wilde**, gedoopt Amsterdam 19 maart 1766.
 9. **Geertruid Louisa de Wilde**, gedoopt Amsterdam (Amstelkerk) 17 december 1766.
 10. **Louis Adriaan de Wilde**, gedoopt Amsterdam 25 maart 1773.

De zoons uit dit huwelijk, met mogelijke uitzondering van Egbert Arent, stierven allen jong. Jong gestorven kinderen uit dit huwelijk, zonder vermelding van voornamen, werden begraven in de Nieuwe Kerk te Amsterdam: 19 februari 1761, 16 september 1763 en 8 februari 1769.

C-IVc. **Jacob de Wilde**, gedoopt Utrecht (Domkerk) 27 juni 1731, kapitein ter zee, overleden Amsterdam 1766, begraven Utrecht (Domkerk); gehuwd Harlingen (gerecht) 1 augustus 1766 met **Catharina Nieuwenhuis**. – Uit dit huwelijk:

1. **Jacob de Wilde**, overleden Utrecht (begraven Domkerk) 6 juni 1770. De weduwe hertrouwde Harlingen (gerecht) 9 juni 1766 Jacob van Nes, heer van Oucoop en kanunnik van het kapittel van de Oudmunster te Utrecht. Zij kreeg in haar tweede huwelijk verscheidene kinderen.

C-IVd. **Henriëtta (Hendrina) Visscher**, geboren 12 oktober 1715, overleden ... 1793; gehuwd Amsterdam 6 april 1734 met **Jacques Elie de Maleprade**, luitenant generaal en kolonel van het infanterie regiment de Maleprade. Hij was geboren te Maastricht 4 oktober 1693, overleden ... 15 oktober 1774, zoon van

Elie de Maleprade (1661-1733) en Susanne Alpée de Saint Maurice (1655-1741). Hij was eerder gehuwd geweest met Elisabeth Aletta Maria Barchman Wuytiers (1691-1732), weduwe van Joan Roest. – Uit het huwelijk De Maleprade-Visscher:⁵

1. Een levenloze dochter, Utrecht 10 juli 1735.
2. **Jacques Elie de Maleprade**, geboren Utrecht 10 (doop 13) december 1736, begraven Utrecht (Domkerk) 14 december 1736.
3. **Jacques Louis de Maleprade**, geboren Utrecht 24 (doop 27) juli 1738, adjudant van het tweede bataillon in het regiment de Maleprade, overleden Utrecht 17 maart 1763 (begraven Janskerk 23 maart); ongehuwd.
4. **Jean Jacques de Maleprade**, geboren Utrecht 9 (doop 11) augustus 1740, overleden Amsterdam 4 augustus (begraven Waalse kerk 8 augustus) 1742.
5. **Henriëtte Charlotte de Maleprade**, geboren Utrecht 25 (doop 26) maart 1742, overleden Utrecht 9 augustus (begraven Amsterdam, Waalse kerk, 19 augustus) 1742.
6. **Henriëtte Charlotte de Maleprade**, geboren Zutphen 5 augustus 1743, begraven Utrecht (Janskerk) 24 januari 1786; ongehuwd.
7. **Hillegonda Susanna de Maleprade**, volgt C-Vc.
8. **Maria Elisabeth de Maleprade**,⁶ geboren Utrecht 20 (doop 25) augustus 1748, overleden na 1820; 1° gehuwd augustus 1786 met **Wolphert Simon van Hoogenheim**, overste in het regiment van Hardenbroek in garnizoen te Bergen op Zoom, oud-gouverneur van het eiland Berbice,⁷ overleden 28 maart (begraven Vleuten 2 april) 1794, eerder gehuwd met Henrietta Wilhelmina Otters; 2° gehuwd Vleuten 20 december 1795 met **Jean Vivier**, geboren Vasselin (arrondissement La-Tour-du-Pin, Frankrijk)..
9. **Volkert Jean de Maleprade**, geboren Utrecht 11 (doop 14) december 1749, overleden Utrecht 6 februari 1750.
10. **Jacqueline Ida de Maleprade**, geboren Utrecht 2 (doop 4) juli 1751, overleden Utrecht 3 september 1753.
11. **Jacques Elie de Maleprade**, geboren Utrecht 6 (doop 10) november 1754, luitenant-kolonel, overleden in krijgsgevangenschap Chalons sur Marne

5 Van het echtpaar De Maleprade-Visscher bezit het Centraal Museum te Utrecht portretten, inventarisnummers 8895-8898.

6 Van haar bezit het Centraal Museum te Utrecht een klein portret, tempera op ivoor, inventarisnummer 8907.

7 Hij was gouverneur van Berbice ten tijde van de slavenopstand: Barbara L. Blair, « Wolfert Simon van Hoogenheim and the Berbice slave revolt of 1763-1764 », in: *Bijdragen tot de taal-, land- en volkenkunde*, jg. 140 (1984), 56-76.

25 januari (6 ventôse) 1795; ongehuwd.

12. **Anne Louise de Maleprade**, gedoopt Utrecht 20 juli 1758, vermoedelijk jong overleden.

Nederlandsche leeuw, jg. 3 (1885), 11-12, 72-73. – *Rotterdamsche Courant*, 14 maart 1795. – Utrechts Archief, familie Van der Muelen.

C-IVe. **Frans (François) Pardicque**, gedoopt Amsterdam (remonstrants, aan huis) 27 februari 1720, chartermeester van de Generaliteits Rekenkamer, overleden Den Haag 19 juni 1796, begraven Den Haag (Kloosterkerk) 21 juni 1796; gehuwd Scheveningen 30 augustus 1763 met **Willemina (Wilhelmina) Romme**, overleden na 1796. – Uit dit huwelijk:

1. **Hendrina Pardicque**, volgt C-Vd.

C-IVf. **Egbert Pardicque**, gedoopt Amsterdam (remonstrants, aan huis) 24 oktober 1727; gehuwd Amsterdam (Waalse Kerk) 12 juni 1757 met **Catharina Nijman**, geboren omstreeks 1734, dochter van Pieter Nijman en – Uit dit huwelijk:

1. **Peter Quirijn Pardicque**, gedoopt Amsterdam (Westerkerk) 9 december 1759, overleden vóór 1786; gehuwd met **Carolina Johanna van Vheelen**. Zij hertrouwde Amsterdam 31 augustus 1786 Hendrik Nicolaas Paauw, weduwnaar van Albertina Susanna Hoefhamer.

C-Va. Jonkheer **Floris Adriaan van Brakell tot den Brakell**, geboren Tiel 22 oktober 1745, heer van Vredesteijn en Grijsoord, ambtsjonker, heemraad van Nederbetuwe, overleden Budel 1 oktober 1822; gehuwd Tiel 12 juli 1768 met **Huberta van Hulst**, geboren Nijmegen 18 maart 1747, overleden huize Vredestein, Zoelen 10 oktober 1777, dochter van Walraad Koenraad van Hulst, heer van de Pol en de Beringen, en Elisabeth Françoise van Beaumont. – Uit dit huwelijk:

1. Mr. **Diederik Louis baron van Brakell tot den Brakell**, geboren Tiel 17 december 1768, lid Provinciale Staten van Gelderland, overleden Arnhem 27 december 1852; 1° gehuwd huize Den Engh, Meerten, Lienden 20 november 1798 met **Maria Alexandrina Philipina Catharina van Brakell**, geboren Tiel 3 oktober 1778, overleden Nijmegen 15 april 1802, dochter van Jacob Derk van den Brakell en Seyna Alexandrina van Neukirchen genaamd Nyvenheim; 2° gehuwd Neerbosch 21 mei 1805 met **Didérique Fortunée van Brakell**, geboren Huize Hoekenburg, Rijswijk (Betuwe) 5 maart 1782, overleden Arnhem 18 januari 1853,

zuster van de eerste echtgenote. – Uit beide huwelijken in totaal acht kinderen.

2. Jonkheer mr. **François Gijsbert van Brakell tot den Brakell**, geboren huize Vredestein, Zoelmond 5 maart 1772, lid Provinciale Staten van Gelderland, overleden huize Vredestein, Zoelmond 14 augustus 1836; ongehuwd.

NAdel 80 (1989), 399-400.

C-Vb. **Henriëtte Catharina de Wilde**, geboren Amsterdam 4 januari 1757, overleden na 1820; gehuwd Den Haag 10 mei 1778 met **Wilhelm (Willem) Philip Neuwirth**, geboren Leeuwarden 6 februari 1746, kapitein ter zee, later consul van de Nederlanden in Triëst en Venetië, overleden Utrecht 19 november 1820, zoon van Wilhelm Ernst Neuwirth, 'in dienst van de stadhouder', en Maria Hedwig Müller. – Uit dit huwelijk:

1. **Willem Ernst Neuwirth**, gedoopt Amsterdam (evangelisch luthers, aan huis) 18 januari 1781.
2. **François (Frans) Neuwirth**, gedoopt Amsterdam (evangelisch luthers, aan huis) 17 december 1782.

In de akte waarin zijn overleden staat genoteerd wordt Willem Philip de [sic] Neuwirth genoemd: baron. Mogelijk waren er uit dit huwelijk nog drie kinderen: Louis Nathaniël, Jean Philip Hustin en Henriëtte.

C-Vc. **Hillegonda Susanna de Maleprade**,⁸ geboren Nijmegen 11 (doop 14) september 1746, overleden Utrecht 20 mei 1814; gehuwd Utrecht 29 december 1782 met mr. **Jan Carel van de Muelen**, geboren Utrecht 7 (doop 8) september 1740, heer van Maarssenbroek en lid vroedschap van de stad Utrecht, overleden Utrecht 18 februari 1811, zoon van Joseph Elias van der Muelen (1707-1781) en Maria de Malapert. – Uit dit huwelijk:

1. **Maria Henriëtta van der Muelen**,⁹ geboren Utrecht 14 (doop 19) juni 1785, overleden Driebergen 6 juni 1855; gehuwd Utrecht 27 april 1807 met dr. **Carel Joseph van der Muelen**, geboren IJsselstein 6 juli 1782, overleden Utrecht 27 februari 1844, zoon van Pieter Jacob van der Muelen (1741-1796) en jonkvrouwe Maria Martina van Panhuys (1747-1830).

NPatr 41 (1955), 268.

8 Van het echtpaar Van de Muelen-De Maleprade bezit het Centraal Museum te Utrecht geschilderde portretten, inventarisnummers 9398-9399.

9 Van het echtpaar Van de Muelen-Van de Muelen bezit het Centraal Museum te Utrecht geschilderde portretten, inventarisnummers 9402-9403.

C-Vd. **Hendrina Pardicque**, gedoopt Den Haag (Grote Kerk) 19 oktober 1766; gehuwd Den Haag (Hoogduitse kerk) 20 juli 1794 **Nicolaas Andressen**. – Uit dit huwelijk:

1. **Hendrina Wilhelmina Andressen**, geboren Den Haag 24 juli 1794, gedoopt Den Haag (Grote Kerk) 30 juli 1791, begraven Den Haag (Grote Kerk) 9 oktober 1794.
2. **Hendrina Wilhelmina Alida Andressen**, geboren Den Haag 14 juli 1795, gedoopt Den Haag (Grote Kerk) 19 juli 1795.

Supplement 3: Parenteel Rietmolen

Anders dan bij de parenteel De Wilde, waar het geografisch centrum van Den Haag al snel naar Amsterdam verschuift, blijven de eerste generaties in de parenteel Rietmolen in Den Haag. Ook hier is een sociale stijging zichtbaar, die voert naar hoge ambtelijke functies bij de Staten-Generaal. Schoonzoon Cornelis de la Porte (C*-II) weet een groot netwerk te bespelen door vooraanstaande lieden uit te nodigen als peter of meter bij de doop van zijn kinderen, keurig vermeld in de Haagse doopboeken. De sociale stijging wordt in de vierde generatie bekroond met een dubbel huwelijk in de Friese adel, Van Aylva en Du Tour. Met Hans Willem van Aylva (C*-IV-1) en diens pleegvader Jacob Adriaan du Tour blijft Hemsterhuis goede contacten onderhouden.

Opmerkelijk is de inbreng van Maria Rietmolen (C*-I-3). Zij had een innige band met jonkvrouwe Adriana Constantia Sohier de Vermandois (1675-1735), vrouwe van Warmenhuizen, schatrijk en laatste telg van dit geslacht. Maria Rietmolen, toch niet meer dan burgerlijke komaf, woonde samen met de jonkvrouwe, onder meer op de buitenplaats Zorgvliet bij Lisse. Wanneer Maria in 1721 komt te overlijden wordt ze bijgezet in het familiegraf van de Sohiers te Bennekom en in 1735 komt de jonkvrouwe naast haar te liggen. Dan blijkt bij het openen van het testament dat Antonia Susanna de la Porte (C*-II-7) tot universele erfgenaam is benoemd en na haar overlijden in 1745 komt Zandvliet uiteindelijk in het bezit van het echtpaar Rumpf-De la Porte. En zo kan het gebeuren dat Hemsterhuis later ook op Zandvliet te gast is, bij de familie Rumpf-Van Aylva-Du Tour.

F.G.L.O. van Kretschmar, 'Vreemde eenden in de bijt: Aantekeningen bij enkele portretten op kasteel Neerijnen', in: *Jaarboek van het Centraal Bureau voor Genealogie en het Iconografisch Bureau*, 26 (Den Haag 1972), 29-52.

C*-I. **Barent Rietmolen**, geboren omstreeks 1629, commies van de convooiën en licenten te Amsterdam, clerk-ordinaris van de Generaliteitsrekenkamer tot 1668, baljuw van de beide Catwijken en 't Zandt na 1668, overleden Den Haag 13 maart 1678, zoon van ... en Anna Helmich; ondertrouw Den Haag 1 juli 1657 met **Hillegont Herperts (Harpers, Herpers, Herbers)**, weduwe van Willem de Wilde, zie hierboven C-I. – Uit dit huwelijk:

1. **Anna Catharina Rietmolen**, volgt C*-II.
2. **Willem Rietmolen**, gedoopt Den Haag (Grote Kerk) 20 november 1659, overleden vóór 1665.
3. **Maria Rietmolen**, gedoopt Den Haag (Grote Kerk) 12 februari 1662, ongehuwd overleden Lisse, huize Zandvliet 16 september 1721, begraven Bennebroek 22 september 1721.

C*-II. **Anna Catharina Rietmolen**, gedoopt Den Haag (Grote Kerk) 9 januari 1658, begraven Den Haag 9 september 1727; gehuwd Loosduinen ... februari 1681 met mr. **Cornelis de la Porte**, gedoopt Den Haag 9 februari 1642, advocaat Hof van Holland, landsadvocaat en raad van prins Johan Willem Friso, begraven Den Haag 23 november 1715, zoon van Anthony de la Porte en Emerentia de Wit en weduwnaar van Maria Spronsen. – Uit dit huwelijk:

1. ..., gedoopt Den Haag 28 januari 1682.
2. **Philippina de la Porte**, gedoopt Den Haag (Grote Kerk) 26 mei 1683, begraven Den Haag 24 april 1739.
3. **Johanna Catharina de la Porte**, volgt C*-III.
4. **Dina de la Porte**, gedoopt Den Haag (Grote Kerk) 23 september 1685.
5. **Christina Lucretia de la Porte**, gedoopt Den Haag (Kloosterkerk) 4 juli 1687, begraven Den Haag 26 februari 1756.
6. **Margareta de la Porte**, gedoopt Den Haag (Kloosterkerk) 3 september 1688.
7. **Antonia Susanna de la Porte**, gedoopt Den Haag 22 september 1690, vrouwe van Warmenhuizen, Schoorldam en Krabbendam, begraven Den Haag 11 september 1745; gehuwd Loosduinen 28 januari 1742 met mr. **Hendrik van Hoorn**, geboren Vlissingen (?) 21 februari 1687, begraven 19 oktober 1759, zoon van Nicolaas van Hoorn en Johanna de Putter, weduwnaar van Anna Regina van Buytenhem. – Dit huwelijk bleef kinderloos.
8. **Emmerentia Hillegonda de la Porte**, gedoopt Den Haag (Grote Kerk) 21 mei 1692, begraven Den Haag 26 maart 1759.
9. **Anthony de la Porte**, gedoopt Den Haag (Grote Kerk) 25 augustus 1693,

jong overleden.

10. **Anthony de la Porte**, gedoopt Den Haag (Kloosterkerk) 28 juni 1697.
11. **Kornelis de la Porte**, gedoopt Den Haag (Grote Kerk) 25 april 1699, begraven Den Haag 25 november 1702.
12. **Jakob de la Porte**, gedoopt Den Haag (Grote Kerk) 14 november 1700, begraven Den Haag 16 oktober 1715.

Kinderen van het echtpaar De la Porte-Rietmolen zijn in de Nieuwe Kerk te Den Haag begraven zonder vermelding van voornamen op de volgende data: 12 mei 1689, 9 november 1689, 25 november 1691, 26 oktober 1693, 18 mei 1696 en 15 januari 1700.

C*-III. **Johanna Catharina de la Porte**, gedoopt Den Haag (Grote Kerk) 12 april 1684, begraven Den Haag 13 augustus 1761; gehuwd Den Haag 29 mei 1718 met **Christiaan Constantijn Rumph**, gedoopt Stockholm 4 juli 1688, 1e klerk en directeur der correspondentien der Staten-Generaal, begraven Den Haag (Kloosterkerk) 14 mei 1749, zoon van Christiaan Constantijn Rumpf en Anna Margaretha Bex. – Uit dit huwelijk:

1. **Anna Catharina Rumph**, volgt C*-IV.

Cf. *Schutte*N 16-17.

C*-IV. **Anna Catharina Rumph**, geboren Den Haag 9 december 1725, vrouwe van Warmenhuizen 1761, overleden Hamptencourt (Middlesex, Engeland) 4 mei 1796; 1° gehuwd Den Haag 30 juni 1750 met **Hans Willem van Aylva**, geboren Leeuwarden 1 april 1722, grietman van Baarderadeel en lid Raad van State, overleden Den Haag 9 juni 1751, zoon van Hans Willem van Aylva (1695-1722), grietman van Westdongeradeel, en Agatha Wilhelmina van Aylva; 2° gehuwd Scheveningen 23 april 1758 met baron **Jacob Adriaen du Tour**, geboren Den Haag 11 augustus 1734, grietman van Het Bildt en voorzitter van de Staten-Generaal, overleden Den Haag 25 oktober 1780, zoon van baron Joost Philip (Justin Philippe) du Tour en Elisabeth van Assendelft. – Uit het eerste huwelijk:

1. **Hans Willem baron van Aylva**, volgt C*-Va.

Uit het tweede huwelijk:

2. “ongedoopt” kind, begraven Den Haag (Kloosterkerk) 11 augustus 1759.
3. **Anna Catharina Elisabeth du Tour**, volgt C*-Vb.
4. **Josina Philipina Sara du Tour**, gedoopt Den Haag (Kloosterkerk) 12 december 1762, overleden 2 juli 1763.

Baron Jacob Adriaen du Tour verblijft veelvuldig op Zandvliet, dat voor hem niet alleen als buiten fungeerde, maar ook als verblijfplaats voor het uitoefenen

van zijn politieke functies in Den Haag. Hij laat er een menagerie aanleggen en met grote inzet legt hij een tuincomplex aan. Hij gaat zelfs zover dat hij voor dat doel grondkavels met omwonenden uitruilt. Zijn vrouw en kinderen hebben duidelijk minder belangstelling voor dit buiten: zij verkopen in maart 1781 na de dood van Du Tour Zandvliet aan Matthijs Ooster, koopman en schepen te Amsterdam. Het zal wel toeval zijn dat deze Ooster eveneens een verre verwant van Hemsterhuis is, zie hieronder D-IVa-2. Uiteindelijk, in 1949, werden de landerijen van Zandvliet benut als permanent terrein voor een openlucht-tentoonstelling van bloembollen, de Keukenhof.

M. de Haan Hetteema & A. van Halmael, *Stamboek van den Frieschen, vroegen en lateren, adel*, 2 dln. (Leeuwarden 1846), I, 380; II, 265-266. – R.A.J. Grabandt, 'Aantekeningen bij het kasboek van mr. Jacob Adriaan baron du Tour', in: *Jaarboekje voor geschiedenis en oudheidkunde van Leiden en omstreken* [= *Leids jaarboekje*], 61 (1969), 147-165. – A.M. Hulkenberg, 'De menagerie van J.A. baron du Tour', in: *Ibid.*, jg. 62 (1970), 151-147. – A.M. Hulkenberg, *Zandvliet te Lisse* (Alphen aan den Rijn 1982).

C*-Va. **Hans Willem baron van Aylva**, geboren Den Haag 8 september 1751, heer van Waardenburg, Neerijnen, Warmenhuizen, Schoorldam en Krabbendam, grietman van Het Bildt, overleden Den Haag 29 december 1827; gehuwd Haarlem 2 mei 1773 met **Cornelia van Brakel**, geboren Haarlem 19 februari 1754, overleden Den Haag 10 oktober 1823, dochter van Cornelis Arnout van Brakel en Arnoldine Repelaer. – Uit dit huwelijk:

1. **Anna Jacoba Wilhelmina van Aylva**, geboren Den Haag 20 april 1778, overleden Neerijnen 11 september 1814; gehuwd Waardenburg 17 juni 1800 met mr. **Frederik Willem Floris Theodorus baron van Pallandt**, geboren Zutphen 21 september 1772, overleden Den Haag 14 februari 1853.

Met het overlijden van deze Hans Willem van Aylva is de familie uitgestorven.

M. de Haan Hetteema & A. van Halmael, *Stamboek van den Frieschen, vroegen en lateren, adel*, 2 dln. (Leeuwarden 1846), I, 12-13, II, 11. – *NAdel*, 79 (1988), 170-171.

C*-Vb. **Anna Catharina Elisabeth du Tour**, gedoopt Den Haag (Kloosterkerk) 25 maart 1761, overleden Den Haag 19 december 1853; gehuwd Lisse 20 september 1778 met **Anne Willem Carel baron van Nagell**, geboren Den Haag 4 januari 1756, zoon van Johan Herman Sigismund van Nagell en Maurice Constance le Leu de Wilhem, heer van Rijnenburg en de beide Ampsen, schepen en burgemeester van Zutphen, extra-ordinaris ter Staten Generaal,

overleden Den Haag 6 februari 1851.

Uit dit huwelijk:

1. **Willem Frederik van Nagell**, geboren 19 oktober 1779, gedoopt Den Haag (Waalse Kerk) 24 oktober 1779, vermoedelijk jong overleden.
2. **Jan Herman Sigismund Mauritz van Nagell**, geboren Lisse (huize Zandvliet) 29 augustus 1780, overleden Groningen 17 februari 1832.
3. **Christien Jacques Adrien van Nagell**, geboren Den Haag 26 juni 1784, overleden Ampsen 2 oktober 1883.
4. **Cornelia Maurice Constance Wilhelmina van Nagell**, geboren Den Haag 6 januari 1786, begraven (voornamen dan: Maria Jacoba, Wilhelmina Cornelia) Den Haag (Nieuwe Kerk) 28 januari 1788.
5. **Carel Anne Daniël van Nagell**, geboren Londen 5 februari 1790, overleden Nederhemert 28 september 1868.

NAdel, 89 (2000-2001), 14-17, 26. – *SchutteN* 119-121.

D – Parenteel Veen

De tak Veen lijkt naar herkomst de meest aanzienlijke. Daarbij is het vooral opmerkelijk dat de voorvaderen vooraanstaande remonstranten zijn. Bij overgrootvader Egbert Veen ontmoeten we de familienamen van de eerste leiders van de remonstranten: Arminius, Episcopius en Barlaeus. Zijn moeder Hendrikje Egtberts Bisschop was vermoedelijk een zuster van de theoloog Simon Episcopius, beiden kinderen van Egbert Remmertsz. Bisschop. Zijn tweede echtgenote Maria Arminius, tevens de overgrootmoeder van deze tak, was de kleindochter van Jacobus Arminius (1560-1609), hoogleraar theologie te Leiden en wiens opvattingen de remonstrantse twisten ontketenden. De derde echtgenote, Anna Barlaeus, was een kleindochter van de Amsterdamse hoogleraar Caspar Barlaeus, in 1619 te Leiden vanwege zijn remonstrantse opvattingen als subregent afgezet.

W.M.C. Regt, 'De nakomelingschap van Jacobus Arminius', in: *De navorscher*, 68 (1919), 193-206. – D.W. van Dam van Hekendorp, 'Familie-aantekeningen Rombouts, Arminius Reael e.a., Geslacht register van de familie Arminius', in: *De Nederlandsche leeuw*, 42 (1924), 275-277.

D-I. **Egbert Veen**, geboren Amsterdam 26 februari 1630, med. dr., arts te Amsterdam, overleden 23 oktober 1706, zoon van Jacob Veen en Hendrikje

Egberts Bisschop; 1° gehuwd Amsterdam (ondertrouw 3 december 1654) met **Anna Ploos**, geboren 1632, overleden 1657, dochter van Pieter Woutersz. Ploos, “lakenkoper en bierschooyer”, en Weyntge Pietersd. Karsseboom; 2° gehuwd Amsterdam 18 november 1657 met **Maria Arminius**, geboren Amsterdam 29 september 1638, overleden Amsterdam 2 november 1690, dochter van Laurens Arminius en Cornelia Cuypers; 3° gehuwd Amsterdam 8 september 1692 met **Anna Barlaeus**, weduwe van Jacob Arminius, advocaat (1641-1689), begraven Amsterdam (Westerkerk) 11 mei 1697. – Uit het tweede huwelijk:

1. **Hermina (Henrina Henderina) Veen**, gehuwd met **Jacobus de Wilde**: grootouders van Frans Hemsterhuis aan moederszijde, zie voor hen en hun nageslacht C-IIb.
2. **Cornelia Maria Veen**, volgt D-IIa.

Een halfbroer van Anna Ploos, Pieter Pieterz. Ploos (1635-1674), had drie zonen die de familienaam Ploos van Amstel aannamen.

Elias I:419 noot l.

D-IIa. **Cornelia Maria Veen**, gedoopt Amsterdam 11 juni 1661, begraven Amsterdam (Oude Kerk) 10 januari 1707; gehuwd (ondertrouw Amsterdam 18 april) 1680 met **Pieter (Pierre, Petrus) Guenellon** (of: **Quenillon, Guenelon**), gedoopt Amsterdam (Oude Waalse Kerk) 14 april 1650, med. dr., arts te Amsterdam, begraven Amsterdam (Oude Kerk) 1 oktober 1722, zoon van Pierre Guenellon en Hester Defalloize (de Valoise, de Faloire). Pieter Guenellon hertrouwde (ondertrouw Amsterdam 21 september) 1714 met Anna Sara de Hauht, weduwe van Jacob Fortrie. – Kinderen uit het huwelijk Guenellon-Veen:

1. **Maria Esther Guenellon**, gedoopt Amsterdam (aan huis) 24 november 1681.
2. **Pieter Guenellon**, volgt D-IIIa.
3. **Egbertus Guenellon**, gedoopt Amsterdam 26 december 1690.

Vanaf september 1683 verbleef John Locke als balling in de Republiek, om in februari 1689 bij de “Glorious Revolution”, die koning-stadhouder Willem III op de Engelse troon bracht, weer naar zijn vaderland terug te keren. Locke had tijdens zijn verblijf hier intensief contact met diverse vooraanstaande remonstranten. Te Amsterdam wordt hem door Egbert Veen en door diens schoonzoon Pieter Guenellon onderdak aangeboden. Teruggekeerd in Engeland blijft hij tot aan zijn overlijden in 1704 in briefwisseling met het echtpaar Guenellon-Veen en vooral de brieven van Maria zijn allerhartelijkst.

Chr.J. Polvliet, ‘Het geslacht Deutz en Deutz van Assendelft’, in: *De wapenberaut*, jg. 3 (1899), 3. – C.L. Thijssen-Schoute, ‘De Nederlandse vriendenkring van John

Locke', in: dez., *Uit de republiek der letteren. Elf studiën op het gebied der ideeëngeschiedenis van de gouden eeuw.* (s-Gravenhage, 1967), 90-103.

D-IIIa. **Pieter Guenellon**, geboren Amsterdam 3 april 1685, overleden Breda 4 augustus 1733; 1° gehuwd Amsterdam 29 maart 1708 met **Helena Deutz**, gedoopt Amsterdam 31 maart 1686, overleden Breda 1 augustus 1724, dochter van Daniël Reynhardsz. Deutz en Maria Anthonysdr. des Bordes; 2° gehuwd Breda 19 november 1725 met **Maria Meerman**, geboren Breda 27 oktober 1695, overleden Moordrecht 17 april 1785, dochter van Adriaan Adriaansz. Meerman en Maria van Heusden.

Uit het eerste huwelijk:

1. **Maria Cornelia Guenellon**, volgt D-IVa.
2. **Pieter Guenellon**, ongehuwd overleden.
3. **Anna Helena Guenellon**, volgt D-IVb.

Uit het tweede huwelijk:

4. **Petronella Adriana Guenellon**, geboren Breda 6 mei 1727.
5. **Adriaan Guenellon**, geboren Breda 10 oktober 1728, schout van Kralingen en secretaris van Moordrecht, overleden Moordrecht 18 december 1806; 1° gehuwd Moordrecht (tussen 1750 en 1756) met **Margaretha Laan**, weduwe van Mattheus Sonmans († 1750), schout van Moordrecht, overleden Breda 3 mei 1782; 2° gehuwd (ondertrouw Leiden 24 juni 1789) met **Maria Helena Verkerk**, geboren te Leiden, dochter van Gerard Verkerk en Helena van Outeren. – Uit beide huwelijken geen kinderen.
6. **Everdina Guenellon**, geboren Breda 13 augustus 1730, overleden Rotterdam 10 december 1797; gehuwd Noordwijk september 1733 met **Gerrit Post**, geboren Rotterdam 1718, overleden Noordwijk 18 juli 1797. – Uit dit huwelijk geen kinderen.
7. **Catharina**, volgt D-IVc.

D-IVa. **Maria Cornelia Guenellon**, gedoopt Amsterdam (Westerkerk) 26 november 1710, begraven Amsterdam (Westerkerk) 2 januari 1766; gehuwd (ondertrouw Amsterdam 7 april) 1741 met **Matthijs Ooster**, gedoopt Amsterdam (remonstrants, aan huis) 12 januari 1710, groot koopman en assuradeur te Amsterdam, begraven Amsterdam (Westerkerk) 19 augustus 1769, zoon van Wouter Ooster en Debora Verriijn. Matthijs Ooster hertrouwde (ondertrouw Amsterdam 22 augustus 1766) met Maria Pieterella van Hoevelaken. – Kinderen uit het huwelijk Ooster-Guenellon:

1. **Wouter Ooster**, geboren Amsterdam 7 april 1742 (gedoopt 8 april, Oude Waalse Kerk), begraven Amsterdam (Westerkerk) 7 juli 1753.

2. **Matthijs Ooster**, volgt D-Va.

D-IVb. **Anna Helena Guenellon**, gedoopt Amsterdam (Nieuwe Kerk) 28 september 1718, overleden Edam 10 mei 1805; gehuwd met **Gerhard Theodorus Lemmers**, geboren Paramaribo 18 januari 1705, overleden Haarlem? 18 februari 1745. Uit dit huwelijk:

1. **Gerhard Lemmers**, woont in 1805 te Edam.
2. **Joanna Maria Lemmers**, volgt D-Vb.

D-IVc. **Catharina Guenellon**, geboren Breda 19 augustus 1732; gehuwd Moordrecht 13 april 1768 met **Jacobus van der Burght**, geboren Roosendaal 14 januari 1733, overleden Rotterdam 13 november 1785, zoon van Matthijs van der Burght en Catharina van Opstal. – Uit dit huwelijk:

1. **Matthijs Pieter van der Burght**, geboren Rotterdam 27 augustus 1769, overleden Maarssen 20 mei 1802, ordinaris klerk ter Financiën van Holland; gehuwd Wassenaar 27 mei 1792 met **Johanna Elzina Bake**, geboren Amsterdam 24 juni 1762, gedoopt Rotterdam 1 juli 1762, overleden Rotterdam 14 juni 1839, dochter van Casper Bake, koopman, en Johanna Margaretha Bruining. – Uit dit huwelijk zes kinderen.

NPatr, 69 (1985), 12-13.

D-Va. **Matthijs Ooster**, geboren Amsterdam 28 oktober (doop Oude Waalse Kerk, 1 november) 1747, heer van Meygisfelden, koopman en assuradeur, tevens schepen (1777-1787) te Amsterdam, overleden Utrecht 17 januari 1842; 1° gehuwd Amsterdam 1 november 1772 met **Clara Hillegonda Hooft**, geboren Amsterdam 6 februari 1749, overleden Huize Borstel te Suffeld bij Oderloh (tussen Hamburg en Lübeck) 27 januari 1800, dochter van boekhouder der Desolate Boedelkamer, commissaris der binnen- en buitenlandse tijdingen Willem Hooft en Anna Catharina Muysart; 2° gehuwd St. Sulpice (nabij Lausanne, CH) 28 december 1803 met **Christine Elisabeth Rosalie de Montrond**, geboren Saint Louis de Fontainebleau (F) 17 november 1784; 3° gehuwd Rolle (CH) 21 januari 1821 met **Cathérine Françoise Marguerite Louise de Rovéréa**, geboren Vevey (CH) 10 september 1785. – Uit het eerste huwelijk:

1. **Anna Catharina Elisabeth Ooster**, gedoopt Amsterdam (Westerkerk) 19 december 1773, begraven Amsterdam (Westerkerk) 23 februari 1796; ongehuwd.
2. **Maria Cornelia Margaretha Ooster**, gedoopt Amsterdam (Westerkerk)

26 december 1774, overleden Hamburg 8 januari 1803; gehuwd Borstel (Holstein) 7 september 1800 met **Cornelis Hoyer van Brakel**, geboren Den Haag 16 december 1774, zoon van Paulus Hoyer van Brakel en Johanna Charlotta Renet. Hij hertrouwde in 1805 met Anna Catharina Hooft.

3. **Matthijs Ooster**, gedoopt Amsterdam (Westerkerk) 19 mei 1777, begraven Amsterdam (Westerkerk) 9 februari 1788.

Matthijs Ooster kocht in 1781 Zandvliet van de weduwe Du Tour (C*-IV). Als schepen van Amsterdam werd hij 1787 afgezet, kennelijk vanwege zijn patriotse stellingname.

Elias, II:727-728.

D-Vb. **Joanna Maria Lemmers**, gedoopt Haarlem 4 september 1742, begraven Amsterdam 5 oktober 1795; 1° gehuwd Abcoude 30 juni 1762 met **Zacharias Johannes Hanlo**, gedoopt Amsterdam 15 maart 1735, zoon van Bernardus Zacharias Hanlo en Jacoba Margaretha van der Wal, begraven Amsterdam 6 juli 1767, azijnmaker; 2° gehuwd Abcoude 19 juli 1769 met **Splinterus Franciscus Camerbeek**, zoon van ... en Wijnanda van Straten.

Uit het eerste huwelijk:

1. **Anna Jacoba Hanlo**, gedoopt Amsterdam 1 oktober 1763, overleden Huissen 4 september 1778.
2. **Maria Johanna Hanlo**, gedoopt Amsterdam 10 januari 1765, begraven Amsterdam 2 november 1765.
3. **Bernardus Theodorus Hanlo**, gedoopt Amsterdam 10 april 1766, overleden Amsterdam 10 december 1834; gehuwd Amsterdam 23 november 1799 met Petronella Maria Josepha Meijlink, geboren Amsterdam 10 december 1763, dochter van Johannes Meijlink en Catharina Josepha Maria Heijsterman, overleden Amsterdam 2 december 1822.

Lijst van genoemde familienamen

- Alpée de Saint Maurice – C
 Andressen – C
 Arminius – D
 Arnoldus. Arnoldi – A
 van Assenborgh, Assenbrugh – C
 van Assendelft – C*
 van Aylva – C*
 Bake – D
 De Bane – C
 Barchman Wuytiers – C
 Barlaeus – D
 Bastingius – C
 van Beaumont – C
 Bex – C*
 Bisschop, Episcopius – D
 de Bollan – C
 des Bordes – D
 Borwater – C
 van Brakel – C*
 van Brakell – C
 van Brakell tot den Brakell – C
 Van den Bruijll – C
 Bruining – D
 van Buytenhem – C*
 van den Burgh – C
 van der Burght – D
 Calkoen – C
 Camerbeek – D
 Cuypers – D
 Defalloize, de Valoise, de Faloire – D
 van Delen – C
 Deutz – D
 Duhauht – D
 Episcopius, Bisschop – D
 van Ewijk – C
 de Faloire, Defalloize, de Valoise – D
 Fortrie – D
 Fransen – A
 Frisius, Vrisius – A
 van Gerstein – C
 Groenewold – B
 Guenellon, Guenelon, Quenillon – D
 van Hagenheim – C
 van Happel – C
 Hanlo – D
 de Hauht – D
 Heijsterman – D
 Helmich – C*
 Helot – C
 Hemsterhuis – A
 Herperts, Harpers, Herpers, Herbers –
 C, C*
 van Heusden – D
 Hinlopen – C
 de Hirn – A
 Hoefhamer – C
 van Hoevelaken – D
 Hooft – D
 de Horn – A
 van Hoorn – C*
 Hoyer van Brakel – D
 van Hulst – C
 Ippen, Ippinck, Ippingh, Ippinga – B
 Karsseboom – D
 Laan – D
 de Lange – C
 de la Porte – C*
 Lemmers – D
 le Leu de Wilhem – C*
 de Malapert – C
 de Maleprade – C
 van der Mast – C

- Meerman – D
 Meijlink – D
 Momber – C
 de Montrond – D
 van der Muelen – C
 Müller – C
 Muysart – D
 van Nagell – C*
 van Nes – C
 van Neukirchen – C
 Neuwirth – C
 Nieuwenhuis – C
 Nijman – C
 Ooster – C, D
 van Opstal – D
 van Outeren – D
 Paauw – C
 van Pallandt – C*
 van Panhuys – C
 Pardicque – C
 Ploos, Ploos van Amstel – D
 Post – D
 Poutsma – A
 de Putter – C*
 Quenillon, Guenellon, Guenelon – D
 Renet – D
 Repelaer – C*
 Reygersbergh – C
 Ribaut – C
 Rietmolen – C, C*
 Rijpema, Ripema – A (suppl. 1)
 Roest – C
 Romme – C
 Rooleeuw – C
 de Rovéréa – D
 Rumph – C*
 de Salis van Haltenstein – C
 Schade – C
 Sohier de Vermandois – C*
 Sonmans – D
 Sperchemius – A
 Spronsen – C*
 van Steelandt – C
 van Straten – D
 Swilda, Suilda – A
 du Tour – C*
 Traeij – C
 de Valoise, de Faloire, Defalloize – D
 Veen – C, D
 Veen de Wilde – C
 van Velsen – A
 Verkerk – D
 Vermandois – C*
 Verrijn – D
 van Vheelen – C
 Visscher, Visser – C
 Vivier – C
 van der Wal – D
 Wedda – A
 Wiggering – A
 de Wilde – C
 de Wit – C*
 Wopkens (patroniem) – A (suppl. 2)

Persoonlijke zaken en nalatenschap

1 – Huurcontract voor Frans Hemsterhuis, 28 april 1780

Haags Gemeentearchief: Notarieel Archief, inv.nr. 3361.

Huur-cedille van hujs, erve en thuijn,
waarvan de huur bedraagt f 1875.--

Op heden den 28e april 1780, compareerden voor mij Jan Frederik Sardijn, openbaar notaris bij den Edelen Hove van Holland geädmitteert, in 's Hage resideerende, present de getuijgen ondergenoemt.

De Heer Samuel van den Bergh, koopman in drogerijen, woonende alhier in Den Hage ter eenre; en de Wel Edele Gestreng Heer Mr François van Hemsterhuis, commies van de Raad van Staaten der Vereenigde Nederlanden, mede woonende alhier, ter andere zijde, beijde mij notaris bekent.

Ende bekende den Heer comparant ter eenre, bij dezen verhuurt, en den Wel Edelen Gestrengen Heer comparant ter andere zijde, van dezelve in huure aangestaan te hebben, zekere huijzinge, erve en thuijn, genaamt het Vorstelijk Thuijnzig, staande en gelegen alhier in Den Hage aan de Buijten Cingel op het Veen Laantje agter de thuijn van het Oude Hof van zijn Doorluchtige Hoogheid den Heere Prince van | Oranje en Nassau etc. etc. etc., en thans bij den Heer huurder bewoont wordende, en dat voor den tijd van drie jaaren, zullende ingaan primo mej 1780 en expireeren ultimo april van den jaare 1783 omme en voor een somme van drie honderd vijf en zeventig guldens in't jaar, te betaalen alle drie maanden de geregte vierdepart van dien, ter somme van drie en negentig guldens en vijftien stuivers.

Den Wel Edelen Gestrengen Heer huurder behoud aan hem de keuse en optie, omme na het eijndigen van de voors. drie huur jaaren nog twee jaaren voor de voors. somme van drie honderd vijf en zeventig guldens in't jaar, op conditien bovengenoemt, in het gehuurde te continueeren, mits zig in dien gevalle voor of op primo januarij 1783 declareerende.

Den Heer verhuurder neemt aan, het voors. hujs behoorlijk te doen reparereen en ge- | duurende de huurtijd alzo te zullen onderhouden, en de vereijscht wordende reparatiën op eerste aanmaaninge, zonder uijtstel te laten geschieden.

En zal den Wel Edelen Gestreng Heere huurder met de voors. thuijn en boomen daar in zijnde, mogen doen en handelen na zijn welgevallen; en ten zijnen kosten, zoo omtrent het verleggen van dezelve thuijn, het uijtroeijen van

boomen, als het plaatzen van andere, na goedvinden disponeeren; en zal gemelden Heere huurder kunnen volstaan om bij verhuizinge, de voors. thuijn weder op te leveren in zodanigen staat, als dezelve als dan bevonden zal worden, zonder in eenige goeddoeninge van manqueeren, de boomen gehouden te zijn, of voor nieuw geplante boomen iets te mogen eischen.

En zullen wijders den Heer verhuurder en den Wel Edele Gestrenge Heer huurder zig respectivelijk gedraagen na de keuren en costumen van 's Hage. |

Tot nakominge van het geene voors. staat, verbinden de comparanten hunne persoonen en goederen, dezelve stellende ten bedwange van alle Heeren Hoven regten en regteren, en speciaaljk van de resp. Hoven van Justitie in Holland en Edele Agtbaaren Geregte dezer steede.

Tevreden zijnde, hun in den inhoude en nakominge dezes, bij den voors. Hove, Hoge Raade in Holland, of Edelen Agtbaaren Geregte dezer steede, vrijwilliglijk te doen en laten condemneeren, ten dien eijnde constitueerende bij dezen, twee uijt de resp. procureurs, postuleerende voor opgemelden Hove en Hogen Raade in Holland, mitsgaders alle de procureurs, postuleerende voor welgem. Edelen Agtbaaren Geregte van 's Hage, te zamen en ieder van hen in't bijzonder, zoo omme de condemnatie te verzoeken, als daarinne te consenteeren repective; met belofte van approbatie en ratificatie onder verband als na regten.

Aldus gedaan en gepasseert in 's Hage | voornt., ter presentie van Nicolaas van der Kaaij en Johan Hendrik Moslet, als getuijgen.

N. V. D. Kaaij	Samuël van den Bergh
J. Moslet	F. Hemsterhuis
	Jan Fr. Sardijn
	Nots. publ. 1780.

2 – Testament van Frans Hemsterhuis, 5 februari 1781

Haags Gemeentearchief: Notarieel Archief, inv.nr. 4227, p. 359-361, N° 4. – Afgedrukt in: BH, p. 196, met aanpassing van spelling en interpunctie.

Acte van superscriptie

Op huijden den 5e februarij zeventhien hondert een en tachtig, compareerde, voor mij Abraham Gerard Muller, openbaar ende bij den Hove van Holland

geadmitteerd notaris in S' Gravenhage resideerende present de getuigen naargenoemt. |

Den Wel Edele Heer Francois Hemsterhuis, commis ter secretarije van den Raad van Staaten, der Vereenigde Nederlanden; wonende alhier.

Dewelke aan mij Notaris ter hand stelde dit inleggende en door mij notaris beslooten papier, verklarende den Heer comparant daar inne eijgenhandig op een zegel van achtien guldens geschreven en door zijn gewoonlijke handteekening bekrachtigd te hebben zijn testament laaste en uiterste wille, begerende dat het zelve na zijn overlijden volkomen kragt hebbe en effect sorteeren zal en daar voor zal worden erkent alschoon alle solemniteiten naa reghten, gerequireerd naar behooren daar inne niet mogte weesen geobserveert, versoekende het uiterste benefitie des aangaande | te mogen genieten.

Aldus gedaan gepasseert en geslooten in presentie van Pieter Katzweijler en Johannes van Trigt als getuigen (:was geteekend:) Franciscus Hemsterhuis, P. Katzweijler, J. van Trigt (:onderstont:) Mij present (:was geteekent:) A.G. Muller notaris 1781

N.B. Het bijbehorende olografisch stuk is verloren gegaan. Aldus gedaan en gepasseert in 's Hage voornt ter presentie van Adrianus Le Maitre en Abraham Petit Junior, als getuijgen.

A. Le Maitre	François Hemsterhuis
A. Petit Jr	Jan Fr. Sardijn

Nots: publ: 1790.

3 – Huurcontract voor Frans Hemsterhuis, 2 mei 1787

Haags Gemeentearchief: Notarieel Archief, inv.nr. 3361.

Op heden den 2en meij 1787, compareerden voor mij Jan Frederik Sardijn, openbaar notaris, bij den Edelen Hove van Holland geädmitteert, in 's Hage resideerende, present de getuijgen ondergenoemt.

De Heer Samuel van den Bergh, koopman in drogerijen, woonende alhier in Den Hage ter eenre; en de Wel Edele Gestrenghe Heer Mr François van Hemsterhuis, commies van de Raad van Staate der Vereenigde Nederlanden, mede woonende alhier ter andere zijde, beijde mij notaris bekend.

Ende bekende den Heer comparant ter eenre, bij dezen verhuurt, en den Wel Edelen Gestrengen Heer comparant ter andere zijde, van dezelve in huure aangestaan te hebben, zekere huijzinge, erve en thuijn, genaamt het Vorsteljk

Thuijnzig, staande en gelegen alhier in Den Hage aan de Buijten Çingel op het Veen-Laantie agter de thuijn van het Oude Hof van zijn Doorluchtige Hoogheid den Heere Prince van | Oranje en Nassau etc. etc. etc., en thans bij den Heer huurder bewoond wordende, en dat voor den tijd van een jaar, zullende ingaan primo mej 1787 en expireeren ultimo april van den jaare 1788 omme en voor een somme van drie honderd vijf en zeventig guldens in't jaar, te betaalen alle drie maanden de geregte vierdepart van dien, ter somme van drie en negentig guldens en vijftien stuivers.

Den Wel Edelen Gestrengen Heer huurder behoud aan hem de keuse en optie, omme na het eijndigen van de voors. huurjaar, nog één jaar, voor de voors. somme van drie honderd vijf en zeventig guldens in't jaar, op conditien boven genoemd in het gehuurde te continueeren, mits zig in dien gevalle, voor of op primo januarij 1788 declareerende.

Den Heer verhuurder neemt aan, het voors. hujs behoorlijk te doen reparieren, en ge- | duurende de huurtijd alzo te zullen onderhouden, en de vereijstcht wordende reparatien op eerste aanmaaninge, zonder uijtstel te laten geschieden.

En zal den Wel Edelen Gestrenghe Heer huurder met de voors. thuijn en boomen daar in zijnde, mogen doen en handelen na zijn welgevallen; en ten zijnen kosten, zoo omtrent het verleggen van dezelve thuijn, het uijtroeijen van boomen, als het plaatzen van andere, na goedvinden disponeeren; en zal gemelden Heere huurder kunnen volstaan, om bij verhuijzinge, de voors. thuijn weder op te leveren in zodanigen staat, als dezelve als dan bevonden zal worden, zonder in eenige goeddoeninge van manqueerende boomen gehouden te zijn, of voor nieuw geplante boomen iets te mogen eijnschen.

En zullen wijders den Heer verhuurder en den Wel Edelen Gestrenghe Heer huurder zig respectivelijk gedraagen na de | keuren en costumen van 's Hage.

Tot nakominge van het geene voors. staat, verbinden de comparanten hunne persoonen en goederen, dezelve stellende ten bedwange van alle Heeren Hoven regten en regteren, en specialijk van de resp. Hoven van Justitie in Holland en Edele Agtbaaren Geregte dezer steede.

Tevreden zijnde, hun in den inhoude en nakominge dezes, bij den voors. Hove, Hoge Raade in Holland, of Edelen Agtbaren Geregte dezer steede, vrijwilliglijk te doen en laten condemneeren, ten dien eijnde constitueerende bij dezen, twee uijt de resp. procureurs, postuleerende voor opgemelden Hove en Hogen Raade in Holland, mitsgaders alle de procureurs postuleerende voor welgem. Edelen Agtbaaren Geregte van 's Hage, te zamen en ieder van hen in't bijzonder, zoo omme de condemnatie te verzoeken, als daar | inne te consenteeren repective

met belofte van approbatie en ratificatie onder verband als na regten.

Aldus gedaan en gepasseert in 's Hage voortn., ter presentie van Adrianus le Maitre en Abraham Petit junior als getuigen.

Samuël van den Bergh

F. Hemsterhuis

A. Le Maitre

A. Petit Jr.

Jan Fr. Sardijn

Nots. publ. 1787.

4 – Testament van Frans Hemsterhuis, 25 maart 1790

Haags Gemeentearchief: Notarieel Archief, inv.nr. 3361, N° 407. – Afgedrukt in: BH, p. 196-197, met aanpassing van spelling en interpunctie. – Afschrift: Utrechts Archief, Familie Van der Muelen, inv.nr. 414.

Testament van een persoon, niet boven 100000.-

gegoet zonder Fideicommiss.

Op heden den 25e maart 1790 compareerde voor mij Jan Frederik Sardijn, openbaar notaris, bij den Edelen Hove van Holland geädmitteert, in 's Hage resideerende, present de getuigen ondergenoemt.

De Wel Edele Gestrenghe Heer Mr François Hemsterhuis, commies van de Raad van Staaten der Vereenigde Nederlanden, woonende alhier, mij notaris bekennt, zijnde ziekelijk na den lichaame, en volkoomen in staat, om van zijne na te laten goederen te disponeeren, zoo ons notaris en getuigen opentlijk bleek.

Dewelke verklaarde uijt zijn vrije en onbedwongen wille, zonder eenige inductie of persuasie van iemand, bij dezen te maaken zijn testament, laatste en uijtterste wille, dog alvoorens verklaarde | hij Heer testateur bij dezen te revoceeren en te vernietigen, alle voorgaande testameten, codicillen, ofte eenige andere soorten van uijtterste willen, die hij Heer testateur, het zij alleen, of met en benevens iemand anders voor dato dezès mogte hebben gemaakt ofte gepasseert, en specialijk zodanige testamentaire dispositie als hij Heer testateur op den 5e februarij 1781 in beslooten forme, voor den notaris Abraham Gerard Muller en getuigen in 's Hage, heeft gemaakt en gepasseert; niet willende dat dezelve, ofte eenige van dien, kragt hebben, ofte effect sorteeren zullen.

Ende komende bij dezen op nieuw ter dispositie van zijne goederen, zoo verklaarde hij Heer testateur tot zijn eenige algeheele en universeele erfgenaam bij dezen te nomineeren te stellen ende te Institueeren den Hoog Edelen Gestrengen Heere Mr Francois van der Hoop, Raad en Thesaurier Generaal van de Unie etc., | ende dat in alle de goederen zoo roerende als onroerende, actien en crediten, ende generalijk in alle 't geene hij Heer testateur met 'er dood ontruijmen en nalaaten zal, met vollen regte en titule van institutien, omme daarmede te doen en te handelen als met andere vrije eijgen goederen zonder tegenzeggen van iemand.

Alle 't geene voors. staat, bij hem Heer testateur dusdanig geërdonneert, bij mij notaris in geschrifte gesteld, en hem van woorde tot woorde zijnde voorgelezen, verklaarde hij Heer testateur, het zelve te zijn, zijn testament, laatste en uijtterste wille, begeerende dat het zelve na zijn dood, alzoo zal werden agtervolgt en nagekoomen, en dat het zelve zal bestaan, 't zij als testament, codicil, of zodanig als 't zelve best na regten en coustumen dezer Landen zal kunnen stand grijpen; verzoekende indien alle vereijschte solemniteiten in dezen niet praecieselijk | mogten zijn geöbserveert, het uijtterste bene fitie te mogen genieten.

Aldus gedaan en gepasseert in 's Hage voornt ter presentie van Adrianus Le Maitre en Abraham Petit Junior, als getuijgen.

A. Le Maitre François Hemsterhuis

A. Petit Jr Jan Fr. Sardijn

Nots. publ. 1790.

5 – Voorgedrukte rouwbrief, aan Pieter van Damme, 8 juli 1790

Den Haag, Museum Meermanno, Archief van Damme, 401/83-84

WelEd. Heer

Alzo het den Almachtigen God behaagt heeft, op gisteren Morgen, onze geliefden Neeff den Wel Ed. Geboren Heer François Hemsterhuis, in zijn Edele Leeven Commis ter Secretarie van de Raad van Staaten der Vereenigde Nederlanden, door een Ziekte van eenige Weeken, in den Ouderdom van omtrent 70 Jaaren, uit dit Tijdelijke in het Eeuwige Leeven over te neemen, zo heb ik het als de oudste van de alhier present zijnde Famielle van den Overleedene, van mijn plicht geächt UWelEdele van dit Sterfgeval kennis te

geeven, niet twijffelende of UWelEdele zult in dit ons verlies wel eenig deel neemen; ik bidde God UWelEdele lange Jaaren voor alle zwaar treffende Treurgevallen te willen bewaaren en heb de Eere met veel achting te blijven, WelEdele Heer, UWelEdele Seer Ootmoedige en Bedroefde Dienaar

Frans Pardicque

's Hage den 8 July, 1790 |

den Heere van Damme, te Amsterdam

6 – Annonce van overlijden

Een bericht van overlijden is geplaatst in de Algem. Konst en Letterbode van vrijdag 23 juli 1790 (no. 108).

's Hage. Alhier is in den Ouderdom van omtrent 70 Jaren overleden, de Wel Ed. Gestr. Hr. *Francois Hemsterhuis*, Commies ter Secretarie van den Raad van Staten, enz. enz. Lid van de Hollandsche Maatschappy der Wetenschappen; en door zyne Schriften met roem in 't Ryk der Geleerden bekend.

7 – Notariële akte, 9 juli 1790

Haags Gemeentearchief: Notarieel Archief, inv.nr. 3361, N° 407, bijlage.

Op heden den 9e juli 1790, compareerde voor mij Jan Frederik Sardijn, openbaar notaris, bij den Edelen Hove van Holland geädmitteert, in 's Hage resideerende, present de getuijgen ondergenoemt.

De Hoog Edelen Gestrengen Heere Mr François van der Hoop, raad en thesaurier generaal van de Unie etc., woonende alhier, mij notaris bekend.

Te kennen gevende: dat hij Heer comparant bij testamente van wijlen den WelEdelen Gestrenge Heer Mr. François Hemsterhuis, in leven commies van den Raad van Staaten der Vereenigde Nederlanden, op den 25e maart 1790 voor mij notaris en getuijgen alhier in Den Hage gepasseert, wel is geïnstituert tot eenige, algeheele en universeele erfgenaam, dog dat hij Heer vomparant tot nog toe, den boedel van wijlen den voorn. Heer Hemsterhuis niet genoegzaam heeft

kunnen examineeren, om den staat en gelegenheid van dien te weeten, en of hij zig erfgenaam zoude willen dragen of niet; dat den overledene boven aarde staande, egter nodig is, ordre te worden gesteld, om het doode lichaam | behoorlijk ter aarde te bezorgen.

Zoo verklaarde hij Heer comparant ter eere van den overledene, die moeite en zorgte wel op hem te willen neemen, dog zig daar door of de betalige der dood schulden, en het geen daar toe behoord, niet te willen praesjuditeeren, als of hij Heer comparant daarmede quasi zoude hebben gepleegt eenige actens haereditair, als daar wel expresselijk protesteerende bij dezen, maar dat hij Heer comparant aan zig behoudt zijn regt van deliberatie, om na volkomen examen des boedels, zig erfgenaam te declareeren, of denzelfen te reupidieeren, zoo als hij Heer comparant te raade worden zal.

Verzoekende hij Heer comparant hier van kennisse gedragen en geleverd te worden acte in communi forma, 't welk in deze, om te dienen daar en zoo 't behoort.

Aldus gedaan en gepasseert in 's Hage voornt ter presentie van Adrianus Le Maitre en Abraham Petit Junior, als getuigen.

A. Petit Jr	F. van der Hoop
C. de Lange	Jan Fr. Sardijn
	Nots. publ. 1790.

6 – Brief van François van der Hoop aan prinses Gallitzin, 13 juli 1790

*Münster, Landesarchiv Nordrhein-Westfalen, Abt. Westfalen,
Nachlaß Bucholtz 1165.*

Madame,

Je suis au desespoir de me trouver dans la triste nécessité de renvoyer a Votre Altesse la lettre, qu'elle m'a fait parvenir pour Monsieur Hemsterhuis.

Son Excellence Monsieur le Baron de Furstenberg vous aura certainement communiqué celle, que j'ai pris la liberté de lui écrire, par laquelle vous aurez vu, que cet incomparable ami ne vit plus; je vous en dirai rien d'avantage, pour ce point vous occupez d'une sujet, qui doit vous faire une perte infinie. Je souhaite ardemment, que votre sante {precente}, qui me paroît encore fort derangée, en souffrire aussi pas que possible, et ne tardera guerre de se retablir entierement.

Je suis au reste extremement flatté d'avoir pu meriter par mes lettres, non seulement d'estime, mais aussi l'amitié de Votre Altesse, comme elle a daigné m'en assurer dans sa derniere de la facon la plus obligeante et la plus genereuse; je me croirois tres heureux, Madame, si j'étois a meme de cultiver ses sentimens, auxquels j'attache le plus haut prix, et assurément je ne negligerais aucune occasion, qui | se presentera pour cela, tandis que je ne cesserai jamais d'être avec la consideration la plus parfaite, et un attachement respectueux, Madame, de Votre Altesse serenissime le tres humble et tres obeissant serviteur,

F. van der Hoop

De La Haye, ce 13 de juillet 1790

7 – Brief van François van der Hoop aan prinses Gallitzin, 22 juli 1790

Münster, Landesarchiv Nordrhein-Westfalen, Abt. Westfalen, Nachlaß Bucholtz 1165.

Madame,

J'ai reçu par le dernier courier une lettre de Son Excellence Monsieur le Baron Furstenberg, dans laquelle il me marque que Votre Altesse souhaite d'apprendre quelques details sur les derniers temps et la mort de feu Monsieur Hemsterhuis. Je saisis, Madame, les premiers moments de loisir, que mes occupations me laissent, pour vous satisfaire.

Le jeudi avant sa mort je le trouvois mieux, il etoit occupé à ecrire un billet à Madame Meerman, lequel pourtant elle n'a point reçu, et il m'assura qu'il vous ecriroit par le courier qui partiroit le lendemain, de sorte que nous convinmes que je vous ecriroit point cette fois. Le lendemain je me rendis à la campagne pour ne revenir que le dimanche au soir; ce jour ci Monsieur de Lichtenberg avoit passé la soiree chez lui, et l'avoit trouvé encore assez bien. Le lundi matin la menagere me fit demander de bonne heure de me rendre chez lui, ce que je fis tout de suite. Je le trouvois alors prodigieusement changé, il etoit assis sur une chaise percée et quoique sans effet, on ne pouvoit pas l'engager à la quitter. Il paroissoit souffrir, mais quand je lui demandois s'il avoit des | douleurs, il me repondit que non. Il parloit presque point. Obligé de me rendre au Conseil d'Etat je le quittois, sans avoir pu l'engager à s'élever de sa place. J'y revins aussitot qu'il me fut possible. Il se promenoit alors par sa chambre, ce que

pendant toute la maladie il a beaucoup aimé de faire, et quoique tres foible il ne vouloit point se coucher ni s'asseoir. De temps au temps il commençoit à me dire quelque chose, mais il me paroissoit ne pouvoir pas trouver les mots pour exprimer sa pensée, ceux qu'il prononcoit avoient point de sens. Le moment d'apres il sembloit avoir oublié qu'il avoit à me parler, en un mot, il paroissoit n'être plus present d'esprit. Vers le soir le medecin arriva, qui en jugoit de meme, et me dit, que depuis samedi l'etat du malade etoit changé, qu'il avoit pris alors une fièvre lente, dont l'effet etoit que les pouvoirs s'étoient rempli de matiere, qu'il commençoit {à expectorer}. Le medecin crut necessaire qu'il se couchat, et en le menant au lit, l'y mit presque contre son gré, il y fut a peine, qu'il ne se tranquilisa et s'endormit meme. Le medecin cependant n'augura rien de bon. Je quittois alors le malade. Le lendemain mardi je revins de bonne heure. La menagere m'a dit, que le malade avoit passe la nuit dans de grandes inquietudes et toujours absent d'esprit. Je le trouvois tres mal, les yeux presque toujours fermés, et ne connoissant plus personne. Le medecin arriva peu | de temp apres moi, et me dit que le malade etoit mourant. Dans cet etat il est resté tout le jour luttant avec la mort, jusqu'à ce que le lendemain matin environ huit heures il est expiré. J'y arrivois le moment apres; la menagere me dit, que durant la derniere nuit il y avoient en quelques momens qu'il avoit paru la reconnoitre, mais qu'il n'avoit pu proferer aucune parole.

Je lui entre un grand detail, parce que je scai, qu'il y a des cas, où les moindres traits interessants, et peut etre ce recit vous fournira matiere à me faire encore plusieurs questions. Si cela est, vous pouvez etre assuré, Madame, que je serai pret à vous donner tous les eclaircissements possibles.

Il me reste encore de vous entretenir de la dispensation que Monsieur Hemsterhuis a fait de ses besoins. Il m'a nommé par testament son heritier, mais il est necessaire de vous raconter ce qui y a donne lieu.

Sachant qu'il avoit un grand nombre de lettres de Votre Altesse, comme aussi de Madame Meerman, et persuadé qu'il ne seroit pas charmé, que ses lettres parvinssent à ses parents, qui en cas qu'il vint à mourir sans avoir fait un testament heriteroient ses biens, puisqu'en depuis plusieurs années il avoit entretenu aucune relation avec eux. Je lui demandois un jour, qu'il n'entretenoit de sa mort, qu'il croyoit prochaine et desiroit alors pour etre exempt des douleurs, qu'il souffroit, s'il avoit fait | quelque desposition testamentaire, ou nommé quelqu'un pour arranger ces affaires; me repondant qu'il n'avoit rien fait. Je lui fait sentir la necessité de choisir et autoriser quelqu'un qui eut soin de lui et de ses biens apres sa mort, il conseint de la necessité, mais me dit qu'il ne savoit qui en charger. Je le priois d'y penser, et tournois la conversation sur

d'autres objects. Le lendemain il me fit demander de passer chez lui et me dit alors, que puisque je l'avois entretenu de la disposition de ses biens, il croyoit pouvoir {sans / sous} discretion me proposer si je voudrais me charger de ses soins. Je repondis que vu les occupations qu'il me connoissoit, il m'etot presque impossible d'accepter la proposition, et le priois de nommer quelque autre de ses amis, mais il me temoigna d'une facon si gracieuse la confiance qu'il avoit en moi, et comment il desiroit, que je lui refusa point, que je crois ne devoir pas me soustraire à ce devoir d'amitié.

Il me dit alors qu'il vouloit me nommer son heritier, afin que je fusse moins gene, mais je le priois avec instance d'en rien faire, puisque sous moi il auroit vraisemblablement point {fort} de testament, et qu'ainsi il seroit tres malheureux à moi de {priver} ses lenteurs naturels de ce qui leur revenoit, et je le prevois en meme temps, que si neanmoins il me nommoit son heritier, je me chargerois bien d'arranger ses affaires, mais que je remettrois à ses plus proches parens ce qu'il y auroit du reste, et que j'en profiterois pas un obole; ce que je lui ai repeté quand apres cela il m'a fait part du testament | qu'il avoit fait. Il me prevenoit en meme temps alors, que je ne trouverois pas ses affaires en grand ordre, ce qui m'a engagé de la presser à vous renvoyer encore durant sa vie vos lettres, et ce qu'il vous destinoit d'ailleurs.

Dabord apres sa mort j'ai communique au plus ainé de ses parens, qui se trouvent ici, l'histoire du testament et ma resolution sur ce sujet, et apres avoir en soin de l'enterrement je me suis occupé à me mettre au fait de l'hoine que je trouve tres peu en ordre. Parmi les biens il y a aucun effet portant interet, aucun bien fond, tres peu d'argent comptant; j'ai trouvé une liste, ecrite de la main, de son cabinet d'antiques, mais la collection meme se trouve point. Je trouve pas reellement aucune annotation de ce qu'il doit, et cependant je scai deja, qu'il doit sept à huit mille florins, qu'il a pris à interet, dont il me {rien} dit.

Tout ceci m'embarrasse furieusement, car si je me declarois heritier et me conduisois en consequence, je serois obligé de payer toutes les dettes à la charge de la succession, et ceci, en cas que ses dettes en surmontissent le produit, me seroit impossible, puisque bien loin d'etre riche, je n'ai absolument point de biens patrimoineux, vu que ma mere vit encore, et qu'aussi je n'ai d'autre revenu, que celui de mon emploi qui suffit à peine, et non sans beaucoup d'oconomie pour vivre honnettement et avec decence. Si je vois le moindre jour de me charger de l'administration des biens delaisées, je renverrai à Votre Altesse les lettres que le defunt a reçu d'elle durant sa maladie, et j'y joindrai tous les papiers relatifs au commerce, que vous avez entretenu avec lui et | les fragmens

litteraires que je trouverai, assure comme je le suis, qu'ils ne pourroient etre en meilleures mains.

Dans la suite je ne manquerai pas de vous informer de tout ce que je trouverai de cette sorte, et en attendant je prens la liberté de renouveler les assurances de la consideration distinguee et du profond respect, avec lesquels j'ai l'honneur d'etre, Madame, de Votre Altesse le tres humble et tres obeissant serviteur,

F. van der Hoop

De La Haye, ce 22 de juillet 1790.

J'ai ete obligé d'écrire cette lettre si fort à la hate, qu'elle s'en {ressent} ce que je vous supplie d'exercer.

8 – Brief van François van der Hoop aan Ida Visscher, 22 juli 1790

Utrechts Archief, Familie Van der Muelen, inv.nr. 414.

Wel Edele geboren Jonkvrouwe!

Ongetwijfeldt heeft de Heer Pardicque op zijn tijd aan UWEd. kennis gegeven van het overlijden van den Heer François Hemsterhuis en waarschijnlijk ook van de dispositie, die dezelve van zijn natelaten goederen gemaakt had.

Van die dispositie voege ik een copie hier nevens, die ik tot vermijding van kosten niet heb laten authentiseeren, terwijl ik bereid ben om indien UWEd. het verlangt, een copie authenticq van dezelve aan UWEd. nader te laten toekomen. Doch UWEd. gelieve omtrent die dispositie verder te weten, dat ik eenige maanden voor het overlijden van den Heer Hemsterhuis, met wien ik minder dan veertig jaaren in eene vertrouwde vriendschap geleeft had, uit denzelve vernomen hebbende dat hij gene dispositie van zijne natelaten goederen gemaakt had, hem om meer dan eene rede, had geraden, dat hij ten minsten iemand benoemen zoude, om zijne nalatenschap te vereffenen; dat dit aanleiding gegeven heeft dat hij mij verzogt, dat ik mij van dien last zoude willen chargeeren, dat ik dit in den beginne geweigerd heb, omdat mijne bezigheden zulks niet toelieten, doch eindelijk op deszels vriendelijke instantien, die pligt van vriendschap op mij genomen heb, waarvan het gevolg geweest is, dat hij mij tot zijn ergenaam benoemd heeft, doch dat | wanneer hij mij daar van heeft kennis gegeven, ik hem gezegd heb, dat dewijl ik van die dispositie aanleiding

had gegeven, tot zo verre zelfs, dat hij zonder mijn aanraden waarschijnlijk geen testament zoude gemaakt, ik van zijn nalatenschap niet wilde profiteeren, maar dat ik dezelve redden zoude, en aan de gene die zijn erfgenamen zouden geweest zijn, indien hij geen testament gemaakt hadt, zoude uitreiken, hetgeen er overig zoude wezen.

Met dit oogmerk heb ik vervolgens deszelfs nalatenschap aanvaard, doch van achteren heb ik reden om te denken, dat mijne handelwijs overëenkomt met de intentie van mijn overleden vriend, en dat hij mij tot zijn erfgenaam gesteld heeft, voornamentlijk op dat ik niet verplicht zoude zijn rekening van mijn administratie te doen, en dat ik in tegendeel daaromtrent meer ruimte zoude hebben en minder verantwoordelijk wezen.

De nalatenschap heeft alleen bestaan in klederen, huisraad en daaronder zilverwerk, in boeken, en hetgeen verder onder den naam van rareiteiten agter de Catalogus der boeken is geplaatst geweest; al hetzelve heb ik tot geld gemaakt, en betaalt al hetgeen te betalen stondt, waaromtrent ik te werk ben gegaan even eens alsof het voor mij zelve was; zelfs zoude ik met verscheide zaken de hand meer hebben geligt, en minder naauw ziende zijn geweest, indien ik mij niet meer als executeur van het testament, dan als erfgenaam geconsidereerd had.

De manuscripten van wijlen den Heere Professor Hemsterhuis, vader van mijn vriend, en alle de boeken, in dewelke dezelve eenige aantekeningen had geschreeven, had de laatst overleden Heer te meermalen beloofd, dat hij zorgen zoude, dat na zijn dood aan de Bibliotheek van de Academie te Leiden, zouden worden uitgereikt, en de Heer Professor Ruhnkenius heeft van die toezegging in twee oratien aan het publicq kennis gegeven; de overleden heeft mij dan ook verzogt, om die belofte te praesteeren.

Hier van heb ik mij vervolgens geacquiteerd, zodanig echter, dat ik | om voordeel aan den boedel toe te brengen, van de boeken, in dewelke aantekeningen van den Heer Professor gevonden wierden, aan de Academie alleen heb uitgereikt, diegene, in dewelke die aantekeningen menigvuldig waren, en de andere heb doen verkopen, hetgeen ik zeekerlijk niet zoude gedaan hebben, indien ik mij als erfgenaam had beschouwd, en egter van dit effect geweest is, dat zo die boeken als veele aandere zeer duur verkogt zijn.

Ik heb daarenboven verscheiden manuscripten van den Heer Professor, die de Heer Ruhnkenius, in qualiteit van Bibliothecaris van de Academie te Leiden, met mij begreep dat aan de Academie van geen nut konden zijn, en van dewelke verscheiden gedrukt zijn, met het cachet van den overleden en een pourtrait van den Heer Professor aan den Heer Hemsterhuis te Groningen, die een volle neef en met zijne zusters mede erfgenaam van den overleden is, overgegeven, vermits

ik begrepen heb, dat dezelve daartoe het meest gerechtigd was, terwijl al hetzelfde niet gevoegelijk verkogt konde worden.

Ik heb mij dan in alles als executeur van het testament gedragen, en de nodige informatie omtrent de familierelaties van de meergem[eld]en overledene, en de personen dergene, welke als deszels naastbestaande, in gevalle hij zonder testament was overleden, bij deszels successie geïnteresseerd zoude hebben mogen zijn, ingewonnen hebbende, een advis van een neutraal rechtsgeleerde gevraagd, om te weten aan wie ik zoude behoren uit te keeren, het geen van de geredde nalatenschap overig zoude zijn, en ik ben door denzelfden onderrigt, dat volgens het gemeene Landrecht van Holland, daar de woonplaats van den overleden geweest en zijn sterfhuis gevallen is, het aan geene bedenking kan onderhevig zijn, of vermits de overledene geene descendentes of ascendenten noch | ook broeders of zusters of descendentes van dien, noch ook zelfs eenige oomen en moeiën heeft nagelaten, deszels nalatenschap moet erven en versterven op de kinderen van deszels oomen en moeiën, welke zoo aan de vaders als moederszijde gevonden worden, ende zulks wel indiervoegde dat de nalatenschap half en half onder dezelve verdeeld worde, te weten de eene helft aan die van de vaderlijke, en de andere helft aan die van de moederlijke zijde, zonder eenige consideratie of aan de eene zijde misschien meer of minder personen dan aan de andere zouden mogen gevonden worden; dat ten reguarde van de moederlijke linie, ende wederhelft van de geheele nalatenschap, welke aan dezelve linie komen moet, en waarin UwEd. alleen belang heeft, het evident is, dat geene representatie onder de collaterale plaats kan hebben, verder dan broeders of zusterskindskinderen, die in het voorhanden zijnde geval niet gevonden worden, of oomen en moeiën kinderen, en dat zo dra dit recht van representatie cesseert, noodwendig de personen, in nader graad staande, alle anderen die in verderen graad staan, ex-cludeeren en uitsluiten.

Dat derhalven dan ook vanzelfs volgt, dat, daar in het voorhanden zijnde geval van moeders zijde gevonden worden zeven personen, die kinderen zijn van oomen en moeiën (te weten mevr. wed. de Wilde, de vrouwe douarière de Maleprade, UWEd., de drie heeren Pardicque en mevrouw Schade geboren Pardicque) en vier differente staken van oomen en moeiën kindskinderen, deze laatste door de eerstgemelde worden uitgesloten en van alle recht en aanspraak op deeze nalatenschap ontzet, terwijl | de zo even genoemde zeven personen, bij staken succederende, uit hoofde hunner diverse repraesentaties, welke drieërlei is, in drie staken moeten erven, endat overzulks de moederlijke helft der nalatenschap in drie deelen moet worden verdeeld, waarvan aan Mevr. de Weduwe de Wilde een deel, aan UWEd. te samen met uwe zuster de Vrouwe

Douariere de Malgrade een deel, en aan de drie Heeren Pardicque en Mevrouw Schade met hun vieren gezamenlijk het derde deel competeert.

De voorschreeve nalatenschap nu, na dat alles, dat verkogt heeft kunnen worden, in geld gemaakt is, heeft bedragen eene somme van *f*20435:19:8 zegge twintig duizend, vierhonderd vijf en dertig guldens, negentien stfs en agt penningen, waaruit ik heb betaald eene somme van *f*13170:6:12, zegge dertien duizend, een honderd, zeventig guldens, zes stuivers en twaalf penningen, zo dat, deze somme van de eerstgemelde afgetrokken zijnde, overig blijft de somme van *f*7265:12:12 zegge zeven duizend, twee honderd, vijf en zestig guldens, twaalf stuivers en twaalf penningen, of om eene ronde somme te neemen *f*7266:– zegge zeven duizend tweehonderd, zes en sestig guldens.

Van deeze somme bedraagt de helft, die aan de kinderen van de oomen en moeiën van de overledene aan de moeders | zijde moet worden uitgekeerd, eene somme van *f*3633:– zegge drie duizend zes hondert drie en dertig guldens, en daarvan competeert aan UWEd de helft van een derde of een zesde deel van de halve nalatenschap en dus *f*605:10:– zegge zes honderd vijf guldens en tien stuivers, die ik bereid ben tegen eene behoorlijke quitantie te betalen aan UWelEd. of aan den gene, die UWEd. tot dien ontfangen zal qualificeeren, mits UWEd. de goedheid hebbe, om verder voor zo veel uw aandeel betreft, en ter concurrentie van het zelve mij te guarandeeren van alle aanspraken, het zij van schulden, lasten of andersins, welke tegen verwagting nog ten laste of uit hoofde van de meergem. nalatenschap of wel ter zake van de verdeling van dezelve, teggen mij als geïnstitueerde erfgenaam in tijd of wijlen gemaakt zoude kunnen of mogen worden, terwijl ik vertrouwe, dat UWEd. met mij begrijpen zal, dat daar ik het zuiver overschot van de nalatenschap aan de naaste erfgenamen uitkeere, het niet redelijk zoude zijn, dat indien er tegen alle verwagting eenige praetensie ten laste van den boedel zoude mogen opkomen, ik daar door schade zoude lijde, in gevalle die praetensie niet te boven- | ging de somme, die door mij zoude zijn uitgekeerd.

En ik voege vervolgens ten dien einde hiernevens zodanige quitantie, als ik verlange dat door UWEd. ten mijnen behoefte gegeven en getekend werde.

Ik betuige met veel achting te zijn, Wel Edele geboren Jongvrouwe!
UWEdGeb. ootmoedige dienaar

F. van der Hoop

Hage, den 22 november 1791

9 – Notariële akte, 9 juli 1790*Haags Gemeentearchief: Notarieel Archief, dnlo 134.*

Ik ondergeschreven Mr. François van der Hoop, raad en thesaurier generaal van de Unie etc.: in qualiteit als bij een testamente van wijlen de Heer Mr. François Hemsterhuis, in leven commies van den Raad van Staaten der Vereenigde Nederlanden, op den 25e maart 1790 voor den notaris Jan Frederik Sardijn en getuijgen in 's Hage verleeden en gepasseert, en door hem op den 7e julij 1790 met de dood geconfirmeert, geïnstituert zijnde tot zijn eenige, algeheele en universeele erfgenaam, verklaare bij dezen, dat wijlen de voorm. Mr. François Hemsterhuis, geen goederen het middel van 't collateraal-subject heeft nagelaaten; en belove ik ondergetschreven, indien na dato dezese eenige goederen tot dezen boedel behoorende, het voors. middel subject, tot mijne kennisse mogte komen, daar van als dan behoorlijke aangeving te zullen doen; en zijnde bereijd 't voorgem. met solemneelen eede te sterken.

Actum 's Hage den 17 augustus 1790

F. van der Hoop

10 – Brief van François van der Hoop aan Ida Visscher, 2 december 1790*Utrechts Archief, Familie Van der Muelen, inv.nr. 414.*

Wel Edele geboren Jonkvrouw

Hier nevens de f605:10:-, de aan UWEd. uit de nalatenschap van wijlen den Heer Hemsterhuis competeren; UWEd. zal mij plaisier doen van mij met een woord te willen informeren of ze aan UWEd. wel verzorgd zijn; terwijl ik met veel agting blijve, Wel Edele geboren Jonkvrouw, UWEd. ootmoedige dienaar

F. van der Hoop

Hage, den 2 decemb. 1791 |

[Briefomslag:] Aan de Wel Edele gebore Juffrouw, Mejuffrouw Ida Visscher, op de Kloveniers Burgwal te Amsterdam

Met een {wis.} wat geld hier aanvolgt, met de schuit op Amsterdam den 2 decemb. 1791

11 – Brief van Frans Pardicque aan Pieter van Damme, 25 mei 1791

*Afscrift door J.H. Halbertsma; Tresoar Leeuwarden, signatuur 488
Hs nr. C. – Afdrukt in: BH, p. 198-199, met aanpassing van
spelling en interpunctie.*

[Aan Pieter van Damme te Amsterdam.]

Wel Edele Heer,

Ik heb my vereerd gevonden met UWEdl missive van den 20sten deezer, waarop UWEd. myn antwoord hebt verlangd, en waaraan ik zeer gaarne ten dienste van mijn vriend zal voldoen.

Het zal U WEd. niet onbekend zyn, dat myn cousin de Heer Hemsterhuis by zyn Ed. overleyden tot universeele erfgenaam van zyne nalatenschap, zyn geheele famielle voorbygaande, heeft benoemt gehad den Heer Thesaurier Generaal van der Hoop. Het was reeds zeedert veele Jaaren, dat hij geene de minste kennisse of omgang meerder had gehouden met een eenige Germain neeff of nigd zo van vaders als van moeders zeyde, daar hij genoegzaam van alle de grootste vriendschap en beleefdheid had genoten, maar met geheel ander geselschap zig had opgehouden; dus niemand van ons zig eenigsints verwonderde te verneemen, dat hy op deze wyze hadde gedisponeert. De nalatenschap, van gering belang zijnde, en de vrienden aan hem in de zelve graat hebbende bestaan lag er ook niemand veel aangelegen. Men wist reeds lang, dat dat fraai en pretieus was, weggeschonken of getransporteert was aan deeze en geene, en wel genoegzaam al het voornaamste aan zekere voorname, geleerde Dame. De Heer van der Hoop gaf my eenige kennis van de staat van de siekte van dien Heer daags voor syn overleyden, en versogt my vervolgens 's anderen daags, dat ik aan het Hof en aan den Raad als naaste van de vrienden kennis wilde geven van het overleyden, en verders de brieven van communicatie afsenden en vervolgens het reguleren der begrafenis na Leyden in het graf van zyn ouders, alwaar myn broeder als toen verder alles heeft besorgt, dewyl zyn Ede aldaar woont. De Heer Thesr Generaal verklaarde my al aanstonds, dat zyne intentie niet was zig een stuiver met deeze nalatenschap te willen verreyken, maar dat alles op zig zoude nemen tot verdeling van den boedel en vervolgens de famielle het overschot daarvan zoude ter hand stellen.

Vervolgens heeft zijn HEdle de meubelen en naderhand de Biblioteecq doen verkoopen, zonder dat imand anders daarin eenige de minste directie heeft gehad. Ik heb nog het een nog het ander gesien, of op de auctie van de boeken present geweest, zynde door indispositie daar in verhindert geweest, het geene

my leed deed: want daar waaren nog wel stukjes, welke ik present hadde gedaan en me gaarne by die occasie weeder zoude hebben willen inkoopen. De manuscripten en andere boeken van oom zaliger [Tiberius Hemsterhuis] welke aan de Academie mondeling waren beloofd, heeft de Heer van der Hoop, vermits er aan de boedel bleek niet te kort zoude komen, na Leyden gesonden. Het geen ik uit de catalogue kon sien dat enigzints onze familie betrof, heb ik voor myn reekening laten inkoopen. By voorbeeld de H.S. van de Wilde, de Crane 120 [NB Zie bl. 27 der catalog.]¹⁰

Uit het voorverhaalde zal UWEd nu overtuigd zyn, dat ik in de onmogelykheid ben om uit myn zelfs aan de vraagen van UWelEd. te voldoen, maar heb ik maandag den Heer Thesaurier daarna gevraagd, die my gisteren heeft gesezt, dat na alle onderzoek zodanig geschreven Fransch boekje niet was gevonden; en wat het hoopje teekeningen No 3 aanging daar niets was afgenomen, en dat men op de auctie alles hadde konnen sien. Dus, Mynheer, ben ik buiten staat om UWED in deeze zaake van verdere dienst te zyn.

Het zal my besonder lief zyn als UWEdle eens in den Haag komt een visite van UWEd. te mogen ontvangen. Ondertusschen heb ik de eere met waare achting te zyn Wel Edele Heer U Wel Ed. D W. Dr Frans Pardicque
s' Hage den 25 Mey 1791.

In de marge nog een aantekening, vermoedelijk van Halbertsma zelf:

Zie de Crane over de transportatie of wegschenking van kostbare H.S. bl. 120.¹¹

10 De aantekening van Halbertsma verwijst naar: J.W. de Crane, *Bijzonderheden, de familie Hemsterhuis betreffende* (Leyden 1827), en naar auctiecatalogus nr. 27/3.

11 Zie vorige noot.

De Raad van State ten tijde van Hemsterhuis, 1755-1790

In de nieuwe politieke constellatie na de invoering van de Unie van Utrecht (1579) verloor de Raad van State aan belang. Daarvoor was ze voor de landvorst het belangrijkste politieke orgaan, met een zware adviserende taak inzake bestuur en wetgeving en soms zelfs belast met uitvoerende taken. Maar binnen de Republiek der Verenigde Nederlanden werd ze ondergeschikt aan de Staten-Generaal, die ze diende door het uitvoeren van bijzondere taken en door het geven van adviezen. Tot de belangrijkste vaste taken behoorden militaire zaken en financiën: organisatie en verzorging van de landstrijdkrachten met daarbij inning van de generaliteitslasten hiertoe, hogere militaire rechtspraak, hogere rechtspraak in ambtsdelicten, belastingheffing in de Generaliteitslanden, toezicht op de Unie-financiën. Echter, al te eigenmachtig optreden door de Raad van State leidde al snel tot een reprimande vanuit de Staten-Generaal.

De Raad bestond – in de periode van Hemsterhuis – uit twaalf leden, aangewezen door de provinciën: drie uit Holland, twee uit Friesland, Groningen en Zeeland, en voor Overijssel, Gelderland en Utrecht elk één. Drenthe en de Generaliteitslanden waren niet vertegenwoordigd. De zittingstermijn van de leden was verschillend. Zeeland bijvoorbeeld benoemde haar leden voor het leven, maar Groningen en Gelderland volgden vaak een jaarlijks roulatieschema. De provincies hadden recht van nominatie, met de beperking dat de leden niet in buitenlandse dienst mochten staan en met een stevige beperking van verwantschapsgraden. Het voorzitterschap rouleerde per week onder de leden. De opkomst van de leden bij de vergaderingen was uiteenlopend en kon zeer laag zijn.

Opmerkelijk is de doorgaans jeugdige leeftijd van de leden die afgevaardigd werden door de provincies die gewoon waren hun leden per zittingsjaar te laten rouleren. Beschouwde men dit lidmaatschap dan als een mooie leerfase voor de eigen regenten als opmaat in de nationale politiek? Het zal gemaakt hebben dat de meer ervaren leden ook meer overwicht hadden binnen de vergadering. Hemsterhuis lijkt dit te bevestigen wanneer hij Lichtenberg, afgevaardigde voor Zeeland van 1770 tot 1795, de enige kerel in de Raad van State noemt.¹²

Naast de leden dienden ambtenaren de Raad van State. Omdat de samenstelling van de Raad zo wisselde, met een roulerend voorzitterschap en een lage opkomst, hadden de ambtenaren vanuit hun vaste aanstelling een grote invloed, ook al hadden ze geen stemrecht. Bovendien hadden ze op grond van hun ervaring een voorsprong in informatie. De voornaamste ambtenaar was de

¹² *Ma toute chère Diotime*, brief ⑤.67.

thesaurier-generaal, die voor de Republiek als een soort minister van financiën functioneerde; naast hem stond de ontvanger-generaal, die niet meer was dan een technisch expert. Ook de secretaris van de Raad kon zeer invloedrijk zijn, mede afhankelijk van zijn geldingsdrang en van de speelruimte die hij wist te bemachtigen. In de achttiende eeuw vormden de thesaurier-generaal en de secretaris samen met de raadspensionaris van Holland en de griffier van de Staten-Generaal, soms aangevuld met een officieuze vertrouweling van de stadhouder zoals Willem Bentinck, een informele ministersploeg voor het dagelijks bestuur. De betekenis van dit college of van de eigen rol daarin is weer sterk afhankelijk van omstandigheden en karakters.

Voor het vervaardigen van de stukken waren commiezen en klerken aangesteld, in wisselende aantallen, zo'n twaalf tot twintig man personeel. De eerste commies stond aan het hoofd, andere commiezen hadden specifieke taken, bijvoorbeeld voor de ordinaris interesten, lijfrenten, loterijen of uitheemse negotiatiën. In de literatuur vinden we weinig namen van commiezen terug; Hemsterhuis is wel de bekendste onder hen geworden, waarschijnlijk niet alleen vanwege zijn filosofische arbeid, maar ook vanwege de wijze waarop hij zijn officiële taak vervulde. In december 1755 werd hij mede op voordracht van de prinses-regentes benoemd tot tweede commies. Opmerkelijk was dat deze benoeming geschiedde tegen de zin van griffier Fagel, thesaurier-generaal Hop en secretaris Van Royen, die hun kandidaat Van Hees gepasseerd zagen. Overigens overvleugelde Van Hees in 1769 met zijn benoeming tot secretaris weer Hemsterhuis, die in datzelfde jaar eerste commies werd. In 1780 werd Hemsterhuis vrijgesteld van zijn werkzaamheden bij de Raad van State met behoud van bezoldiging, maar uit zijn nagelaten correspondentie blijkt dat hij daarna nog regelmatig bijzondere opdrachten voor de Raad van State bleef vervullen.

Binnen de secretarie van de Raad van State verkreeg Hemsterhuis de bijnaam 'sloffe'. Dat klinkt niet erg positief, maar hij was ook niet bijzonder ambitieus. Daartegenover staat dat Hemsterhuis bijzonder goed op de hoogte was van de politieke en diplomatieke bijzonderheden en dat hij met de hoogste kringen in persoonlijk contact stond. Dit blijkt duidelijk uit de brieven die hij aan prinses Gallitzin schreef: hij vertelt wie hij ontvangen heeft en met wie hij gedineerd heeft, geeft haar actuele ontwikkelingen en vertrouwelijke informatie door – kortom, hij toont zich meer dan alleen maar een klerk in ondergeschikte dienstbetrekking. De taken bij de Raad van State gaven Hemsterhuis een status en een bevrediging die pasten bij zijn toch niet geringe sociale ambities.

Bij de onderstaande lijst van leden wordt achter hun naam vermeld de zittingsjaren en door hen vertegenwoordigende provincie afgekort als volgt:

Gr = Groningen

F = Friesland

O = Overijssel

Gl = Gelderland

U = Utrecht

H = Holland

Z = Zeeland

Literatuur:

S.J. Fockema Andreae, *De Nederlandse staat onder de Republiek*.

(Verhandelingen der Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, afd. Letterkunde; Nieuwe reeks, deel 68, nr. 3) (Amsterdam, 1961), 19-22.

A.Th. van Deursen, 'De Raad van State onder de Republiek van 1588-1795', in: *Raad van State 450 jaar* ('s-Gravenhage, 1981), 47-91.

Th.J.M. Lindner en T. Damsteegt, 'Portret van Frans Hemsterhuis', in: *Raad van State 450 jaar* ('s-Gravenhage, 1981), 103-111.

Naamlijsten in: *Raad van State 450 jaar: Repertorium* ('s-Gravenhage, 1983)

Repertorium van ambtsdragers en ambtenaren, via: biografischportaal.nl

Thesauriers (chronologisch)

Hop, Johannes (1709-1772) → 1753-1769

Gillis, Paulus Abraham (1708-1792) → 1769-1785

Bisdom, Dirck Rudolf Wyckerheld (1740-1814) → 1785-1814

Hoop, François van der (1727-1793) → 1787-1793

Secretarissen (chronologisch)

Royen, David van (1699-1764) → 1753-1764

Gillis, Paulus Abraham (1708-1792) → 1764-1769

Hees, Ignatius Johan van (1732-1785) → 1769-1785

Mollerus, Johan Hendrik baron (1750-1834) → 1785-1795

Leden (alfabetisch)

Abbekerk Crap, Joan (1706-1778) → H: 1739-1742, 1751-1754, 1760-1763,
1772-1775

Aerssen, François Cornelis van (†1793) → H: 1781-1793

Alberda, Onno Tamminga van (1754-1829) → Gr: 1785-1786

Alberda van Bijma, Scato Ludolph (1742-1808) → Gr: 1782-1784, 1794-1795

Alberda van Bloemersma, Edzart Reynt (1708-1775) → Gr: 1752-1754, 1758-
1760, 1764-1766

Alberda van Delfzijl, Derk (1725-1807) → Gr: 1774-1776, 1780-1782

Alberda van Ekenstein, Onno Joost (†1756) → Gr: 1754-1756

Alberda van Menkema, Unico Allard (1726-1790) → Gr: 1748-1750, 1772-1774

Alberda van Nijenstein, Mello (1701-1764) → Gr: 1760-1762

Alberda van Rensuma, Willem (1710-1786) → Gr: 1770-1772, 1776-1778

Aldringa van Wirdum, Berend (1715-1764) → Gr: 1756-1758

Alphen, Isaac van (1715-1788) → H: 1764-1767

Alstorpius, Pieter (1712-1780) → Gr: 1761-1762, 1765-1766, 1769-1770,
1773-1774

Appelman, Jan Lambertus (Lubbertus, 1730-1787) → H: 1767-1769

Arnaud, Antoine d' (1712-1762) → F: 1758-1761

Aylva, Hans Willem baron van (1751-1827) → F: 1785-1787

Baert, Jacob (1744-1796) → H: 1778-1781

Beelaerts, Gerard (1710-1790) → H: 1752-1755

Bentinck van Diepenheim, Derk (1741-1813) → O: 1771-1777

Berchuys, Tjaard van (1723-1789) → Gr: 1782-1785

- Bere, Arent Julianus Carel de (1753-1820) → F: 1782-1785
- Bigot, Charles (1743-1801) → F: 1789-1795
- Bleyswijk, Hugo Adriaan van (1740-1821) → H: 1775-1778, 1787-1790
- Blommesteyn Hermansz, Willem van (1723-1786?) → H: 1776-1779
- Boetzelaer, Jacob Philips van den (1711-1781) → H: 1751-1774
- Borch van Langentrier, Jan Carel baron van der (1734-1797) → Gr: 1762-1764, 1768-1770
- Bosc de La Calmette, J.C. (?-?) → O: 1789-1791
- Brink, Jacob ten (1690-1757) → O: 1753-1757
- Brouwer, Herman Arnold (?-?) → Gl: 1761-1762
- Bruyn, Gysbert Jan de (1708-1758) → Gl: 1758
- Burmania, Hobbo van (1705-1765) → F: 1751-1755
- Camper, Petrus (1722-1789) → F: 1787-1789
- Capellen tot den Dam, Alexander Hendrik van der (1732-1807) → Gl: 1754-1756
- Carpentier, Pieter de (1746-1794) → H: 1784-1787
- Changuion, Pieter (?-?) → H: 1788-1791
- Coehoorn, Menno baron van (1725?-1801) → F: 1769-1772, 1775-1785
- Crans, Henrik (†1791) → O: 1765-1768
- Dam, Christoffel Jan van (?-?) → H: 1779-1782
- Dedem, Anthony van (1715-1770) → O: 1760-1762
- Delen tot Druten, Nicolaas Hans Willem van (1722-1773) → Gl: 1765-1766
- Dijk, Carel van (1712-1780) → H: 1758-1761
- Does, Wigbold Johan Theodoor baron van der (1726-1787) → H: 1775-1781
- Emmen, Lambert Hendrik (1696-1763) → Gr: 1745-1746, 1757-1759
- Gansneb genaamd Tengnagel, Herman baron (?-?) → O: 1762-1763
- Geelvinck, Nicolaas (1732-1787) → H: 1781-1784
- Goes, Cornelis van der (?-?) → H: 1755-1758

- Haersolte tot Yrst, Willem van (1718-1791) → Gl: 1759-1760
- Hambroick tot Arendshorst, Hendrik van (?-?) → O: 1763-1765
- Hambroick tot Arenshorst, Robbert Hendrik baron van (1708-1789) →
O: 1759-1760
- Haren, Willem Anne van (1749-1835) → F: 1773-1775
- Heeckeren tot Kell, Jacob Derk Carel van (1730-1795) → Gl: 1756-1757, 1771-
1777, 1790-1795
- Heeckeren tot Nettelhorst, Adolf Jacob Hendrik van (?-?) → Gl: 1757-1759
- Heeckeren tot Suideras, August Robbert van (1743-1811) → Gl: 1789-1790
- Heemskerck, Willem graaf van (1718-1784) → H: 1757-1760
- Hoorn, Johan van (1704-1791) → Gr: 1780-1781
- Iddekinge, Anthonius Adriaan van (1711-1789) → Gr: 1748-1757, 1759-1760,
1762-1764, 1766-1768, 1770-1772, 1774-1775, 1778-1780, 1788-1789
- Inn- en Kniphuisen, Ferdinand Folef baron van (†1795) → Gr: 1766-1768
- Isselmuiden van Zwollingerkamp, Rudolf Hendrik baron van (?-?) → O: 1785-
1787
- Jager, Jan (†1801) → H: 1790-1793
- Kempenaer, Daniel Livius de (†1772) → F: 1761-1763, 1764-1769, 1770-1772
- Kempenaer, Regnerus Livius van Andringa de (1752-1813) → F: 1772-1773
- Kuffeler, Jacob Jan de Block van (1715-1779) → F: 1754-1757, 1760-1761
- Kuysten van Hoeven, Gerard (†1757) → H: 1757
- Lemker van Breda, Joan (?-?) → O: 1778-1780, 1781-1783
- Lewe van Aduard, Evert Joost (1743-1804) → Gr: 1788-1790
- Lewe van Middelstum, Reint Johan (1740-1801) → Gr: 1778-1780, 1784-1786
- Leyden, jhr. Pieter van (1726-1786) → H: 1770-1773
- Lichtenbergh, Carel Johan (1738-1811) → Z: 1770-1795
- Lith de Jeude, Cornelis Christiaan van (?-?) → Gl: 1786-1787
- Lohman, Wytzius Hendrik (1734-1810) → G: 1786-1788, 1791-1792, 1794-
1795

- Lycklama à Nyeholt, Augustinus (1742-1789) → F: 1784-1790
- Lynden tot Landfort, Heilwig Derk van (1737-1782) → Gl: 1777-1782
- Lynden tot Voorst, Otto Frederik graaf van (1716-1788) → Gl: 1766-1771,
1783-1786
- Mey, François de (1726-1797) → H: 1782-1785
- Mieden, Adriaan van der (1702-1764) → H: 1754-1757
- Nilant, Lambert (?-?) → O: 1768-1771
- Ouwens, Pieter (1720-1786) → H: 1763-1766
- Patras, Antony (1718-1764) → F: 1751-1752, 1757-1758
- Pauw, Franco (1714-1776) → H: 1776
- Pesters, Jan de (1716-1797) → U: 1752-1795
- Pous, Herman Jacob Stavenisse (1750-1800) → Z: 1779-1795
- Pui, Pieter du (†1766) → H: 1766
- Quintus, Justus Datho (1733-1817) → Gr: 1789-1790
- Rengers, Egbert Sjuick Gerrolt Juckema van Burmania (1745-1806) → F: 1767-
1768
- Rengers, Sjuick Gerrolt Juckema van Burmania (1713-1784) → F: 1755-1758,
1763-1766
- Rhemen tot Rhemenshuysen, Wilt Gerrit Johan baron van (1757-1827) →
O: 1785
- Santheuvel, Bartholomeus van den (1730-1784) → H: 1773-1776
- Schederuyt, Pieter (†1770) → Z: 1746-1770
- Schrevelius, Theodorus (1719-1785) → H: 1767-1770
- Siccama, Wiardus (1713-1797) → Gr: 1760-1761, 1764-1765, 1768-1769, 1775-
1776
- Sickinge, Eilco Eger Tammina (1726-1807) → Gr: 1790-1791
- Sijssen, Hendrik van (†1794) → Gr: 1741-1742, 1747-1748, 1772-1773, 1776-
1777
- Sloet tot Olthuys, Ludolph Everhardus Willem Sephonius (?-?) → O: 1787-1789

- Sloet tot Westerholt, Robert Adolph Bochard Jan (?-?) → O: 1784-1785
- Sloterdyck, Hermanus van (1709-1779) → F: 1758-1760
- Spaen tot Biljoen, Johan Frederik Willem baron van (1746-1827) → Gl: 1782-1783
- Spaen, Alexander Diderik baron van (†1764) → Gl: 1762-1764
- Staal, Claudius van der (1737-1796) → H: 1785-1788
- Steen, Jacob Diederik (?-?) → Gl: 1787-1789
- Strijen, Willem van (1687-1765) → H: 1761-1764
- Suchtelen, Gerhard Gijsbert Joan van (?-?) → O: 1757-1759
- Swartzenberg en Hohenlandsberg, Georg Frederic baron thoe (1733-1783) → F: 1781-1782
- Sweers, Isaac (?-?) → H: 1769-1772
- Tjassens, C... (?-?) → Gr: 1777-1778
- Torck, Assueer Jan (?-?) → Gl: 1764-1765
- Tour van Warmenhuizen, Jacob Adriaan baron du (1734-1780) → F: 1766-1767, 1768-1770, 1776-1780
- Trip, Lucas (1713-1783) → Gr: 1781-1782
- Verelst, Dirk Huibert graaf van (1717-1774) → Z: 1737-1774
- Vestrink, Abraham (1717-1793) → O: 1777-1778, 1780-1781
- Vos van Steenwijk, Joan Arent baron de (1746-?) → O: 1783-1784
- Wassenaar Obdam, Carel Georg graaf van (1733-1800) → F: 1761-1764, 1772-1776
- Wassenaar Obdam, Jacob Unico Willem graaf van (1769-1812) → F: 1790-1795
- Westervelt, Heribelt van (?-?) → Gl: 1760-1761

Verzendlijsten

Vanaf het verschijnen van zijn *Lettre sur les hommes et les rapports* (1772) hield Frans Hemsterhuis lijsten bij van de boeken die hij aan vrienden en bekenden zond. Deze verzendlijsten – zoals ik ze hier korthedshalve aanduid – worden bewaard in de Universitäts- und Landesbibliothek te Münster, Gallitzin Nachlaß, Kapsel 37 map 6.

De lijsten zijn zeer eenvoudig. Vermeld worden kort de naam gevolgd door de uitvoering van de geschenken of mogelijk verkochte banden. Er worden drie uitvoeringen vermeld: eenvoudig gebrocheerd en gekartonneerd, vergelijkbaar met de moderne paperback ('ingenaeit', frans: 'broché'), in leer gebonden (frans: 'en veau') en als meest luxe uitvoering een marokijnen band. De laatste zijn er in verschillende kleuren: rood, groen, geel en éénmaal rossig/brons (frans: rouge, verd, jaune, fauve). Een enkeling ontvangt een doorschoten exemplaar: bij het binden zijn blanco-vellen ingevoegd, waardoor het boek dubbel zo dik wordt en waardoor de gebruiker in staat wordt gesteld om eigen aantekeningen bij de tekst te noteren. De uitvoering is eveneens gericht op de status van de gebruiker: afhankelijk van stand of van nabijheid in vriendschap wordt er een mooiere of eenvoudiger band toegezonden.

De op de verzendlijsten gehanteerde opzet van naam plus uitvoering is uiterst simpel en louter bedoeld voor de eigen administratie. Bijgevolg ontbreekt bij de namen elke context. Vele namen zijn eenvoudig te duiden als vrienden van Hemsterhuis of omdat ze voorkomen in zijn correspondentie. Maar er zijn namen van personen die niet te duiden zijn, bijvoorbeeld omdat de naam te algemeen is (ene 'Visser' ontvangt meerdere titels) of anderszins onzeker. De gehanteerde opzet kent geen datering, maar zal enige chronologie weerspiegelen: namen die vaker terugkeren op dezelfde lijst zullen staan voor verschillende porties van toegezonden exemplaren.

Onvolledig zijn de lijsten ook om een andere reden: er zijn meer namen van ontvangers bekend dan dat er worden vermeld. Bij een aantal namen valt te vermoeden dat de geleverde exemplaren voor de handel bedoeld waren, bijvoorbeeld bij de Haagse boekhandelaar Dethune of de Amsterdamse uitgever Rey. Anderen dienden ongetwijfeld als tussenpersoon, bijvoorbeeld prinses Gallitzin, die in de correspondentie zulks meermalen te kennen geeft dat ze doorgezonden heeft naar derden in de Duitse landen, of Dumas, die 100 exemplaren van de *Aristée* ontvangt. Bekend is dat Benjamin Franklin zijn exemplaren van Dumas heeft ontvangen.¹³ Diderot kreeg een met blanke vellen

13 Benjamin Franklin kreeg van Dumas zes titels toegezonden: *Sculpture, Désirs, Homme,*

doorschoten exemplaar van *Homme* om het later met eigen opmerkingen voorzien weer terug te geven aan Hemsterhuis: dit gebrocheerde exemplaar, tegenwoordig bewaard in een bibliotheek te New York, staat niet vermeld in de lijst,¹⁴ wel een geel marokijnen band voor Diderot, mogelijk gegeven ter vervanging. Evenmin staan vermeld exemplaren geschonken aan bijvoorbeeld Garve en Schrautenbach, die al vroeg recensies schreven, en exemplaren voor Herder en Blankenburg, die vertalingen publiceerden.¹⁵ De *Alexis* werd door Jacobi uitgegeven en de distributie in Duitsland zal deels door hem buiten Hemsterhuis om zijn geregeld; Hemsterhuis verzocht dat Blankenburg en Rehberg ook exemplaren kregen toegezonden,¹⁶ welke beide niet vermeld staan op de betreffende verzendlijst. Ongetwijfeld heeft Jacobi zelf exemplaren binnen zijn eigen netwerk gedistribueerd. De oplage van de *Alexis* was 450 stuks en van de eveneens door Jacobi bezorgde Duitse vertaling 400 stuks; van elk waren 100 exemplaren bestemd voor de prinses en Hemsterhuis gezamenlijk, terwijl Jacobi 50 resp. 100 stuks voor zichzelf hield.¹⁷ Er bleven dus nog genoeg over voor de reguliere handel. Elders in de correspondentie tussen Hemsterhuis en de prinses wordt regelmatig gesproken van het verzenden van exemplaren van de diverse geschriften. Kortom, de hier getranscribeerde lijsten zijn weliswaar onvolledig, maar geven desondanks een prachtig beeld van de afzet van Hemsterhuis' werk.

Ter afsluiting nog een opmerking over de *Aristée*. Op een van de lijsten spreekt Hemsterhuis van 50 exemplaren 'met gecoleurde vignettes'. Tot op dit moment – januari 2018 – heb ik geen ervan aangetroffen: dat kan toeval zijn. Waren de vignettes gedrukt in een afwijkende kleur, of waren ze met de hand ingekleurd? Zo bieden de verzendlijsten nog spannende extra informatie.

Een register op deze verzendlijsten is samengevoegd met het register van persoonsnamen van de correspondentie. Verwezen wordt met het symbool ✓, een omcirkelde letter-B.

Fagel, Sophyle en Aristée. – Edwin Wolf & Kevin J. Hayes, *The library of Benjamin Franklin*, (Philadelphia, 2006), 406-407.

14 Beschreven in François Hemsterhuis, *Lettre sur l'homme et ses rapports, avec le commentaire inédit de Diderot. Texte établi, présent, et annoté par Georges May* (New Haven / Paris, 1964), p. 17-19.

15 *BH*, 278-280.

16 *Ma toute chère Diotime*, brief ⑧.96, 30 november 1787.

17 Brief van Jacobi aan de prinses, d.d. 14 augustus 1787, geciteerd in KvM I:366.

[1] Homme & ses rapports

Gezonden aan Micke

70 exemplaren

20 exemplaren

10 exemplaren

7 exemplaren

Ontfangen van Micke

20 ingenaeit

20 ingenaeit

4 fransche banden

8 maroquin

17 maroquin

21 en veau

10 ingenaeit

1 maroquin

6 en veau

Graaf Charles [Bentinck]	1 ingenaeit
Hr. van Rhoon	2 ingenaeit
Hr. Pinto	1 ingenaeit
Hr. Pilati	1 ingenaeit
Hr. v. der Hoop	1 ingenaeit
Hr. Allaman	1 ingenaeit
Hr. Fagel	1 ingenaeit
Hr. Tavel	1 ingenaeit
Hr. Ten Hove	1 ingenaeit
Hr. v. Plettenberg	1 ingenaeit
Hr. Ploos v. A[mstel]	2 ingenaeit
Hr. Hop	1 ingenaeit
Hr. Eckerman	1 ingenaeit
Hr. Dumas	10 ingenaeit
Pr. Gallitzin	1 ingenaeit
Hr. Gaubius	1 maroqu. bien, 1 veau fauve
Hr. Hop	1 maroqu. vert.
Hr. Pinto en Lindo	1 maroqu. bleu, 1 marocqu. rouge, 1 veau fauve
Graaf Charles	2 maroqu. vert & rouge

Hr. v. Rhoon	2 maroqu. bleu & rouge
Heer Fagel	4 maroqu. vert bleu rouge jaune, 2 ingenaeit
Hr. Rhunkenius	1 veau fauve doré
Hr. Fagel	4 marocq. rouge bleu verd & jaune, 2 veau, 6 ingenaeit
Hr. Chion	1 veau
Hr. Maclean	1 veau
Hr. Tavel	1 veau
Hr. ten Hoven	1 veau
Hr. D'Acunha	1 maroqu. jaune
Hr. Pilati	1 veau, 1 ingenaeit
Hr. v. der Hoop	1 maroqu. verd, 1 veau
Hr. Ploos	2 maroqu. bleu & rouge, 2 veau, 2 ingenaeit
Hr. van Rhoon	2 ingenaeit
Hr. Visser	1 en veau
Hr. Eckerman	1 veau fauve
Hr. Pilati	2 ingenaeit
Marqu. Griseli	1 veau fauve, 1 ingenaeit
Hr. Macleane	1 marocq. jaune, 1 ingenaeit
Hr. Valckenaer	1 veau fauve
Pr[ince] Gallitzin	1 marocq. rouge
Hr. Horst	1 en veau fauve
Hr. Martines	1 en veau
Hr. Allaman	2 maroquin vert, rouge
Hr. DuMas	1 marocq., 1 veau, 1 veau fauve
Hr. Gesner	1 marocq. jaune
Hr. Weiss	1 ingenaeit
	//
Hr. Ploos v. A[mstel]	1 ingenaeit
Hr. van Persijn	1 veau d'oré
Marquis de St. Simon	1 veau doré, 1 ingenaeit
De Heer Henzy	1 veau
De Hr. Verelst	1 maroquin rouge
Aylva	1 veau d'oré
De Heer de Smeth	1 veau d'oré, 1 ingenaeit
De Heer Barkeij	1 veau doré
De Hr. v. Schwartzsenb.	1 veau doré
De Hr. de la Poitrie	1 ingenaeit

De Hr. Douglas	1 en veau
De Hr. Suasso	1 en veau
De Hr. Eberstein	1 ingenaeit
De Hr. de Beijer	1 maroquin bleu
Margrave de Baden	1 maroquin bleu
De Heer Treuer	1 en veau doré
De Hr. Eberstein	1 maroquin rouge
Hr. v. Dam[me]	1 veau fauve, 6 en blanc
Graaf Charles	1 maroquin verd tegens een door Zijn H.E. aan Quintus gezonden
Hr. Thulemejer	1 maroquin rouge
Hr. v. Goens	1 maroquin vert
Hr. Perenot	1 ingenaeit
Hr. Wieling	1 ingenaeit
Hr. Camper	1 maroquin jaune
Graaf Charles [Bentinck]	1 ingenaeit
Marq. de Bellegarde	1 maroquin rouge
Chev. de Fonçenai	1 maroquin verd
De Hr. Diderot	1 maroquin jaune
De Hr. Winter	1 veau fauve dôré
Hr. Leusschenring	1 maroquin bleu, 1 veau doré, 1 ingenaeit
Hr. Elie Luzac	2 ingenaeit
Hr. de Salis	1 veau fauve dôre
Nieuwenhuis Enschede	1 ingenaeit
Hr. Dumas	1 maroquin verd
Hr Toman	1 ingenaeit
Hr Perenot	1 maroquin rouge
Mr. Cacault	1 maroq. verd
Mr. de Lalande	1 maroq. verd
Mr. de Brakel	1 veau dore
Mr. le Baron Rudbek	1 maroqu. jaune
Mr. Björnstahl	1 ingenaeit
Mylord Stanhope	1 en blanc
Mylord Mahon, son fils	1 en blanc
Mr. Maratti	1 ingenaait
Mr. Munniks	1 maroqu. vert
Mr. Vosmaer	1 maroqu. rouge
Mad. la Princess. de Gallitzin	– 1 maroquin verd, avec les autres ouvrages

De Heer Walraven	1 maroquin rouge, avec les autres ouvrages
l'Abbé Rainal	1 mar.
Mad. La Princesse de Gallitzin	– 1 maroqu. rouge, avec les autres ouvrages
Mad. La Fite	1 maroquin jaune, avec les autres ouvrages
Baron de Furstenberg	1 maroq. verd
Mad. Perrenot	1 broché papier commun
La meme pour Mr. Erp	1 broché p.c.
La meme	1 maroquin jaune
Mr. De Luc	1 p.c.
Le Comte de Sarsfield	1 p.c.
Princesse de Gallitzin	1 maroq. jaune, avec les autres ouvrages
La même	1 broché
La même	1 marq. verd, avec les autres ouvrages
Hr. v. Reenen	1 broché pap. commun
Mr. der Brakel	1 broché pap. commun
Mr. Glazer	1 broché pap. commun
v. Oosten de Bruijn	beau papier, avec les autres ouvrages brochés
Mr. Marcoff	avec les autres ouvrages, veau doré
//	
le Ministre des Suisses	1 broché p.c., avec les autres ouvrages
Princesse de Galitzin	1 mar. verd, 1 mar. jaune, 1 brôché papier commun
Comte de Sarsfield	1 p.c., avec d'autres ouvrages
Mr. Bichon	1 broché, avec tous les autres ouvrages
Mad. Aylva	1 maroquin bleu
Les Comtes de Stadion	1 maroq. rouge, avec tous les autres ouvrages impr. & mss.
Princesse de Galitzin	1 marocq. verd avec tous les autres ouvrages impr. & mss.
Mr. Bouiller	un marocq. bleu avec d'autres ouvrages
Mad. Perrenot pour Mr. Meerman	– 1 maroqu. verd & autres ouvrages
Mr. Dumas	papier commun broché
Mad. Voigt	papier commun veau fauve
Duc regnant de Saxe Gotha	pap. commun, 1 maroq. verd avec les autres ouvrages
Duc regnant de Saxe Weymar	– avec les autres ouvrages en veau
Mylord Beauchamp	maroquin verd
Le Comte Miranda	papier commun broché, avec d'autres ouvrages

[2] Sophyle

	137
	163
	<u>300</u>
	137
	166
	167
	187
Princesse G[allitzin]	20 broche, 7 maroquin, 5 en veau
Tavel	4 broché, 1 mar., 1 veau
v. der Hoop	3 broché, 1 mar., 1 en veau
Pinto	4 broché
Macleane	2 broché
Du Mas	1 broché
Mad. de la Fite	2 broché, 1 mar.
v. Iddekinghe	1 en veau
v. Persijn	1 en veau
Perrenot	1 en veau
Ten Hoven	1 broché, 1 mar.
Fagel	1 maroq., 1 broché
Lichtenberg	2 maroq. r. 1 en v., 1 broché
Brakel	1 en veau, 1 broché
Berkey	1 broche, 1 en veau
Thulemeyer	1 en veau
Wieling	1 en veau
Charles B[entinck]	1 mar., 1 en veau
Gaubius	1 veau, 2 brochés
Allaman	1 veau, 1 broché
Valckenaer	1 veau, 1 broché
Rhunkenius	1 veau, 2 broché
Toloran	
Gervinus	13 broché
Fagels	
M. de St. Simon	3 brochés
Hennert	1 en veau
Camper	1 maroq., 2 brochés
Swartschenberg	1 en veau

Venema	1 en veau
Plettenberg	1 broché
Brugmans	
v. Swinden	
Ploos	4 en veau, 16 broché
van Damme	
Crevenna	
Prince de Hessen	1 maroqu., 1 en veau, 2 broché
Visser	1 en veau
Comte de Furstenberg	1 mar., 1 en veau
Alembert	2 broché & Aristée
Diderot	1 maroq., 1 veau, 4 brochés & Aristée
Abbé Rainal	
Baron d'Olbach	
Larrey	1 mar., 1 en veau
Chion	1 en veau
Colombin	1 broché
Aylva	1 mar., 1 veau, 2 broché
Royen	2 en veau
du Tour	1 maroq.
Nagel	1 en veau
Prins v. O[ranje]	2 maroq.
Joncourt	1 en veau
Henzy	1 broché
Charles B.J.	1 en veau
Dentan	3 mar., 6 en veau, 31 broché
Mylord Stanhope	1 maroq.
Mylord Mahon	1 en veau
Du Luc	1 en veau
van Royen	2 brochés
Maj. Douglas	2 brochés
Dethune	2 broché
Prince de Hessen	encore 1 mar. verd, avec les autres ouvrages
Comte de Callenberg	1 mar., 1 en veau, 2 broché, avec L[ettre sur la] S[culpture] & L[ettre sur les] D[ésirs] & F[agel]
van Reenen	1 broché
Mr. Hoyneck de Frankfort	2 brochés
Comte de Marsay	1 broché

Grande Comtesse	1 en veau
Baron de Hohenfelds	3 brochés
van Hees	1 broché
de Beijer	1 en veau
Baron Stosch	1 marocquin rouge
Pestel	1 en veau
B. van der Borgh	1 en veau
Dethune	24 en blanc
Campill	1 en maroquin
Enschede	3 brochés
Tuine	6 brochés
Schultz	1 en veau
Glazer	3 brochés
Mad. Perenot	1 mar. rouge.
Mad. Aylva	1 en veau, 1 mar. vêrd, 6 broché
Mad. Fagel	1 mar. rouge

18 sept.: 230

//

Mad. Perrenot pour Mr. Erp	1 broché
Mad. Perrenot	1 mar. jaune, avec les autres ouvrages
Reine d'Angleterre	1 mar. verd.
Mr. De Luc	1 marocq. jaune, 1 veau doré, 6 brochés, avec les autres ouvrages
Espagnol	1 broché
Nieuwland	1 broché
Comte de Sarsfield	1 mar. rouge, 5 brochés
Charles Bentink	1 en veau doré
Kinké	1 broché
van Royen	2 brochés
Bichon	2 broches
Marq. Bellegarde	
Pilati	4 exemplaires brochés
v. Reenen	1 broché, avec les autres ouvrages
v. Oosten de Bruijn	avec les autres ouvrages brochés
Mad. Nagel	marocquin vêrd
Mr. Hogendorp	1 broché

Mr. de Marcoff	avec les autres ouvrages en veau dore
Mr. le Baillif Eckhart pour une Dame	– 1 en veau dore
Le Ministre des Suïsses	1 en veau dore, avec les autres ouvrages
Princesse de Galitzin	1 mar. verd, avec les autres ouvrages, 1 en veau doré
Comte de Sarsfield	2 brochés, avec d'autres ouvrages
Mr. van Royen	1 broché
Mr. Bichon	un broché, avec tous les autres ouvrages
Mad. Aylva	un broché
Mr. Toman	1 maroquin verd
Les Comtes de Stadion	un maroquin rouge, avec tous les autres ouvrages imprimés & mss.
Charles Bentink	un broché
Princesse de Galitzin	1 maroc. verd, avec tous les autres ouvrages imprimés & mss. & 2 brochés
Mr. Bouillier	1 marocq. verd, avec d'autres ouvrages
Mad. Perrenot pour Mr. Meerman	– maroqu. vêrd & d'autres ouvrages
Mad. Voigt	maroquin rouge
Duc regnant de Saxon Gotha	– maroc. verd, avec les autres ouvrages
Duc regant de Saxe Weymar	– avec les autres ouvrages
Le Comte Miranda	petit marocq. verd, avec d'autres ouvrages

[3] *Aristée*

Princesse de G[allitzin]	22 brochés, 9 maroqu., 6 en veau
Tavel	6 brochés, 1 maroqu., 1 en veau
Pinto	4 brochés
Macleane	2 brochés
van der Hoop	3 brochés, 1 mar., 1 en veau
Royen	3 brochés, 1 mar., 1 en veau
Lichtenberg	1 brochés
Madame La Fite	1 mar., 1 en veau, 1 broché
Thulemeyer	1 maroquin
Berkeij	1 en veau, 1 broché
Perrenot	1 en veau
Wieling	1 en veau
Ten Hoven	1 en maroq., 2 brochés

Fagel	1 en maroq., 1 brochés
Brakel	1 en veau, 1 broché
Ch. Bentink	
Pr[ince] d'Orange	2 mar.
Joncourt	1 en veau
M. de St. Simon	3 brochés
Gaubius	1 en veau, 1 broché
Allaman	1 en veau, 1 broché
Valkenaer	1 en veau, 2 broché
Rhunkenius	1 en veau, 2 broché
Gervinus	10 brochés
Hennert	1 en veau
v. Persijn	1 en veau
Larrey	2 en veau
Comte de Marsay	1 en veau
Chion	1 en veau
Falconnet	1 broché
Visser	1 broché
Ploos	21 broché, 2 mar., 2 en veau
Grande Comtesse	1 maroquin
Mad. Aylva	1 en veau, 1 m. vêrd, 6 brochés
Mad. Fagel	1 m. verd
Rey	10 brochés
Baron de Hohenfelts	4 brochés
Camper	3 broché, 2 mar., 1 en veau
Swatzenberg	1 en veau
Venema	1 en veau
Plettenberg	1 broché
van Damme	
Pr[ince] de Hessen	1 mar., 1 en veau
C[omte] de Callenberg	1 mar., 6 brochés
C[omte] de Furstenberg	2 mar., 6 broché
Alembert	1 broché
Diderot	1 broché
Aylva	1 en veau
Du Tour	1 coloré
Nagel	
Henzy	1 broché

Dentan	1 mar., 1 broché
Mylord Stanhope	1 mar., 1 broché
Mylord Mahon	1 en veau, 1 broche
Du Luc	1 broché
Enschedé	12 brochés
van Hees	1 maroquin
van Royen	1 en veau
de Beijer	1 en veau
Baron de Stosch	1 en maroquin
Dethune	2 colore, 2 broché
Pestel	1 en veau
B. v. der Borgh	1 en veau
Lt. Coll. Douglas	2 brochés
Dethune	18 en blanc
De Zoon van Berkey	1 en veau
Dumas	100 brochés
Campill	1 en veau
v. Iddekinghe	1 en veau
Enschede N[ieuwenhuis]	3 brochés
Tuine	6 brochés
Lichtenberg	1 m. rouge, 1 en veau, 1 broche
Schultz	1 en veau, 1 broché
Glazer	3 brochés
Mad. Perenot	1 mar. rouge

9 dec.: 325

//

Mad. Perrenot pour Mr. Erp	1 broché
Mad. Perrenot	1 en mar. jaune, avec les autres ouvrages
Reine d'Angleterre	1 marocq. verd.
Mr. De Luc	1 marocq. jaune, 1 veau doré, 6 brochés
Espagnol	1 broché
Nieuwland	1 broché
Comte de Sarsfield	1 maroq. rouge, 5 brochés
Charles Bentink	1 en veau doré
Kinke	1 broché
van Royen	2 brochés
Bichon	2 brochés

Pilati	4 exemplaires brochés
Marquis de Bellegarde	1 broché
van Reenen	1 broché, avec les autres ouvrages
van Oosten de Bruijn	avec les autres ouvrages brochés
Mad. Nagel	marocquin vêrd
Mr. de Marcoff	avec les autres ouvrages, veau dôré
Mr. le Baillif Eckhart pour une Dame	– 1 veau dôré
Le Ministres des Suisses	1 en veau dore, avec les autres ouvrages
Princesse de Galitzin	1 marocquin verd, avec les autres ouvrages, 2 en veau dôré, un brôché
Comte de Sarsfield	2 brochés, avec d'autres ouvrages
Boekbinder Knies	3 broché
Mr. van Royen	1 broché
Mr. Bichon	1 broché, avec tous les autres ouvrages
Mad. Aylva	1 maroquin verd, 1 broché
Mr. Toman	1 maroquin verd
Les Comtes de Stadion	un maroq. rouge, avec tous les autres ouvrages imprimés & mss.
Charles Bentink	un broché
Princesse de Galitzin	1 maroqu. verd, avec tous les autres ouvrages imprimés & mss. & 6 brochés
Mr. Bouillier	1 broché, avec d'autres ouvrages
Mad. Perrenot pour Mr. Meerman	– maroquin verd & autres ouvrages
Mad. Voigt	en maroquin rouge
Duc regnant de Saxon Gotha	– mar. vêrd, avec les autres ouvrages
Duc regant de Saxe Weymar	– avec les autres ouvrages
Mr. Stanfort	1 marocq. rouge
Mr. Tollius	1 marocq. rouge, avec Lettre Sculpture & Alexis
Le Comte Miranda	1 mar. rouge, avec d'autres ouvrages

[4] Simon mss.

Princesse de Gallitzin	2 en maroqu. verd
Baron de Furstenberg	1 en maroqu. verd.
Mr. Jacobi	1 en marqu. rouge
Prince de Hessen D[armst.]	1 en marq. jaune

Mylord Stanhope	1 en maroq. verd
Madam. Perenot	1 en maroq. rouge
Comte de Sarsfield	1 en petit veau, 1 en petit veau
Mad. Perrenot	1 en maroq. rouge 1 en feuilles
Princesse de Galitzin	1 en petit veau
Les Comtes de Stadion	1 en petit veau en maroquin rouge
Princesse de Gallitzin	1 en maroquin verd //

Alexis mss.

Princesse de Galitzin	3 en petit veau, 1 en maroquin verd
Les Comtes de Stadion	1 en petit veau
Princesse de Galitzin	Simon & Alexis ensemble maroqu. vêrd ¹⁸

[5] Alexis françois

Mad. Aylva	7 brochés, 6 maroquin verd & rouge, 3 en veau
Prince de Galitzin	2 brochés
Princesse d'Orange	1 maroquin rouge
Mr. Stamford	1 maroquin rouge
Prince d'Orange	1 maroq. rouge
Mr. Joncourt	1 maroq. rouge
Mr. Vosmaer	1 maroq. verd
Mr. Halleth	1 brôché
Mr. Camper	1 broché, 1 maroqu. rouge
Mll. Aurora d'Aylva	1 maroq. rouge
Mad. Voogt	1 maroq. verd
Mad. Meerman	1 maroq. verd
Mr. Meerman	1 maroq. verd
Mr. v. der Hoop	2 maroq. verd, 2 brochés
Mr. Lichtenberg	1 maroq. vêrd, 1 brôché
Mr. Royen le Greffier	1 maroqu. vêrd

18 Dit exemplaar werd geschonken aan Goethe en bevindt zich thans in het Goethe-Schiller-Archiv te Weimar.

Mr. Royen le Secretaire	1 maroqu. verd
Mr. Ruhnkenius	1 broché
Mr. Pestel	1 broché
Mad. Nagell la Mere	1 marocq. vêrd
Mr. le Prf. Stuve	2 brochés
Mr. le Pr. Tollius	1 en maroq. verd
Mr. Visser	1 en maroq. verd, 4 brochés
Mr. Macleane	1 en maroqu. verd, 4 brochés
Mr. Fagel	2 maroq. rouge & vêrd, 6 brochés
Mr. de Kinkel	1 mar. vêrd, 2 brochés
Mr. Schepp	1 mar. verd, 7 brochés
Mr. Boers	1 mar. verd

[6] Alexis, traduit par Jacobi

Duc de Saxe Weimar	ingenaeit 1
Mr. Stanfort	ingenaeit 1, veau dôré 1
Mad. Meerman	ingenaeit 1, maroq. 2
Mad. Voight	ingenaeit 1
Mr. Fagel	ingenaeit 1
Mr. de Thulemeyer	ingenaeit 1, maroq. 2
Mr. Vosmaer	ingenaeit 1, maroq. 1
Mad. Aylva	maroquin vert et rouge 5, maroq. 1, veau doré 5, ingenaeit 5
Mr. Glazer	ingenaeit 1
Mr. Camper	ingenaeit 1, maroq. 1
Pr. Galitzin	ingenaeit 1, maroqu. 2
Greffier Royer	veau dôré 1
Secretaire Royer	veau doré 1
Princesse d'Orange	maroqu. verd 1
Schultz	veau dôré 1
Toman	feuille dôré 1
Fisc. v. der Hoop	maroquin rouge 1
Prince d'Orange	1 maroq. vêrd
Mr. v. der Hoop	1 maroq. vêrd
Mr. Rhunkenius	1 brôché

Mr. Pestel	1 brôché
Mad. Nagel la Mere	1 en veau
Mr. le Pr[o]f. Stuve	1 broché
Mr. le Pr[of.] Tollius	1 en veau
Mr. Visser	1 broché
Mr. Maclean	1 en veau
Mr. Fagel	1 en veau dôré

[7]

- 1 Lettre sur les Desirs, Lettre sur l'homme, Description de Fagel, Sophyle, Aristée – en parkement relié & feuilles rajées en maroquin verd
- ~~2 Lettre sur les Desirs marocq. fauve, Lettre sur l'Homme marocq. jaune, Description de Fagel marocq. verd, Sophyle marocq. rouge, Aristée marocq. verd – Princesse~~
- ~~3 Sophyle, Aristée, marocq. verd Micke – ibidem~~
- 4 Sophyle, Aristée, marocq. verd Meijs
- 5 Aristée, marocq. rouge, manque une vignette
- 6 Sophyle, Aristée, en veau dore
Lettre sur les Desirs, en veau fauve
- 7 Lettre sur l'Homme 2 exemplaires brochés – 1 à la Princesse
- 8 Lettre sur la sculpture 6 exemplaires brochés – 3 à la Pr[incesse]

//

Aristée

200 Exemplaaen van Micke: 26 met gecoleurde vignettes, 174 ordinaire
24 Exemplaaen met gecoleurde vignettes

7 Junij	ontfangen van Micke	42 brochée
8 Junij	-	42 brochés
	-	10 en veau
	-	13 maroqu.
18 Juni	-	50 brochés
	-	13 maroq.
	-	<u>9 en veau</u>
		179

[8]

Au Prince de Hessen

Lettre sur l'homme, mar. verd

Sophyle, maroq. verd

Lettre sur les Desirs, mar. verd.

Description de Fagel, en veau

Au Comte Callenberg

Lettre sur la Sculpture, broché

Sophyle, 1 mar. verd, 2 brochés

Lettre sur les Desirs, en veau

Description de Fagel, en veau

[9] *Exemplaires en feuilles*

Lettre sur la sculpture	4 & brochés
Lettre sur l'homme	3, 1 broché
Aristée	10
Aristée vignettes colorés	6
Sophyle	8
Lettre sur les Desirs	2 brochés
Caractère de Fagel	10 brochés, 2 en feuilles

Les cinq petites pièces complètes râiés en maroquin. verd exemplaire unique

~~* Les cinq petites pièces complètes en maroquin verd. donnees à la Princesse~~

Les cinq petites pièces complètes en maroquin différentes couleur

* ~~Aristée, à la Princesse~~ 4 en veau

* ~~Sophyle, à la Princesse~~ 1 en veau

* ~~Lettre sur la Sculpture~~ à la P[rincesse], 1 en veau, 2 brochés

* ~~Lettre sur les Desirs~~ à la P[rincesse], 1 en veau

~~Lettre sur l'homme, au P[rince], 2 brochés au Comte Sarsfield et à la Princesse~~

23 avril 1782

//

Les cinq ouvrages en maroquin vêrd, exemplaire unique

Les cinq ouvrages en marocquin verd relié par Micke

~~Les cinq ouvrages en marocquin de différentes couleur;~~ Lettre sur l'homme,

Lettre sur les Desir, Fagel, bleu et rouge

Homme & ses rapports, Aristée, Sophyle – maroquin rouge

~~Aristée, Sophyle – marocquin verd,~~ à Mad. Aylva

~~Homme & ses rapports – maroquin bleu,~~ à Mad. Aylva

Verwijzingen in brieven naar eigen geschriften

Vermeldingen van Hemsterhuis' geschriften in de correspondentie. Na het omcirkelde deelnummer volgt het volgnummer van de betreffende brief in dit deel. Niet opgenomen zijn de brieven door Diotime geschreven: ⑭ · ⑮ ⑯ ⑰.

Lettre sur une pierre antique

- ① (Diotime 1775-1778) 5
- ⑦ (Diotime 1786) 30
- ⑩ (Diotime 1789-1790) 40?
- ⑫ (Diversen) 136

Lettre sur la sculpture

- ② (Diotime 1779) 47
- ③ (Diotime 1780-1782) 45, 78, 103
- ④ (Diotime 1783) 61, 75
- ⑤ (Diotime 1784) 10, 74
- ⑥ (Diotime 1785) 33
- ⑦ (Diotime 1786) 30, 31, 68a, 72
- ⑨ (Diotime 1788) 25
- ⑪ (Daphné 1780-1790) 103
- ⑫ (Diversen) 43, 75, 110, 138; ⑤·8

Lettre sur les désirs

- ① (Diotime 1775-1778) 28
- ② (Diotime 1779) 31
- ③ (Diotime 1780-1782) 45, 95, 103
- ④ (Diotime 1783) 5, 21
- ⑤ (Diotime 1784) 54
- ⑥ (Diotime 1785) 33, 34, 40,
- ⑦ (Diotime 1786) 5, 30, 31, 68a
- ⑧ (Diotime 1787) 103, 104
- ⑩ (Diotime 1789-1790) 42
- ⑫ (Diversen) 43, 54, 111, 136, 138; ⑤·7, 9, 10?

Lettre sur l'homme et ses rapports

- ① (Diotime 1775-1778) 7, 32, 107, 122, 134, 166
- ② (Diotime 1779) 18 (Diderot), 46, 51, 70
- ③ (Diotime 1780-1782) 45, 47, 68, 74, 95

- ④ (Diotime 1783) 4, 25, 82, 97
- ⑤ (Diotime 1784) 54, 92, 96 (Diderot)
- ⑥ (Diotime 1785) 15 (Diderot), 21, 22, 31, 34, 69
- ⑦ (Diotime 1786) 19, 21, 29, 30, 31, 35, 67, 68a, 100
- ⑨ (Diotime 1788) 68
- ⑩ (Diotime 1789-1790) 99
- ⑪ (Daphné 1780-1790) 30
- ⑫ (Diversen) 60, 110, 111, 138; ⑤·11, 12, 44, 73

Description philosophique du catactère de feu Mr. F. Fagel

- ① (Diotime 1775-1778) 7
- ② (Diotime 1779) 70
- ③ (Diotime 1780-1782) 45
- ④ (Diotime 1783) 75
- ⑤ (Diotime 1784) 54
- ⑦ (Diotime 1786) 30
- ⑩ (Diotime 1789-1790) 44

Sophyle ou de la philosophie

- ① (Diotime 1775-1778) 201
- ② (Diotime 1779) 8, 16, 35, 37, 46, 48, 49, 51, 53, 55, 57, 62
- ③ (Diotime 1780-1782) 4, 26, 45, 68, 95, 99, 103
- ④ (Diotime 1783) 47, 61, 66, 75
- ⑤ (Diotime 1784) 12, 54
- ⑦ (Diotime 1786) 9, 19, 35, 100
- ⑧ (Diotime 1787) 49
- ⑨ (Diotime 1788) 27, 53, 74
- ⑩ (Diotime 1789-1790) 2, 4, 7
- ⑫ (Diversen) – ; ⑤·26, 27, 28, 29, 35, 36, 37, 38, 39

Aristée ou de la divinité

- ① (Diotime 1775-1778) 120, 124, 158, 201, 240
- ② (Diotime 1779) 1, 2, 3, 4, 10, 12, 16, 17, 18, 19, 29, 35, 37, 45, 46, 48, 51, 53, 59, 60, 62, 71
- ③ (Diotime 1780-1782) 9, 15, 26, 45, 54, 56, 68, 83, 95, 103
- ④ (Diotime 1783) 4, 66, 75
- ⑥ (Diotime 1785) 69
- ⑦ (Diotime 1786) 15, 29, 67

⑩ (Diotime 1789-1790) 39

⑫ (Diversen) 92, 96, 97, 136; ⑤·29, 35, 36, 37, 38, 39, 43, 56

Simon ou des facultés de l'ame

② (Diotime 1779) 18, 22, 23, 25, 29, 33, 40, 49, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 63, 64, 69, 73

③ (Diotime 1780-1782) 2, 5, 6, 9, 10, 11, 13, 19, 24, 41, 45, 52, 53, 58, 70, 73, 74, 75, 76, 78, 94, 98, 103

④ (Diotime 1783) 1, 5, 8, 15, 18, 20, 22, 27, 35, 75

⑤ (Diotime 1784) 8

⑥ (Diotime 1785) 3, 24, 26, 70

⑦ (Diotime 1786) 1, 5, 31, 33, 35, 37

⑧ (Diotime 1787) 3, 13, 27

⑨ (Diotime 1788) 20

⑩ (Diotime 1789-1790) 1, 26, 44

⑪ (Daphné 1780-1790) 15, 93, 94, 161, 164, 166

⑪ (Daphné 1780-1790)

⑫ (Diversen) – ; ⑤·27, 43

Alexis ou l'age d'or

③ (Diotime 1780-1782) 95, 103

④ (Diotime 1783) 1, 2, 3, 4, 5, 8, 12, 14, 18, 21, 22, 30, 31, 35, 41, 46, 58, 65, 74, 75, 85, 97

⑤ (Diotime 1784) 1, 2, 23, 24*, 30, 48, 57, 69

⑥ (Diotime 1785) 3, 24, 26, 29, 34, 40, 41, 70

⑦ (Diotime 1786) 1, 29, 30, 31, 33, 35, 36, 37, 38, 56, 60, 67, 76

⑧ (Diotime 1787) 3, 19, 27, 44, 47, 48, 49, 51, 63, 67, 80, 83, 89, 96, 99

⑨ (Diotime 1788) 5, 9, 12, 16, 20, 25, 33, 62

⑩ (Diotime 1789-1790) 1, 24, 25, 32, 68

⑪ (Daphné 1780-1790) 89, 150, 161, 168

⑫ (Diversen) 133, 150

Alexis II ou du militaire

④ (Diotime 1783) 3, 4, 5, 8, 10, 11, 12, 14, 15, 16, 18, 22, 29, 30, 33, 35, 36, 37, 41, 47, 52, 61, 71, 75, 81, 91, 93

⑤ (Diotime 1784) 11, 28, 65, 78

⑥ (Diotime 1785) 5, 34

⑦ (Diotime 1786) 31, 66

- ⑧ (Diotime 1787) 64
 ⑩ (Diotime 1789-1790) 88, 104

Réflexions sur la République des Provinces Unies

- ② (Diotime 1779) 2,28?
 ③ (Diotime 1780-1782) 72, 91
 ④ (Diotime 1783) 21, 33
 ⑤ (Diotime 1784) 46
 ⑧ (Diotime 1787) 44, 68
 ⑫ (Diversen) 108 ; ⑤·7

Lettre sur l'athéisme

- ⑧ (Diotime 1787) 48, 50, 63, 67, 70, 71, 72
 ⑨ (Diotime 1788) 72
 ⑩ (Diotime 1789-1790) 2, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 14, 16, 22, 106

Lettre sur le fatalisme

- ① (Diotime 1775-1778) 8
 ⑨ (Diotime 1788) 31, 32, 33
 ⑪ (Daphné 1780-1790) 3, 7

Lettre sur l'optique

- ⑨ (Diotime 1788) 69, 71, 72, 73
 ⑩ (Diotime 1789-1790) 1, 80

Sur la meilleure forme à donner aux pieds des vases

- ④ (Diotime 1783) 67?, 68?, 69?, 81, 83
 ⑥ (Diotime 1785) 68
 ⑦ (Diotime 1786) 65
 ⑧ (Diotime 1787) 27
 ⑩ (Diotime 1789-1790) 48
 ⑫ (Diversen) – ; ⑤·7

Aantekeningen bij de brieven

De vermelde aantekeningen van H.W. Tydeman (1778-1863) betreffen de collectie brieven van Hemsterhuis aan Diotime aanwezig in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag, sign. 132 F 1. Tydeman liet deze brieven afschrijven door dr Hubertus Was (1838-1911). De originele brieven zijn door zoon H.W.T. Tydeman (1823-1887), predikant te Roosendaal, verkocht aan de KB; de afschriften bevinden zich in privé-bezit. Vermoedelijk heeft Was ook de afschriften gemaakt van de brieven van Hemsterhuis aan Van Damme, nu bewaard in de Universiteitsbibliotheek te Utrecht, signatuur Hs 1871 (7 F 11); de originelen hiervan bevinden zich in het Museum Meermanno te Den Haag.

Lettre ①·23 – zonder datum

Aan Frederik II de Grote, koning van Pruisen, wordt toegeschreven *Abrégé de l'Histoire ecclésiastique de Fleury* (Berne 1766). BH o123. De oorspronkelijke *Histoire ecclésiastique* van de dominicaan Claude Fleury (1640-1723) verscheen in 36 delen tussen 1691 en 1738.

Lettre ②·16 – zonder datum; zie ook: Lettre ②·1 – zonder datum

Inzake de datering: Rippert van Royen (1739-1809) was sinds 1770 kommissaris bij de Raad van State. Hemsterhuis moest blijkbaar tijdelijk diens taken overnemen. De vader was Adriaan van Royen, geb 1704, overleden 28 februari 1779; arts en hoogleeraar geneeskunde en kruidkunde te Leiden. Hij was een broer van David (1699-1764), van 1753 tot zijn dood secretaris van de Raad van State en in die hoedanigheid chef van Hemsterhuis (*Raad van State 450 jaar*, p. 107).

Lettre ②·27 – 14 augustus 1779

“Maxhaven” – Hier eindigde het Max-Clemens-Kanaal, in 1724 begonnen met de aanleg door de Keulse keurvorst en door de prins-bisschop van Münster Clemens August. De waterstraat moet Münster langs het Nederlandse waterwegennet ten slotte met de Noordzee verbinden. Ook wanneer het project niet volledig mislukte, waren er toch problemen: reeds bij de eerste proefvaart liep het schip door de geringe waterdiepte aan de grond, steeds weer ontbrak het geld om verder te bouwen. Het kanaal eindigde uiteindelijk aan de Maxhaven bij

Wettringen, in 1840 werd het verkeer officieel stopgezet.

Lettre ②-28 – 15 augustus 1779

Aantekening van Tydeman: Bamberg: gewezen huishoudster (en maitres) van Vorst v. Gal.

Lettre ②-31 – 22 augustus 1779

“un academien de Paris” = Dezoteux?

Lettre ②-33 – 25 augustus 1779

1° Il libre del Perché, 2° La Pastorella – beide zijn van Marino

Lettre ②-34 – 29 augustus 1779

Aantekening van Tydeman bij “Pastorale de Longus” ⇒ Sax Onom. VIII 381

Aantekening van Tydeman bij Mad La Fite ⇒ schrijfster kinderwerkje

Lettre ② 37 – 4 september 1779

Aantekening van Tydeman bij “par Bellori et autres antiquaires” ⇒ Sax Onom. V 192

Lettre ②-38 – 6 september 1779

Aantekening van Tydeman bij “Avant que de l’oublier” ⇒ Sax Onom. VII 233

Lettre ②-39 – 7 september 1779

Aantekening van Tydeman bij “Commissaire General des Suisses” ⇒ C’est donc O.Z. de Haren (on comprend l’allusion à Cinyras)

Met Cinyras wordt Onno Zwier van Haren bedoeld, die op 2 september te Wolvega was overleden. Hij had een invloedrijke positie aan het stadhoudelijk hof, maar in 1760 werd hij door twee dochters van incest beschuldigd, wat de aanleiding vormde om hem politiek uit te schakelen. Zie: *Gabriëls* 409-414. Een van deze dochters was Carolina Wilhelmina gehuwd Hogendorp, moeder van de latere staatsman Gijsbert Karel van Hogendorp; vermoedelijk wordt zij door Hemsterhuis in de brieven aangeduid met de bijnaam ‘Envie’. Ook de andere kinderen van O.Z. van Haren krijgen van Hemsterhuis bijnamen, zonder dat we weten wie erachter schuil gaan: dochters Myrrha, Adonis, Alecto, Ocypète, Aëlle, en zonen Rhadamante en Adonis.

Lettre ②-40 – 9 september 1779

Aantekening van Tydeman bij “la terre ... besoin ... ses ouvrages” ⇒ boetseerklei

Aantekening van Tydeman bij Alecto ⇒ mevr. Van Hoogendorp

Lettre ②-42 – 13 september 1779

Aantekening van Tydeman bij “chez mon sage” ⇒ ik denk L.C. Valckenaar, die

zijn buitenverblijf te Noordwijk had, en ‘t was toen vakantie ⇒ JvS: Hendrik Feyth

Lettre ②-43 – 12 september 1779

Aantekening van Tydeman bij “l’edition de Longin” ⇒ nu Longin (stichtelijker dan Longus!)

“Mr. Barkey, professeur à Steinfurt si je ne me trompe, fils de Mr. Barkey d’ici, predicateur et autant galant homme qu’il est possible de l’être dans ce bas monde” – Antonius Cornelius Barkey (Barkeij) (1741-1782), hoogleraar theologie te Steinfurt, zoon van Nicolaus Barkey (1709-1788), predikant van de Duitse gemeente in Den Haag. – Zie ook 2.42.

Lettre ②-44 – 17 september 1779

“une bataille entre Hardy et d’Orvilliers” – *en. WP* sub voce: Armada of 1779

Lettre ②-47 – 25 september 1779

Aantekening van Tydeman bij L.S. ⇒ Le Sage ... ⇒ JvS: Hendrik Feyth

Lettre ②-49 – 4 oktober 1779

Aantekening van Tydeman bij “le docteur Mead” ⇒ beroemd medicus

Lettre ②-52 – 13 oktober 1779

Aantekening van Tydeman bij “le poison de notre amitié” ⇒ ze hadden dus dikwijls gekibbeld (supra: “moments affreux et horribles”)

Lettre ②-53 – 17 oktober 1779

Aantekening van Tydeman bij “le statuaire de Pierre le Grand” ⇒ de historie van dat standbeeld te Petersb. door Falconnet is bekend.

Lettre ②-56 – 25 oktober 1779

Aantekening van Tydeman bij “cette Reine” ⇒ Reine d’Angleterre

Lettre ②-59 – 8 november 1779

Aantekening van Tydeman bij Mylord Stanhope ⇒ de beroemde Chesterfield

Lettre ②-65 – 25 november 1779

Lettres physiques et morales sur l’histoire de la terre et de l’homme. Adressées à la Reine de la Grande Bretagne, par J.A. de Luc ... (La Haye / Paris 1779). Vijf delen, waarvan deel 2 met jaartal 1780. Niet in *BH*.

Lettre ③·1 – 2 & 3 januari 1780

Ipecacoanna = plantaardig braakmiddel

Aantekening van Tydeman bij “si je n’avois pas L.” ⇒ Lichtenberg

Lettre ③·3 – 10 januari 1780

Aantekening van Tydeman bij “fregatte le Faucon” ⇒ v. l’histoire du temps Bild. XII bl 45, 153 doch best [?] in Ned. Jaarboeken

Lettre ③·4 – 13 januari 1780

Fielding: zie *en. WP* sub voce *Affair of Fielding and Bylandt*

Lettre ③·5 – 15 januari 1780

Buste Camper door Mad. Falconnet: *Franeker professorenportretten* nr. 364, p. 342-343 (met afbeelding)

Lettre ③·10 – 31 januari 1780

abrué: wordt bedoeld abrutie? of: abusé?

Lettre ③·15 – 21 februari 1780

Aantekening van Tydeman bij “poësies herse” ⇒ d’Ossian

Lettre ③·18 – 2 maart 1780

Aantekening van Tydeman bij “plaisir d’en faire” = le plaisir d’en faire du plaisir

Lettre ③·29 – 2 april 1780

prins-bisschop van Hildesheim: Friedrich Wilhelm van Westphalen (1727-1789)

Lettre ③·37 – 1 mei 1780

“l’eloge de Marc Aurele” – Dit is de titel van een boek geschreven door Antoine-Léonard Thomas, verschenen te Amsterdam, 1775.

Lettre ③·46 – 26? juni 1780

“Que le Gros est Autricien” = hertog van Brunswijk

Lettre ③·49 – 3 juli 1780

“Henri et Lize” – identificatie onduidelijk. Henri Fagel? Maar wie is dan Lize?

Lettre ③·50 – 6 juli 1780

“votre affaire” – vermoedelijk de verkiezing in Münster; F. is dan Fürstenberg, {St.} te lezen als M., is Maximilien = Maximiliaan Frederik van Königsegg-Rothenfels, keurvorst van Keulen en bisschop van Münster

Lettre ③·52 – 14 juli 1780

“mon feu ami” = Fagel – “le pauvre viellard” = diens vader Henri Fagel

Lettre ③·57 – 31 juli 1780

“Davus sum, non Oedipus” = Terentius, *Andria*, 2, 24.

“en venant à mon ecole” = Conseil d’Etat (zo soms ook: penates, parents)

Lettre ③·58 – 3 augustus 1780

“mon ambassadeur d’Amerique” = Dumas

Lettre ③·60 – 10 augustus 1780

“Horribili super adspectu mortalibus instans” = Lucretius, *De rerum natura*, I, 65.

Lettre ③·84 – 16 november 1780

Deze brief is vermoedelijk geschreven naar aanleiding van het overlijden van Dentan.

Lettre ③·91 – 21 december 1780

“L’original qui n’est pas beau sera pour Aylva” – het gaat om *Reflexions sur la Republique des Provinces Unies*, maar blijkbaar is dit origineel (een autograaf?) vervangen door een keurig afschrift van de hand van Schultz. Het bevindt zich in de het Gelders Archief te Arnhem, collectie Huizen Waardenburg en Neerijnen, inventarisnummer 102. Zie tevens de ongedateerde brief van Hemsterhuis aan P. Camper, ⑫·108.

Lettre ④·4

“Lowthorps Abridgement of Transactions” – *Philosophical transactions and collections to the end of the year 1720, abridg'd and dispos'd under general heads, in five volumes, by John Lowthorp and Henry Jones* (5 volumes, London 1731-1732)
Cicero, *Nature des dieux*

Lettre ④·5

“Camper se trouve dans un estampe” – Een spotprent waarop Camper staat afgebeeld, zie: W. Bergsma e.a. (red.), *For uwz lan en bern: de patriottentijd in Friesland* (Leeuwarden 1987), p. 114-115.

Lettre ④·8

“Leuthorps Abridgement” – zie hierboven, brief ④·4.

Lettre ④·15

“Votre Charles” – knecht van Diotime?

Lettre ④-21

Het eerste aangehaalde citaat is van Homerus, *Ilias*, VI, 234.

Het tweede citaat is ontleend aan: Ovidius, *Metamorfoses*, X, 291-292.

Lettre ④-25

“Sume Psyche immortalis esto” – ontleend aan Lucius Apuleius, *Metamorfoses*, VI, 22. Zie: Markus von Hänsel-Hohenhausen, *Amalie Fürstin von Gallitzin, Bedeutung und Wirkung* (Frankfurt am Main ... [2005]), p. 14.

Lettre ④-31

“Memoire en Hollandais” – *Oplossing der vraage door het Bataafsch Genootschap te Rotterdam voorgesteld: “Of er natuurlijke redenen zijn, waarom de mensch, meer dan eenig dier, met ziekten en gebreken heeft te worstelen; zoo ja, hoe ver derzelver naspooring aanleiding kan en moet geven tot meerdere voltooiing van de voorschriften der geneeskunst ter onderhouding of herstelling der gezondheid?”* (Amsterdam 1783)

Lettre ④-36

“Hamlet, tragedie de la composition d’une dame” – mogelijk: M.G. de Cambon, geb. van der Werken, *Hamlet. Treurspel, gevolgt naar het Fransch [van Ducis], en naar het Engelsch [van Shakespeare]*

Lettre ④-39

“le livre de Linguet sur la Bastille” – *Mémoires sur la Bastille, et la détention de l’auteur dans ce chateau royal, depuis le 27 septembre 1780, jusqu’au 19 mai 1781* (Londres 1782)

Lettre ④-42

“Swildens” – *Almanach of politiek zakboekje voor de Vereenigde Nederlanders, 1782* (Amsterdam 1781), in 16°.

Lettre ④-45

Mémoires concernant l’histoire, les sciences, les arts, les moeurs, les usages etc. des Chinois par les missionnaires de Pékin (9 delen; Paris 1776-1783)

Lettre ④-46

“le Capitaine de Leipsick” = Blankenburg

Lettre ④-55

“Pretendant en Ecosse” = Charles Edward (Karel Eduard) Louis Philip Casimir Stuart (1720-1788), vaak Bonnie Prince Charlie of The Young Pretender genoemd, was een troonpretendent van het Verenigd Koninkrijk. Door zijn katholieke volgelingen, de Jacobieten, werd hij koning Karel III genoemd. – *en. WP*

Lettre ④·65

“Hofsteede, le celebre ennemi de Socrate” – Zie: Ernestine van der Wall, *Socrates in de hemel? Een achttiende-eeuwse polemiek over deugd, verdraagzaamheid en de vaderlandse kerk* (Hilversum 2000).

Lettre ④·66 – 23 september 1783

Simplifications utiles, ou recherches psychologiques de J. Braghaards, docteur en droit (Utrecht 1781) Hierin zijn opgenomen “Remarques sur Sophyle ou de la philosophie” op p. 423-432, en “Sur l’Aristée ou de la divinité 1779”, p. 433-437. *BH* o330; een exemplaar is aanwezig in de Universiteitsbibliotheek Utrecht. De naam van de auteur is mogelijk een pseudoniem; aanvankelijk (brief ④·68) vermoedde Hemsterhuis dat de auteur uit Leuven afkomstig was, maar in brief ⑤·4 oppert Hemsterhuis dat achter dit pseudoniem ene d’Assonville schuil gaat.

Lettre ④·71

“les Philènes” – een grensmarkering, zie: *fr. WP* s.v. Autel des frères Philènes

Lettre ④·77

“[De] la Recherche de la verité” – De titel van een boek van Malebranche.

Lettre ⑤·2

Parasceve ad Chronicon Catholicum is de inleiding op de wereldgeschiedenis geschreven door Edward Simpson: *Chronicon historiam Catholicam complectens : ab exordio mundi ad nativitatem D.N. Jesu Christi, et exinde ad annum a Christo nato LXXI. Ex Sacris Bibliis, caeterisque probatae fidei auctoribus seriem historiarum omnis aevi secundum tempora digestarum / Edwardus Simsonius ... contexuit, in septem parteis distributam cum parasceve ad chronicon catholicum ... additur in universas chronici partes index alphabeticus ; omnia recensuit, & animadversiones adjecit Petrus Wesseling* (Lugduni Batavorum : apud Joannem vander Linden, 1729). Hemsterhuis bezat dit boek en een andere editie ervan: *BH* f211-212.

Lettre ⑤·10

“George” = vermoedelijk de zoon van Jacobi, die bij de prinses verbleef.

Lettre ⑤·14

“Ipecacohanna” = een tropische plant. Zie: <http://www.zedler-lexikon.de/>, Band 14, S. 1235-1238 (651v); en.wikipedia.org/wiki/Carapichea_ipecacuanha

Lettre ⑤·17

“Le deces de Mad. Jacobi” = Helena Elisabeth geboren von Clermont (1743-1784), gehuwd F.H. Jacobi

Lettre ⑤·19

“le discours de Mr. de Hertzsberg” – *Sur la forme des gouvernemens, et quelle en est la meilleure? Dissertation, qui a été lue dans l’assemblée publique de l’Academie de Berlin le 29 Janvier 1784 ... par M. de Hertzsberg.* (Berlin 1784), in 8°.

Lettre ⑤·22

“un ouvrage allemand de Mr. Tiedeman sur les premiers philosophes de la Grece” – dit is *Griechenlands erste Philosophen oder Leben und Systeme des Orpheus, Pherecydes, Thales und Pythagoras* (Leipzig 1780), geschreven door Dieterich Tiedemann (1748-1803), op dat moment hoogleraar Latijns en Grieks te Kassel.

Lettre ⑤·23

“le livre aërostatique de Mr. Faujas de St. Fond” – *Description des expériences de la machine aërostatique de MM. de Montgolfier, et de celles auxquelles cette découverte a donné lieu ...* (Paris 1784). Het boek is ook in het Nederlands vertaald: *Beschrijving der proefneemingen met konstige lugtbollen ... vervolgd met al het gene, zo tot het maaken der aërostatische machinen, als tot derzelve vulling ... betrekking heeft ...* (Amsterdam 1784).

Lettre ⑤·24

“Clairaut” – Alexis Claude Clairaut (1713-1765) was een astronoom die op newtoniaanse basis schreef: *Tables de la Lune, calculées suivant de la théorie de la gravitation universelle* (Paris 1754) en *Théorie de la Lune, déduite du seul principe de l’attraction réciproquement proportionnelle aux quarrés des distances* (Paris, 2e ed. 1765).

Lettre ⑤·25

“doge de Venise, Venerio” – vermoedelijk wordt bedoeld Sebastiano Veniero (ca. 1499-1578), doge van Venetië 1577-1578.

Lettre ⑤·28

“cet étrange phenomene des ricochets que Robins ou Euler n’ont bien expliqué” – Benjamin Robins (1707-1751) schreef *New principles of gunnery: containing the determination of the force of gun-powder, and an investigation of the difference in the resisting power of the air to swift and slow motions* (London 1742), dat door Leonhard Euler (1707-1783) in het Duits is vertaald: *Neue Grundsätze der Artillerie: enthaltend die Bestimmung der Gewalt des Pulvers nebst eine*

Untersuchung über den Unterschied des Widerstands der Luft in schnellen und langsamen Bewegungen, aus dem Englischen (...) übersetzt und mit den nöthigen Erläuterungen und vielen Anmerkungen versehen von Leonhard Euler (Berlin 1745).

Lettre ⑤·29

“luthier de Cremona” – dit kan slaan op vioolbouwers uit de familie Amati of op Antonio Stradivari (1644-1737).

Lettre ⑤·37

“un petit ouvrage de la façon de Mr. Damen” – Christiaan Hendrik Damen, later hoogleraar te Leiden, schreef *Natuur- en wiskundige beschouwingen van den lugtbol* (Utrecht 1784)

Lettre ⑤·38

“la Duchesse de Devonshire” – echtgenote van William Cavendish, 4th Duke of Devonshire (1720-1764), Brits staatsman, of van William Cavendish, 5th Duke of Devonshire (1748-1811)

Lettre ⑤·46

“les livres de Messrs. Lockman et Pilpai” – *Contes et fables indiennes de Bidpai et de Lokman, traduites d’Ali Tchelebi ben-Saleh, auteur Turc ...* (3 delen; Paris 1778).

“Henry donna ... un ouvrage qui contiendra 130 vues de la Suisse en couleur” – Het betreft *Vues remarquables des montagnes de la Suisse: dessinés et colorés d’après nature, avec leur description* (Amsterdam 1785), door Rudolf Samuel Hentzi (1731-1803) en met een voorwoord van Albrecht von Haller (1708-1777). Zie: <https://haab-digital.klassik-stiftung.de/viewer/> sub voce Vues remarquables

Lettre ⑤·50

“... non imparatum pectus aerumnus gero” – een uitspraak van Theseus, citaat uit Seneca, *Phaedra*, 994.

Lettre ⑤·54

“Mylord Egerton” – John Egerton (1721-1787) was een anglicaans bisschop, achtereenvolgens te Bangor 1756, Lichfield 1768 en Durham 1771-1787. Hij was gehuwd met Anna Sophia Grey (†1780) en zij was een kleindochter van Sophia Bentinck (†1741), gehuwd met Henry Grey (1671-1740), 1st Duke of Kent en zus van Willem Bentinck van Rhoon (1704-1774). Zij hadden drie kinderen, waarvan twee zoons: John William Egerton (1753-1823) en Francis Henry Egerton (1756-1829). Onduidelijk is wie op van beide zoons Hemsterhuis hier doelt.

Lettre ⑤·55

“Mon Anglois” = Egerton jr (zie brief ⑤·54)

Lettre ⑤·58

“Hennert ... son epouse” – Johanna Petronelle de Timmerman gehuwd Hennert (1724-1786) is overleden aan een beroerte bij het sluiten van een koffer, mogelijk leed zij aan een vallende ziekte. Ze was bijzonder geïnteresseerd in natuurlijke historie en schreef poëzie. Zie voor haar: C. Postma, ‘De biografie van Johanna Petronella de Timmerman door professor Johan Frederik Hennert (anno 1786)’, in: *Gens nostra*, jg. 3 (1948), 119-124.

Lettre ⑤·67

“πολλων ανταξιος ανδρων comme dit votre Homere” = *Ilias* XI,514.

Lettre ⑤·71

“Je crois qu’un tel homme est le nombre 4, collection de 4 unités, et que l’homme de tact est la quaternité, vrai resultat d’un composé parfait.” – Een lastige passage, gezegd van Camper. Gaat het over de vier faculteiten van de ziel, zoals genoemd in brief ⑤·60?

Lettre ⑤·75

Johan Meerman, *Geschiedenis van graaf Willem van Holland, roomsch koning* (‘sGraavenhaage 1783-1797). Het werk bestond uit vijf delen, waarvan de eerste twee verschenen in 1783 resp. 1784.

Lettre ⑤·80

“Mr. le Comte de Nesselrode est ici” – mogelijk Johann Franz Joseph graaf van Nesselrode-Reichenstein

Lettre ⑤·97

“les deus medailles en question” – twee exemplaren van de penning voor De Suffren; zie: Frans Grijzenhout & Carel van Tuyll van Serooskerken (red.), *Edele eenvoud: neo-classicisme in Nederland* (Haarlem e.a. 1989), cat. 99.

Lettre ⑥·4

“Le Grand Tresorier est demis” = Gilles

“Hier est morte ... de l’incolulation” – Inenting tegen pokken was toen zeer omstreden; Camper was er echter een groot voorstander van. Het gaat hier waarschijnlijk om een dochter van Daniël Pompejus du Tour, commies van de

Generaliteitsfinanciën en een jongere broer van Jacob Adriaan du Tour, en zijn echtgenote J.G. Meerman.

Lettre ⑥·14

Le vrai sens du système de la nature; ouvrage postume de M. Helvétius (Londre 1774)

Lettre ⑥·15

“la grietenie de Twikkel” – Bedoeld is de grietenij Franekeradeel. Echter Wassenaer werd niet opgevolgd door A.W.C. van Nagell, maar door Johannes Caspar Bergsma (†1793).

Lettre ⑥·20

Doutes sur la liberté de l'Escaut, réclamée par l'Empereur, sur les causes et sur les conséquences probables de cette réclamation, par le Comte de Mirabeau (Londres s.a.)

Bouclier d'état et de justice, contre le dessein manifestement découvert de la monarchie universelle, sous le vain prétexte de la reine de France (s.l. s.n. 1667)

Lettre ⑥·23

“6 volumes de Goltzius” – waarschijnlijk: *Romanae et Graecae antiquitatis monumenta, e priscis numismatibus, eruta per Hubertum Goltzium* (Antverpiae 1644-1645)

“deux vol. de Morellus” – *Thesaurus Morellianus, sive Familiarum Romanarum numismata omnia, diligentissime undique conquisita, ad ipsorum nummorum fidem accuratissime delineata, & juxta ordinem Fulvii Ursini & Caroli Patini disposita* (Amstelaedami 1734)

“Sandrart” – *Iconologia deorum, oder Abbildung der Götter, welche von den Alten verehret worden ... durch Joachim von Sandrart* (Nürnberg 1680)

“Pour le Paruta etc.” – *Philippi Parutae Nobilis ... et Leonardi Augustini ..., Sicilia numismatica: nunc primum additis Huberti Goltzii aliorumque Siciliae descriptione, & in numismata singula explicationibus; ingenti, numero tabularum ... locupletata, & perpetuo commentaria illustrata, studio & industria Sigeberti Havercampi; accedunt insuper ... Georgii Gualtheri Siciliae & adjacentium Insularum atque Bruttiorum tabulae antiquae, una cum ejusdem ... animadversionibus; divisa in tres partes* (Lugduni Batavorum 1723).

Lettre ⑥·28

Lettres philosophiques sur l'origine des préjugés, du dogme de l'immortalité de l'ame, de l'ideolâtrie et de la superstition; sur le système de Spinoza et sur l'origine du mouvement dans la matiere. Traduit de l'anglois de J. Toland. (Londres [=

Amsterdam] 1768) – Het is een vertaling van *Lettres de Serena ...* (1704), vertaald door d’Holbach en uitgegeven door J.A. Naigeon, in octavo.

Lettre ⑥-45

La Mérope française en *Sémiramis* zijn toneelstukken van Voltaire.

Lettre ⑥-51

Voyage de Figaro en Espagne (1784), door Jean-Marie-Jérôme Fleuriot

Lettre ⑥-61

César Chesneau Du Marsais, *Des tropes ou des diférens sens dans lesquels on peut prendre un même mot dans une même langue*, eerste editie 1730, herdrukken volgden in 1757 en 1775.

Lettre ⑥-65a

“figure d’Esopé” – de Griekse fabeldichter Aesopus zou een bultenaar zijn geweest.

Lettre ⑦-6

“contrains de l’entrer” – hierin klinkt door een verwijzing naar het Evangelie van Lucas 14:23, een bijbeltekst die door koning Lodewijk XIV werd gebruikt om de Hugenoten onder dwang tot het Katholicisme te bekeren. Pierre Bayle ageerde daartegen met zijn geschrift: *Commentaire philosophique sur ces paroles de Jesus-Christ [sic] Contrain-les d’entrer; ou? l’on prouve ... qu’il n’y a rien de plus abominable que de faire des conversions par la contrainte ...*

Lettre ⑦-15

“mariage du Prince de Galles” – De prins of Wales, later George IV koning van Engeland enz., huwde 1785 Maria Anne Fitzherbert. Het huwelijk was een schandaal en gold als illegitiem, omdat de bruid rooms-katholiek was en al tweemaal weduwe.

Lettre ⑦-21

“premor [sic, i.p.v. “precor”] duplici circumdatus aestu” – Manilius, *Astronomicon* I:21

Lettre ⑦-22

“O quantum mutatus ab illo Hectore!” – Vergilius, *Aeneis*, II, 274-275.

Lettre ⑦·30

“des sentiments du philosophe celebre” – Diderot

“la seconde livraison des vues de Suisse” – Henzy, zie hierboven brief ⑤·46.

Lettre ⑦·31

“Tous mes parents” = Nagell en Aylva

Lettre ⑦·34

“Nihil refert sursum iste an deorsum sonent” – Seneca, slot van brief 91

Lettre ⑦·36

Ol. Rudbeck, *Atlant eller Manheim dedan Jaophetz afkomne = Atlantica sive Manheim, vera Japheti posterorum sedes et patria ...* (Upsaliae 1679). – in *BH* f233.

Lettre ⑦·38

De bedoelde passage in Alexis staat op p. 150 van de oorspronkelijke druk.

“Dedit hoc providentia hominibus munus, ut honeste magis juverent” – citaat uit Quintilianus, *De institutione oratoria*, lib. 1, cap. 12. Ook geciteerd door Montaigne, *Essais*, boek 2, nr. 16.

Lettre ⑦·41

“Ita illud est hominum, quasi [...]” – Terentius, *Adelphi*, IV.7, r. 739-745.

Lettre ⑦·45

“l’affaire du collier”: zie

http://fr.wikipedia.org/wiki/Affaire_du_collier_de_la_reine

“Le Card.” = kardinaal de Rohan, bisschop van Straatsburg

Lettre ⑦·49

“vieux greffier” = Fagel. Het ontwerp van dit grafmonument in Nationaal Archief, Familie-archief Fagel, toegang 1.10.29, inventaris nummer 170.

Lettre ⑦·50

“les Memoires Politiques ... Slingeland” – *Staatkundige geschriften, opgesteld en nagelaaten door Mr. Simon Van Slingelandt* (4 delen, Amsterdam 1784-1785); *BH* o823 (met vermelding van foutief jaar van uitgave)

Lettre ⑦·56

“Craygh” – John Craig, *De calculo fluentium libri duo. Quibus subjunguntur libri duo de optica analytica* (London 1718), *BH* q269

“Grand Duc de Toscane” = Peter Leopold Valentijn Jozef Anton Joachim Pius (1747-1792), aartshertog van Oostenrijk, was groothertog van Toscane (1765-

1790; als Leopold I), vorst van de Zuidelijke Nederlanden, koning van Bohemen en keizer van het Heilige Roomse Rijk (1790-1792).

Lettre ⑦-57

“Magellan” – *BH* q178, o407

Lettre ⑦-61

“Iam furor ... Phoebuum” – Claudius Claudianus, *De raptu Proserpinae*, I 5-6.

Lettre ⑦-65

Observations philosophiques sur les principes adoptés par l'Empereur dans les matières ecclésiastiques (Londres 1784), geschreven door een onbekende auteur.

Lettre ⑦-66

“Archiduc ... Archiduchesse de Lombardie” – Ferdinand Karel Anton Jozef Johan Stanislaus (1754-1806), aartshertog van Oostenrijk, was een zoon van keizer Frans I Stefan en Maria Theresia. Hij trad in 1771 in het huwelijk met Maria Beatrice d'Este (1750-1829). Zij was hertogin van Massa en Carrara van 1790 tot 1797 en van 1816 tot haar dood en was erfgename van Modena en Reggio. Ze was een dochter van hertog Ercole III d'Este van Modena en Maria Teresa Cybo Malaspina. Als erfgename van vier hertogdommen was zij een aantrekkelijke huwelijkspartij. Keizerin Maria Theresia zag in haar dan ook een goede kandidaat voor haar vierde zoon Ferdinand Karel om zo de Oostenrijkse invloed in Italië te vergroten.

“Princesse de Modène” – zie *nl.WP* s.v. Hertogdom_Modena_en_Reggio

“le Prince et la Princesse Albani” – niet nader bekende leden van de adellijke Romeinse familie Albani.

“Cardinal Alexandre” = Alessandro Albani (1692-1779), Italiaanse kardinaal, kunstverzamelaar en mecenas, broer van Paus Clemens XI

Lettre ⑦-68 Annexe

“Une des plus excellentes têtes et des plus excellentes ames que j'ai vu” = De Smeth

Lettre ⑦-69

“deces du Roi”: koning Frederik II de Grote van Pruisen overleed op 17 augustus 1786

“Electeur de Mayence” = Friedrich Karl Joseph Reichsfreiherr von Erthal (1719-1802), vanaf 1774 keurvorst en aartsbisschop van Mainz en vorstbisschop van Worms; *de.WP*

Lettre ⑦·79

Joh. Fred. Hennert, *Commentatio de altitudinum mensuratione ope Barometri* (Trajecti ad Rhenum 1786)

Lettre ⑦·89

“Ne sutor ultra crepidam” – een gezegde, vergelijkbaar met: Schoenmaker blijft bij uw leest.

Lettre ⑦·90

“Deux aimables Angloises” – de jonge mevrouw Aylva met haar dochtertje

Lettre ⑦·93

Mad. d’Aylva: junior – Mes deux Angloises: junior + dochtertje

Lettre ⑦·94

“Par rapport au contract ... à Aix” – een of andere zaak rond prins Gallitzin

“Le jeune Berlinois” – Georg Ludwig Spalding

“Goertz” – Van hem wordt hier een klaver-vier (“trèfle”) uitgeschreven.

“La remarcue sur R.” = Rhoon? (zie volgende brief)

Lettre ⑦·95

“aux enfants d’une homme” – François Fagel

“l’homme que je vous ai crajonné dans ma precedente” – vermoedelijk Georg Ludwig Spalding

Lettre ⑦·96

“Phaenerete” = moeder van Plato

“Longuin ... traduction de Boileau” – Pseudo-Longinus, *Traité du sublime ou du morveilleux dans le discours*, vertaald door Boileau, diverse edities; cf. BH q732, 0925-927

Lettre ⑦·98

“Edit perpetuel” – Eeuwig edict tot afschaffing van het stadhouderschap, 1667

“Greffier” = Henri Fagel sr.

Lettre ⑦·100

“Nous ... plus physiciens que les Anciens” – dankzij Newton.

Lettre ⑧·2

“un livre superbe d’un Mr. de Hoëll” – *Voyage pittoresque des isles de Sicile, de*

Malte et de Lipari: où l'on traite des antiquités qui s'y trouvent encore, des principaux phénomènes que la nature y offre, du costume des habitans et de quelques usages / par Jean Houel, peintre du roi (4 delen: Paris 1782-1787).

Lettre ⑧·3

“Lord Gordon fanatique et fôl” = Lord George Gordon, leider van de z.g. Gordon Riots in 1780, een protestants oproer gericht tegen een wet uit 1778 die de achtergestelde rooms-katholieken meer burgerrechten verleende

Lettre ⑧·5

“Cattaro” – mogelijk de Italiaanse naam voor de stad Kotor in het huidige Montenegro

“Lansperg” – mogelijk Burg Landsberg (Pfaltz); *de. WP*

Lettre ⑧·7

“Roi [de Corse] – Baron Theodoor von Neuhoff (ca. 1694-1756) was de eerste en enige koning van Corsica.

Lettre ⑧·8

“apologie du Duc” – *Ludwig Ernst, Herzog zu Braunschweig und Lüneburg, kaiserl. königl. und des h. Römischen Reichs FeldMarschall.: Ein Actenmäßiger Bericht von dem Verfahren gegen Dessen Person, so lange HöchstDerselbe, die erhabenen Posten als FeldMarschall, Vormund und Repräsentant des Herrn ErbStatthalters, Fürst Wilhelms V von Oranien, in der Republik der Vereinigten Niederlande, bekleidet hat* (Göttingen, 1786). De auteur is August Ludwig von Schlözer (1735-1809), historicus en hoogleraar te Göttingen; *NDB* 23:98v.

Lettre ⑧·18

Bedoeld wordt Thomas Wizenmann, assistent van Jacobi, overleden op 21 februari 1787. Opmerkelijk dat Hemsterhuis hem niet van naam kent, want met Diotima heeft hij wel diens boek (“le seul ouvrage”) *Die Resultate der Jacobischen und Mendelssohnschen Philosophie* (Leipzig 1786) besproken; *BH* o348.

Lettre ⑧·28

“Apologie du Duc Louis” – *Ludwig Ernst, Herzog zu Braunschweig und Lüneburg, [...] Ein Actenmäßiger Bericht von dem Verfahren gegen Dessen Person, so lange HöchstDerselbe, die erhabenen Posten als FeldMarschall, Vormund und Repräsentant des Herrn ErbStatthalters, Fürst Wilhelms V von Oranien, in der Republik der Vereinigten Niederlande, bekleidet hat* (Göttingen 1786)

Lettre ⑧·32

“dicton de Tacite: Sanctius ac reventius videri de actis deorum credere quam

scire” = Tacitus, *Germania* 34.2.

Lettre ⑧·33

“isles des Phaeques” – Homerus, *Odysee*, boek V-VIII

Carl Theodor von Dalberg, *Gedanken von Bestimmung des moralischen Werths* (Erfurt 1782; neue Auflage 1787)

Lettre ⑧·36

“reflexions sur Charles XII” – geschreven door Frederik de Grote: *Réflexions sur les talents militaires et sur le caractère de Charles XII, roi de Suède* ([Leipzig] 1786)

Lettre ⑧·43

“Thargèlion” – elfde maand van de Attische kalender, i.e. mei/juni

“Sophronisque” = de vader van Socrates, een beeldhouwer

Lettre ⑧·48

“ce lumineux nîsus de notre Diderot” – uit *Principes philosophiques sur la matière et le mouvement*, in: Diderot, *Oeuvres* II, 66-67.

Lettre ⑧·49

“Tandis que la geometrie et nos sens nous prouvent etc.” – Verwijzing naar een passage uit *Alexis* l. 737, oorspronkelijke uitgave p. 99.

“dans Chion” – lees Chilon, aldus Fresco in *Lettres de Socrate à Diotime*, p. 451 n. 13.

“L’un est Zuilen ... L’autre est d’Averhoul”: zie *Gabriëls*, 405.

Lettre ⑧·52 & ⑧·53

Over de aanhouding op 28 juni 1787 van prinses Wilhelmina door de patriotten bij Goejanverwellesluis

Lettre ⑧·72a

“Fingal” – de vader van Ossian, in de gedichten van James Macpherson.

“Elle se meurt” – bedoeld wordt de Republiek.

Lettre ⑧·76

“l’excellence française” = St. Priest

Lettre ⑧·77

“Saluste decrit” – Publius Cornelius Lentulus, bijgenaamd Sura, en Gaius Cornelius Cethegus waren betrokken bij de staatsgreep van Catilina, te Rome in het jaar 64 vC; Sallustius, *Bellum Catilinae*, 17.

“Plutarque ... nuit de Thèbes” – Plutarchus, *Moralia*, De la malignité d’Hérodote, 31.

“le Duc avoit fait sommer la ville” – wie wordt bedoeld? Salm, Rhingrave, of een

Pruisische legeraanvoerder?

Lettre ⑧·78

“l’axe de la terre” – toespeling op *Alexis*?

Lettre ⑧·80

“Diocles appelle assez heureusement dans l’*Alexis* la personnalité de l’homme” = *Alexis* l. 426v.v.

Lettre ⑧·82

“Grand Coadjuteur” = Franz Egon von Fürstenberg

Lettre ⑧·83

“dans une note sur l’*Alexis*” – l. 1327, in de oorspronkelijke uitgave p. 178.

Lettre ⑧·88

“theorie sur la luniere de Linguet” – Simon-Nicolas Henri Linguet werd bekend met zijn *Mémoires sur la Bastille, et la détention de l’auteur dans ce chateau royal, depuis le 27 septembre 1780 jusqu’au 19 mai 1782* (Londres 1783). Hemsterhuis bezat een exemplaar van Linguets *Réflexions sur la lumière, ou conjectures sur la part qu’elle a au mouvement des corps célestes* (Londres 1784), BH o492.

Lettre ⑧·89

“Mr de Lynden” = Dirk Wolter Lynden

Lettre ⑧·93

“l’Areopage” – wordt hiermee Johann Georg Hamann bedoeld?

“les vues de la Suisse” = Henzy, zie brief ⑤·46.

“l’ouvrage de Mr. Bracci” – Domenico Augusto Bracci, *Commentaria de antiquis scalptoribus qui sua nomina inciderunt in gemmis et cammeis cum pluribus monumentis antiquatis ineditis statuus anaglyphis gemmis* = *Memorie degli antichi incisori che scolpirono i loro nomi in gemme e cammei con molti monumenti inediti di antichita statue bassirilievi gemme* (2 delen; Firenze 1784-1786)

Lettre ⑧·102

Dom Juan ou le Festin de Pierre is een komedie van Molière.

Lettre ⑨·2

“une dissertation ... par Mr. Henning” – Justus Christian Hennings, *Von den Träumern und Nachtwandlern* (Weimar 1784). Nederlandse vertaling: *Verhande-*

ling over de droomen en slaapwandelaaren (Amsterdam 1788).

Lettre ⑨·25

Jacques Necker, *De l'importance des opinions religieuses* (Londres 1788; er is ook een uitgave Liège 1788).

Lettre ⑨·36

“Seuthes ou du monarque” – dit betreft een verklaring over graaf Cagliostro, zie ook brief ⑨·49

Lettre ⑨·41

“un livre de Mr. Zimmerman” – mogelijk wordt bedoeld Johann Georg Zimmermann, die als lijfarts een boek schreef over Frederik de Grote: *Ueber Friedrich den Grossen und meine Unterredungen mit ihm kurz vor seinem Tode* (Carlsruhe 1788), in Nederlandse vertaling: *Iets over Frederik de Grooten en mijne gesprekken met hem, kort voor zijn dood* (Amsterdam 1788).

Lettre ⑨·43

Giordano Bruno, *La Cena de le Ceneri, descritta in V dialogi ...* (? 1584); *Spaccio de la bestia trionfante, proposto da giove effettuato dal consiglio, rivelato da mercurio, recitato da sofia, udito da saulino, registrato dal nolano, divisa in tre dialogi subdivisi tre pari ...* (Parigi [= London] 1584); *De triplici minimo et mensura ad trium speculatiuarum scientiarum et multarum actiuarum artium principia, libri V ...* (Francofurti 1591).

Lettre ⑨·47

“Mr Villates, gentilhomme” – Jean Henri des Villates (1757-1797); secretaris van de Desolate Boedelkamer te Amsterdam, werd wegens het beramen van een patriotistische samenzwering gearresteerd en in 1789 veroordeeld tot 25 jaar gevangenisstraf. Hij was de zoon van Alexander Augustus des Villates (1724-1765), heer van Spanbroek, Spierdijk, Zuidmeer en Zandwerve, raadsheer in het Hof van Holland, Zeeland en Westfriesland. Zie voor hen *Elias I 77*.

Lettre ⑨·48

“Praxis Analytica de Harriot” – Thomas Harris, *Artis analyticae praxis, ad aequationes algebraicas novâ, expeditâ et generali methodo resolvendas* (Londini 1631)

“la vraye edition de la Vie de Bayard” – mogelijk wordt bedoeld: Pierre du Terrail seigneur de Bayart, *Mémoires commençant en 1489 et finissant en 1524* (Londres etc. [1786]); zie ook brief ⑨·50.

Lettre ⑨·49

“le dialogue de Seuthes” – zie hierboven bij brief ⑨·36

Lettre ⑨·50

“entre six yeux” – i.e. Hemsterhuis, Diotime en Fürstenberg

Lettre ⑨·58

“Caesar a été horriblement dupé ...” – In deze alinea wordt gerefereerd aan de Russisch-Turkse Oorlog, 1787-1792. Met “Caesar” wordt keizer Joseph II van Oostenrijk bedoeld, bondgenoot van Rusland, en met “la Porte” vermoedelijk sultan Abdül-Hamid I van het Ottomaanse Rijk.

Lettre ⑨·59

“grand portrait de Mlle Tesselschade” – door Hendrick Goltzius; Th. Laurentius, J.W. Niemeijer & G. Ploos van Amstel, *Cornelis Ploos van Amstel 1726-1798: kunstverzamelaar en prentuitgever* (Assen 1980), in kleur afgebeeld tussen p. 196-197; 210, 223, 240; cat.nr. 18, p. 263

“celui de C. Visser” – *ibidem*, p. 124, 132, 210, 216 (afgebeeld), 223; cat.nr. 19, p. 263-264

“la musicienne par G. Douw” – zie *ibidem*, p. 209, 210, 236-238 (afgebeeld); cat.nr. 12, p. 260-261

“une belle pièce de marine” – mogelijk van Ludolf Backhuysen; *ibidem*, cat.nr. 13, p. 261, of cat.nr. 32, p. 269-270, of cat.nr. 33, p. 270. – Of anders van Willem van de Velde, *ibidem*, cat.nr. 48, p. 276-277.

“Mon excellent Chevalier” = Landriani

Lettre ⑨·60

“mon Comte et mon Chevalier” = Miranda en Landriani

“le catalogue d’Obdam” – veilingcatalogus van Jacob Jan van Wassenaer-Obdam (1724-1779), *Catalogue d’une bibliothèque choisie* [KB verz cat 4447; IDC mf 1679-1681], veiling bij Gosse in Den Haag op 9 december 1788.

Lettre ⑨·65

“mon Espagnol et mon Milanois” = vermoedelijk Miranda en Landriani

Lettre ⑨ 66

“Prince du Weilbourg” – De prins van Weilburg, weduwnaar van prinses Caroline, sloot in 1788 vlak voor zijn plotselinge overlijden een morgaanatisch huwelijk met Barbara Giessen von Kirchheim.

Lettre ⑨·68

“mes deux Fagels” = de broers Henri (1765-1838) en Jacob Fagel (1766-1835)

Lettre ⑨·70

“Combien de semaines ma mère qui venoit de perdre son fils, officier de la marine, en Amerique, ne se berçoit-elle pas avec l'idée que les nouvelles de sa mort etoient fausses?” – Het gaat over broer Jacobus Hemsterhuis, zie hierboven pag. 17.

Lettre ⑨·74

“le Chevalier” = Landriani

Lettre ⑩·6

“le Prince Eveque de Hildesheim et de Paderborn est decedé” – Friedrich Wilhelm von Westphalen (1727-1789) werd als prinsbisschop van Hildesheim en Paderborn opgevolgd door de broer van Fürstenberg, Franz Egon.

Lettre ⑩·20

“Omnis enim per se divum ... nec tangitur ira” – Lucretius, *De rerum natura*, I, 44-49

Lettre ⑩·34

“l'eclat de rire de l'Abderite et les pleurs de l'Ephesien” = Democritus en Heraclitus

Lettre ⑩·38

“medecin d'ici, que j'appelle V” – het gaat over twee artsen te Den Haag, V is onbekend, misschien staat M. voor Evert Jan Thomassen à Thuessink (1762-1832); zie ook de brieven ⑩·114 en ⑩·118

Lettre ⑩·40

“Pour le livre de pierres gravées” – een handgeschreven catalogus, mogelijk van Van Damme

“cinquieme volume du Virgile” – P. Virgilio Maronis *Opera, ex antiquis monumentis illustrata cura, studio & sumtibus Henrici Justice [Textus et figurae aere sculptae. Cum explicat. Christoph. Saxii Opera* (5 delen; Hague Com. 1757-1765)

Lettre ⑩·42

“la belle seconde edition du Spinozisme” – de tweede editie van Friedrich Heinrich Jacobi, *Über die Lehre des Spinoza in Briefen an den Herrn Moses Mendelssohn* (Breslau 1789); BH o345

Lettre ⑩·43

“le livre d’Ariste” – *Ariste ou le vrai ami*, al vermeld in brief ⑩·42, toegeschreven aan Hemsterhuis, is ten onrechte opgenomen in *Oeuvres philosophiques* ed. L.S.P. Meyboom (3 delen; Leuwarde 1846-1850), III, 1-75.

Lettre ⑩·49

“la fumée narcotique” – een weinig positieve opmerking over leesgezelschappen war gerookt werd

Lettre ⑩·50

“Antoine” – onbekend, niet te plaatsen in de families Bentinck of Fagel

Lettres ⑩·77 en ⑩·79 en ⑩·81

Voyage du jeune Anacharsis en Grèce, dans le milieu du quatrième siècle avant l’ère vulgaire (7 delen; Paris 1788-1789), geschreven door Jean Jacques Barthélemy (1716-1795)

Lettre ⑩·77

“tous les Rollins” – Charles Rollin, *Histoire ancienne des Egyptiens, des Carthaginois, des Assyriens, des Babyloniens, des Medes et des Perses, des Macedoniens, des Grecs* (diverse edities, meerdere delen).

Lettre ⑩·80

“nitimur in vetitis semper cupidmusque negata” – Ovidius, *Amores*, III, 4, 17.

Lettre ⑩·88

“notre jeune Berlinois” = Georg Ludwig Spalding; cf. de brieven ⑦·94 en ⑦·95

Lettre ⑩·99

“celle de Crevenna” – *Catalogue des livres de la Bibliothèque de M. Pierre-Antoine Bolongaro-Crevenna* (6 delen; Amsterdam 1789); BH q928

“Dalberg junior, l’harmonie et la melodie” – Johann Friedrich Hugo von Dalberg, ‘Reflexions sur la melodie, l’harmonie, et le rythme’, in handschrift aan Hemsterhuis toegezonden. Zie voor een transcriptie: Briefwisseling met overige correspondenten, brief ⑤·73.

Lettre ⑩·106

“Cicuta” – een geslacht van giftige planten uit de familie der schermbloemigen

Lettre ⑩·118

“Henri Fagel se marie encore je compte avant la Princesse d’Orange” – Henri Fagel jr. (1765-1838) huwde op 1 oktober 1790 met Agneta Margaretha Catharina Boreel (1770-1824); Frederica Louise Wilhelmina van Oranje-Nassau (1770-

1819), de dochter van stadhouder Willem V, trouwde op 14 oktober 1790 met Karel van Brunswijk-Wolfenbüttel (1766-1806), zoon van de adviseur van de stadhouder (de “dikke hertog”).

Lettre ⑪·6

“une longue lettre à mon Prince” – prins Gallitzin, of mogelijk *Xiow*

Lettre ⑪·30

“22797 contre 1”: zie de gelijktijdig aan Diotime geschreven brief ③ 47.

Lettre ⑪·37

“Voiage de St. Cloud” – een boektitel, geschreven door Louis Balthazar Néel (1695-1754).

Lettre ⑪·38

“ma petite cousine” – dochtertje van H.W. van Aylva

Lettre ⑪·42 et Lettre ⑪·44

Waarom verbrandt Hemsterhuis brieven? Vanwege een verhuizing? Of vanwege de op dat moment moeizame relatie met Diotime?

Lettre ⑪·47

“Entretiens, drames etc.” – Dit is een boek van mw. La Fite, *Entretiens, drames et contes moraux a l'usage des enfants* (La Haye 1778-1781)

Lettre ⑪·59 et Lettre ⑪·60

“La veuve” = de weduwe van François Fagel

Lettre ⑪·68

Loder (voornaam onbekend) was de stiefzoon van Ch.W.F. Dumas; deze was in 1763 gehuwd met Marie Garnier, weduwe van Ludwig Christoph Loder.

Lettre ⑪·129

“l'aine des fils” = Willem Gustaaf Frederik Bentinck (1762-1835)

Lettre ⑪·178

“mes chers parents” – vermoedelijk wordt hiermee de Raad van State bedoeld.

Lettre ⑪·179

“les neuf Pucelles” – de negen muzen

Lettre ①-180

“mon Prince ... cet excellent jeune homme” = *XIΩV*

Lettre ①-181

De datering van deze brief is op grond van het bezoek van Lexell.

Lettre ①-185

“des maitresses de Lycidas” – kinderen uit een eerder huwelijk van Perrenot?

Lettre ①-189

Een bijzonder insinuerende brief!

Lettre ①-199

“participer à l’Oye gras” – ganzenbord

Lettre ①-208

“Mr. de Philadelphia” = Benjamin Franklin?

Lettre ①-217

“Grand Seigneur” – Camper-Titsingh Schutte???

Lettre ①-223

De datering van deze brief is op basis van de benoeming van Dalberg.

Brief ⑫-6, 7 aan mw. Aylva, 16 november 1754 en 1 januari 1755

“Guillaume” = Hans Willem van Aylva

Brief ⑫-17 aan W. Bentinck?, 1761?

Johann D. Ritter werd in februari 1761 beroepen als hoogleraar te rechten in Leiden, maar hij zou dit uiteindelijk weigeren. – Molhuysen, P.C., *Bronnen tot de geschiedenis der Leidsche universiteit. Vijfde deel, 10 febr. 1725 - 8 febr. 1765* (Rijks geschiedkundige publicatiën; 48) (s-Gravenhage 1921), p. 452, 460, 471.

Brief ⑫-18 aan Tiberius Hemsterhuis, zonder datum

Joannes Harduinus, *Chronologiæ ex nummis antiquis restitutæ prolusio de nummis Herodiadvn Chronologiæ ex nummis antiquis restitutæ prolusio de nummis Herodiadum* (Pariisi 1693)

Brief ⑫-21 aan Van Damme, 8 februari 1763

“neef van Brakel” = Diederik Louis van Brakell tot den Brakell (1712-1761)

Brief ⑫·22 aan Van Damme, 27 april 1763

“het cabinet van de Graaf van Wassenaer” – Jacob Jan van Wassenaer-Obdam; vgl. brief ⑨·60.

Brief ⑫·33 aan G. Meerman, 28 november 1766

“Heere Gen. Aylva” = Hobbe van Aylva (1696-1772)

Brief ⑫·35 aan Van Damme, 22 april 1767

“Smintheus” – in de Griekse mythologie een bijnaam gebruikt voor Apollo en ook voor Dionysus.

Brief ⑫·36 aan H.W. van Aylva, 16 juli 1768

“Mr. Guillaume ... le professeur” – vermoedelijk Dumas als gouverneur van Aylva

Brief ⑫·43 aan H.W. Van Aylva, 10 oktober 1769

“votre dissertation” – *Specimen juris universalis juxta atque civilis, inaugurale exhibens quaedam de servitute tum in genere tum in specie de de servitute poenae [...]* (Franequærae 1770); het proefschrift waarmee Van Aylva op 26 mei 1770 een licentiaatsgraad te Franeker behaalde. De titelpagina is voorzien van dezelfde gravure, door Hemsterhuis getekend, welke ook opgenomen is aan het slot van de *Lettre sur la sculpture*.

Brief ⑫·59 aan Van Goens, 23 februari 1773

Volgens latere potloodaantekening was bijgesloten en meegezonden: J.D. Volkman, *Reis-boek door Italiën* (6 delen; Utrecht 1773-1774)

Brief ⑫·68 aan Van der Aa, 13 april 1775

‘Proeve over ’s menschen leven, en deszelfs duuring’, verschenen in: *Verhandelingen uitgegeeven door de Hollandsche Maatschappye der Wetenschappen te Haarlem*, dl. 15 (1774), p. 109-125.

Niet vermeld in: J.G. de Bruijn, *Inventaris van de prijsvragen uitgeschreven door de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen 1753-1917* (Haarlem / Groningen 1977)

Brief ⑫·87 aan Dentan, zonder datum

Grieks citaat uit Euripides, *Hecuba*, vmdl. 242

Brief ⑫·90 aan Van der Aa, 21 juni 1777

Toezending namens Dentan van een inzending op de prijsvraag over de aanplant op duinen om zandverstuiving te voorkomen, verschenen in: *Verhandelingen uitgegeeven door de Hollandsche Maatschappye der Wetenschappen te Haarlem*, dl. 19/3 (1780), p. 8-42. Zie: J.G. de Bruijn, *Inventaris van de prijsvragen*

uitgeschreven door de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen 1753-1917 (Haarlem / Groningen 1977), nr. 24, p. 45-46.

Brief ⑫·101 aan Van Damme, 4 maart 1780

Gisbert Cuper, *Lettres de critique, d'histoire, de littérature, etc. écrites à divers savans de l'Europe* (Amsterdam 1742), p

Brief ⑫·157 aan A. Vosmaer, 25 mei 1789

De beide Engelse heren Price en Knight waren weer bij Hemsterhuis aanbevolen door A.W.C. van Nagel, in een brief vanuit Londen, 15 mei 1789, brief ⑤·74, aanwezig in Nationaal Archief, Familie-archief Nagell, inv.nr. 9, d.d. 15 mei 1789; Hemsterhuis bezat een uitgave uit 1743: *BH* q869.

Brief ⑫·110 aan Van Damme, 21 dec. 1780

“Index” – Mogelijk is bedoeld “Nummophylacium serenissimi principis Auriaci, pars I: Numismata graeca”, toegeschreven aan Hemsterhuis, 86 fol. + 5 ill. in folio; Den Haag, Koninklijke Bibliotheek, sign. 72 A 21

Album inscriptie ⑫·119 voor L. van Santen, 9 juni 1781

Kallimachos, *Hymnen*, In lavacrum Palladis, ΕΙΣ ΛΟΥΤΡΑ ΤΗΣ ΠΑΛΛΑΔΟΣ, verzen 53-54; een lofzang op het wasfeest van Minerva.

Brief ⑫·124 aan Van Damme, 18 juli 1782

“Hr. Beauregard” – vermoedelijk gaat het hier om een aankoop op een veiling bij veilinghouder Isaac Beauregard te Den Haag

Brief ⑫·157 aan A. Vosmaer, 25 mei 1789

De beide Engelse heren Price en Knight waren bij Hemsterhuis aanbevolen door A.W.C. van Nagel, in een brief vanuit Londen, 15 mei 1789, zie brief ⑤·74 in dit deel.

Brief ⑤·1 van J.L. Natter, 24 september 1752

“l’Achile du Pamphil” – beschreven in *Gemmæ antiquæ cêlatÊ sculptorum nominibus insignitæ ... delineatæ et aeri incisæ, per B. Picart. Ex præcipuis EuropÊ museis selegit et commentariis illustravit P. de Stosch, etc. (Pierres antiques gravées ... par B. Picart ... expliquées par P. de Stosch ... et traduites en François par M. de Limiers)* (Amsterdam 1724), p. 66-69, met afbeelding.

Brief ⑤·2 van J.L. Natter, 20 januari 1753

“Mon livre de la methode à graver en pierre dures” – Natter, *A Treatise on the*

Ancient Method of Engraving on Precious Stones compared with the Modern (London 1754); tevens verscheen een Franse vertaling *Traité de la méthode antique de graver en pierres fines* (London 1754)

Brief ⑤·6 van J. Hop, 3 september 1770

Histoire de la guerre des Bataves et des Romains, d'après César; Corneille Tacite &c.; avec les planches d'Otto Venius, gravées par A. Tempesta mort en 1630, redigée par le marquis [Maximilien Henri] de St. Simon et accompagnée de plans et de cartes nouvelles (Amsterdam 1770)

Brief ⑤·11 van J.F. Hennert, 2 juli 1773

“le cinquième tome” – uit de reeks: Joannes Fredericus Hennert, *Cursus matheseos adplicatae* (zes delen: Trajecti ad Rhenum 1761-1775), het deel *Elementorum universae astronomiae pars prior*, in BH o416

L. Euler, *Réflexions sur la manière d'examiner la réfraction du verre par le moyen des prismes*; oorspronkelijk verschenen in *Memoires de l'academie des sciences de Berlin*, 22 (1768), pp. 202-212. In *Opera Omnia*, series 3, vol. 7, pp. 168-177.

Brief ⑤·26 van N.N., 3 februari 1779

Adam Fergusons Grundsätze der Moralphilosophie. Uebersetzt und mit einigen Anmerkungen versehen von Christian Garve (Leipzig 1772), BH o349. –

Onbekend is wie Hemsterhuis met deze brief op Garve attendeerde: uit de kring van D. Rühnkenius? Of is het H.J. Jansen, die de eerste edities van de *Oeuvres philosophiques* bezorgde?

Brief ⑤·57 van N. ten Hove, zonder datum

“Non ego te talem venerarer munere tali”: *Appendix Vergiliana*, Ciris, regel 18.

Personenregister bij de brieven en de verzendlijsten

Dit register betreft de brieven door Hemsterhuis zelf geschreven, gepubliceerd in de delen ① t/m ⑫, plus de brieven door derden aan hem verzonden, opgenomen in deze delen. Er wordt slechts incidenteel verwezen naar de brieven geschreven door Diotime, opgenomen in de delen ⑭ t/m ⑰. Met het symbool ✓ wordt verwezen naar de verzendlijsten.

Niet opgenomen zijn mythologische figuren en goden, enkele uitzonderingen daargelaten; dit geldt tevens voor bijbelse personen, met uitzondering van Christus en Paulus.

Na het open, dubbele pijltekens ⇒ volgen de spellingsvarianten gehanteerd door Hemsterhuis, indien afwijkend van de genoemde spelling.

De enkelvoudige pijl → verwijst naar een andere ingang in het register.

van der Aa –

- Christianus Carolus Henricus van der Aa (1717-1793); secretaris van de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem, 1753-1793 – Briefontvanger in ⑫ – *NNBW* 1:2.
- Dirk van der Aa (1731-1809); winkelier en historieschilder te Den Haag – *NNBW* 1:4 – ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑩

van Aalst – ⑥

Sander van Aalst; matroos

Aberson – ⑤ ⑥ ⑫

Louis Aberson; kapitein-ter-zee

Aboul Farage – ④

Gregorius Bar-Habraeus (1226-1286), alias Aboul-Faraj; geleerde in de Syrisch-orthodoxe kerk – *WP*

Achard – ⑤

Franz Karl Achard (1753-1821); Pruisisch geleerde, chemicus, natuurkundige en bioloog, uitvinder van de productie van suiker uit suikerbieten – *WP*

Acis – ⑪

bijnaam voor Tjassens, aldus *Brummel* p. 196.

Acunha, D' – ✓

Adelaïis – ⑧

Adolphi / Adolffy – ⑫

pensionhoudster te Franeker

Aelien – ⑧

Claudius Aelianus (ca. 170-235); Romeins-Grieks auteur en sofist

Aeschine – ① ③

Aeschines (ca. 390-314 v.C.); Attisch redenaar

Aeschyle – ② ⑧

Aeschylus (525-456 v.C.); Atheens tragediedichter

Aesopus

Aesopus van Samos (6e eeuw v.C.); Griekse fabeldichter

Agathemerus – ⑫

Agathemerus (3e eeuw); Griekse geograaf

Agathon – ⑨

Agathon (ca. 448-400 v.C.); Griekse tragedieschrijver

Agesilas – ④

Agnes → Hoop, Agnes van der

Albani / Albanie / Cardinal Alexandre – ⑦ ⑫

Alessandro Albani (1692-1779); Italiaans kardinaal, kunstverzamelaar en mecenas;
broer van paus Clemens XI – *it. WP*

Alberti – ②

Johannes Alberti (1698-1762); filoloog, hoogleraar theologie te Leiden – *NNBW*
1:58v.

Albinus – ⑫

Bernhard Siegfried Albinus (1697-1770); Duitse anatoom en als hoogleraar te Leiden
opvolger van Boerhaave – *WP*

Alcibiade – ⑧

Alcibiades (ca. 450-404 v.C.); Atheens veldheer en politicus

Alcmeon – ⑦ ⑧

Alcmeon van Croton (ca. 500 v.C.); Grieks natuurfilosoof en arts

Aldus – ②

Aldus Manutius / Aldo Manuzio (1449-1515); humanist, filoloog en beroemd
drukker te Venetië – *WP*

Alecto → Haren, van

Alembert / Dalembert – ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑫ ✓

Jean Lerond d'Alembert (1717-1783); Frans wiskundige en filosoof – Briefschrijver in ⑫

Alexandre – ⑥ ⑦ ⑩

Alexander de Grote (356-323 v.C.); Grieks veldheer

Alexandre, Cardinal → Albani

Alexandre Sevère – ⑥

Marcus Aurelius Severus Alexander (208-235); Romeins keizer

Alexander van Abonoteichos – ⑧

Alexander van Abonoteichos (2e eeuw n.C.); 'valse' orakelprofeet

Alexis, prince → Gallitzin

Alexis II – ⑥

Alexios II (1282-1330) was heerser van het keizerrijk van Trebizonde, gelegen aan in het huidige Turkije aan de kust van de Zwarte Zee

Allaman, Alleman – ② ④ ⑤ ⑩ ⑪ ⑫ ✓

- Jean Nicolas Sébastien Allamand (1713-1787); hoogleraar filosofie te Leiden – Briefschrijver in ⑫ – *NNBW* 1:75v.
- *Gebuwd met*: Magdalena Crommelin – ⑤

Son Altesse Royale (S.A.R.) → Orange: Wilhelmina van Pruisen, prinses van Oranje

Altona – ④

Alvensleben – ⑨

mogelijk W. von Alvensleben, ritmeester bij het regiment cavalerie van der Hoop – *Hardenbroek* 4:391.

Amélie → Schmettau

Grand Ami → Fürstenberg

Ammonius Alexandrinus Grammaticus – ②

Anacreon – ⑨

Anacreon van Teos (6e eeuw v.C.); Grieks lyrisch dichter

Andrews, Joseph – ①

Angoulême – ⑩

Louis-Antoine d'Artois, Duc d'Angoulême (1775-1844), zoon van de jongste broer van Louis XVI; in 1830 was hij korte tijd als Louis XIX koning van Frankrijk – *nl. WP* s.v. Lodewijk Anton van Bourbon

d'Anhalt Coten – ⑧

Karl Georg Leberecht prins van Anhalt-Köthen (1730-1789); officier in Pruisische dienst, in 1788 in Oostenrijkse dienst – *GKvM* 288, *de WP*

Anne Mari / Marie – ③

Annibale → Caracci

Annius Verus – ⑤

Marcus Annius Verus Caesar (162-169); zoon van de Romeinse keizer Marcus Aurelius

Anteaulme, prince d' – ④

Antiochus IV – ⑥

Antiochus VIII – ⑦

Antje – ②

Antoine – ④ ⑩

Antoinette – ⑦

Antonius Pius – ⑫

Antoninus Pius (86-161): Romeinse keizer van 138 tot 161

Anytus – ⑦

Atheens politicus en aanklager van Socrates

Apelles – ④

Apelles (4e eeuw v.C.); hofschilder van Alexander de Grote

Apollon et Diane → Gallitzin

Apollonides – ④

Apollonius

- Apollonius van Mynde – ④
- Apollonius van Perga – ③
- Apollonius van Perga (ca. 262-ca. 190 v.C.); Grieks wiskundige en astronoom – ③
- Apollonius van Rhodos (295?-215 v.C.) – ② ④
- Apollonius van Thyane (1e eeuw n.C.) – ⑥
- ? – in vergelijking met Diophante – ⑦ 79

Appien – ⑤

Appianus van Alexandrië (ca. 100-170 n.C.); Grieks historicus

Apraxin – ⑧

Apulée – ④ ⑪

Apuleius van Madauros (125?-185?); Latijns romanschrijver

Archimede; Archimède – ① ② ③ ④ ⑥ ⑦ ⑩

Archimedes (287-212 v.C.); Grieks wis- en natuurkundige

Archytas van Tarente – ② ⑥ ⑨ ⑫

Archytas van Tarente (ca. 400 v.C.); Grieks filosoof en wiskundige, vriend van Plato

Ardasch – ⑫

mogelijk: Ardesch?

Areté – ⑫

Aretaeus van Cappadocië; Griekse arts die leefde in de 1e eeuw n.C.

Aretin – ②

Pietro Aretino (1492-1556); Italiaans schrijver en kunstcriticus, schreef erotische sonnetten – *WP*

Aritarque – ⑨

- *of*: Aristarchus van Alexandrië; literair criticus
- *of*: Aristarchus van Samos (ca. 310-230 v.C.); Grieks astronoom

Aristide – ⑤ ⑫

Aristides (525?-467? v.C.); Atheens staatsman

Aristippe – ⑫

Aristippus van Cyrene (ca. 435-ca. 355 v.C.); Griekse filosoof en leerling van Socrates

Aristophane – ② ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑪

Aristophanes (445?-385? v.C.); Grieks schrijver van komedies

Aristotele / Aristote – ① ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑨ ⑩ ⑫

Aristoteles (384-322 v.C.); Grieks filosoof

Arius Montanus – ⑩

Arlan – ④

François-Laurent, marquis d'Arlandes de Saleton (1742-1809); constructeur van ballonnen – *en. WP*

Armand – ① ⑤ ⑧ ⑨

Jacques François Armand (1736-1798); predikant van het Nederlandse gezantschap te Parijs – *SchutteN* 56.

Artaxerxes – ⑤

koning van Perzië

Artois – ⑩

comte d'Artois, comte (1757-1836), jongste broer van Louis XVI; vader van de Duc d'Angoulême; als Charles X koning van Frankrijk, 1824-1830 – *WP*

d'Ashof, Princesse – ③

Aspasia – ⑤

Aspasia van Milete (ca. 440 v.C.); begaafde en vrijgevochten vrouw, echtgenote van Pericles en vriendin van Socrates

Assonville, ... d' → Braghaerts

Athlone / Atlone / Atloone / Atlonie / Athloonen, Athol – ② ④ ⑤ ⑦ ⑫

- Frederik Christiaan Reynhard, baron van Reede, graaf van Athlone, heer van Amerongen (1743-1808) – *NAdel* 43 (1950) 187; *NNBW* 3:1014v.; *Hardenbroek* 1:444, 3:112; *HeidenR* 25
- *gebuid met*: Anna Elisabeth Christina barones van Tuyll van Serooskerken (1745-1819)

de l'Aubespain – ⑥

legerofficier, neef van Maillebois – *Hardenbroek* 6:697; *HeidenR* 289

Auguste – ④

Augustus (63 v.C.-14 n.C.); Romeins keizer

Augustus, koning, roi de Pologne – ⑫

Frederik August II keurvorst van Sachsen (1696-1763), vanaf 1733 als Augustus III koning van Polen – *nl.WP*

d'Aumale, Antje – ⑫

vermoedelijk: Susanna Civilla d'Aumale (1740-1822) – *DVN*

Aurelius – ⑤

Sextus Aurelius Victor (320?-390 n.C.); Romeins geschiedschrijver

d'Averhoulth / Avroulht – ⑧

Jan Anthony d'Averhoulth (1756-1792); lid vroedschap van de stad Utrecht en vooraanstaand patriot – *Gabriëls* 405; R.E. de Bruin, 'De cirkel gesloten: de Utrechtse hugenoot Jean Antoine d'Averhoulth (1756-1792) en zijn gewelddadig einde als Franse revolutionair', in: *Jaarboek Oud-Utrecht*, 2006, p. 122-148.

van Aylva

NAdel 79 (1988), 170v.

- *Moeder*: ⇒ Mad. Aylva, geboren Anna Catharina Rumpf (1725-1796), weduwe van Hans Willem van Aylva (senior, 1722-1751), later gehuwd J.A. du Tour (1734-1780) – Brieffontanger in ⑫ – ① ② ③ ⑤ ⑥ ⑧ ⑩ ⑪ ⑫ ✓
- *Zoon*: Hans Willem van Aylva (junior, 1751-1823) ⇒ mon Aylva; protégé van Hemsterhuis, grietman van Het Bildt – Brieffontanger in ⑫ – *NNBW* 7:57.– ② ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ✓
- *Gebuid met*: Cornelia van Brakel (1754-1823)
- *Kleindochter*: Anna Jacoba Wilhelmina van Aylva (1778-1814), ⇒ ma belle – ⑦ ⑧ ⑩ – Mogelijk 'Aurora' in ✓
- Hobbe van Aylva (1696-1772); generaal van de infanterie – ⑫

Baance, comtes de – ④

Babel – ① ⑫

⇒ la Babel; la Tour de Babel: mogelijk → Mad. Rühnkenius, omdat haar echtgenoot zo spraakzaam was, zie ⑫ nr. 72

Bachylide – ⑨

Bacchylides (ca. 505-450 v.C.); Grieks lyrisch dichter

Bachet – ③

Claude Gaspar Bachet, dit de Méziriac (1581-1638); Frans wiskundige, dichter en kenner van Ovidius – *WP*

Bacon – ② ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩

Francis Bacon (1561-1626); Engels advocaat, politicus en filosoof

Badeau – ⑨

Bade / Baden, Margrave – ③ ✓

Karel Frederik (1728-1811), marktgraaf van Baden-Durlach – *HeidenR* 145

Bailly – ③ ⑩

Jean Sylvain Bailly (1736-1793); Frans astronoom en politicus – *nl.WP*

Balthus / Balthe –

- vrijmoedig auteur te Amsterdam, eind 17de eeuw – ④ ⑤
- ... te Leiden? – ⑫

Bamberg, Madame – ① ② ④

Lid van de hofhouding van prins Gallitzin en mogelijk zijn gewezen maitresse

Bandello – ②

Matteo Bandello (1485-1561); Italiaans schrijver – *it.WP*

Baratemi – ⑥

barbier – ⑥

Barburry → Ponsonby

Barclay / Barclai – ④ ⑧

George Berkeley (1685-1753); Iers filosoof

Bardesanes – ⑥

Bardesanes, of Bardesain (154-222); Syrisch-Aramees gnosticus

Barkey / Barkhey

- *Vader*: Nicolaus Barkey (1709-1788); predikant van de Duitse gemeente in Den Haag – *NNBW* 365v. – ② ⑪
- *Zoon*: Antonius Cornelius Barkey (1741-1782); hoogleraar theologie te Steinfurt – *NNBW* 3:65 – ②

Barnes – ②

Joshua Barnes (1654-1712); hoogleraar Grieks te Cambridge – *en. WP*

Barneveld → Oldenbarnevelt

Baromètre → Luc

Barthelemy / Barthelemi – ⑩ ⑪ ⑫

Jean-Jacques Barthélemy (1716-1795); Frans classicus, archeoloog en numismaat, auteur van Anacharsis

Batteux – ① ⑥

Charles Batteux (1713-1780); auteur van een befaamd boek over de schone kunsten (*BH* o341) – *fr. WP*

Battoni – ⑥ ⑫

Pompeo Batoni / Battoni (1708-1787); Italiaans kunstschilder – *en. WP*

Batskai, Mr. – ②

Bayard – ⑨

Pierre Terrail, Seigneur de Bayard (1476-1524) – *fr. WP*

Beauchamp, mylord – ✓

Francis Seymour-Conway (1718-1794), Viscount Beauchamp and later 1st Marquess of Hertford, Brits politicus – *en. WP*

Beaumont, Mad. De – ⑪

Beauregard – ⑫

Isaac Beauregard; veilinghouder te Den Haag

Beels – ⑧

Marten Adriaan Beels (1728-1789); advocaat en burgemeester van Amsterdam – *Elias* 2:951.

Beijer – ✓

van der Beke – ⑫

Belderbusch – ⑤

Caspar Anton von der Heyden genannt Belderbusch (1722-1784); eerste minister van het keurvorstendom Keulen, tegenspeler van Fürstenberg – *NDB* 2:28.

Belgioso, ... de – ⑤

Belgrade – ⑨

Bellegarde, marquis de – ① ✓

Belidor – ②

Belier – ④

lezing, persoon onzeker

de la Bella / della Bella – ⑦ ⑧

Stephano della Bella (1610-1664), ⇒ de la Bella, della Bella; Italiaanse tekenaar en etsers – WP

‘ma belle’ – ⑥

- of: wed. Smissaert, aldus *Brummel* 192
- of: Mlle Du Tour
- of: Anna Jacoba Wilhelmina → van Aylva

Bellegarde – ⑥

Bellori – ②

antiquair

Ben Isaac, Nathan – ⑫

bankier

Benoist – ①

Bentinck, Bentink; la famille de – ③

Lit.: <http://www.angelfire.com/in/heinbruins/Bentinck.html>; *NAdel* 38 (1940), 173-204, m.n. 198v.; *NAdel* 79 (1988), 402v.

- *Vader*: Willem graaf Bentinck, heer van Rhoon en Pendrecht (1704-1774); staatsman onder Willem IV en Willem V – Briefontvanger in ⑫ – *NNBW* 1:301v. – ③ ⑤ ⑥ ⑩ ⑫
- *Gehuwd geweest met*: Charlotte Sophie gravin van Aldenburg (1715-1800), vrouwe van Varel en Kniphausen en van Doorwerth (1715-1800)
- *Zoon 1*: Christiaan Frederik Anton Willem Carel Bentinck (1734-1768)
- *Gehuwd met*: Maria Catharina van Tuyll van Serooskerken (1743-1793) ⇒ Madame de Varel – ① ⑤ ⑥ ⑦ ⑩ ⑪
- *Kleinzoon 1-1*: Willem Gustaaf Frederik graaf Bentinck (1762-1835), heer van Kniphausen en Varel, heer van Rhoon en Pendrecht, ⇒ Rhoon, Rhoon l'ainé – ② ③ ⑦ ⑧ ⑨
- *Gehuwd met*: Ottelina Frederika Louise van Rheede, later gravin Van Lynden Reede (1773-1799) – *NNBW* 7:819v.
- *Kleinzoon 1-2*: Jean Charles graaf Bentinck (1763-1833), ⇒ Comte Charles, mon Charles, Charles Bentinck – lid Ridderschap van Utrecht, later officier in Engeland – ① ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑩ ⑫ ✓
- *Zoon 2*: Johan Albert Bentinck (1737-1775)
- *Gehuwd met*: “Mad. Jean” = Reiniera van Tuyll van Serooskerken (1744-1792) – ②
- *Kleindochter 2-1*: Charlotte Francisca Bentinck (1768-1850) – ②
- *Oudoom*: Charles graaf Bentinck van Nijenhuis (1708-1779); broer van Willem (1704-1774) – *NNBW* 1:297v.; G.C. Ouwerkerk, ‘Emeritus drossaard en incognito

filosoof: Charles Bentinck tot Nijenhuis in de jaren 1754-1767', in: *Virtus, Bulletin voor de Werkgroep Adelsgeschiedenis*, jg. 2/1 (1994/1995), 2-10.

- *Gehuwd met*: "Madame Charles" = Lady Margaret Cadogan (1707-1782) – ② ③ ④

Beorn (?) – ⑫

Berburry → Ponsonby

Berchem – ⑫

Nicolaes Berchem (1620-1683); Nederlands kunstschilder – *NNBW* 2:126v.

Berchey → Francq van Berkheij

Bercken... – ①

Berckel / Berkel – ③ ⑤ ⑥ ⑧ ⑨ ⑫

Engelhart François van Berckel (1726-1796) – pensionaris van Amsterdam 1762-1787, vooraanstaand patriot – *Elias* 2:956; *NNBW* 4:109v.

Berenger – ① ⑤

Laurent Bérenger, secretaris van de Franse ambassade 1778-1785, plaatsvervanger (chargé d'affaires) van Vauguyon 1784-1785 – *SchutteB* 35.

Berkenrode / Berkenroode → Lestevenon

Berkhuis – ⑫

Berkeley → Barclai, Barclay

Bernin – ⑫

Gian Lorenzo Bernini (1598-1680); Italiaanse bouwmeester onder Lodewijk XIV

Bernouilli – ⑤ ⑫

Johann Bernoulli (1667-1748); wis- en natuurkundige, hoogleraar te Groningen en Bazel – *WP*

Berthoud – ⑥

Ferdinand Berthoud (1727-1807); Zwitserse horlogemaker – *fr. WP*

Besançon, ... de – ⑥

Besburry / Bessborough → Ponsonby

Bethune, ... markies van – ⑫

François-Gaston de Béthune-Sully (1638-1692); Franse gezant in Polen

Betty, Mr. – ⑧

handelaar

Besbokki – ④

mogelijk: Ivan Ivanowitsch Betskoy / Betskoi, ook wel Betzky (1704-1795); Russisch generaal en diplomaat – *en. WP*

Bevis – ⑫

John Bevis (1695-1771); Engels astronoom – *en. WP*

Bianchine / Bianchini – ⑤ ⑫

Francesco Bianchini (1662-1729); Italiaans astronoom en filosoof – *en. WP*

Bichon – ✓

Jean Bichon (1716-1801), lid vroedschap van Rotterdam – *NPatr* 31 (1945), 8. – Voor zijn zoon Abraham Adriaan Bichon (1756-...): Brummel 183.

Bickelberger – ⑦

handelaar in porselein

Bie, de → Burg, van der

Bigot – ③ ⑤

- *vader*: Jacques Adrien Isaac Bigot de Villandry (1709-1775); luitenant generaal van de cavallerie, gouverneur van Willemstad en onderhavige forten – *Gabriëls* – ⑫
- *dochter*: Caroline Diane Bigot de Villandry (1741-1801), hofdame van de prinses van Oranje, *gebuid met* Steven Walraven graaf van Randwijk heer Van de Pol (1742-1805) – *HeidenR* 81.
- *zoon*: Charles Bigot de Villandry (1743-1801); lid vroedschap van Stavoren en vertrouweling van de Prins van Oranje – *Gabriëls*
- *zoon*: jonker François Adrien Bigot (1744-1782), kamerheer van de stadhouder, lid vroedschap IJlst en Sneek – *HeidenR* 33; *Gabriëls*
- *dochter*: Madeleine Bigot de Villandry (1747-1797), *gebuid met* Georg graaf → van Randwijk heer van Gameren.

van der Bildt – ⑫

Jan Pieters van der Bildt (1709-1791); telescoopbouwer afkomstig uit Sint Annarochie, werkte als instrumentmaker voor de universiteit te Franeker – *NNBW* 4:149v.

Binkes – ③

Johannes Binkes (1754-1800); onderequipagemeester van de admiraliteit van Amsterdam en arillieremeester der marine – *NPatr* 3 (1912), 27.

Bingham, mylord – ⑤

Richard Bingham (1764-1809), 2nd Earl of Lucan; Iers edelman en politicus – *en. WP*

Bisdom – ⑤ ⑥

Dirk Rudolph Wyckerheld Bisdom (1740-1814); thesaurier-generaal van de Unie 1785-1787 – *NNBW* 4:151v.

Bisschop – ⑥

Björnstahl – ✓

Jakob Jonas Björnstahl (1731-1779), Zweedse oriëntalist en filoloog, bracht in

september 1774 een bezoek aan Hemsterhuis. – de.WP; *BH*, p. 192-195.

Blanchard – ⑥

Jean-Pierre Blanchard (1753-1809); Franse ballonvaarder, stak op 7 januari 1785 als eerste per ballon Het Kanaal over – *en.WP*

Blanckenburg / Blanckenburgh / Blankenburg / Blankenbourg – ③ ④ ⑦ ⑧ ⑨ ⑫

Christian Friedrich Blankenburg (1744-1796); eerder Pruisisch officier, later schrijver en vertaler van Hemsterhuis *Vermischte philosophische Schriften* – Briefschrijver in ⑫ – *NDB* 2:284v.

Blassière, Madame – ①

mogelijk: de echtgenote van Jean Jacques Blassière (1736-1791); wiskundige onderwijzer te Den Haag

Bleiswijk / Bleiswyk / Grand Pension(n)aire – ② ③ ④ ⑤ ⑨ ⑩ ⑫

Pieter van Bleiswijk (1724-1790); raadspensionaris van Holland 1772-1790 – *NNBW* 10:78v.

Blokland

- Anthonie van Blocklandt van Montfoort (1533/1534-1583); Nederlandse kunstschilder – *nl.WP* – ②
- *niet bekend* – ⑫

Boas / Boaz – ② ④ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩

Tobias Boas (1696-1782); bankier te Den Haag; in 1782 werd het bankiershuis voortgezet door zijn zoons Abraham en Simeon, maar ging in 1792 failliet, mede vanwege de politieke onrust – *NNBW* 5:39v.; D.S. van Zuiden, *De Hoogduitsche Joden in 's Gravenhage* (Den Haag 1913), 33-39.

Bocace – ⑧

Giovanni Boccaccio (1313-1375); Italiaans dichter en schrijver

Bodard – ⑤

Boëce – ⑦

Anucius Manlius Severinus Boëthuis (ca. 480-525); Romeins wijsgeer

Boekwalt, Mad. de – ⑦

Juliane Franziska von Buchwald von Neuenstein (1707-1789); hofdame uit Gotha – *KvM* 2:113; *GKvM* 277.

Boerhave / Boerhaave – ① ③ ④ ⑤ ⑩

Herman Boerhaave (1668-1738); medicus en hoogleraar te Leiden – *NNBW* 6:127v.

Boers – ④ ⑫ ✓

Frederik Willem Boers; advocaat-fiscaal van de VOC te Amsterdam – *NNBW* 4:185v.

Boethius → Boëce

Boetselaer / Boetzelaer / Butzelaer

Vgl. *NAdel* 80 (1989), 41v.

- Jacob Philip baron van den Boetzelaer, heer van Nieuwveen en Cranenbrouck (1711-1781); gecommiteerde raad van Holland, curator universiteit van Leiden – *NNBW* 8:150v. – ② ③ ⑪
- *Gehuwd met*: Christina Charlotte Margaritta von Stöcken (1718-1793); zij huwde in 1783 → Yorck – ③ ④
- *niet bekend* – ⑩ ⑫

Boileau / Despréaux – ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑪

Nicolas Boileau-Despréaux (1636-1711); Frans dichter en kunstcriticus – *WP*

Bolgioso, ... de – ⑤

Bologne – ④

Giambologna, i.e. Jean Boulogne (1529-1608); Vlaams-Italiaans beeldhouwer – *WP*

Bondam – ⑫

Peter Bondam (1727-1800); hoogleraar rechten te Harderwijk en te Utrecht

Bonnard – ④

gelieerd aan Mad. De Varel → Bentinck

Bonnet – ① ② ③ ⑪

Charles Bonnet (1720-1793); Zwitsers natuuronderzoeker en filosoof – *fr. WP*

Bont – ⑫

Nicolaas Bondt (1732-1792); rechtsgeleerde te Amsterdam – *NNBW* 10:88v.

van der Borg, van der Borgh – ③ ④ ⑤ ⑥ ⑫ ✓

Jan Carel van der Borch, heer van Langentrier (1734-1797); lid Ommelander vergadering, kamerjonker, gezant in Luik 1780-1781 en Zweden 1782-1795 – *SchutteN* 187v.; *HeidenR* 235.

Bordas – ⑥ ⑧ ⑩

kleermaker of stoffenleverancier

Bordeu – ⑤

Théophile Bordeu (1722-1776); Frans medicus – *fr. WP*

Boreel – ⑫

NAdel 80 (1989), 224-231; *Elias* 1.538v., 2:945.

- *vader*: Jacob Boreel (1711-1778), ambassadeur voor de Republiek in London 1761-1762 – *SchutteN* 116v. – ⑫
- *dochter*: Anna Maria Boreel (1739-1781), gehuwd met François Fagel (1740-1773), ⇒ Marthe, Marte – ① ② ③ ⑦ ⑧ ⑪
- *zoon*: Willem (1744-1796), of Jacob (1768-1821) – *HeidenR* 235

Bosborokki – ⑤

mogelijk: → Besbokki

Bôse – ④

George Matthias Bosc (1710-1761); astronoom en fysicus, hoogleraar natuurlijke filosofie te Wittenberg – *ADB* 3:186.

Bossuet / Bossuit – ④ ⑫

Jacques-Bénigne Bossuet (1627-1704); Frans auteur, bisschop van Meaux, befaamd om zijn preken – *WP*

Bossuit – ⑥ ⑫

Francis Van Bossuit (1635-1692); Vlaams kunstenaar – *fr. WP*

Both –

Jan Both Hendriksen; secretaris van de stad Amersfoort – *Hardenbroek* 4:227.

Bouchardon – ②

Franse familie van beeldhouwers – *fr. WP*

- *vader*: Jean=Baptiste Bouchardon (1667-1742)
- *zoon1*: Edmé Bouchardon (1698-1762)
- *zoon2*: Jacques-Philippe Bouchardon (1711-1753)

Boucher – ⑧ ⑨

de Bougainville – ⑥

Louis Antoine de Bougainville (1729-1811); Frans admiraal en ontdekkingsreiziger – *fr. WP*

Boullier / Bouillier – ⑤ ⑫ ✓

Jacques Renaud Bouillier (1737-1798); ‘Ministre des Suisses’, predikant van de Franse gemeente te Londen en vanaf 1779 van de Waalse kerk te Amsterdam – Briefontvanger in ⑫ – *NNBW* 6:175v.

Bourdaloue – ⑦

Louis Bourdaloue (1632-1704); Franse jezuïet, befaamd prediker – *fr. WP*

Bourguignon – ⑥

Bourquain – ⑫

Bout, Mr. – ② ③ ⑤ ⑫

van Boxtel, madame – ①

Boyle – ④

Robert Boyle (1627-1691); Brits/Engels filosoof en natuur- en scheikundige – *WP*

Braakmans, ... - ⑪ = Brockmans?

van Braam – ② ④

Jacob Pieter van Braam (1737-1803); kapitein-ter-zee, later schout-bij-nacht – *NNBW* 4:275v.

Braamcamp – ⑥

Bracci – ⑧

Dominico Augusto Bracci (1717-1793); Italiaans auteur over oudheden

Bradau, comtesse de – ②

Bradley – ④

Braghaarts / Braghaerts – ④ ⑤

J. Braghaards; mogelijk een pseudoniem voor ... d'Assonville; auteur – *BH* o330

van Brakel – ⑤

boomkweker te Boskoop – *Hardenbroek* 4:reg.; *HeidenR* 259, 263

van Brakel – ⑫ ✓

‘neef’ Diederik Louis van Brakell tot den Brakell (1712-1761) – Zie hierboven, ‘Kringen van verwanten’, onder C-IVa en C-Va.

Brantome – ①

Brantsen / Brandsen / Brantzen – ③ ④ ⑧ ⑫

Gerard Brandsen (1734/35-1809), schepen van Arnhem, lid Staten-Generaal voor Gelderland, later ambassadeur in Parijs – *NNBW* 7:195; *SchutteN* 43-45, *HeidenR* 243.

de Breteuil – ⑫

Louis-Charles-Auguste le Tonnelier, baron van Preuilly et Breteuil (1730-1807); ambassadeur va Frankrijk 1768-1769 – *SchutteB* 30v.

van Breugel, Mlle – ⑫

Brézé – ⑤

Urbain de Maillé markies van Brézé (1597-1650); Frans maarschalk

Brinkman – ④

Johan Peter Brinckmann (1746-1785); arts te Düsseldorf en bevriend met Jacobi – *KvM* 2:99.

Broekmans – ⑪ ⑫

Stephanus Isaïc Broekman (1752-1819), gereformeerd predikant te Loosduinen 1781-1788.

Bru du Falconnet → Collot

Brucker – ④

Johann Jakob Brucker (1696-1770); predikant te Augsburg en auteur van een

geschiedenis van de filosofie (*BH* q174) – *ADB* 3:397, 47:275; *NDB* 2:647.

Brugmans – ✓

Antonius Brugmans (1732-1789), hoogleraar filosofie te Franeker 1761-1766 en hoogleraar wis- en natuurkunde te Groningen 1767-1789. – *NNBW* 2:263v.

Bruno – ⑨ ⑫

Giordano Bruno (1548-1600); Italiaans filosoof en schrijver – *WP*

Brunswijk

- ⇒ Grand Duc, Brunswijk, le Duc, le Gros = Ludwig Ernst hertog van Brunswijk-Wolfenbüttel (1718-1788); Oostenrijkse veldmaarschalk in Staatse dienst, adviseur van de Prins van Oranje – *NNBW* 10:155v. – ④ ⑤ ⑥ ⑫
- Brunswijk / Brunswick, Duc / Prince = hertog Karl Wilhelm Ferdinand zu Braunschweig und Lüneberg (1735-1806); opperbevelhebber van het Pruisische leger – *ADB* 15:272v.; *NDB* 11:224v. – ② ③ ⑧

Brutus – ①

Bruyninx – ⑤

vermoedelijk: David Bruyninx (1724-1787); Rotterdams kunstschilder van voornamelijk miniatuurportretten

Bruys – ⑨

David-Augustin de Brueys (1640-1723); Frans theoloog en theaterschrijver – *fr. WP*

Bucholtz / Buchholtz / Buchholz / Boekholt / Boekholz / Boekholtz /

Bueckholz / Bukholtz – ⑥ ⑦ ⑧

Franz Caspar Johann Nepomuk Bucholz (1759-1812) heer van Welbergen, nabij Langenhorst; historicus en archivaris voor de 'Kreis von Münster' – *KvM* 2:115.

Buchwald → Boekwalt

Buffon – ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫

George Louis Leclerc comte de Buffon (1707-1788); Frans bioloog en natuurhistoricus – *WP*

de Bulow – ⑫

Gotthard Heinrich August von Bülow (1704-1769), heer van Essenrode und Bauernaumburg, vader van Friedrich Ernst (1736-1802) – *de. WP*

Burg, van der – ⑫

- *moeder*: Agathe van der Burg, geboren De Bie
- *zoon*: ... van der Burg

Burman – ⑫

- Johannes Burman (1707-1779); hoogleraar medicijnen te Amsterdam – *NNBW* 4:353v.
- Nikolaas Laurens Burman (1733-1793); hoogleraar medicijnen en plantkunde te

Amsterdam – *NNBW* 4:354.

- Petrus Burman Secundus (1713-1778); hoogleraar geschiedenis en welsprekendheid te Franeker, 1736, en te Amsterdam, 1742-1778 – *NNBW* 4:358v.

Butzelaer → Boetselaar

Buijl, C. van – ⑩

wijnhandelaar te Den Haag

Buys → Meerman

Bijland / Bylant / Byland

- Lodewijk graaf van Bylandt (1718-1792); vice-admiraal, ongehuwd – *Hardenbroek* 3:72; *NNBW* 4:38v. – ③ ④ ⑤
- Marie Anne Aimée gravin van Bylandt; hofdame bij de prinses van Oranje – *HeidenR* 79. – ①

van Bijnkershoeck – ④

Cornelius van Bijnkershoeck (1673-1743); jurist – *NNBW* 1:533v.

Byron – ②

John Byron (1723-1786); Engels vice-admiraal – *en. WP*

le C. = le Corps → Gallitzin

Caauw – ⑫

mogelijk: Imam Cau (1716-1801); burgemeester van Zierikzee en gedeputeerde in de Staten Generaal namens Zeeland in – *gehuwd met*: Adriana Agatha van Bueren

Cacault – ⑫ ✓

François Cacault (1743-1805); Franse diplomaat en politicus – *fr. WP*

le Cachalot – ②

Caesar – ④ ⑤ ⑦ ⑨ ⑩

Julius Caesar (100-44 v.C.); Romeins veldheer, staatsman en auteur

Caesar / Cesar → Joseph

Cagliostro – ⑦ ⑧

Alesandro conte di Cagliostro, alias voor de Italiaanse avonturier en occultist/alchemist Giuseppe Balsamo (1743-1795) – *WP*

Caillard – ⑦ ⑨ ⑩

Antoine-Bernard Caillard (1737-1807); secretaris van de ambassadeur van Frankrijk 1787-1788 – *SchutteB* 36v.

Calenfels, ... Comte – ②

Calligula – ⑧

Gaius Caesar Caligula (12-41 n.C.); Romeins keizer, 37-41 n.C.

Calitscheff / Calitschef / Callitschef / Callitschof / Calitschoff / Calitschof /
Calitschaff / Calatschoff / Kalitschef / Kalitscheff / Kallitscheff / Kallitschof –
④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑩

Stepan Alekseevič Kolyčev (1746-1805); extraordinaris envoyé en minister plenipotentiaris van Rusland 1783-1795 – *SchutteB* 570.

Callenberg / Calenberg – ② ③ ④ ⑤ ⑦ ⑪ ✓

C.H. graaf van Calenberg; kamerheer bij keizer Josef II – vriend van Hemsterhuis ⇒ Pylade – *HeidenR* 79

Callimaque – ② ④

Callimachus van Cyrene (305?-240? v.C.); Grieks dichter en geleerde, bibliothecaris te Alexandrië

Calvin – ② ③ ⑥

Jean Calvin / Johannes Calvijn (1509-1564); theoloog en reformator

Campe – ⑨

Joachim Heinrich Campe (1746-1818); pedagoog en uitgever te Braunschweig – *NDB* 3:110.

Camper

Lit.: K. van Berkel & B. Ramakers, *Petrus Camper in context* (Hilversum, 2015).

- *Vader*: Petrus Camper (1722-1789), ⇒ C.; medicus, later ook politicus, jeugdviend van Hemsterhuis – Briefontvanger en -schrijver in ⑫ – *NNBW* 1:552v. – ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ✓
- *Zoon 1*: Jacob Camper (1757-1813); raadspensionaris van Brielle – oudste zoon van Petrus Camper – ⑩
- *Zoon 2*: Adriaan Gilles Camper (1759-1820), ⇒ Drossart – jongste zoon van Petrus Camper – *NNBW* 1:549v. – ② ⑤ ⑦ ⑨ ⑩ ⑫

Campill – ② ③ ✓

Johann Campill (1744-1810); Franciscaan, wiskundige, werd in 1779 lector in het Minoritenklooster te Münster, daarna lector in de Cisterciënzerabdij Marienfelt – *ADB* 3:740.

Cannegieter – ⑫

Hendrik Cannegieter (1691-1770); rector te Arnhem en geschiedschrijver van Gelderland – *NNBW* 6:264v.

Canter Vischer – ⑫

Adrianus Canter Visscher (1707-1782); grietman van Dantumadeel in Friesland

Capelle – ⑤

Joan Derk baron van der Capellen tot den Poll (1741-1784); lid ridderschap van Overijssel; anoniem auteur van een geruchtmakend patriots pamflet – *NNBW* 1:578v.

Carache – ⑤ ⑫

Annibale Carracci (1560-1609); Italiaanse kunstschilder – *WP*

Caraffa Noya → Noya Caraffa

Caraman – ⑧

Victor Maurice de Riquet, graaf de Caraman (1727-1807); luitenant-generaal in het Franse leger, ambassadeur van Frankrijk te Polen – cf. *nl.WP*

Caravaggio – ⑥

Michelangelo Merisi da Caravaggio (1571-1610); Italiaanse kunstschilder – *WP*

Carel de Stoute – ⑫

Karel de Stoute (1433-1477); hertog van Bourgondië, Brabant enz.

Carl II Theodor – ⑩

⇒ Electeur de Bavarie – Carl II Theodor (1724-1799); keurvorst van de Pfaltz vanaf 1742 en van Beieren vanaf 1777. – *ADB* 15:250v.; *NDB* 11:252v.; *de.WP*

Carlyle / Carlisle / Carlyle, Mylord – ① ⑥ ⑦ ⑫

mogelijk: Henry Howard, 4th Earl of Carlisle (1694-1758); Brits politicus – *en.WP*

Caroline – ④

- Caroline → Bigot
- Wilhelmina Carolina, prinses van → Oranje-Nassau (1743-1787)

Carache / Caracha – ⑦

Carracci, Annibal (1560-1609); Italiaans kunstschilder

Carrow, ... Mylord – ②

Casaubon – ⑨

Isaac Casaubon (1559-1614); Zwitsers humanist en geleerde – *WP*

Cassandra – ⑫

Cassandra; dochter van koning Priamus van Troje en zieneres

Cassini – ⑥

Markies de Cassini; legerofficier, kolonel-commandant van de eerste brigade cavalerie onder Maillebois – *Hardenbroek* 5:697; *HeidenR* 289

Cassini – ④ ⑤

Giovanni Domenico Cassini (1625-1712); hoogleraar astronomie te Bologna, later directeur van het observatorium te Parijs – *WP*

Castauri – ④

Castelnau, marquis de – ⑤

Castillon – ④ ⑨ ⑫

Jean-Fraçois Salvemini de Castillon (1709-1791); hoogleraar wiskunde, fysica en sterrenkunde te Utrecht tot 1763, daarna te Berlijn – *de.WP*

Castrioti → Kastrioti

Catalina – ⑨

Ste. Catherine de Sienne – ④

Catharina van Siena (1347-1380); mystica – *WP*

Catherine de Medici – ⑤

Catharina de Medici (1519-1589), koningin van Frankrijk van 1547 tot 1559 – *WP*

Catherine – ④ ⑤ ⑥

Catherina II de Grote (1729-1796), geboren prinses Sophie von Anhalt-Zerbst, tsarina van Rusland 1762-1796 – *de.WP*

Catilina – ⑤

Lucius Sergius Catilina (108-62 v.C.); Romeins staatsman

Caton – ⑧

Marcus Porcius Cato Uicensis minor (95-46 v.C.); Romeins staatsman en stoïcijnse filosoof

Caylus – ① ⑤ ⑦ ⑧ ⑫

Anne-Claude-Philippe de Tubières de Grimoard de Pestels de Lévis, comte de Caylus, marquis d'Esternay, baron de Branzac (1692-1765); Franse oudheidkundige, verzamelaar en graveur – *fr.WP*

Ceeps → Crops

Cesar → Joseph II

Cethegus – ⑧

Gaius Cornelius Cethegus; betrokken bij de staatsgreep van Catilina, Rome 64 v.C.

Chairisophus – ④

Chais – ②

Charles Chais (1701-1785); Waals predikant te Den Haag 1728-1764, schreef een Catechisme voor kinderen – *NNBW* 7:295v.

Chambray / Chambraj / Chambrai – ⑫

Roland Fréart de Chambray (1606-1676); Frans architectuur- en kunsttheoreticus – *nl.WP*

Chapelain – ⑥

Jean Chapelain (1595-1674); Frans dichter en kunstcriticus – *WP*

Charles – ① ② ③

⇒ votre Charles: een zwarte bediende van de prinses

Charles – ④ ⑤

Jacques Alexandre César Charles (1746-1823); fysicus, chemicus en constructeur van ballonnen – *WP*

Charles, Comte → Bentinck

Charles, Esq. – ⑫

Charles, Prince, à Bruxelles – ③

Charles V – ⑧

Charles XII – ⑧

Carolus XII (1682-1718); koning van Zweden, 1697-1718

Charlotte, koningin van Engeland → George III

Charondas – ② ⑫

Charondas (6e eeuw v.C.); wetgever in Zuid-Italië

Madame de Chasteler – ⑦ ⑧

Catharina Elisabeth Hasselaer (1738-1792); *gehuwd met* François Gabriel Joseph marquis de Chasteler de Courcelles (1744-†voor 1790), officier in dienst van de Oostenrijkse Nederlanden – *Elias* 2:809; *Hardenbroek* 4:109.

Chatelain, Mlle – ⑫

de Châtillon – ⑤

Gaspard III de Coligny hertog van Châtillon (1584-1646); maarschalk van Frankrijk – *WP*

Chavet – ⑨ ⑩

Heinrich Chavet (1742-1819); arts van prinses Gallitzin te Münster – *KvM* 2:125.

Cherson – ⑧

Chion = *Χίων* → Hessen-Darmstadt

Chion, Conseiller – ⑥ ⑦

Chion Russe – ③

Christina – ⑫

Christina (1626-1689), koningin van Zweden van 1632 tot 1654

Ciceron – ② ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑨ ⑩ ⑪

Marcus Tullius Cicero (106-43 v.C.); Romeins filosoof

Cignani – ⑫

Carlo Cignani (1629-1719); Italiaanse kunstschilder – *WP*

Cinyras → Haren, Onno Zwier van

Cimon – ⑧

Cimon (ca. 510-449 v.C.); Atheens staatsman

Cinghiskhan – ④

Dzjengis Khan (ca. 1160-1227); Mongools heerser en veroveraar

van Citters – ③

Wilhem van Citters (1723-1802); raadpensionaris van Zeeland, ontvanger-generaal van de Unie 1790-1795 – *Gabriëls* 503.

Clairaut / Clairault – ④ ⑤ ⑫

Alexis Claude Clairaut (1713-1765); Frans wiskundige en astronoom – *WP*

Clarke / Clarcke – ② ⑦

Samuel Clarke (1675-1729); Engels filosoof en theoloog – *en. WP*

Claus – ⑦

Martin Gottlieb Klauer (1742-1801); beeldhouwer te Weimar, maakte een buste van Hemsterhuis – *NDB* 11:713v.

van Cleef – ① ⑪

Pieter en Isaac van Cleef; boekhandelaars te Den Haag, resp. 1739-1776 en 1778-1803

Coccejus – ②

Johannes Coccejus (1603-1669); theoloog, hoogleraar te Franeker en Leiden – *NNBW* 1:616v.; *BLGNP* 4:92v.

Codrus – ③

legendarische koning van Athene

Coehoorn, ... van

- Menno van Coehoorn (1641-1704); militair en vestingbouwkundige – *NNBW* 1:620v.– ⑧
- jonker Menno van Coehoorn (1725?-1801); lid vroedschap Sloten – *Gabriëls* reg. – ④ ⑧

Coermans – ③

kapitein ter zee – *HeidenR* 214.

Coevorden – ③ ⑩

postmeester(s) te Zwolle?

Coipel, Lord – ⑦

Coladan – ②

Collot = Mad. Falconet– ② ③ ⑪

Marie-Anne Collot (1748-1821), kortstondig gehuwd met Pierre-Etienne Falconet; beeldhouwer, leerling en schoondochter van haar schoonvader Etienne-Maurice Falconet; zij verbleef van november 1778 tot eind oktober 1780 in Den Haag – *DVN*

Colma – ⑥

Noors meisje

Colombin – ✓

Colson – ⑩

Commines, Philips van – ⑫

Philippe de Commines (1447-1511); Bourgondisch diplomaat en geschiedschrijver – *WP*

Comtesse, Grande / Grosse → Grande Comtesse

Condamine → La Condamine

Condorcet – ⑩

Marie Jean Antoine Nicolas de Caritat, marquis de Condorcet (1743-1794); filosoof, wiskundige en politicus

Confucius – ⑤

Conradi – ②

Petrus Conradi (1707-1781); vanaf 1740 hoogleraar theologie te Franeker – *NNBW* 4:450.

Constantine – ⑦

Flavius Valerius Aurelius Constantijn (ca. 280-337), bijgenaamd de Grote; Romeins keizer

Constantinus Pogonatus – ⑫

Constantijn IV (652-685), bijgenaamd Pogonatus, “de baardige”; keizer van Byzantium 668-685 – *WP*

Conti – ⑧

- *moeder*: Louise Élisabeth de Bourboon, gehuwd prinses van Conti, hertogin van Étampes, gravin van Sancerre (1693-1775) – ⑧
- *zoon*: Louis-François de Bourbon, prins van Conti (1717-1776); Franse collectionneur – ⑫ – *en. WP*

Cook – ⑦ ⑨

James Cook (1728-1779); Brits ontdekkingsreiziger en cartograaf – *WP*

Copernic – ④

Nicolaus Copernicus (1473-1543); Pools-Pruisische wiskundige en astronoom

Correggio / Correge / Corrégge – ④ ⑤ ⑦ ⑫

Antonio Allegri da Corregio (1489-1534); Italiaanse kunstschilder

Corelli – ⑧

Corneille – ③ ⑥

Pierre Corneille (1606-1684); Frans toneelschrijver – *WP*

Cornet – ②

Coronis – ⑤ ⑨

Figuur uit de Griekse mythologie: de god Apollo verwekte bij haar een zoon, Asclepius, de god van de geneeskunst/

le Corps → Gallitzin

Corelli – ⑧

Corylas – ⑪

bijnaam, volgens *Brummel* p. 196 voor Lichtenberg, maar veeleer Camper; of Meerman?

Coste – ⑧

Pierre Coste (1668-1747); vertaalde Locke in het Frans – *en. Wikisource*

Costou – ②

Guillaume Coustou (1677-1746); Frans beeldhouwer – *WP*

Craygh – ⑦

John Craig (1663-1731); Schots theoloog en wiskundige – *BH* q269; *en. WP*

Craus – ⑤

mogelijk Simon Andreas Krausz (1760-1825); kunstschilder van voornamelijk landschappen, te Den Haag, won in 1782 gouden medaille Pictura – *nl. WP*

Crauze, ... – ③ ⑪

huisknecht van Hemsterhuis

Crebs / Creps → Krebs

Crevenna – ⑩ ✓

Pierre-Antoine Bolongaro Crevenna (1736-1792); bibliograaf – *NNBW* 10:222v.

Critias –

Critias (460?-403 v.C.); Atheens politicus en dichter

Crol – ④

Crommelin / Crommelijn → Allamand

Cromwel – ④ ⑤ ⑥ ⑫

Oliver Cromwell (1599-1658); Lord-Protector (dictator) van Engeland

Ctesias de Gnide – ⑤

Ctesias van Cnidus (5e/4e eeuw v.C.); Grieks arts en geschiedschrijver

Cuffeler – ⑥

Abraham Johannes Cuffeler (1637-1694); Nederlands filosoof, Spinozist – *NNBW* 2:735.

Culmann – ⑪

Staat als ‘Christianus Culmann, Bipontinus’, 24 jaar oud, ingeschreven als student geneeskunde te Leiden, 8 augustus 1782

Cuper – ② ⑫

Gisbert Cuper (1644-1716); oudheidkundige en politicus te Deventer – *NNBW* 4:486v.

Cyrus – ⑤

Cyrus de ‘jongere’ (424-401); Perzische prins

Dacier, madame de – ④

Anne Lefèvre gehuwd Dacier (1654-1720); vertaalde Homerus in het Frans – *fr. WP*

Daedale – ⑤

Daedalus, uit de Griekse mythologie, was een uitvinder en kunstenaar en de vader van Icarus

Dalberg / d’Alberg – ⑥ ⑤ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫

- Johann Friedrich Hugo von Dalberg (1760-1812); domheer van Trier, Worms en Spier; auteur over muziek – *GKM* 304v. – Briefschrijver in ⑫
- Karl Theodor rijksbaron von Dalberg (1744-1817); stadhouder te Erfurt voor de keurvorst van Mainz, vanaf 1787 coadjutor in Mainz en Worms, in 1787 titulair aartsbisschop van Tarsus; in 1802 keurvorst van de vorstendommen Aschaffenburg en Regensburg – *KvM* 2:33; *GKM* 219 – ⑪

D’Alembert → Alembert

Dame / Damen – ③ ⑤

- *vader*: Hendrik Damen (†1782); chirurgijn te Den Haag – *NNBW* 6:372.
- *zoon*: Johannes Christiaan Damen (1750-1804); chirurgijn en lector te Den Haag – *NNBW* 2:363v., 6:373.
- *neef*: Christiaan Hendrik Damen (1754-1793); vanaf 1785 hoogleraar wiskunde en bouwkunde te Leiden – *NNBW* 6:371v.

van Damme, van Dam – ③ ⑤ ⑥ ⑦ ⑨ ⑫ ✓

Pieter Bernhardus van Damme (1727-1806); verzamelaar en antiquair te Amsterdam – Briefontvanger in ⑫ – *NNBW* 2:364v.

Damon → Pytheas

Madame Dankelman / Danckelman – ② ③ ⑥ ⑨

barones Sophia von Danckelmann (1718-1790); belangrijkste hofdame van de prinses van Oranje – *HeidenR* p. XLV.

Roi de Dannemark – ⑫

Christian VII (1749-1808), koning van Denemarken vanaf 1766.

Danislawski / Daniloweski / Danielowsky / Danielouwsy / Danielousky – ④ ⑤

Danilovsky, ...; Russisch diplomaat, legatiesecretaris – *SchutteB* 569.

Daphné → Madame Perrenot

Darby – ③

George Darby (ca. 1720-1790); Engels vice-admiraal – *en. WP*

Darius – ⑥

le prince de Darmstad = Chion, *Χίων* → Hessen-Darmstadt

Daubenton – ⑧

Louis Jean-Marie Daubenton (1716-1799); Frans natuuronderzoeker en medicus – *fr. WP*

Deane – ⑦

Mogelijk: Deane, Silas (1737-1789); Amerikaans koopman en diplomaat – *en. WP*

Dedel

- Dedel, Willem Gerrit Salomonsz. Dedel (1734-1801); koopman te Amsterdam, commissaris posterijen en tevens diverse bestuurlijke functies – *Elias* 2:682v. – ⑧
- Dedel, Salomon Salomonsz. (1736-1800); schout-bij-nacht en held in de slag bij de Doggersbank – *Elias* 2:828; *NNBW* 5:126.– ④ ⑦
- Dedel, Salomon junior (1775-1846); zoon van de vorige – ⑦

Dejean – ④

Deken –

Agatha (Aagje) Pieters Deken (1741-1804); dichteres en romanschrijfster – *NNBW* 1:696v.; *DVN*.

Della Bella, Stefano → Bella

De Luc ⇒ le Baromètre → Luc

del Sarta – ⑦

Andrea del Sarto (1486-1530); Italiaans kunstschilder – *WP*

Demetrius le Cynique – ③ ④ ⑦

Demetrios / Demetrius (1e eeuw n.C.); een cynisch filosoof uit Korinthe – *de. WP*

Democrite – ⑦ ⑩

Democritus van Abdera (460?-370 v.C.); Grieks filosoof, leerde een atomisme

Demosthenes / Demosthène – ② ④ ⑦ ⑧ ⑨

Demosthenes (384-322 v.C.); Atheens redenaar en staatsman

Dencken, G... F... – ⑩

wijnhandelaar te Bremen

Dennerij – ⑦

Dentan – ① ② ③ ⑨ ⑫ ✓

• vader: ... pasteur – ⑫

• *gehuwd met*: ... De Larme – ⑫

• zoon: Pierre Gédéon Dentan (1750-1780), ⇒ Lyzis, Lysis, Λυσις; gouverneur bij de familie Fagel – Briefontvanger en briefschrijver in ⑫

Denys / Denis d'Halicarnasse – ⑤ ⑩

Dionysius van Halicarnassus (1e eeuw v.C.); Grieks redenaar en geschiedschrijver ⇒ “monstre de Halicarnasse”

Denys –

Dionysius I (430?-367 v.C.); tyran van Syracuse

Descartes – ① ④ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩

René Descartes (1596-1650); Frans filosoof

Desmeth → Smeth

Desôtteux / Dessôteux – ② ⑧

Pierre Marie Félicité Dezoteux, baron de Cormatin (1753-1812) – Frans marine-officier en astronoom – *fr. WP*

Despréaux → Boileau

Dethune – ② ③ ⑥ ✓

Jacques Dethune; uitgever en boekhandelaar te Den Haag, 1775-1798

Deux-Points

Christian graaf van Forbach, markies van Deux-Points (= Zweibrücken) (1752-1817); officier van de infanterie in Franse dienst – *de. WP*

Devonshire, Duc de – ① ⑤ ⑧ ⑫

William Cavendish, 5th Duke of Cavendish (1748-1811); Brits politicus en verzamelaar – *en. WP*

van Deyl / Deijl – ② ④ ⑧ ⑫

vader Jan (1715-1801) en zoon Harmannus (1738-1809) van Deijl; instrumentmakers te Amsterdam, zij maakten o.m. telescopen en verrekijkers

Diane → Gallitzin

Diagoras – ⑩

Diderot – ① ③ ⑤ ⑥ ⑦ ⑨ ⑩ ⑫ ✓

Denis Diderot (1713-1784); Frans filosoof – Briefschrijver in ⑫

Dierquens – ③

Dierkens, Willem Carel (†1778); commies ter griffie van de Staten Generaal – *Hardenbroek* 6:556.

Diest, ... van – ⑥

Diller – ⑤

Charles Diller; natuur- en werktuigkundige te Den Haag, ballonvaarder

Diodati, mw – ⑫

voornamen familie uit Dordrecht

Dion Cassius – ② ⑨ ⑫

Dio Cassius (ca. 163-235); Romeins ambtenaar en historicus

Diodore – ②

Diodorus Cronos (4e eeuw v.C.); Grieks filosoof

Diodore – ④ ⑨

Diodorus Siculus (1e eeuw v.C.); Grieks geschiedschrijver

Diogene – ③ ⑥

Diogenes van Sinope (400?-325? v.C.); Grieks wijsgeer, stichter van de richting der cynici

Dionysius → Denys

Diophantus van Alexandrië – ③

Diophantus van Alexandrië (3e eeuw v.C.); Grieks wiskundige

Dioscorides – ⑫

Dioscurides (1e eeuw n.C.); gemmensnijder aan wie de “Gemma Augustea” wordt toegeschreven

Dirkink / Dirckinck / Dirckenck, Mad. – ⑦ ⑨

van Dijk, Dijk – ③ ⑦

Anthonie van Dijk (1599-1641); Vlaams kunstschilder

Dijk, Mad. van – ①

Does, ... van der → Noordwijk

Doeveren, van – ⑫

Wouter van Doeveren (1730-1783); hoogleraar medicijnen te Groningen 1754, en te

Leiden 1771-1783 – *NNBW* 4:511v.

Dolce – ⑤

Ludovico Dolce (1508-1568); Italiaans kunsttheoreticus en vertaler – *WP*

Dolci, Carlo – ⑫

Carlo Dolci (1616-1686); Italiaanse schilder – *en.WP*

Dollond – ④ ⑫

John Dollond (1706-1761); Engels opticus, construeerde achromatische lenzen – *WP*

Dominicain – ⑦ ⑫

Dominico Zampieri bijgenaamd Domenichino (1581-1641); Italiaans kunstschilder – *it.WP*

Dopf – ⑫

Willem Jacob Frederik baron von Dopff (1721-1794); generaal in Staatse dienst – *NNBW* 2:404.

Dorat – ⑤

Jean Dorat (1508-1588); Frans humanist en dichter – *WP*

Dorsch – ⑦

Anton Joseph Friedrich Caspar Dorsch (1758-1819); vanaf 1784 hoogleraar filosofie te Mainz – *ADB* 5:361v.; *NDB* 4:85v.

Dorset → Sackville

Douglas – ✓

Robert Douglas (1727-1809); Schots edelman en militair in dienst van het leger van de Republiek – *nl.WP*

Douw – ⑦ ⑨

Gerrit / Gerard Dou (1613-1675); Nederlands genre- en portretschilder – *NNBW* 3:296v.

Drackenborch, Drakenburg, Draekenburg – ② ⑤ ⑨

Arnoldus Drakenborgh (1684-1748); classicus, hoogleraar in de welsprekendheid en geschiedenis te Utrecht – *NNBW* 8:429v.

Dreher – ⑫

Dropidas – ④

Druffel, Druffen, Druffin – ⑥ ⑦ ⑧

- *of*: Franz Ferdinand Druffel (1763-1857); werd in 1788 Medizinalrat, vanaf 1792 professor pathologie te Münster – *KvM* 2:248v.
- *of*: Johann Ernst Druffel (1766-1827), kanunnik te Münster – *KvM* 2:202.
- *of*: Johann Gerhard Druffel (1758-1834), advocaat te Münster – *KvM* 2:158.

De Luc; aussi 'le Baromètre' → Luc

le Duc → Brunswijk-Wolffenbüttel

Du Cap – ⑥

Du Marsais – ⑥

César Chesneau Dumarsais (1676-1756); Frans filosoof en grammaticus – *WP*

Duane – ⑫

Matthew Duane (1707-1785); Engelse vervoerder en verzamelaar – *en. WP*

Dumas / Du Mas / Dumaz – ① ② ③ ⑪ ⑫ ✓

Carel Wilhelm Frederik Dumas (1721-1796), ⇒ l'Americain; uitgever voor Hemsterhuis (Aristée) en agent voor de Verenigde Staten 1776-1795 – *SchutteB* 691v.

Du Moulin – ④ ⑤ ⑥ ⑪ ⑫

Carel Diederik du Moulin (1728-1793); directeur-generaal van de genie in dienst van de Staten – *HeidenR* 167.

Du Perrou, Perroux – ③

Pierre-Alexandre DuPeyrou (1729-1794); vriend en beschermheer van Rosseau – *nl. WP*

Du Quesnoy / Quenoi / Quenoy / Quesnoy – ③ ④ ⑥ ⑦

gebroeders, François (1597-1643, bijgenaamd Fiamingo) en Jérôme Hiëronymus (de jonge; 1602-1654) Du Quesnoy; Vlaamse beeldhouwers – *nl. WP*

Durer – ⑤

Albrecht Dürer (1471-1528); kunstschilder, tekenaar en graveur

Dutens, Duttens – ⑫

J. Dutens; penningverzamelaar

du Theil – ⑫

... Duteil / Du Teil / Dutheil / Du Theil; in 1689 korte tijd Franse gezant in Polen – *en. WP* s.v. List of Ambassadors of France to Poland

Duval, Mr., Suisse – ③

Dyck → Dijck

van Eberstein – ⑫ ✓

Ernst Lodewijk van Eberstein; militair, *gehuwd met* Ernestine Cornelia van Aylva (1720-1773)

Eckerman – ✓

Eckhart – ✓

Josias Eckhardt (1750-1790); lid van de vroedschap van Haarlem

Eckhout – ⑥ ⑧

Gerbrand van den Eeckhout (1621-1674); Nederlandse genre- en portretschilder – *NNBW* 5:147v.

Efferen – ⑧

Frederik Adriaan graaf van Efferen; kolonel in het regiment Leusden, later in het regiment IJseburg – *Hardenbroek* 3:288.

Egerton, John – ⑤

Francis Henry Egerton, 8th Earl of Bridgewater (1756-1829); excentrieke Britse aristocraat en verzamelaar – *en. WP*

votre Electeur – ② ⑤ ⑥ ⑦

- Maximiliaan Frederik van Königsegg-Rothenfels (1708-1784), werd in 1761 tot aartsbisschop en keurvorst van Keulen verkozen en in 1762 tevens bisschop van Münster. Maximiliaan Frederik bekommerde zich weinig om het bestuur van de keurstaat, maar liet dit over aan zijn eerste minister. – *de. WP*
- *Na zijn overlijden op 15 april 1784 opgevolgd door:* Maximilian Franz (Xaver Joseph Johann Anton de Paula Wenzel) von Österreich (1756-1801), zoon van keizerin Maria Theresia. – *de. WP*

Elliot – ④

Georg Augustus Elliott, 1st baron Heathfield (1717-1790); Brits marine-officier, vooral bekend van de slag bij Gibraltar, 1783 – *en. WP*

Elst, van der → Helst, van der

Elzevier – ② ⑪ ⑫

geslacht van boekdrukkers en -verkopers te Leiden – *nl. WP*

Empedocle – ⑦

Empedocles van Akagras (490?-430 v.C.); Grieks filosoof

Empereur → Joseph

Endymion – ④

herder uit de Griekse mythologie

Engelhard / Engelhart – ⑫

Nicolaus Engelhard (1696-1765); hoogleraar filosofie te Groningen, 1728-1765 – *NNBW* 8:477.

Enneri, de – ⑨

Enschede / Enschede Nieuwenhuis / Nieuwenhuis Enschede – ✓

Envie = C.W. van → Haren, gehuwd Van Hogendorp

Epaminondas – ① ② ③ ⑤ ⑦

- Epaminondas (?-362 v.C.); staatsman en veldheer uit Thebe

- bijnaam voor Fürstenberg

Epicharme – ① ⑤

Epicharmus (550?-460? v.C.); Grieks komediedichter

Epictete / Epictète – ③ ⑨ ⑩

Epictetus (60?-140 n.C.); Grieks slaaf, na zijn vrijlating filosoof in de school van de Stoa

Epicure – ⑩

Epicurus van Samos (341-270 v.C.); Grieks filosoof

Erasme – ② ④ ⑤ ⑦

Desiderius Erasmus (1466-1536); filosoof, theoloog en humanist – *NNBW* 5:158v.

Erichthonius

- Erichthonios van Athene; koning uit de Griekse mythologie
- bijnaam? maar voor wie?

Ernesti – ② ⑨

Johann August Ernesti (1717-1781); theoloog en filoloog, vanaf 1742 hoogleraar te Leipzig – *ADB* 6:235v.; *NDB* 4:604v.

Ernst – ⑦

Een nietsnut te Den Haag

Erostrate – ⑦

Herostratus: stak de tempel van Artemis in brand om beroemd te worden

Erp, Mr. – ⑪ ✓

Errata, Erratus → (de) La Fite

Esope → Aesopus

Espagnol – ✓

Esterhazi – ⑧

Valentin Ladislav Estházy (1740-1805); Hongaarse militair in Franse dienst – *fr. WP*

Etienne – ② ⑨

Henri Estienne (1528-1598); humanist, filoloog en uitgever te Parijs – *fr. WP* s.v. Famille Estienne

Etrées, cardinal d' – ⑫

César d'Estrées (1628-1714); Franse diplomaat en bisschop/kardinaal van Laon – *fr. WP*

Etrées, duc d' – ⑤

mogelijk: Victor Marie duc d'Estrée (1660-1737); Frans admiraal en maarschalk – *WP*

Euclide – ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑫

Euclides van Alexandrië (ca. 300 v.C.); Grieks wiskundige

Euler

- Leonhard Euler (1707-1783); Duits wiskundige en natuurkundige – *ADB* 6:422v.; *NDB* 4:688v. – ③ ④ ⑤ ⑥ ⑩ ⑫
- Jean Frédéric Euler (1744-1800), neef van voorafgaande; bibliothecaris van stadhouder Willem V en tevens leraar van diens zonen, de jonge prinsen van Oranje – *Hardenbroek* 4:307. – ② ⑧ ⑨

Euripide – ① ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑪

Euripides (480-406 v.C.); Grieks tragediedichter

Eurydice – ⑧

nimf uit de klassieke mythologie

Eusthatius – ④

Eusthatius, bisschop van Sebaste (†na 377)

Euthydème – ②

Euthydemus; sofist genoemd door Plato

Eutocius van Ascalon – ③

Eutocius van Ascalon (ca. 480 - ca. 540); Grieks wiskundige, schreef commentaren bij het werk van Archimedes

Eutrope – ⑤

Eutropius (tweede helft 4e eeuw n.C.); Romeins geschiedschrijver

Euzen – ⑫

Evertsen – ③ ⑥

Johan Evertsen (1600-1666); Nederlands admiraal – *NNBW* 5:184v.

Evodus – ⑫

Fabricius – ② ⑤

Johann Albert Fabricius (1668-1738); Duits filoloog en bibliograaf, hoogleraar te Hamburg – *ADB* 6:518v.

Fagel, familie:

Lit.: N.M. Japikse, *Het archief van de familie Fagel* ('s-Gravenhage 1964), xxiv-xxxi; *NAdel* 82 (1992), 326-333.

- *Vader*: Hendrik Fagel (1706-1790), ⇒ Griffier, Greffier; eerste griffier van de Staten Generaal – *NNBW* 3:390v. – Brieffschrijver in ⑫ – ① ② ③ ④ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫
- *Zoon*: François Fagel (1740-1773); zeer bevriend met Hemsterhuis – *NNBW* 3:388v. – ① ② ③ ⑤ ⑧ ⑩ ⑫ ✓
- *Gebuwd met*: Anna Maria Boreel (1739-1781), ⇒ Marthe, Marte – ① ② ③ ⑦ ⑧

⑪ ⑫ ✓

- *Kleinzoon 1*: Henri Fagel (1765-1838), ⇒ Henri, mon Henri, Heintje, Heyntje; oudste zoon van François – *NNBW* 3:391v. – ① ② ③ ④ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫
- *Kleinzoon 2*: Jacob Fagel (1766-1835), ⇒ Jacques; tweede zoon van François – *NNBW* 3:392v. – ① ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑫

Faignard, Mlle – ⑫

Falconet / le Scholiaste – ① ② ③ ④ ✓

- Etienne Maurice Falconet (1716-1791); door Hemsterhuis genoemd ‘le Scholiaste’; Frans beeldhouder – *fr. WP*
- *Gehuwd met*: ⇒ Madame Fal(conet) → Collot

Fastrach – ④ ⑤ ⑧ ⑨

Onduidelijk wie. – In ④ en ⑤ Fasnacht, in ⑨ Fastnacht

Faujas de Saint-Fond, Barthélemy – ⑤

Faujas de Saint-Fond, Barthélemy (1741-1819); Frans geoloog en reiziger – *fr. WP*

Fearon – ⑥

horlogemaker

Feind – ⑫

onbekend, verbonden aan het Collegium Carolinum, Braunschweig

Fénelon – ④

François de Salignac de la Motte-Fénelon (1651-1715); Frans theoloog en auteur – *fr. WP*

Ferguson – ⑫

Adam Ferguson (1723-1816); Schotse historicus en moraalfilosoof – *WP*

Fermat – ③

Pierre de Fermat (ca. 1601-1665); Frans wiskundige en jurist – *fr. WP*

Fermer – ④

Fermicus – ⑦

Julius Firmicus Maternus, van Syracuse (ca. 340 n.C.); astronoom – *en. WP*

Feijt / Feyt – ① ② ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑫

- Hendrik Feyth (1699-1790), door Hemsterhuis aangeduid als “le sage de Warmond” – wiskundige en natuurkundige
- *gehuwd met*: Johanna Kleyn (1704?-1794)

Feyt – ⑪

Rhijnvis Feith (1753-1824); Nederlands dichter – *NNBW* 1:853v.

Fiamingo → Du Quesnoy

Fielding – ③

Charles Fielding (1738-1783): Brits marine-officier – *en. WP*

Fillon, Mr. – ②

Finkenst. – ⑦

Karl Wilhelm Graf Finck von Finckenstein (1714-1800); staatsminister van Pruisen – *de. WP*

Firmicus → Fermicus

Fiscal → Hoop, Joan Cornelis van der

Fiscale, Mad. La = Agnes Dedel, *gehuwd* → J.C. van der Hoop

Flamsteed – ⑥

John Flamsteed (1646-1719); Engels astronoom, benoemde in een systematiek ca. 3000 sterren – *en. WP*

Flavius Josephus – ⑨

Titus Flavius Josephus (37-ca. 100 n.C.); Joods-Romeinse geschiedschrijver

Flensberg – ⑤

Hermann Anton Flensberg (1740-1824); officier te Münster – *KvM* 2:190.

Florus – ⑤

Publius Annii Florus (2e eeuw n.C.); Romeins geschiedschrijver

Folard – ③

Jean-Charles chevalier de Folard (1669-1752); Frans militair auteur – *fr. WP*

Fonçenai, chevalier de – ✓

Fontenelle – ④ ⑥ ⑧ ⑨

Bernard le Bovier de Fontenelle (1657-1757); Frans schrijver en wetenschapper – *fr. WP*

Forkenbek – ⑩

Friedrich Christian von Forkenbeck (1742-1820); arts te Münster – *KvM* 2:215.

Forster – ② ③ ⑫

Johann Georg Adam Forster (1754-1794); natuuronderzoeker en auteur, hoogleraar te Kassel 1778 en te Wilna 1784, bibliothecaris te Mainz vanaf 1788. – *ADB* 7:172v.; *NDB* 5:301.

Fourmont → Fromond

Francis – ⑦

Frank van Berchey / Frank van Berkey – ④ ✓

Johannes le Francq van Berkhei (1729-1812); dichter en lector natuurlijke historie aan

de universiteit van Leiden – *NNBW* 4:614v.

Zoon – ✓

Franklin – ③

Benjamin Franklin (1706-1790); filosoof en Amerikaans politicus – *WP*

Frederik, ... chevalier – ①

Britse generaal

Grand Frederic Roi/Roy de Prusse – ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫

⇒ Roi de Prusse: Frederik II de Grote (1712-1786); koning van Pruisen 1740-1786
opgevolgd door: Frederik Willem II (1744-1797) – ⑥ ⑦

Frederik, prince – ⑨ ⑩ ⑫

Willem George Frederik, prins van Oranje-Nassau (1772-1843), jongste zoon van
stadhouder Willem V

Fredrik Henrik → Orange

Freinshemius – ⑤

Johann Freinsheim / Freinshemius (1608-1660); historicus en filoloog, hoogleraar te
Uppsala en Heidelberg – *ADB* 7:348v.

Frenoy, l'Englet du – ⑤

Nicolas Lenglet du Fresnoy (1674-1755); Frans historicus – *fr. WP*

Frise, Mr. – ⑨

Froelich – ⑫

Erasmus Froelich / Frölich (1700-1758); Duitse jezuïet, historicus en auteur over
numismatiek – *ADB* 8:132.

Fromond – ⑧

Giovanni Francesco Fromond (1739-1786); astronoom en instrumentmaker te Milaan,
vertaalde werk van J. Priestley in het Italiaans

Fulvie – ⑥ ⑦

Fulvia Flacca Bambula (ca. 83 v.C. – 40 v.C.), gehuwd met Marcus Antonius

Fürstenberg

• Franz Friedrich Wilhelm Maria Freiherr von (1729-1810) ⇒ Grand Homme, Grand
Ami, le héros, Epaminondas, etc. – Briefontvanger en briefschrijver in ⑫ – *ADB*
7:232v.; *NDB* 5:696v. – ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ✓

• broer: Franz Egon Freiherr von (1737-1825); in 1786 benoemd tot hulpbisschop, in
1789 tot bisschop van Paderborn en Hildesheim – *ADB* 7:306v.; *NDB* 5:365v. – ⑧

⑩

Gaal – ③

Gabriel, ... Comte – ⑦

Gabrieli – ⑥

Angelo Gabrieli (1579-...); Venetiaans edelman

Gaillard – ⑫

Gal, Mr. et Mad. de – ②

Galatin ... – ①

= Gallitzin?

de Galen – ⑤

Christoph Bernard van Galen (1606-1678), vorst-bisschop van Münster, bijgenaamd Bommenberend

Galien – ③

Galenus (130-201?); Grieks medicus te Rome –

Galilei – ④ ⑤ ⑧ ⑫

Galileo Galilei (1564-1642); Italiaans astronoom

de Galle – ⑫

Galles, Prince de = prins van Wales → George IV

Gallian – ②

mogelijk: Ferdinando Galiani (1728-1787); Italiaans econoom – WP

Gallien – ⑨ ⑩

Publius Licinius Egnatius Gallienus (218-268); Romeins keizer 253-268

Gallitzin – ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫

Lit.: Families of the nobility of the Russian Empire, II: Princes (St. Petersburg, 1995), 34-59, m.n. p. 48v.

- *broer 1*: Dmitri Alekssevič vorst Gallitzin (Gallitsine, Golycin) (1734-1803) ⇒ le Prince, le P(r), le Corps, le C.; extraordinaris envoyé en minister plenipotentiaris van Rusland 1770-1782 – ✓ – Briefontvanger in ⑫ – *NNBW* 3:429v.; *SchutteB* 568v.
- *Gebuwd met*: Adelheid Amalia von → Schmettau
- *Kinderen*: Dmitri Argostine (Mitri; 1770-1840) et Marianne Dorothea (Mimi; 1769-1823), ⇒ nos/vos enfants, Apollon et Diane, Léthoïdes, Danaïdes etc.; de beide kinderen van prinses Gallitzin – Mimi: Briefontvanger en briefschrijver in ⑫
- *broer 2*: Alexis Gallitzin (1735-1793) – ④ ⑤ ⑨ ⑪

Garritz → Geritz

Garvé – ⑫

Christian Garve (1742-1798); Duits filosoof en boekhandelaar te Breslau, schreef in 1771 een recensie van *Lettre sur la sculpture – de. WP*

Gaubius – ① ③ ④ ⑤ ⑫ ✓

Hieronymus David Gaubius (1705-1780); Duits geneeskundige en scheikundige,

opvolger van Boerhaave als hoogleraar medicijnen te Leiden – *ADB* 8:416v.; *NDB* 6:92v.; *NNBW* 3:431v.

Gaudi – ⑧

Friedrich Wilhelm Ernst Freiherr von Gaudi (1725-1788); Pruisisch luitenant-generaal – *de.WP*

Gaul, Mr. de – ③

Gelon – ② ③

Gelo / Gelon (ca. 540-478 v.C.); tyran van Gela en Syracuse

Genlis, Madame – ③ ⑧

Caroline Stéphanie Félicité de DuCrest de Saint-Aubin Genlis comtesse de (1746-1830); Franse auteur, schreef vooral werken van opvoedkundige aard – *HeidenR* 75; *fr.WP*

George III (1738-1820) – ⑤ ⑨ ⑩

Koning van Groot-Brittannië en Ierland 1760-1820. Hij leed aan ernstige psychische aandoeningen, waardoor zijn zoon vaak als regent optrad. Gehuwd met Charlotte of Mecklenburg-Strelitz (1744-1818) – ② ③ – ✓

George IV (1762-1830) – ⑦ ⑨ ⑩

⇒ Prince de Galles – Koning van Groot-Brittannië en Ierland 1820-1830, daarvoor Prince of Wales

George ?? – ⑤

Geritz / Gertz / Gerritz / Gerrits / Garritz / Guerrets / Guerrits – ② ③ ④ ⑩

⑫

Wilhelm Geritz (1752-1814); jezuïet, hoogleraar wiskunde te Münster – *KvM* 2:80.

Gerrit – ⑫

mogelijk: een knecht van de familie Van Aylva-Du Tour

Gervinus (la famille des) – ① ② ④ ⑪ ✓

Johann Friedrich Gervinus (1744?-1826); gouverneur in dienst van de familie Fagel, later jurist in dienst van de familie Von Hardenberg – *NNBW* 3:391

Gesner – ⑫

Johann Matthias Gesner (1691-1761); Duitse classicus en filoloog – *de.WP*

Gilles – ⑥

Paulus Abraham Gilles (1708-1792); secretaris Raad van State 1764-1769, thesaurier-generaal van de Unie 1769-1785 – *HeidenR* 209

Gillet, Mll. – ③

Girardon – ⑦

François Girardon (1628-1715); Frans beeldhouwer – *WP*

Girardot – ③

Banque Girardot te Parijs, vernoemd naar een van de stichters – *fr. WP*

Glaucus – ⑩

Glaucus: in de Griekse mythologie die na het eten van een kruid onsterfelijk werd

Glazer – ⑧ ✓

Goedard – ⑥

Johannes Goedaert (1617-1668); Nederlandse insectenkundige en fijschilder – *NNBW* 1:944v.

van Goens – ⑫ ✓

Rijklof Michaël van Goens (1748-1810); auteur, hoogleraar oudheden te Utrecht 1766-1776, lid vroedschap Utrecht 1776-1783 – Briefontvanger en briefschrijver in ⑫ – *NNBW* 3:473v.

Goerts / Goertz / Goërtz – ⑦

Johann Eustach graaf von Schlitz, genaamd Goertz (1737-1821); Pruisisch gezant in St. Petersburg, in 1786/87 voor een bijzondere missie in Den Haag – *GKvM* 277

Goethe / Götthe / Goëthe / Goëth / Göthe / Gouthe / Gütthe – ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩

Goethe, Johann Wolfgang (vanaf 1782: von) (1749-1832); Duits dichter

Goltzius – ⑥ ⑦ ⑫

Hubert Goltzius (1526-1583); oudheidkundige, schilder en graveur, kenner van antieke munten en penningen – *NNBW* 6:602v.

Gordon – ⑧

Alexander, 4th Duke of Gordon (1743-1827); Schots edelman – *en. WP*

Gordon – ③ ⑧

Lord George (1751-1793); Brits parlamentslid, die veel schandalen verwekte en leider van de z.g. 'Gordon Riots' in 1780 – *en. WP*

Gore – ⑦ ⑧

- Charles Gore (1729-1807); scheepsreder en kunstverzamelaar, woonde als weduwnaar enige tijd met zijn beide dochters in Weimar – *GKvM* 275v. = Mylord Gowe in ⑦?
- *Dochters*: Mademoiselle(s) Gore / les Angloises, Elise en Emilie

Goslinga – ④

Sicco van Goslinga (1664-1731); grietman van Franekeradeel en diplomaat – *NNBW* 8:625v.

Gosse – ⑩ ⑫

Pierre Frederik Gosse; boekhandelaar en uitgever te Den Haag 1773-1796

Gotha, Duc / Duchesse de – ⑦ ⑧ ⑨

- Ernst II, hertog van Saksen-Gotha-Altenburg (1745-1804) – *WP*
- *Gehuwd met*: Maria Charlotte van Saksen-Meiningen (1751-1821)

Goulon – ②

Charles-Louis Goulon (1640-...); Franse ingenieur van fortificaties

Gowe → Gore

Graham – ⑥ ⑧

George Graham (1673-1751); Engelse horloge- en instrumentmaker – *en. WP*

Grand Coadjuteur = Franz Egon von → Fürstenberg – ⑧

Grand Duc → Brunswijk

Grand Homme → Fürstenberg

Grand Pensionnaire → Bleyswijk, Pieter van

Grand Thesaurier → Hoop, François van der

Grande Comtesse

mogelijk: Cornelia van Strijen (1727-1794), gehuwd met Ivan Aleksandrovič Golovkin (1722/24-1791); Russisch ambassadeur te Danzig 1773-1775 – *SchutteB* 563.

vermoedelijk: Jacoba Elisabeth van Strijen (1741-1816), gehuwd met Carel Georg graaf → van Wassenaer

Granvelle – ③

Antoine Perrenot de Granvelle (1517-1586); kardinaal, staatsman in dienst van de Habsburgers Karel V en Filips II – *WP*

Granville – ⑧

's Gravesande / 's Gravezande – ① ④ ⑤ ⑥ ⑫

Willem Jacob 's Gravesande (1688-1742); hoogleraar filosofie te Leiden in de school van Newton, leermeester van Hemsterhuis – *NNBW* 6:623v.

Greffier / Griffier → Fagel, Hendrik

Gregory – ① ④ ⑤ ⑦ ⑫

David Gregory (1661-1708); Schots wiskundige en astronoom, hoogleraar te Edinburgh en Oxford – *WP*

Grenier – ⑤

David Grenier; generaal-majoor, commandant van Geertruidenberg

Grenus Saladin, capitain – ⑫

Grim – ④

Friedrich Melchior Freiherr von Grimm (1723-1807); Duits auteur en diplomaat –

ADB 9:676v.; *NDB* 7:86v.

Griselli / Griseli = Sigard markies de Griselli de → Rosignan

Groothausen, baron de – ①

Gronovius – ②

Jacobus Gronovius (1645-1716); filoloog, hoogleraar Grieks te Leiden – *NNBW* 1:986v.

Grotius – ③ ④ ⑤ ⑥

Hugo Grotius / de Groot (1583-1645); Nederlands jurist en theoloog – *NNBW* 2:523v.

Gruterus – ⑩

Janus Gruterus (1560-1627); filoloog, hoogleraar te Heidelberg – *ADB* 10:68v.; *NDB* 7:238v.

Guaripuis – ④

Guichard – ③

Karl Gottlieb Guichard (1724-1775); krijgshistoricus en vertrouweling van koning Frederik II van Pruisen – *ADB* 10:104v.; *NDB* 7:297.

Guide / Guido Reni – ⑤ ⑦ ⑫

Guido Reni (1575-1642); Italiaanse kunstschilder

Guillaume → Orange

Gusman – ③

Gustave Adolphe – ⑦

Gustaaf II Adolf (1594-1632); koning van Zweden, 1611-1632 –

Gijselaar / Geyselaer / Gijzelaar / Geyzelaar – ⑥ ⑦ ⑧ ⑫

Cornelis de Gijselaar (1751-1815); pensionaris van Dordrecht, vooraanstaand patriot – *NNBW* 10:309v.

de Haan – ① ② ③ ⑫

- beheerdersechtpaar van de boerderij bij Niethuis, te Scheveningen
- *dochter*: Hansje / Hanne / Hanna – ② ③
- *dochter*: Marie (†1788) ⇒ Mlle. Marie / Marije / Marieke / Marike; huishoudster bij prinses Gallitzin – ② ⑤ ⑥ ⑨

Haaze / Haze – ⑦ ⑧ ⑩

August Clemens Haas (1758-1831); huisleraar van Mimi en Mitri te Münster, secretaris van prinses Gallitzin – *KvM* 2:116.

Hadrianus – ⑫

Caesar Traianus Hadrianus Augustus (76-138); Romeins keizer

Haeften – ⑨

Reinier de Cock van Haeften (1729-1800), heer van Ophemert en Zennewijnen; Nederlands ambassadeur in Constantinopel 1778-1784, extra-ordinaris envoyé en minister plenipotentiaris bij de keizer in Wenen 1786-1797 – *NNBW* 8:658; *SchutteN* 143v., 313.

Haer, van der – ⑫

Daniël Bonifacius van der Haer (1756-1823); lid vroedschap van Workum – *Gabriëls*

Hahn, Mr. – ⑪

Haller – ✓

- Albrecht von Haller (1708-1777); natuurgeleerde en dichter, hoogleraar te Göttingen – *ADB* 10:420v.; *NDB* 7:541v. – ⑤
- zoon: Rudolf Emanuel von Haller (1747-1833); vennoot in de Banque → Girardot te Parijs – *ADB* 10:437v. – ③

Halleth – ⑨ ✓

Mogelijk: William Hallett (1764-1842), afgebeeld op het schilderij *The morning walk* (1785) van Gainsborough

Halley – ③

Edmund Halley (1656-1742); Engels astronoom en wiskundige – *en. WP*

Hamann – ⑧ ⑩

Johann Georg Hamann (1730-1788); filosoof en theoloog – *ADB* 10:456v.; *NDB* 7:573v.

Hamilton, Chevallier/Chevalier – ① ④ ⑤ ⑦ ⑧ ⑩

Sir William Hamilton (1731-1803); Schots oudheidkundige en verzamelaar, Britse gezant te Napels 1764-1800, doet daar vulcanologisch onderzoek bij de Vesuvius – *en. WP*

Hammers – ⑥

vermoedelijk Heinrich of Lambert Hammer, bediende van de prinses te Münster – *KvM* 2:158.

Hanne / Hansje = de → Haan

Hannibal – ④ ⑤ ⑦ ⑨

Hannibal (ca. 247-183 v.C.); legendarische veldheer tegen de Romeinen

Harder → Herder

Hardouin – ⑫

Jean Hardouin (1646-1729); Franse classicus – *fr. WP*

Hardy – ②

Sir Charles Hardy (ca. 1714-1780); Engels admiraal, koloniaal gouverneur van New

York – *en. WP*

Haren, familie van – ⑦

Lit.: *NAdel* 40 (1942) 314v.

- *Broer 1*: Willem van Haren (1710-1768); grietman van Het Bildt en kwartierschout van Peelland, dichter – *NNBW* 689v. – ⑫
- *Broer 2, vader*: Onno Zwier van Haren (1713-1779), bijnaam Cinyras; grietman van Weststellingwerf (Friesland) en vertrouweling van prins Willem V, was in 1760 in ongenade gevallen na een aanklacht van incest met twee dochters, tevens dichter – *NNBW* 8:684v. – ② ⑩
- *Gehuwd met*: Sara Adeleide van Huls (1718-1793) – ②
- *Dochter*: Amelia Henriëtte Wilhelmina van Haren (1738-1800), gehuwd met: Johan Alexander Sandick (1727-1763)
- *Dochter*: Carolina Wilhelmina van Haren (1741-1812); gehuwd met: Willem van Hogendorp (1735-1784) – Brieveschrijver in ⑩ – *NNBW* 2:594; *NAdel* 40 (1942) 569.– ⑩ ⑫
- *Dochter*: Marianne Elisabeth van (1744-1821)
- *Zoon*: Jan Poppe André van Haren (1755-1818) – ②
- *Dochter bijnaam*: Alecto – Volgens Tydeman: Carolina Wilhelmina van Haren, gehuwd Van Hogendorp – ② ③
- *Dochter bijnaam*: Envie – Volgens *Brummel* p. 55: Carolina Wilhelmina van Haren, gehuwd Van Hogendorp – ① ② ③ ⑤ ⑥ ⑦ ⑩
- *Zoon bijnaam, identificatie onzeker*: Rhadamante – ②
- *Dochter bijnaam, identificatie onzeker*: Ocypète – ⑤
- *Dochter bijnaam, identificatie onzeker*: Aëlle – ⑤
- *Dochter bijnaam, identificatie onzeker*: Myrrha – ②
- *Zoon bijnaam, identificatie onzeker*: Adonis – ②

Harriot – ⑨

Thomas Harriot (1560?-1621); Engels astronoom, wiskundige en etnograaf – *en. WP*

Harrach, graaf ... von – ⑥

Oostenrijkse adellijke familie van diplomaten en politici – *de. WP*

Harris – ④ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩

- James Harris, baron Malmesbury (1746-1820); Brits ambassadeur, 1744-1788 – *SchutteB* 111v.
- *Gehuwd met*: Harriet Maria Amyand (1761-1830) – ⑧

Harron – ③

Harting, mad. – ⑫

Hartley, eveque – ⑥

Hartsoeker / Hartzoeker – ⑨ ⑫

Nicolaas Hartsoeker (1656-1725); Nederlands wis- en natuurkundige, meende dat spermacellen kleine mensjes waren – *NNBW* 6:717v.

Harwich, Mylord – ⑦

- Wills Hill (1718-1793), 1st Marquess of Downshire, baron Harwich – *en. WP*
- *zoon*: Arthur Hill (1753-1801), 2nd Marquess of Downshire

Hastings – ⑨

Warren Hastings (1732-1818): Engels staatsman, gouverneur generaal van Bengalen – *en. WP*

Haze → Haas

Havercamp – ⑨

Siwart Havercamp (1684-1742); hoogleraar Grieks te Leiden – *NNBW* 7:537v.

Havickhorst / Havikhorst – ④ ⑨ ⑫

Aloys Havichhorst (†1783); hoogleraar in de logica en metafysica te Münster – *KM* 2:29.

Haym – ⑫

Nicolaus Franciscus Haym (1678-1729); Italiaans auteur, beschreef de collectie van (nu) British Museum – *en. WP*

Heeckeren van Kell – ③ ⑩ ⑫

Jacob Derk Carel van Heeckeren van Kell (1730-1795); lid ridderschap van Zutphen en lid raad van Groenlo – *NNBW* 8:725.

Heemskerck – ④

mogelijk Willem baron van Heemskerck (1718-1784), oud-schepen van Amsterdam – *Elias* 2:901; *NNBW* 9:340.

Hees – ⑤ ⑥ ⑪ ⑫ ✓

- Johannes Ignatius van Hees (1732-1786); secretaris van de Raad van State 1769-1785 en in deze hoedanigheid de leidinggevende van Hemsterhuis – *Rep.* – Briefontvanger in ⑫
- *gehuwd met*: Hester Glaudina van Royen (1739-1789) – *Hardenbroek* 4:91; *NPatr* 42 (1962), 294.
- *dochter?*: Mlle van Hees (†1789) – ⑩

Heeswijk – ④

Heide, de Heyde – ④

- Sigismund Pieter Alexander van Heiden Reinestein (1740-1806) – *HeidenR*
- *gehuwd met*: Maria Frederica van Reede van Amerongen (1748-1807), dochter van de heer van Athlone

Heineke – ⑦

mogelijk: Carl Heinrich von Heineken (1707-1791); kunstkenner en -verzamelaar voor de Galerie te Dresden tot 1763 – *NDB* 8:297

Heinneke – ①

Heinenoort / Heynenoort, Mlle – ① ③

Sara Louise du Faget van Assendelft; dochter van generaal Van Heinenoort – *Hardenbroek* 3:198.

Heiningen / Heyningen – ①

Leendert van Heiningen(†1777); tuinman te Loosduinen – *Bron*: Haags Gemeente-archief, Bnr. 374, inv.nr. 1987.

Heister – ⑨

van der Helst – ③ ④ ⑤ ⑥ ⑫

Bartholomeus van der Helst (1613-1670); kunstschilder van portretten en schuttersstukken ⇒ van der Elst / Helst – *NNBW* 7:751v.

Helvétius – ④ ⑥

Claude-Adrien Helvetius (1715-1771); radicaal Frans filosoof – *WP*

Hemsterhuis, « mon pere » – ② ⑫

Tiberius Hemsterhuis (1685-1766); hoogleraar Grieks te Franeker en te Leiden – Briefontvanger in ⑫ – *NNBW* 1:1068v.

Hennenberg, ... Comtesse de – ① ⑦

Margaretha van Holland, vooral bekend als Margaritha van Henneberg (1234-1276) – *DVN*.

d'Henneri – ⑫

Abraham Joseph Michelet, seigneur d'Ennery 91709-1786); Franse verzamelaar – *fr. WP*

Hennert – ⑤ ⑦ ⑪ ⑫ ✓

- Johann Friedrich Hennert (1733-1813); hoogleraar wis- en natuurkunde te Utrecht – *de. WP* – briefschrijver in ⑫
- *Gehuwd met*: Johanna Petronella de Timmerman (1723/1724-1786); dichteres en natuurkundige – *Gens nostra* 3 (1948), 119-124; *DVN* – ⑤

Hennings – ⑨

Justus Christian Hennings (1731-1815); hofraad en hoogleraar filosofie te Jena – *ADB* 11:780v.

Henri IV – ⑩

Henriette, Mlle, gehuwd De Star 1786 – ⑦

Henzi / Henzy – ⑤ ⑦ ⑨ ⑩ ✓

Rudolf Samuel Hentzy (1732-1803); pedagoog, auteur en hoveling van de Prins van Oranje, tevens agent van de hertog van Saksen-Gotha – *NDB* 8:568; *SchutteB* 405.

Heraclite – ⑤ ⑨

Heraclitus van Ephese (ca. 500 v.C.); Grieks filosoof

Herder / Harder – ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑩ ⑪

Johann Gottfried Herder (1744-1803); Duits filosoof, theoloog en kunstcriticus – *ADB* 12:55v.; *NDB* 8:595v.

Herema – ②

Hereria – ③

Don Álvaro de Navia Osorio y Villet vizconde de la Herreria (†1780); gezant (minister plenipotentiaris) van Spanje te Den Haag, 1771-1780 – *SchutteB* 597v.

Herodote – ② ④ ⑤ ⑧ ⑨

Herodotus (485?-425? v.C.); Grieks geschiedschrijver

le héros → Fürstenberg

Herschel / Hertschell / Hirtschel – ⑧ ⑨

William (Friedrich Wilhelm) Herschel (1738-1822); Brits natuur- en sterrenkundige, bouwer van telescopen en musicus, van Duitse afkomst – *NDB* 8:695v.

Hertsberg – ⑤

Ewald Friedrich graaf van Hertzberg (1725-1795); Pruisisch staatsman, "Cabinetsminister" – *ADB* 12:241v.; *NDB* 8:715v.

Hesiode – ③ ⑥ ⑧

Hesiodus (ca. 700 v.C.); Grieks dichter

Hesse(n) Darmstad – ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑪ ⑫ ✓

- Georg Karl prins van Hessen-Darmstadt (1754-1830), ⇒ *Xiων*, Chion; kapitein in het Staatse leger, zeer bevriend met Hemsterhuis – *NNBW* 4:734v. – briefschrijver in ⑫
- Christian, prins van Hessen Darmstadt (1763-1830) – *GKM* 288.

Hessen Homburg, Prince de – ⑦

Friedrich V Ludwig Wilhelm Christian Landgraf von Hessen-Homburg (1748-1820) – *NDB* 5:506v.; *de.WP*

Hessen-Rhijnfeld – ⑪

Constantijn van Hessen-Rheinfels-Rotenburg (1716-1778) en diens zoon Karl Emanuel van Hessen-Rotenburg (1746-1812) – *de.WP* s.v. Hessen-Rotenburg

Hesychius Alexandrinus – ②

Hesychius Alexandrinus (5e eeuw n.C.); Grieks lexicograaf

Heyde → Heiden

Heynenoort → Heinenoort

Heyningen, van – ② ③

tuinman van de prinses

Heynitz – ⑫

Friedrich Anton von Heynitz (1725-1802); mijndeskundige (“Oberberghauptmann”) in dienst van de keurvorst van Saksen (1763) en later (vanaf 1777) van de koning van Pruisen – Briefontvanger in ⑫ – *ADB* 55:493v.; *NDB* 9:96v.

Hipparchia – ⑤

Hipparchia van Maroneia in Thracië (ca. 320 v.C.); filosofe van de cynische school, gehuwd met Crates van Thebes – *en. WP*

Hipparque – ⑤ ⑦

Hipparchus van Nicaea (ca. 190-ca. 120 v.C.); Grieks wiskundige en astronoom

Hippocrate – ① ⑦ ⑨ ⑩ ⑫

Hippocrates van Kos (460?-380 v.C.); grondlegger van de medische wetenschap

Hirtschel → Herschel

Hobbes – ⑥

Thomas Hobbes (1588-1679); Engels filosoof

Hoche pied / Hoche piêd – ⑫

vermoedelijk: Gerard Johannes baron de Hoche pied (1742-1807)

Hoëll → Houel

Hoensbroeck – ⑤

César-Constantin-François de Hoensbroeck (1724-1792); prins-bisschop van Luik, 1784-1792 – *nl. WP*

Hofman / Hoffman / Hofmann – ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫

Christoph Ludwig (von) Hoffmann (1721-1807); arts, adviseur van Fürstenberg voor de universiteit te Münster – *KvM* 2:33v.; *ADB* 12:575; *NDB* 9:391v.

Hofman / Hoffman, de Strassbourg – ⑫

Hofsteede – ④

Petrus Hofstede (1716-1803); gereformeerd predikant te Rotterdam – *NNBW* 4:762v.; *BLGNP* 4:206v.

Hogendorp, ... – ③ ⑫ ✓

• Dirk van Hogendorp (1761-1822); in 1783 kapitein-luitenant in dienst voor de admiraliteit van Amsterdam onder Van Braam, in de wateren van Nederlands Indië – *NNBW* 7:607v.; *NAdel* 40 (1942), 569v.; *NAdel* 85 (1995) 320v. – ⑤ ⑦

- Gijsbert Karel van Hogendorp (1762-1834), 'votre Hogendorp'; pensionaris van Rotterdam, orangist – *NNBW* 2:587v.; *NAdel* 40 (1942), 574; *NAdel* 85 (1995) 330v. – ⑨
- Johan François van Hogendorp (-Paes) (1700-1779), heer van St. Jan Steen en Glossenbergh, Steenhuisen; ontvanger-generaal van de Unie 1740-1779 – ②

Hogendorp, weduwe → Van Haren

Hohenheim, comtesse de – ②

Franziska gravin von Hohenheim (1748-1811), in 1784 gehuwd met Carl Eugen hertog von Württemberg – *NDB* 9:483v.

de Hohenfelts – ✓

Christoph Philipp Willibald Freiherr von Hohenfeld (†1822), katholiek politicus te Trier – *ADB* 12:672; *KvM* II 31.

Hoissman (lezing onzeker) – ①

d'Holbach – ③ ✓

Paul-Henri Thiry baron d'Holbach (1723-1789) ⇒ d'Olbach; Frans filosoof

Holderness – ②

- Robert Darcy (d'Arcy), 4th earl of Holderness, lord Darcy of Knayth and lord Conyers (1718-1778); Brits politicus en diplomaat, was gezant in de Nederlanden in 1749-1751 – *SchutteB* 108; *en. WP*
- *Gehuwd met*: Marry Doublet – ⑫
- Over de dochter Amalia Osborne (1754-1784), moeder van de dichter Lord Byron, zie *Brummel*, p. 175n.

Holland – ④

mogelijk: Georg Jonathan von Holland (1742-1784); Duits filosoof en wiskundige – *de. WP*

Homburg → Hessen Homburg

Home – ④

Henry Home, Lord Kames (1696-1782); Schots filosoof uit de 'Common Sense' school – *en. WP*

Homere, Homère – ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫

Homerus (8/9e eeuw v.C.); Grieks eposdichter

Hompesch, Mlle. – ⑧

Onbekend wie precies – cf. *NAdel* 40 (1942) 614v.; *Hardenbroek* 4:15.

Honorius – ⑫

Flavius Honorius Augustus (384-423); keizer van het West-Romeinse Rijk 393-423

Honsbroek → Hoensbroeck

Hoop, van der

- *zus 1*: ⇒ Mlle. Hoop – Susanna Sophia van der Hoop (1728-1804), ongehuwd
- *broer 1*: ⇒ mon Van der Hoop, Grand Thesaurier – François van der Hoop (1727-1793); eerste commies Raad van State 1745, rekenmeester 1749, thesaurier-generaal van de Unie 1787-1793; ongehuwd. – *Rep.* – Brieveschrijver in ⑫ – ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ✓
- *broer 2*: Willem Gerrit van der Hoop (1729-1791); generaal – ⑤ ⑥
- *zus 2*: Maria Henriëtte van der Hoop (1732-1790), gehuwd met thesaurier-generaal Johannes Hop (1709-1772)
- *broer 3*: ⇒ le Fiscal, Receveur – Joan Cornelis van der Hoop (1742-1825); fiscaal van de admiraliteit van Amsterdam, 1781-1795; broer van François – *NNBW* 6:800v. – brieveschrijver in ④ – ① ④ ③ ⑤ ⑥ ⑦ ⑫ ✓
- *gehuwd met*: Agnes Dedel (1753-1800) – ④? ⑤? – brieveschrijver in ④

Hoorn, ... van – ③

rijke verzamelaar te Amsterdam – Mogelijk een van de broers Hendrik Daniël (1731-1802) of Quirijn Wilhelm (1750-1797): *Elias* 1:333v.

Hop – ③ ⑦ ✓

- Johannes Hop (1709-1772); secretaris Raad van State 1748-1753, thesaurier-generaal van de Unie 1753-1769 – *NNBW* 2:602v. – brieveschrijver in ⑫
- *gehuwd met*: Maria Henriëtte van der Hoop (1732-1790)

Hope – ⑨

Hopital → l'Hopital

Horace – ② ④ ⑥ ⑨ ⑪

Horatius Flaccus, Quintius (65-8 v.C.); Romeins dichter

Horst, van der – ① ⑨ ✓

Tieleman van der Horst; tekenaar en architect –

Houell – ⑧

Jean-Pierre Louis Laurent Houel (1735-1813) ⇒ Hoël; Frans schilder en graveur – *fr. WP*

Houtshoun – ⑧

Houwbraake, ... – ⑨

Jacob Houbraken (1698-1780), graveur te Amsterdam – *NNBW* 4:785v.

Hove / Hoven, ten – ② ③ ⑫ ✓

Nicolaas ten Hove (†1782); muntmeester-generaal van de Generaliteit – *Hardenbroek* 3:444. – Brieveschrijver in ⑫

Hovi = Hove? – ②

Hoyneck – ✓

Friedrich Wilhelm Hoyneck (1730-1799); koopman en kunstverzamelaar te Frankfurt.

Hudde, ... – ⑥ ⑫

Johannes Hudde (1628-1704); Nederlandse politicus en wiskundige – *NNBW* 1:1172v.

Van der Hulst – ⑦

Pieter van der Hulst (1651-1727); Nederlands schilder en graveur – *NNBW* 4:791.

Hume – ②

David Hume (1711-1776); Schots filosoof

Hürler – ⑫

Hurter – ⑪

Hutchinson – ② ⑨

Thomas Hutchinson (1698-1769); Engels classicus – *BH* o574

Huygens / Hugens / Huigens – ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑩ ⑫

Christia(a)n Huygens (1629-1695); wiskundige, fysicus en astronoom – *NNBW* 1:1180v.

Huysen, van – ⑥ ⑧

Jacob van Huijsen (1726-na 1775); silhouetkunstenaar, tekenaar en graveur

Hypsicles – ⑤ ⑦ ⑧

Hypsicles van Alexandrië (ca. 190 v.C.-ca. 120 v.C.); astronoom en wiskundige

Iddekinghe – ③ ⑫ ✓

Anthony Adriaan van Iddekinge (1711-1789); regent, curator van de academie in Groningen. – Brieffontvanger in ⑫ – *NNBW* 4:793.

Imhof – ⑫

mogelijk: Carl Albrecht Ludwig (von) Imhof(f), Berghauptmann te Cellerfeld

Ingenhaus – ②

Johannes Ingen-Housz (1730-1799); arts en botanicus, aanvankelijk te Breda en later te Wenen – *NNBW* 6:832v.

Ismenias – ⑦

Ismenias van Thebe (4e eeuw v.C.); Grieks politicus

Iwan, comte – ②

mogelijk: Betzky → Besbokki

Jacob – ⑨ ⑩

Jacob Zey; in 1788/1789 gewezen huisknecht van Hemsterhuis vanwege een gebroken trouwbelofte

Jacobi

- Friedrich Heinrich Jacobi (1743-1819), alias Woldemar naar de titel van een filosofische roman van zijn hand; Duits filosoof, van beroep koopman te Düsseldorf (Pempelfort); bevriend met Hemsterhuis en met Prinses Gallitzin – briefontvanger en briefschrijver in ⑫ – *ADB* 13:577-584; *NDB* 10:222-224. – ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ✓
- *gehuwd met*: Helena Elisabeth geboren von Clermont (1743-1784) – ⑤
- *ongehuwde zusters*: Charlotte (Lotte) Jacobi (1752-1832) en Helene (Lene) Jacobi (1753-1838) – ③ ④ ⑥ ⑧
- *zoon*: Johann Georg Arnold Jacobi (1768-1845)

Jaques – ④

Jacobus / James I, koning van Engeland

Janssen – ⑨

Jean – ② ③

een huisknecht van Hemsterhuis

Jezus Christus – ③ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑩

Jieffries – ⑥

John Jeffries (1744-1819); natuurkundige uit Boston, assisteerde Blanchard bij diens ballontochten – *en. WP*

Joly de Valier – ③

... Joly de Saint Valier; Franse officier van de infanterie, die naar Engeland deserteerde en publiceerde daarover een *Mémoire*

de Joncourt – ⑩ ⑫ ✓

Louis Gertrude de Joncourt, Louis Gertrude de (1711-1788); bibliothecaris in dienst van de Prins van Oranje, stadhouder Willem V – Briefschrijver in ⑫

Jones, Paul – ②

- John Paul Jones (1747-1792); Schotse kaper-kapitein die tegen de Engelsen vocht – *nl. WP* –
- Paul Jones, leverancier van tapijten? – ⑩

Jordaans – ⑫

Jan Jordaens (ca. 1555-1630); Vlaamse schilder, later werkzaam te Delft

Joris – ② ③ ⑪

Johannes Jorisse(n); arts te Den Haag

Joseph / Joseph le Grand / Ceasar / Cesar / Empereur – ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑩ ⑫

Joseph II (1741-1790); keizer van het H. Roomse Rijk, Oostenrijk

Joseph – ② ⑫

huisknecht van prinses Gallitzin

Julius Africanus – ⑥

Sextus Julius Africanus (ca. 160-ca. 240); christelijk reiziger en historicus

Juvenal – ⑪

Decimus Junius Juvenalis (62?-142 n.C.); Romeins dichter

Kalitscheff → Calitcheff

Kamerling – ⑫

Daniël Jacobus Canter Camerling (1754-1816); lid van het vroedschap en burgemeester te Haarlem – *NNBW*7:269v.

Kames → Home

Kant – ⑦ ⑧

Immanuel Kant (1724-1804); filosoof en hoogleraar te Königsberg

Karel → Charles, Carel

Karl → Carl

Kästner – ⑧

Abraham Gotthelf Kästner (1719-1800); wiskundige en epigramdichter, hoogleraar natuurkunde en geometrie te Göttingen – *ADB* 15:439v.; *NDB* 10:734v.

Kastrioti – ⑦

Gjerg Kastrioti (1405-1468), alias Skanderbeg; nationale held van Albanië, vocht tegen het Ottomaanse Rijk – *WP*

Keill – ① ⑦

John Keill (1671-1721); Schots wiskundige en astronoom, hoogleraar te Oxford en hartstochtelijk verdediger van Newton – *en.WP*

Kell → Heeckeren van Kell

Kepler – ① ④ ⑤

Johannes Kepler (1571-1630); wiskundige en astronoom – *WP*

Keppel – ①

Augustus Keppel, (1725-1786); Brits marine-officier – *en.WP*

Keppel – ⑩ ⑫

Johan Rabo, baron van Keppel, heer van de Wolbeek (1733-1802), luitenant – *NAdel* 41 (1943-1948) 158.

Kerkring – ⑫

Cf. *de.WP* s.v. Kerckerinck

- *of*: C.A. von Kerckerinck zur Stapel (†1804)
- *of*: Clem. Aug. von Kerckerinck zur Borg (1744-1805), kamerheer en majoor van de infanterie
- *of*: Johann Franz Joseph von Kerckerinck zur Stapel (1739-...), Domkap. Osnabrück
- *of*: Christoph Bernhard Sprickmann Kerckerinck (1776-1852), zoon van Sprickmann, hoogleraar rechten in Münster

Ketler / Kettler, Madame de – ④ ⑤ ⑦ ⑧

Cf. *KvM* s.v.; *de.WP* s.v. Ketteler Adelsgeslecht

Ketwich / Ketwig – ②

Kiliaan – ⑫

Cornelis Kiliaan / Kilianus / Kiel (1528/29-1607); Vlaamse taalkundige – *NBW* 6:507v.

Kinker / Kinkel / Kinké- ✓

van Kinsbergen – ④ ⑤ ⑥ ⑧ ⑪

Jan Hendrik van Kinsbergen (1735-1819); kapitein-ter-zee, in Russische dienst 1770-1775 en daarna in Nederlandse dienst – *NNBW* 4:838v.

Kinschot, Mlle. – ⑫

Klauer → Claus

Klein / Klijn – ⑫

Kloekhof, de – ⑤ ⑪ ⑫

Cornelis Albertus Kloekhof; arts en burgemeester te Culemborg

Knibbe – ⑫

David Knibbe (1671-1748); onderregent van het Statencollege te Leiden – *NNBW* 9:530.

Knies – ⑪ ✓

Willem Knies; boekbinder – J. Storm van Leeuwen, *De achttiende-eeuwse Haagse boekband* ('s-Gravenhage 1976), p. 110: Willem Kries.

Knight – ⑫

Kock – ⑦

Jan Claudius de Cock (1667-1735); Vlaams schilder en beeldhouwer – *en.WP*

Koenig, Samuel (1712-1757) – ① ②

eerder hoogleraar filosofie te Franeker, vanaf 1748 bibliothecaris van de prinsstadhouder te Den Haag – *ADB* 16:521v.

Koenig / Koëinig / Koonig, Mlle et Mad. – ① ② ⑪

Kolyčev → Calitschef

Krebs – ⑩

Jakob Heinrich Krebs (†1813); jurist, hoogleraar natuurrecht te Münster – *KvM* 2:41

Kroonenburg – ⑫

Kuffeler / Kuffler – ⑥ ⑫

Abraham Johannes Cuffeler (1637-1694); Nederlands filosoof, Spinozist – *NNBW* 2:735.

La Blancherie, Mr. De – ⑪

mogelijk: Mammès-Claude-Catherine Pahin-Champlain de la Blancherie (1751/52-1811); Frans schrijver – *fr. WP*

La Bourdonnaye, ... de – ⑥

Anne François Augustin de La Bourdonnaye (1747-1793); Frans generaal – *fr. WP*

La Caille, de – ⑤ ⑦ ⑫

abbé Nicolas Louis de Lacaille (1713-1762); Frans astronoom – *WP*

La Chapelle – ⑤

La Condamine – ④

Charles-Marie de la Condamine (1701-1774); Frans onderzoeker, geograaf en wiskundige – *fr. WP*

La Court – ⑫

La Croze – ⑫

Mathurin Veyssière de la Croze (1661-1739); Franse hugenoot, vluchtte naar Berlijn en werd daar de bibliothecaris van de koning van Pruisen; oriëntalist – *de. WP*

Lafage – ⑥

Raymond Lafage (1656-1684); Frans tekenaar en graveur – *fr. WP*

La Faille, ... de – ④

mogelijk: Jacob Baart de la Faille (1757-1823); lector natuurkunde te Renswoude, later hoogleraar te Groningen – *NNBW* 4:597

La Fayette – ⑩

Gilbert du Motier, marquis de La Fayette (1757-1834); Frans politicus – *WP*

La Fite, Mr. et Mad. De

- ⇒ Erratus, Errata le mâle – Jean-Daniel de la Fite (1719-1781); Waals predikant te Den Haag, tevens hofpredikant – ① ② ③
- ⇒ Errata, Elise – *gehuwd met*: La Fite, Madame, Marie-Élisabeth Bouée, gehuwd de

- la Fite (1737-1794); schrijfster, vertaalster – Briefschrijfster in ⑫ – ① ② ③ ⑤ ⑥
⑦ ⑧ ⑩ ⑫ ✓
- La Fontaine – ④ ⑧ ⑩
Jean de la Fontaine (1621-1695); Frans schrijver en dichter, vooral bekend om zijn fabels – *WP*
- La Hay, ... – ①
koetsier van de prinses
- La Harpe, Mr. de – ⑧
- Lairesse – ⑫
Gerard de Lairesse (1640-1711); kunstschilder – *NNBW* 10:502v.
- La Hire – ③
Philippe de la Hire (1640-1718); Frans wiskundige, natuurkundige en astronoom – *WP*
- Lalande – ③ ⑤ ⑥ ⑦ ✓
Joseph Jérôme Lefrançois de Lalande (1731-1807); Frans astronoom – *WP*
- La Lipe, Mr. De – ⑤
mogelijk: graaf van Lippe-Detmold
- Lambert – ③
Jean-Henri / Johann Heinrich Lambert (1728-1777); Zwitsers wis- en natuurkundige, astronoom – *de. WP*
- Lambert – ⑤
- Lambergen – ⑫
Tiberius Lambergen (1717-1763); hoogleraar medicijnen te Franeker en later te Groningen – *NNBW* 10:507
- La Mettrie – ⑩
Julien Offray de la Mettrie (1709-1751); Frans filosoof – *WP*
- La Moine – ⑤
- La Motte, Mad. – ⑦
Jeanne comtesse de La Motte-Valois, geboren Jeanne de Saint-Rémy de Valois (1756-1791), *gebuwd* Antoine-Nicholas de La Motte; verre afstammeling van de Franse koning Henri II – *fr. WP*
- Landriani, Chevalier – ⑨ ⑩
graaf Marsilio Landriani (1746-1815); Italiaans natuurkundige – *en. WP*
- Landsbergen, Lansbergen, Lansberge, Lansberg comte de – ② ③ ⑤ ⑧ ⑩
• *of*: Johann Matthias von Landsberg zu Erwitte (1734-1813); vervulde diverse kerkelijke functies in o.a. Münster – *KvM* 2:21; *de. WP*

- *of*: Jacob van Lansberge (1740-1809); Nederlands gezant in Nederrijns-Westfaalse Kreits 1780-1796 – *SchutteN* 168v.

Langenheuvel, ... – ⑥

kunstschilder te Düsseldorf

La Noue – ③

François de la Noue, genaamd Bras de Fer (1531-1591); militair bij de Franse Hugenoten – *fr. WP*

Lansberge(n) → Landsbergen

La Poitrie, de – ✓

... de La Poitrie, mogelijk een hofdienaar van prinses Carolina van Oranje-Nassau

La Porte, ... de – ② ⑥ ⑫

Zie hierboven, “Kringen van verwanten”, supplement 3: “Parenteel Rietmolen”.

Largilliere – ⑫

Nicolas de Largillierre / Largillière (1656-1746); Frans kunstschilder, met name van portretten – *fr. WP*

Larme, de → Dentan

La Roche – ① ⑧ ⑫

- Sophie von La Roche, geboren Marie Sophie Gutermann von Gutershofen (1731-1807); auteur en bevriend met F.H. Jacobi – *de. WP*
- *gehuwd met*: Geprg Michael Frank La Roche (1720-1788); diplomaat

La Rochefoucauld – ③ ④

François de Marsillac, hertog van La Rochefoucauld (1613-1680); Frans schrijver – *WP*

Larrey / Larry

- *vader*: Thomas Isaac baron de Larrey (1703-1795); vanaf 1759 geheimsecretaris, geheimraad en requestmeester van prins-stadhouder Willem V – *NAdel* 41 (1943-1948), 262-263; *SchutteN* 32v. – ① ② ③ ⑦ ⑩ ✓
- *gehuwd met*: Joacheme Juliene von Welzien († na 1782) – ③
- *zoon*: Charles de Larrey (1743-1809); Nassausche Justizrat en Oberfürstmeister te Dillenburg – ③

La Saussure – ⑩

Horace Bénédict de Saussure (1740-1799); Zwitsers natuuronderzoeker, m.n. in de Alpen – *WP*

La Torpille – ⑧

Laugier – ①

Marc-Antoine Laugier (1713-1769); architectuurtheoreticus – *fr. WP*

Laurens – ③

Henry Laurens (1724-1792); Amerikaans koopman en plantage-eigenaar uit South Carolina, afgevaardigde van het Continental Congres, benoemd gevolmachtigd ambassadeur in Nederland in 1779 – *nl. WP*

Lavater / 'Vateler' – ① ② ③ ④ ⑥ ⑦ ⑪ ⑫

Johann Kaspar Lavater (1741-1801); Zwitsers theoloog en geleerde – Door Hemsterhuis vaak aangeduid als Vateler – *WP*

La Vauguyon → Quélen

Le Blond – ②

Guillaume Le Blond (1704-1781); Frans wiskundige en auteur over fortificaties – *fr. WP*

Le Brun – ⑨

Charles Le Brun (1619-1690); Frans schilder – *WP*

Leeuwen, ... van – ⑤

bakker te Den Haag 'dans la rue de l'Achterom'

Leibnitz – ① ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨

Gottfried Wilhelm Leibniz (1646-1716); Duits filosoof en wiskundige

Leicester – ⑫

Robert Dudley, graaf van Leicester (1533-1588); gezant van de Engelse koningin Elisabeth I in de Nederlanden – *WP*

Leisje – ⑫

Le Monnier – ⑦

Pierre-Charles le Monnier (1715-1799); Frans astronoom en geoloog – *fr. WP*

l'Englet du Fresnoy – ⑤

Nicolas Lenglet du Fresnoy (1674-1755); Frans historicus – *fr. WP*

Lentulus – ⑧

Publius Cornelius Lentulus, bijgenaamd Sura, was betrokken bij de staatsgreep van Catilina, Rome 64 v.C.

Leonardo da Vinci → Vinci

Lermée – ⑥

Le Roy – ⑥

Julien le Roy (1686-1759); horlogemaker te Parijs – *fr. WP*

Le Sage – ② ③

Georges-Louis le Sage (1724-1803); fysicus en filosoof te Genève – *de. WP*

Lespinasse – ⑤

Julie de Lespinasse (1731-1776); onwettige dochter van de graaf Gaspard de Vichy en gravin d'Albon; bekend als gastvrouw in de salons van Parijs – *fr. WP*

Lessing – ③ ⑥ ⑦ ⑩

Gotthold Ephraim Lessing (1729-1781); Duits filosoof

Lestevenon / Berkenroode / Berkenrode – ①? ③ ⑤ ⑧

- *vader*: Mattheus Lestevenon (1715-1798), heer van Berkenrode en Strijen; ordinaris ambassadeur van de Republiek in Frankrijk, 1750-1792 – *Elias* 2:710v.; *SchutteN* 35v.
- *zoon*: “jeune Berkenroode” = Willem Anne Levestenon (1750-1803), heer van Hazerswoude; schepen en raad van Haarlem 1778-1788 – *NNBW* 10:600v.
- *gehuwd met*: Johanna Hodson (†1780) – *Elias* 2:711.

Leuchsenring, Leuschenring, Leusschenring, Leus. – ④ ⑦ ⑧ ⑨ ⑪ ✓

Franz Michael Leuchsenring (1746-1827), hofraad van Hessen Darmstadt, auteur – briefschrijver in ⑫ – *ADB* 18:473v., *NDB* 14:367v.

Leuthorp → Lowthorp

Lexell – ⑪

Anders Johan / Andrei Iwanowitsch Lexell (1740-1784); Zweeds-Russisch astronoom, wiskundige en natuurkundige – *en. WP*

l'Hopital – ③

Guillaume François Antoine marquis de l'Hopital / l'Hospital, de Sainte-Mesme etc. (1661-1704); Frans wiskundige – *fr. WP*

L.H.P. → LL.HH.PP.

Lichtenberg / Lichtenberg / Lichtenbergh / Lichtenburg van – ① ② ③ ④ ⑤

⑥ ⑦ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ✓

Carel Johan van Lichtenberg (1738-1811); lid vroedschap van Goes, lid van de Raad van State voor Zeeland, zeer bevriend met Hemsterhuis – cf. *NPatr* 59 (1973), 143; *Rep.*

Lichtenstein – ④

Josef Wenceslas, vorst van Liechtenstein (1696-1772); tevens veldheer en kunstverzamelaar – *WP*

Licurgue – ⑤

Liebe – ⑦

Liebenau, Mlle – ② ③

vermoedelijk een gezelschapsdame van prinses Gallitzin

Liege, Prince Evèque de – ② ③

- Franciscus Karel graaf de Velbrück (1719-1784); prins-bisschop van Luik 1772-1784 – *nl. WP*, *NBW* 9:793v.
- *opgevolgd door*: César-Constantine-François de Hoensbroeck (1724-1792) – *nl. WP*

Lijnden → Lynden

Lindo – ✓

Linguet / Linguët – ③ ⑥ ⑧ ⑩

Simon-Nicolas Henri Linguët (1736-1794); Frans journalist en advocaat – *en. WP*

Linnaeus – ⑥ ⑫

Carolus Linnaeus (1707-1778); Zweedse arts, bioloog en geoloog, voerde de binomiale nomenclatuur in in de taxonomie

Lippert – ②

Wilhelm Ferdinand Lipper (1733-1800); kanunnik en bouwmeester in Münster – *KvM* 2:107.

L'Isle – ⑫

mogelijk: Jean-Baptiste Louis Romé de L'Isle (1736-1790); Franse moneraloog

Lisola – ⑥

baron Franz-Paul von Lisola (1613-1675); keizerlijk diplomaat – *de. WP*

Listar – ⑤

Livius – ① ⑤

Titus Livius (59 v.C.-17 n.C.); Romeins geschiedschrijver

Lize – ③

identificatie onduidelijk, in de kringen van Fagel

LL.HH.PP. = Leurs Hautes Puissances (États-Généraux)

Hunne Hoogmogendheden, de Heren Staten-Generaal

Llano / Llano – ③ ⑧

Don Sebastián vizconde de Llano y de la Quadra, conde de Sanafé (1736/1737-1793); minister plenipotentiaris en extraordinaris envoyé voor Spanje te Den Haag 1780-1793 – *SchutteB* 600v.

Lloyd – ⑫

mogelijk: William Lloyd (1674-1719) – *DNB* 33:428; *BH* f216

Locke – ⑥ ⑧ ⑫

John Locke (1632-1704); Engels filosoof – *WP*

Lockman – ⑤

Luqman, wijze uit Soedan en fabeldichter – *en. WP*

Loder, ... – ⑪

stiefzoon van C.W.F. Dumas – Kring Aylva – *SchutteB* 692.

Lodewijk → Louis

Loir: le Père Loir – ①

Lollianus Avitus – ⑦

Romeins consul in 144 n.C.

Longin / Longuin

- Cassius Longinus (3e eeuw n.C.); Grieks redenaar en wijsgeer, neoplatonist – ⑤ ⑦ ⑧
- *N.B.* Pseudo-Longinus (1e eeuw n.C.) – ⑦

Longus – ② ⑪

Grieks schrijver (3e eeuw n.C.) van de herdersroman *Daphnis en Chloë*

Lopes de Vega – ⑨

Félix Lope de Vega y Carpio (1562-1635); Spaans toneelschrijver en dichter – *WP*

Loquet – ④

Pieter Locquet; kunstverzamelaar, wiens collectie werd geveild in Amsterdam op 22-24 september 1783

Lormeer – ⑫

Lormes, de – ⑫

Lorrain – ⑫

Claude Lorrain (1600-1682); Frans schilder en tekenaar – *WP*

Lottuin – ⑧

Louis, Roi de France –

- Louis XII (1462-1515); koning van Frankrijk 1498-1515 – ⑩ ⑫
- Louis XIII (1601-1643); koning van Frankrijk 1610-1643 – ⑫
- Louis XIV (1638-1715); koning van Frankrijk 1643-1715 – ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑩ ⑪ ⑫
- Louis XV (1710-1774); koning van Frankrijk 1715-1774 – ⑥ ⑩ ⑫
- Louis XVI (1754-1793); koning van Frankrijk 1774-1792 – ② ⑥ ⑩

Louis, hertog – ⑥.33

Louis, prince (†1788) – ⑨

Louise prinses van Oranje? – ⑤ ⑨

⇒ Louise, Louise – vermoedelijk prinses Wilhelmina Louise van Nassau-Weilburg (1765-1837), dochter van prinses Caroline

Lowthorp / Leuthorp – ④ ⑤

John Lowthorp (†1724); redacteur van de Philosophical Society te Londen

Luc, de/du – ① ② ③ ⑥ ⑦ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ✓

Jean-André Deluc (1727-1817), alias 'le Barometre'; Zwitsers geoloog en metereoloog
– *WP*

Lucain – ② ③ ④ ⑥ ⑧ ⑩ ⑪

Marcus Annaeus Lucanus (39-65 n.C.); Latijns episch dichter

Lucien – ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨

Lucianus van Samosata (ca. 120-ca. 180 n.C.); Grieks schrijver en satyricus.
Hemsterhuis (in ⑥.19) noemt hem 'mon auteur favori'

Lucan, mylord → Bingham

Lucrece / Lucreèce – ① ② ⑥ ⑦ ⑩

Titus Lucretius Carus (97?-55 v.C.); Latijns didactisch dichter

Lucullus – ⑧

Lucius Licinius Lucullus (ca, 117-56 v.C.); Romeins veldheer

Ludeman, ... – ⑪

Johann Chrisophorus Ludeman (1683-1757); medicus, paracelsist en astrologist –
NNBW 3-796v.

Lulofs – ⑫

Johan Lulofs (1711-1768); hoogleraar wiskunde, astronomie en filosofie te Leiden,
1742-1768 – *de.WP*

Luther – ⑩

Martin Luther (1483-1546); Duits theoloog en reformator

Luxembourg, maarschalk – ③

mogelijk: Charles François de Montmorency, hertog van Piney-Luxembourg (1702-
1764; beschermheer van Rousseau – *fr.WP*

Luyken / Luijken – ⑥ ⑦ ⑧

Jan Luyken (1649-1712); Nederlands stichtelijk dichter en graveur – *BLGNP* 5:354v.

Luzac – ① ④ ⑪ ✓

familie van boekverkopers en krantenuitgevers te Leiden – *nl.WP*

Lycidas → Perrenot

Lycurgue – ② ④ ⑦ ⑧ ⑨ ⑫

- *of*: Lycurgus; legendarische wetgever van Sparta
- *of*: legendarische Attische redenaar

Λυκαια, madame – ②

van Lynden – ⑤ ⑧

Dirk Wolter van Lynden (†1806); extraordinaris envoyé en minister plenipotentiaris te

Londen, 1784-1788, en te Kopenhagen, 1795-... – *SchutteN* 119.

van Lynden, 'premier noble' – ④

Willem Carel Hendrik van Lynden van Blitterswijk (1736-1816); gedeputeerde ter Staten-Generaal voor de provincie Zeeland – *NNBW* 8:1089v.; *Gabriëls* 208-212

van Lynden van Hemmen – ④ ⑥

Frans Godard baron van Lynden van Hemmen (1729-1787); hoffunctionaris en raadsman van de stadhouder – *NNBW* 7:808; *Gabriëls* 226v.

van Lijnden van Voorst – ⑨

- Otto Frederik van Lynden van Voorst (1716-1788) – *NNBW* 7:818v.
- *gehuwd met*: Frederica Louise van der Does van Noordwijk (1730-1811)

Lysis → Dentan

Maaïke – ①

Maas (of: Maas..., Maasdam?) – ③

Maasdam – ③ ⑥

- *of*: Arnoud Joost baron van der Duyn, heer van 's Gravenmoer, Maasdam enz.; gouverneur van Breda, luitenant-generaal van de cavallerie – *Hardenbroek* 1:185.
- *of mogelijk*: Willem Henry van der Duyn van Maasdam; hofjonker – *HeidenR* 3.

Machiavel – ⑤ ⑦

Machiavelli, Nicolò (1469-1527); Italiaans filosoof en politicus te Florence

Maclair – ⑫

Maclean / Maclaene – ① ③ ⑤ ⑥ ⑩ ⑪ ✓

Archibald MacLeane, sinds 1747 predikant van de Engelse kerk te Den Haag – *Hardenbroek* 1:255, 5:71.

Maderfield, milord – ⑫

Maffei / Maffèi – ⑫

markies (Francesco) Scipione Maffei (1675-1755); Italiaans auteur over kunsten – *en. WP*

Magellan – ③ ⑦

mogelijk: Jean Hyazinthe de Magellan (João Jacinto de Magalhães) (1722-1790); Portugees natuurfilosoof, instrumentmaker te Londen – *en. WP*

Mahomet → Mohammed

Mahon, Lord → Stanhope junior

Maillebois – ⑥ ⑦ ⑫

Yves-Marie Desmarests, graaf (later: markies) van Bourbonne en Maillebois (1715-1791); Frans luitenant-generaal in dienst van de Staten Generaal, gouverneur van

Douai – *HeidenR* 286

de Maintenon – ⑫

Françoise d'Aubigne, marquise de Maintenon (1635-1719); Frans schrijfster en tweede echtgenote van koning Louis XIV – *WP*

Mairan – ⑤

Jean-Jacques Dortous de Mairan (1678-1771); Frans wiskundige, natuurkundige en astronoom – *WP*

Malebranche – ① ④

Nicolas Malebranche (1638-1715); Frans filosoof

Malesherbes – ①

Chrétien-Guillaume de Lamoignon de Malesherbes (1721-1794); Frans jurist en staatsman, directeur van de censuur – *WP*

Maliotti / Malliatti – ① ⑫

Manger – ③

Manilius – ②

Manilius (1e eeuw n.C.); Latijns dichter, schreef een leerdicht over astronomie

Maratti – ✓

Marcé → Marsai

Marchand de vin – ③ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧

Bijnaam voor Prins Gallitzin.

Marchant, 'Anglois à Naples' – ④

Marcoff / Markof / Markoff – ③ ④ ⑤ ⑦ ⑪ ⑫ ✓

Ivanović rijksgraaf Morkof (1747-1827); gezant (extraordinaris envoyé en minister plenipotentiaris) van Rusland 1782-1783 – *SchutteB* 569.

Marc Aurele – ③ ④ ⑤

Marcus Aurelius (120-180 n.C.); Romeins keizer en stoïsch filosoof

Mari, Abbé – ②

Marie / Marije / Marieke / Marike → Haan, de

Marie Thérèse – ③

Maria Theresia (1717-1780); keizerin van Oostenrijk

Marie Antoinette – ⑩

Maria Antonia Josepha Johanna von Habsburg-Lothringen (1755-1793); koningin van Frankrijk – *WP*

Marie Stuart – ⑨

Mary I Stuart (1542-1587); koningin van Schotland – *WP*

Mariette – ① ⑫

Pierre-Jean Mariette (1694-1774); Frans graveur, verzamelaar en kunstcriticus, auteur van *Traité des pierres gravées* (Paris 1750) – *fr. WP*

Marignoni – ④

mogelijk: Fortunato Marignoni (†1789); Italiaans theoloog en verzamelaar

Marigny – ⑦

Marino – ②

Giovan Battista Marino (1569-1625); Italiaans schrijver – *WP*

Marigny – ⑦

Abel-François Poisson de Vandières, marquis de Marigny et de Menars (1727-1781); Frans hoveling, schoonzoon van koning Louis XV – *fr. WP*

Marius – ④

Gaius Marius (157-86 v.C.); Romeins generaal en consul

Marlborough, duc de – ① ④ ⑫

mogelijk: George Spencer, 4th Duke of Marlborough (1739-1817); Brits politicus en amateur astronoom – *en. WP*

Marmontel – ① ⑥ ⑪

Jean-François Marmontel (1723-1799); Frans auteur – *WP*

Marsai / Marsay / Marcé – ② ⑫

Gabriel Louis de Saint George, comte de Marsay (1727-1801); hofmaarschalk van de prins van Oranje – *Gabriëls* 130.

Marschal, Mylord – ③

Martfeld / Martfelt – ⑤

J.F. Martfeldt; sinds 1772 generaal-majoor van de artillerie, in garnizoen te Breda – *NNBW* 2:875.

Marthe → Madame Fagel, geb. Anna Maria Boreel

Martines – ✓

Mogelijk: Guilielmus Franciscus Imbertus de Martines (* ca. 1749), student te Leiden

van Marum – ⑨

Martinus van Marum (1750-1837); Nederlands natuuronderzoeker – *NNBW* 10:588.

Marije → Marie

Masson – ⑫

Jean Masson (1680-1750); classicus

Matris le Thebain – ⑦

Maurice, Maurits → Orange

Maus – ⑫

Max / Maximilien, archiduc – ② ③ ⑤ ⑪

Maximilian Franz van Oostenrijk (1756-1801); hulpbisschop van Keulen en Münster 1780-1784, keurvorst en aartsbisschop van Keulen vanaf 1784, jongere broer van keizer Josef II – *de. WP*

Mayer – ⑤

Tobias Mayer (1723-1762); Duits wiskundige, fysicus, geograaf en astronoom – *de. WP*

Mazarin – ④

Jules Raymond Mazarin (1602-1661); Frans-Italiaanse kardinaal eerste minister, opvolger van → Richelieu – *WP*

Mead – ② ⑥

Richard Mead (1673-1754); Engels medicus – *en. WP*

Medina – ⑫

Meerman

- *vader*: Gerard (1722-1771); pensionaris van Rotterdam en boekverzamelaar – *NNBW* 1:1320v. – briefontvanger in ⑫ – ⑥ ⑫
- *gehuwd met*: Maria Catharina Buys (1731-1788); ouders van Johan Meerman, schoonouders van Madame Perrenot
- *zoon*: Johan (1753-1815), heer van Dalem en Vuren; vanaf 1787 lid van de magistraat Leiden, lid Rekenkamer en Staten van Holland, boekenverzamelaar – *NNBW* 4:955v. – ⑤ ⑪ ✓
- *gehuwd met*: Meerman, Madame = Anna Cornelia geboren Mollerus (1749-1821), ⇒ Daphné, in 1785 gehuwd met Johan Meerman, eerder gehuwd met Abraham Perrenot → Perrenot – *DVN*

Megère – ⑦

Megaera, één van de Erinyen of Furiën, wraakgodinnen uit de Griekse mythologie

Melitus – ⑦

Meletus; Grieks dichter, diende een aanklacht in tegen Socrates

Melvil – ⑤

Menechmus – ②

Menaechmus (380-320 v.C.); Grieks wiskundige

Menage – ⑤

Gilles Ménage (1613-1692); Frans filoloog – *fr. WP*

Menandre – ⑥ ⑨

Menander (342-291); Grieks blijspeldichter

Mendelson – ② ④ ⑦

Moses Mendelssohn (1729-1786); Duits-Joodse filosoof – *WP*

Mengs / Menchs – ③ ⑥ ⑫

Anton Raphaël Mengs (1728-1779); Duits neo-klassiek kunstschilder en kunstfilosoof – *NDB* 17:77v.; *WP*

Merck – ⑤ ⑥

Johann Heinrich Merck (1741-1791); hoofdredacteur van de *Frankfurter gelehrte Anzeigen* – *NDB* 17:117; *de WP*

Merken → Winter, Mad. de

Merode, comtesse de – ⑩

Mêsmer – ⑨

Franz Anton Mesmer (1734-1815); Duits astronoom en arts, ontdekker van het dierlijk magnetisme – *NDB* 17:209v.; *WP*

Metastase – ⑨

Metscherski / Metscherfski / Metsekerski, prince – ① ② ⑤

Metternich, ... Comtesse de – ⑦

mogelijk: Maria Beatrix von Kageneck (1755-1828), gehuwd met Franz Georg graaf von Metternich (1746-1816), Oostenrijks diplomaat – *NDB* 17:235.

Meursius – ⑤

Johannes Meursius (1579-1639); Nederlands classicus en filoloog – *NNBW* 7:872v.

Meijs – ✓

Michel – ⑩

mogelijk: broers Anton en Franz Miquel – *KvM* 2:130, *GKvM* 334.

Michel Ange – ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑫

Michelangelo di Lodovico Buonarotti Simoni (1475-1564); Italiaans schilder, beeldhouwer, architect en dichter

Micke – ✓

Christiaan Micke (1714-1793), boekbinder te Den Haag

Mieris – ⑦

Miller – ③

Milliotti / Millotti – ③ ④ ⑥

Miltiade – ⑥ ⑦

Miltiades (ca. 500 v.C.); Grieks generaal

Milton – ⑦

John Milton (1608-1674); Engels auteur van *Paradise lost*

Mimi → Gallitzin, Marianne

Ministre de la Marine → J.C. van der Hoop

Mirabeau – ⑥ ⑩ ⑫

Honoré-Gabriel de Riquett, graaf van Mirabeau (1749-1791); Frans auteur en revolutionair politicus – *WP*

Mirabel – ②

Carlo Ignazio Domenico de Montagnini conte de Mirabello (1730-...), gezant (minister plenipotentiaris) van Sardinië te Den Haag 1778-1790. – *SchutteB* 648v.; *Hardenbroek* 2:330.

Miranda, comte de – ⑨ ⑩ ✓

Mirkhond – ④

Muhammad Bin Khavendshah Bin Mahmud, of Muhammad ibn Khawand Shah ibn Mahmud (1433-1498); auteur en historicus – *fr. WP*

Mitri → Gallitzin, Dimitri

Mogge – ⑨

Pieter Mogge (1698-1756); raadslid en burgemeester van Zierikzee – *NNBW* 8:1161.

Mahomet – ⑤ ⑧

Mohammed (570?-632); profeet en stichter van de Islam

Molière / Moliere – ⑤ ⑧ ⑨ ⑫

Molière = pseudoniem voor Jean-Baptiste Poquelin (1622-1673); Frans acteur en auteur van satirische komedies

Molineux – ④

mogelijk: en. WP s.v. Molyneux.

Molitor – ⑩

Mollerus

- *vader*: Hendrik Mollerus, heer van Westkerke en Wulpendaal (1709-1783); president van de Hoge Raad van Holland en Zeeland, vader van Madame Perrenot / Meerman / Daphné – *NNBW* 4:1002v. – ③ ⑪
- *gehuwd met*: Cornelia Mauritia Noey (1716-1793)
- *dochter*: Anna Cornelia (1749-1821); ⇒ Daphne → Madame Perrenot en → Madame Meerman
- *zoon*: baron Johan Hendrik Mollerus (1750-1834); raadsheer in het Hof van

Holland, vanaf 1785 secretaris van de Raad van State; broer van Daphné – *NNBW* 4:1003v. – ⑥ ⑪

Monaco – ⑤

prins Honorius III, Honorius Camiel Leonore Grimaldi (1720-1795), regerend vorst van Monaco 1733-1793 – *WP*

Moncrif – ⑥

François-Augustin de Paradis de Moncrif (1687-1770); auteur, dichter – *fr. WP*

Mongolfier / Mongolfiere / Montgolfier – ④ ⑤ ⑫

gebroeders: Joseph-Michèl (1740-1810) en Jacques-Étienne de Montgolfier (1745-1799); uitvindere van de luchtballon – *fr. WP*

Monster, Mr. De – ③

Montucla – ④ ⑨

Jean Etienne Montaclu (1725-1799); historicus van de wiskunde – *fr. WP*

Montagne – ① ③ ⑤

Michael Eyquem de Montaigne (1533-1592); Frans filosoof

Montespan, Mad. De – ⑥ ⑦

Françoise “Athénais” de Rochecourt de Montemart (1641-1707), markiezin van Montespan; hofdame en maîtresse van Lodewijk XIV – *WP*

Montesquieu – ③ ⑥

Charles-Louis de Secondat, baron de LaBrède et de Montesquieu (1689-1755); Frans filosoof

Montucla – ③ ④

Jean-Étienne Montaclu (1725-1799); Frans wiskundige – *fr. WP*

Morand → Mourand

Moreau, ... – ② ④ ⑨ ⑩

postmeester – in ⑩ onzekere lezing: Moraau

Morellus – ⑦

mogelijk: Frédéric Morel (1558-1630); oudheidkundige en drukker – *de. WP*

Morgagni – ③

Giovanni Battista Morgagni (1682-1771); anatoom, hoogleraar te Padua – *en. WP*

Morkov → Marcoff

Morlot, collonel – ⑤

Moulin → Du Moulin

Mounier – ⑫

Mourand / Morand – ⑦

... Mourand; pruikenmaker te Den Haag – *Hardenbroek* 5:160

Muller – ⑫

- Marcus Wilhelm Müller (1754-1785), subrector Gymnasium Altona – Briefschrijver in ⑫ – F.A. Eckstein, *Nomenclator philologorum* (1871), 325.
- Johann von Müller (1752-1809); historicus te Kassel – *NDB* 18:315; *de.WP* – ⑮
- Johann Georg Müller (1759-1819), hoogleraar Grieks en Hebreeuws aan het Collegium humanitatis in Schaffhausen, schoolhervormer; broer van de vorige – *de.WP*

Munniks – ③ ✓

Wijnoldus Munniks (1744-1806); medicus, hoogleraar te Groningen, voormalig collega van Camper – *NNBW* 4:1014v.

Musschenbroek – ① ⑦

Petrus van Musschenbroek (1692-1761); hoogleraar wijsbegeerte en wiskunde achtereenvolgens te Duisburg, Utrecht en vanaf 1740 te Leiden – *NNBW* 10:659v.

Mustard – ⑤

Muzell-Stosch – ✓

Heinrich Wilhelm baron von Stosch (1723-1782); Pruisisch officier en beheerder van het kunstkabinet te Berlijn, neef en erfgenaam van de verzamelaar en oudheidkundige Philipp baron von Stosch (1691-1757) – *de.WP* s.v. Philipp von Stosch

Mystère, le & la – ① ② ③

onbekend echtpaar te Den Haag

Nagell

Lit.: *NAdel* 89 (2000-2001), 8v.

- *vader*: Johan Herman Sigismund baron van Nagell (1730-1784), heer van beide Ampsen en Wisch; burgemeester van de stad Zutphen en landdrost van het kwartier van Zutphen – ⑥ ⑫
- *gehuwd met*: Maurice Constance la Leu de Wilhem (1736-1813) ⇒ Madame Nagell, la mère – ⑤ ✓
- *zoon 1*: Anne Willem Carel baron van Nagell, heer van Rijnenburg (1756-1851), 'mon Nagel, Nagell'; Nederlands gezant (extraordinaris ambassadeur en plenipotentiaris) te Londen 1788-1795 – *NAdel* 42 (1949) 212; *NNBW* 2:977; *SchutteN* 119-121. – briefschrijver in ⑫ – ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ✓
- *zoon is in 1778 gehuwd met*: Anna Catharina Elisabeth geboren Du Tour (1761-1853), 'Madame Nagel(l), Betje' – ② ③ ④ ⑤ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫
- *kleindochter*: Cornelia Maurice Constance Wilhelmina van Nagell (1786-1788) – ⑨
- *zoon 2*: Jacob Albert Lodewijk Frederik Carel baron van Nagell, heer van Wisch (1762-1831); luitenant-kolonel bij de cavallerie – *NAdel* 42 (1949) 220; *NNBW* 8:1201v. – ⑥

Natter – ① ③ ④ ⑥ ⑫

Johann Lorenz Natter (1705-1763); Duitse graveur van edelstenen en gemmen, medailleur – briefschrijver in ⑫ – *ADB* 23:286v.; *de. WP*

Napier → Neper

Navicof → Novicoff

Navil (“si je ne me trompe”) – ③

Een leerling van Bonnet, afkomstig uit Genève – ook bedoeld in brief ⑪.30?

Neaulme – ⑫

Jean Néaulme; boekhandelaar te Den Haag

Necker – ③ ⑨ ⑩

Jacques Necker (1732-1804); Frans staatsman van Zwitserse komaf, minister van financiën onder Lodewijk XVI – *WP*

Neper – ⑨

John Napier (1550-1617); Schots wiskundige en uitvinder van het logaritmie – *WP*

Neron – ⑨

Nero Claudius Julius Germanicus Caesar (37-68 n.C.); Romeins keizer

Nesselrode, comte et madame – ⑤ ⑥ ⑪ ⑫

Karl Franz graaf von Nesselrode (1713-1798); diplomaat voor Keur-Palts, bevriend met Jacobi – *NDB* 19:73v.

Neufville – ⑪

De Neufville: koopmans- en bankiersfamilie te Frankfurt – *NDB* 19:119v.

Newton / Neuton / Neüton – ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑫

Isaac Newton (1642-1727); Engels natuurkundige en filosoof

Nicolai – ⑦

Cristoph Friedrich Nicolai (1733-1811); Duits auteur, criticus en boekhandelaar – *NDB* 19:201v.; *de. WP*

Nicomaque – ① ⑥ ⑦

of: Nicomachus (5e eeuw v.C.); Atheens staatsman

of: Nicomachus, zoon van Aristodemus; Grieks schilder

Nieuwenhuis Enschede → Enschede Nieuwenhuis

Nieuwentijt – ⑥

Bernard Nieuwentijt (1654-1718); filosoof, arts en burgemeester van Purmerend – *NNBW* 6:1062v.

Nieuwland – ✓

Petrus Nieuwland (1722-1795); gereformeerd predikant te Den Haag. – *NNBW*

10:670v.; *BLGNP* III:281v.

Noailles – ①

Louis de, graaf en later hertog van Ayen, hertog van Noailles, markies van Montclar en Maintenon, graaf van Nogent-le-Roi (1713-1793); Franse maarschalk – *fr. WP*

Nollet – ⑤

Jean-Antoine (abbé) Nollet (1700-1770); priester en natuurkundige, m.n. elektriciteit, hoogleraar te Parijs – *WP*

Noordwijk – ② ③

Wigbold Johan Theodoor baron van der Does, heer van Noordwijk enz. (1726-1787); Hollands regent, lid van Raad van State 1775-1781, curator van de Leidse universiteit 1781-1787 – *NNBW* 6:442.

North / Nort / Nord, Mylord – ⑩

mogelijk een zoon van Frederick North, 2nd earl of Guilford, beter bekend als lord North (1732-1792), Brits eerste minister 1770-1782 – *en. WP*

Novicof / Novicoff / Navicof – ④

Michail Semenovič Novikov (jaartallen); Russisch diplomaat, legatieraad – *SchutteB* 570.

de Noya Caraffa – ④ ⑫

Giovanni hertog van Noya Caraffa / Noya Carafa; verzamelaar van gemmen te Napels

Nozeman – ⑫

Cornelis Nozeman (1720-1786); remonstrants predikant te Rotterdam – Briefontvanger in ⑫ – *BLGNP* 2:344v.

Numa Pompilius – ②

Numa Pompilius (7e eeuw v.C.); tweede koning van Rome

Nyctologue → Saint-Simon, Maximilien Henri

Obdam → Wassenaer Obdam

Odam – ⑫

Chevalier Girolamo (Hieronymus) Odam (1681-1741); Italiaanse schilder en graveur

Okkersse – ⑪

Willem Anthony Okkersse (1760-1826); gereformeerd predikant te Wijk bij Duurstede, patriot, later politicus, tevens dichter – *BWPGN* 1:227.

Oecolampade – ②

Johannes Oecolampad(ius) (1482-1531); Duits theoloog, humanist en reformator te Bazel – *WP*

O'Kelly – ③

Oksakow – ⑩

d'Olbach – ③

Paul Heinrich Dietrich baron d'Holbach(1723-1789); Frans filosoof

Oldecop / Oldecoop / Oldecopp – ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑩

- *vader*: Johan Henderik Frederik Oldecop (1736-1789); vertegenwoordiger van Holstein-Gottorp en van Rusland te Amsterdam – *SchutteB* 326.
- *zoon*: Johan Hendrik van Oldecop (1769-1799); agent van Rusland te Amsterdam – *SchutteB* 575.

Oldenbarnevelt –

Johan van Oldebarnevelt (1547-1619); raadspensionaris van Holland vanaf 1586 tot 1619.

Ollard, Mad. – ②

Onesas – ⑫

Onesas: Griekse gemmensnijder

Oorthuizen – ③

Gerardus Oorthuys (1742-1812); kapitein ter zee in de admiraliteit van de Maze – *NNBW* 5:401; *Hardenbroek* 3:130.

Oosten de Bruijn – ⑫ ✓

Gerrit Willem van Oosten de Bruijn (1727-1797); lid vroedschap en burgemeester te Haarlem – *NNBW* 6:228.

Orange = Princes d'Orange:

- Fredrik Henri = Frederik Hendrik (1584-1647) – ⑤
- Guillaume I d'Orange (1533-1584), le Taciturne = Willem de Zwijger – ⑤ ⑫
- Guillaume II = Willem II (1626-1650) – ⑪ ⑫
- Guillaume III (1650-1702) = Willem III, stadhouder en koning van Engeland – ③ ④ ⑦ ⑫
- Guillaume IV = Willem IV (1711-1751) – ⑪ ⑫
- Guillaume V = Willem IV (1748-1806); stadhouder en prins van Oranje ⇒ S.A.S., le Pr., P. d'O. Prince d'Orange etc. – ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑫ ✓
- Maurice = Maurits (1567-1625) – ④ ⑤ ⑦ ⑫
- Princesse d'Orange, la Princesse, ⇒ S.A.R. = Son Altesse Royale = Frederica Sofia Wilhelmina prinses van Pruisen (1747-1820), echtgenote van prins-stadhouder Willem V, nicht van Frederik de Grote, koning van Pruisen, en zuster van diens opvolger; sinds hun jeugd bevriend met Diotime – ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑫ ⑫ ✓

Oreithis – ② ③

Bijnaam? Onduidelijk wie of wat dit is.

d'Orville – ⑫

Jacques Philippe d'Orville (1696-1751); hoogleraar Grieks te Amsterdam, leerling van Tiberius Hemsterhuis – *NNBW* 4:1043v.

d'Orvilliers – ②

Louis Guillouet, comte d'Orvilliers (1708-1792); Frans admiraal – *fr. WP*

Oschwald – ④

mogelijk: James Oswald (1703-1793), Schotse predikant en auteur van *An appeal to common sense in behalf of religion* (Londen, 1766-1772)

van Ostade – ⑫

Adriaen van Ostade (1610-1685); Nederlandse schilder

Osterwald, conseiller privé – ②

Ottoboni – ⑧

Pietri Ottoboni (1667-1740); Italiaans kardinaal en kunstverzamelaar – *WP*

Overberg – ⑩

Bernard Overberg (1754-1826); priester, pedagoog en biechtvader van prinses Gallitzin te Münster – *KvM* 2:105v.

Oudermeulen, van der – ③

Cornelis van der Oudermeulen (1735-1794); koopman in juwelen en oosterse stoffen te Amsterdam, bewindhebber van de VOC – *NNBW* 6:1085v.

Overbeek – ⑫

Bonaventura van Overbeke (1660-1706); Nederlandse tekenaar en oudheidkundige – <https://rkd.nl/nl/artists/61285>

Ovide / Ovidius – ② ④ ⑤ ⑦ ⑫

Publius Ovidius Naso (43 v.C.-18 n.C.); Latijns dichter

Paauw / Paeuw → Pauw

Pabst – ⑧

Arnold Jacob Hendrik Maurits baron van Pabst; generaal-majoor van de infanterie, commadant van de forten Schelde

Pacha, capitain – ⑨

Palaprat – ⑨

Jean Palaprat (1650-1721); Frans theaterschrijver, werkte samen met Brueys – *fr. WP*

Palevin – ⑫

Pallardy / Pallardij – ① ②

Henry Pallardy; brigade-majoor in Staatse dienst

Palliser – ③

Sir Hugh Palliser (1723-1796); Engels marine-officier, vanaf 1787 admiraal – *en. WP*

Pannin, comte – ④

Nikita Ivanovitsch graaf Panin (1718-1783); minister van buitenlandse zaken van Rusland vanaf 1764 – *en. WP*

Pape → Pius VI

Papirius – ⑤

Lucius Papirius Cursor (4e eeuw v.C.): Romeins generaal en consul

Pappus van Alexandrië – ③

Pappus van Alexandrië (ca. 290-ca. 350); Grieks wiskundige

Pardicque – ⑫

Frans / François Pardicque (1720-1796); chartermeester van de Generaliteits Rekenkamer en verre neef, zie hierboven 'Kringen van verwanten', onder C-IVd – ✓

Parker – ⑪

Parmenide – ①

Parmenides van Elea (5e eeuw v.C.); Grieks filosoof

Paruta – ⑥ ⑦ ⑫

Filippo Paruta (1550-1629); oudheidkundige afkomstig van Sicilië – *it. WP*

Pascal – ⑤

Blaise Pascal (1623-1662); Frans wiskundige en filosoof

Patin – ⑫

Charles Patin (1633-1693); Franse arts en numismaat – *fr. WP*

St. Paul – ⑩

Paulus van Tarsus (ca. 50 n.C.); apostel

Paulus – ⑦ ⑧

Pieter Paulus (1754-1796); Nederlands jurist, advocaat-fiscaal en vooraanstaand patriot – *NNBW* 9:758v.

Pausanias – ⑤ ⑥

Pausanias (ca. 150 n.C.); Grieks auteur, schreef een 'reisgids' van het oude Griekenland

Paauw / Paeuw – ⑨ ⑩

Cornelis de Pauw (1739-1799); kanunnik te Xanten, historicus en filoloog – *WP*

Pelisson – ⑩

Paul Pellisson-Fontanier (1624-1693); Franse ambtenaar en geschiedschrijver – *fr. WP*

Pelopides – ⑦

Pelopidas van Thebe (410-364 v.C.); Griekse legeraanvoerder en staatsman

Pembroke / Pembroke – ⑫

Thomas Herbert, 8th Earl of Pembroke (1656-1733), 5th Earl of Montgomery;
Britse staatsman en auteur van een boek over numismatiek – *en. WP*

Pentesilée – ④

Penthesilea, mythologische koningin en hogepriesteres van de Amazonen

Perent – ③

= Perrenot?

Pericles – ⑤ ⑧ ⑫

Pericles (495?-429 v.C.); Atheens staatsman

Perictyone – ④

moeder van Plato

Perponcher, Mad. – ② ③ ④ ⑥ ⑦

Lit.: *NAdel* 42 (1949) 418; *Hardenbroek* 3:360, 4:339, 5:163.

- Johanna Maria van Tuyll van Serooskerken (1746-1803), gehuwd Cornelis baron de Perponcher Sednitsky, heer van Watervliet, Ellewoutswijk enz. (1733-1776)
- Het echtpaar had twee dochters, Jacoba Maria en Isabella Agneta.

Perault – ⑧

Charles Perrault (1628-1703); Frans schrijver – *WP*

Perre, van der – ⑨

Johan Adriaen van der Perre (1738-1790); representant van de Eerste Edele van Zeeland, lid van de Staten-Generaal – *NNBW* 5:485v.

Perrenot

- Mr. Perrenot = Abraham Perrenot (1726-1784), in de brieven aan Daphné aangeduid als Lycidas; vanaf 1775 thesaurier van de domeinen van de prins-stadhouder te Den Haag; eerste echtgenoot van Daphné – Briefschrijver in ⑫ – *nl. WP* – ② ③ ⑤ ⑥ ⑦ ⑪ ⑫ ✓
- Madame Perrenot = Anna Cornelia geboren Mollerus (1749-1821) ⇒ Daphné; als weduwe in 1785 gehuwd met Johan Meerman – *DVN* – briefontvanger in ⑪ – ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑨ ⑩ ⑫ ✓

Perse – ⑪

Aulus Persius Flaccus (34-62 n.C.); Latijns satirendichter

Persijn – ✓

mogelijk: Nicolaas van Persijn (1716-1780); kolonel – *NPat* 3 (1912), 296

Pestel – ⑫ ✓

Friedrich Wilhelm Pestel (1724-1805); hoogleraar rechten te Leiden – Briefschrijver

in ⑫ – *ADB* 25:461v.; *NNBW* 3:968v.

Peter de Grote → Pierre le Grand

Petrone – ②

Petronius (†66 n.C.); ceremoniemeester aan het hof van Nero, Latijns auteur

Pezenas – ③

Esprit Pezenas (1662-1776); jezuïet, Frans wiskundige en astronoom, vertaler in het Frans van wiskundige boeken – *fr. WP*

Phaenerète – ⑨

Phanerate; moeder van Socrates

Phalaris – ⑧

Phalaris (ca. 550 v.C.); tyran van Akragas, notoire wreedaard

Phidias – ⑤ ⑥

Phidias (5e eeuw v.C.); Grieks beeldhouwer

Philadelphia, Mr. De – ⑪

Philippe

- Philippus II (ca. 382-336 v.C.); koning van Macedonië – ⑦ ⑨ ⑩
- Philippe ... van Spanje – ⑤
- Philippe d'Orleans – ⑪

Philostratus –

naam van vier leden van een familie uit Lemnos (2/3e eeuw n.C.), auteurs

Phintias → Pytheas

Pholicides – ⑨

Photius – ⑤

Photius (9de eeuw n.C.); patriarch van Constantinopel, Byzantijns geleerde – *WP*

Picard / Picart – ⑥ ⑨ ⑩

Bernard Picart (1673-1723); Franse tekenaar en graveur – *fr. WP*

Pichler / Pikler – ④ ⑥

Anton Pichler (1697-1779); Duits-Italiaanse gemmensnijder – *de. WP*

Pierre le Grand – ②

Peter de Grote (1672-1725); tsaar van Rusland

Pietje (Petje?) van Leyden (†1786) – ⑦

Pigal – ②

Jean-Baptiste Pigalle (1714-1785); Frans beeldhouwer – *fr. WP*

Pilate / Pilati – ① ⑫ ✓

Carlo Antonio Pilati de Tassulo (1733-1802); Italiaans auteur – *la.WP*

Pilpai – ⑤

Pilpay / Bidpai; Indische filosoof, schreef fabels – *nl.WP* s.v. Pancatantra

Pindare – ② ③ ④ ⑤

Pindarus (518-438 v.C.); Grieks koorlyricus

Pinde – ① ⑩ ⑪

Pine – ⑫

John Pine (1690-1756); Engelse ontwerper en graveur – *en.WP*

Pinetti – ⑩

Giovanni Giuseppe (Joseph) Pinetti (1750-ca. 1800); Italiaans illusionist die geheel Europa afreisde – *en.WP*

Pinto

- Pinto, le Juif, le Circoncis = Isaac de Pinto (1717-1787), handelaar en filosoof – *NNBW* 6:1124v. – ① ③ ② ⑧ ⑪ ✓
- *gehuwd met*: Pinto, Mlle.; Rachel Nunes Henriques (1713-1783) – ③

Pisistrate – ③ ④ ⑩

Pisistratus (560-527 v.C.); tiran van Athene

Pit / Pitt – ⑦ ⑩

William Pitt, the younger (1759-1806); Brits politicus en eerste minister – *WP*

Pius VI – ⑩

‘Pape’: Giovanni Angelo Conte Braschi (1717-1799), paus Pius VI, 1775-1799

Platon / Plato – ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫

Plato (427-347 v.C.); Grieks filosoof

Plaute – ②

Titius Maccius Plautus (ca. 250-184 v.C.); Latijns komediedichter

Plettenberg, ... baron van – ⑥ ⑫ ✓

- *of*: Hans Willem baron van Plettenberg (1721-1780); griffier en later raadsheer in het Hof van Friesland
- *of*: Daniël Anthony baron van Plettenberg (1725-1792); kapitein, vanaf 1786 kolonel – *NAdel* 89(2000-2001), 513v
- *of*: Hans Willem baron van Plettenberg (1732-1800); lid van de vroedschap van Harlingen, in 1785 ontvanger-generaal van de lijffrenten

Pleuntje – ① ② ③ ⑤ ⑫

boerin of dienstmeid bij de familie De Haan, Niethuis

Pline – ② ⑤ ⑦ ⑩

Plinius Maior = Gaius Plinius Secundus / Maior (23-79 n.C.); Romeins encyclopedisch schrijver

Ploos – ② ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑫ ✓

Cornelis Ploos van Amstel (1726-1798); koopman en makelaar in hout te Amsterdam en kunstverzamelaar – Briefontvanger in ⑫ – *NNBW* 6:1138v.

Plutarque – ② ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨

Plutarchus van Chaeronea (47-120 n.C.); Grieks biograaf en schrijver over filosofische en didactische onderwerpen

Poggio – ⑩

Poleni, marquis – ⑫

Giovanni Poleni (1683-1761): Italiaanse natuurkundige en oudheidkundige – *WP*

Pologne, roi de → Augustus

Pollux – ②

Julius Pollux, van Naucratis (2e eeuw n.C.); Grieks lexicograaf

Polybe – ① ⑤ ⑦ ⑨

Polybius (200?-120 v.C.); Grieks geschiedschrijver van Rome

Polyclete – ④

Polyclethus van Argos (2e helft 5e eeuw v.C.); Grieks beeldhouwer

Polyphème – ④

Polyphemus, cycloop uit Homerus' *Odysse*, letterlijk 'hij die veel spreekt' of 'veelgeroemde'

Polyxene – ⑦

Polyxena, in de Griekse mythologie de dochter van koning Priamus van Troje

Pompadour – ⑦

Jeanne-Antoinette Lenormant d'Etoilles geboren Poisson, markiezin van Pompadour (1721-1765); maîtresse van koning Lodewijk XV van Frankrijk – *WP*

Pompeius – ⑥ ⑩

Gnaeus Pompeius Magnus (106-48 v.C.); Romeins militair en opponent van Caesar

Poniatofski – ④

Stanisław Poniatowski (1754-1833); groot thesaurier van Litouwen 1784-1791 en neef van koning Stanislaus August van Polen – *en. WP*

Ponsonby – ④ ⑦ ⑩ ⑫

William Ponsonby, 2nd Earl of Bessborough (1704-1793) ⇒ Barburry, Berburry, Besburry, Besbury; lid van het Engelse en Ierse parlement, verzamelaar van gemmen – *en. WP*; P.C. Sonderen, *Het sculpturale denken* (2000), 48v.

Poot – ④

Hubert Korneliszoon Poot (1689-1733); Nederlands dichter – *NNBW* 1:419v.

Pope – ③ ⑨

Alexander Pope (1688-1744); Engels dichter, satiricus, vertaler van Homerus

Poppée – ③

Poppaea Sabina; echtgenote van de Romeinse keizer Nero

Porphyre – ④

Porphyrius (ca. 234-ca. 305); Grieks neoplatoons filosoof

Porta – ①

mogelijk: Giovanni Battista della Porta (ca. 1535-1615), Italiaans wetenschapper en toneelschrijver – *WP*

Post, van de – ⑫

Potemkin – ⑩

Grigori Aleksandrovitsj Potjomkin, ook Potemkin (1739-1791); Russische maarschalk – *WP*

Potter – ③ ④ ⑫

Paulus Potter (1625-1654); Nederlands kunstschilder – *NNBW* 7:1019v.

Pous – ⑫

Martinus Stavenisse Pous (1720-1794); luitenant-generaal van de cavalerie

Pousschin, Mr. De, à Londres – ②

Poussin – ⑫

Nicholas Poussin (1594-1665); Frans kunstschilder in de stijl van het classicisme – *WP*

Praestley → Priestley

Pré, ... du – ① ② ③ ⑥

Price – ⑫

Priestley – ②

Joseph Priestley (1733-1804) ⇒ Praestley; Engels theoloog en natuuronderzoeker – *WP*

le Prince → prins Gallitzin

Pringle – ⑫

Sir John Pringle (1707-1782); Schotse legerarts – *WP*

Promethée – ③

Prometheus: in de Griekse mythologie een uitvinder die vanwege zijn overmoed door

de goden werd gestraft

Properce – ② ⑥

Propertius, Sextus (47?-15? v.C.); Latijns dichter

Prosorowski, Prince – ②

⇒ Prosorowski, Prosorovski

Protogène – ④

Protogenes (4e eeuw v.C.); befaamd Grieks schilder

Ptolemee / Ptolémée – ③ ⑥ ⑫

Ptolemaeus (87-150 n.C.); Grieks wiskundige en astronoom

Ptolemaeus Philopater – ⑫

Ptolemaeus IV Philopater; farao/koning van Egypte 225-201 v.C.

Puisseguur / Puyseguur – ③ ④ ⑨

Louis Pierre de Chastenet, comte de Puysegur (1727-1807); Frans politicus – *fr. WP*

Pylade → Calenberg

Pynacker – ⑫

Adam Pijnacker (1622-1673): Nederlandse schilder en tekenaar – *NNBW* 10:763v

Pyramus – ⑦

figuur uit de Griekse mythologie

Pyrrhus – ④ ⑤

Pyrrhus, koning van Epirus (319-272 v.C.); veldheer tegen de Romeinen

Pythagore / Pytagore – ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩

Pythagoras van Samos (6e eeuw v.C.); Grieks wiskundige en filosoof

Pytheas – ⑧ ⑩

- *of*: Pytheas van Massilia (350?-300 v.C.); Grieks zeevaarder en auteur van een verloren gegaan reisverhaal – ⑧
- *of*: Pytheas, een Pythagoreër, spreekwoordelijk bevriend met Damon – ⑩

Quaad – ⑤

O.L. de Quaedt; kolonel, garnizoenscommandant van Arnhem

Quarles – ③

- *vader*: ⇒ le vieux Quarles: Willem Quarles; commies ter griffie van de Staten Generaal – *Hardenbroek* 4:46, 6:556.
- *zoon*: ⇒ le jeune Quarles: Pieter Nicolaas; griffier van de Hollandse lenen – *Hardenbroek* 3:444.

Quelen → Vauguyon

Quenoi, Quesnoy → Du Quesnoy

Quintilien / Quinctilien – ⑧

Marcus Fabius Quintilianus (ca. 35-ca. 95 n.C.); Romeins redenaar en schrijver

Rabelais – ⑨

François Rabelais (ca. 1494-1553); Frans humanist en schrijver

Racine – ① ③ ④ ⑤

Jean Racine (1639-1699); Frans toneelschrijver

Ramsden – ⑫

Jesse Ramsden (1735-1800); Engelse instrumentmaker, o.m. van telescopen – *WP*

Randwijk – ⑧

George graaf van Randwijk, heer van Gameren (1737-1812); Gelders edelman, kamerheer van de prins van Oranje – *NNBW* 3:997; *Gabriëls*.

Raphael – ② ③ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑩ ⑫

Raffaello Sanzio (1483-1520); Italiaanse kunstschilder

Raynal / Raynald / Rainal – ① ③ ④ ⑥ ✓

Abbé Guillaume-Thomas François Raynal (1713-1796); Franse priester, filosoof en historicus – *WP*

Reder / Reeder, ... de – ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑫

Jonge man, neemt dienst in het regiment van J.A.L.F.C. van Nagell. – Mogelijk dezelfde als Reede.

Reede, ... – ⑧

⇒ jeune Reede – Mogelijk een zoon van → Athlone: Frederik Willem Reede (1766-1810), die in 1782 een militaire loopbaan begon – *NNBW* 3:1016.

Reenen, van – ⑪ ✓

Laurens Lamoraal van Reenen; griffier van de Hoge krijgsraad – *Hardenbroek* 3:160.

Regnier – ④ ⑦

Edmé Régnier (1751-1825); Frans ingenieur – *fr. WP*

Regulet – ⑪

Daniël Albert Reguleth (1748-1794); gereformeerd predikant vanaf 1787 te Den Haag – *NNBW* 10:794v.

Regulus – ④

Marcus Atilius Regulus (3e eeuw v.C.); Romeins consul en veldheer

Rehberg / Rebergh – ⑧ ⑫

August Wilhelm Rehberg (1757-1836); Duits auteur voornamelijk over politiek,

filosoof; van 1783 tot 1786 secretaris van Friedrich von Yorck, vorstbisschop van Osnabrück, daarna ambtenaar te Hannover – *ADB* 27:571v.; *NDB* 21:277v.

Reigersman – ⑪

Jacob Carel Reigersman (1729-1788); thesaurier en rentmeester-generaal van de prins van Oranje

Reimarus / Reymarus

- *vader*: Hermann Samuel Reimarus (1694-1768); Duits filosoof, deïst – *NDB* 21:337v. – ② ⑨ ⑫
- *dochter*: Margaretha Elisabeth Reimarus (Elise; 1735-1805); auteur en pedagoog te Hamburg, correspondentie van o.a. Lessing, Mendelssohn en Jacobi – *de.WP*

Reischach

- *vader*: (Judas) Thaddaeus Adam Joannes Baptista Josephus Antonius, Freiherr von Reischach (1696-1782); extraordinaris envoyé en minister plenipotentiaris voor de keizer van het Duitse Rijk 1745-1782 en de Oostenrijkse monarchie 1741-1782 – *SchutteB* 162v. – ② ③
- *zoon*: Franz Nepomucenus Fidel, Freiherr von Reischach (1730-1807); extraordinaris envoyé en minister plenipotentiaris voor de keizer van het Duitse Rijk en de Oostenrijkse monarchie 1783-1787 – *Schutte B* 166v. – ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑫

Rembrand / Rembrant – ⑥ ⑦ ⑨ ⑫

Rembrandt Harmensz. van Rijn (1606-1669); Nederlands kunstschilder en tekenaar

Rendorp – ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑪

- Joachim Rendorp, vrijheer van Marquette (1728-1792); architect, directeur van de Sociëteit van Suriname en raad ter admiraliteit – *Elias* 2:779; *NNBW* 10:799v.
- *gehuwd met*: Wilhelmina Hillegonda Schuyt (1728-1802).

Renfert – ⑪

Rengers – ④ ⑤

Lamoraal Johan Joachim Rengers (1757-1831); burgemeester van Franeker – *NNBW* 10:801v.

Reni → Guido

Renswoude, Mad. → Taets

Reventhau, ... graaf – ⑦

Rey – ③ ⑫ ✓

Marc-Michel Rey (1720-1780); boekdrukker, -uitgever en -verkoper te Amsterdam

Reymarus → Reimarus

Reynst / Reinst – ③ ④ ⑤

Pieter Hendrik Reynst (1723-1791); vice-admiraal en lid van de Geheime Raad voor

Marinezaken, in 1789 luitenant-admiraal – *NNBW* 5:596.

Rheede, Mlle. De – ⑨

Ottelina Frederika Louise van Rheede, later gravin Van Lynden Reede (1773-1799);
in 1791 gehuwd met W.G.F. → Bentinck van Rhoon – *NNBW* 7:819v.

Rhingrave → Salm

Rhöderer – ⑫

Johann Georg Roederer (1726-1763); Duits medicus en hoogleraar te Göttingen –
NDB 21:709v.; *de. WP*

Rhoon → Bentinck

Rhunkenius → Ruhnkenius

Ribaupierre – ⑫

Riccioli – ① ⑫

Giovanni Battista Riccioli (1598-1671); Italiaans astronoom – *en. WP*

Richardson – ②

Samuel Richardson (1689-1761); drukker en auteur van zedenromans, o.a. *Pamela* –
en. WP

Richelieu – ③ ④ ⑤ ⑧ ⑫

Armand Jean du Plessis, Duc de Richelieu (1585-1642); Frans kardinaal en eerste
minister – *WP*

Rickels – ⑫

logementhouder in Den Haag

Rienzi – ③ ⑫

Nicholas Gabrini (Cola) di Rienzi (ca. 1313-1354); Italiaanse diplomaat en
volkstribuun te Rome – *WP*

Rigaut – ⑫

Hyacinthe Rigaud (1590-1743); Frans kunstschilder, gespecialiseerd in portretten –
fr. WP

Rilliet – ③

bankiershuis van de familie Rilliet te Parijs en te Genève

Ritter – ⑫

Johann Daniel Ritter (1709-1775); Duitse jurist en hoogleraar geschiedenis te
Wittenberg – *de. WP*

Robert

- medicus in dienst van prinses Gallitzin – ① ⑤ ⑨ ⑫
- gebroeders Jean en Nicolas Robert; Franse constructeurs van ballonnen – *en. WP* sub
voce Robert brothers – ⑤

Robin – ⑥ ⑦ ⑧

Geassocieerd met ‘flutes’; niet nader bekend

Robins – ⑤

Benjamin Robins (1707-1751); Engels ingenieur en wiskundige, auteur over artillerie – *en. WP*

Roche, Sophie von La Roche → La Roche – ① ⑧

Rochefaucauld → La Rochefoucauld – ③ ④

Rodrigues – ③

Roëmer – ④

Ole Christensen Rømer (1644-1710); Deens astronoom, bepaalde als eerste de snelheid van het licht – *WP*

Rohan

- Henri (II), Duc de Rohan (1579-1638); Frans militair, schrijver, leider van de Hugenoten – *fr. WP* – ③
- Emmanuel de Rohan-Polduc (1725-1797); vanaf 1775 grootmeester van de orde van Malta ⇒ Rohan de Malthe – *en. WP* – ⑦
- Louis René Edouard Rohan (1734-1803); prins van Rohan-Guéméné, kardinaal, bisschop van Straatsburg – *nl. WP* – ⑦ ⑩

Roi / Roy de Prusse – ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑨ ⑩ ⑪

- Frederik II de Grote (1712-1786), “Grand Frederic” koning van Pruisen 1740-1786
- Frederik Willem II (1744-1797); koning van Pruisen 1740-1786

Roi de Sardaigne –

Victor Amadeus III (1726-1796); koning van Sardinië 1773-1796

Rollin – ⑩

Charles Rollin (1661-1741); Frans historicus voor de Oudheid, en pedagoog – *fr. WP*

Romanzow, Romanzoff, Romansof, le Comte de – ③ ④ ⑩

Graaf Pyotr Alexandrovich Rumyantsev-Zadunaisky (1725-1796); Russisch generaal onder Catharina de Grote – *en. WP*

Rosendaal / Rozendaal, Mad. De – ③ ⑫

- Eusebia Jacoba de Rode van Heeckeren (1740-1793), hofdame van de prinses van Oranje
- *gebuid met*: Assueer Jan baron Torcq van Rosendael (1733-1793) – *Nadel* 45 (1952) 410v.; *Hardenbroek* 3:361.

Rossette – ③

Rose Albertine Françoise Anselme (1740-na 1784); zangeres en toneelster, bekend als Rosette Baptiste: minnares van J.J. van Wassenaer van Obdam – *DVN*

Rosignan – ③ ⑨ ⑩ ⑫ ✓

Sigard markies de Griselli de Rosignan; in 1778 Turijns ambassadeur van de koning van Sardinië in Berlijn – Brieveschrijver in ⑫

Rost – ⑦

Rota, ... de – ③

‘marchand de vin’

Rouse – ⑥

Lucas Gijsbert Rouse (1728-1797); lid raad van Zwolle – *Gabriëls*

Rousseau – ① ③ ⑦ ⑨ ⑫

Jean-Jacques Rousseau (1712-1778); Frans filosoof en pedagoog

van Royen

NPatr 42 (1962), 291-303.

- *of*: Adriaan van Royen (1704-1779); hoogleraar medicijnen en plantkunde te Leiden – *NNBW* 10:845v. – ②
- *of*: David van Royen (1699-1764); secretaris Raad van State 1753-1764 – *NNBW* 10:846. – ✓
- *of*: Jan van Royen (1726-1783); vanaf 1753 secretaris van de curatoren van de universiteit Leiden. – *NNBW* 10:849. – ✓
- *of*: Rippert van Royen (1739-1809); vanaf 1770 commies ter secretarie van de Raad van State – *Hardenbroek* 4:559. – ⑪

Rubens – ① ⑦

Peter Paul Rubens (1577-1640); Vlaams kunstschilder

Rudbeck, Rudbek – ⑦ ⑧ ⑫

Olof Rudbeck (1630-1702); hoogleraar medicijnen te Uppsala en auteur over historische linguïstiek – *WP*

Rudbek – ✓

Baron Carl Friedrich von Rudbeck (1755-1814); majoor in het Zweedse leger, eerder reisgenoot van ⇒ Björnstahl

Ruhnkenius – ④ ⑦ ⑫ ✓

- David Ruhnkenius (1723-1798); jeugdvriend, filoloog, in 1755 lector Grieks te Leiden, als assistent van Tiberius Hemsterhuis, in 1761 hoogleraar geschiedenis en welsprekendheid, vanaf 1770 tevens adjunct-bibliothecaris en vanaf 1774 bibliothecaris – *ADB* 29:615v.; *NNBW* 10:851v.
- *gehuwd met*: Marianne Heirmans (1745?-1807).

Rumpf – ⑫

→ Aylva

Ruysdaal – ⑫

Jacob Salomonsz van Ruysdael (1628/9-1682); Nederlands kunstschilder – *NNBW* 9:914v.

Ruyter, Ruiter – ③ ⑤ ⑥ ⑦

Michiel Adriaenszoon de Ruyter (1607-1676); Nederlands admiraal

Rijssel – ⑧

Albert van Rijssel; generaal-majoor en algemeen bevelhebber over de troepen van de Staten van Holland – *Hardenbroek* 5:486; 6:402,569.

S.A.R. = Son Altesse Royale → Orange = Wilhelmina van Pruisen

S.A.S. = Son Altesse Sérénissime → Guillaume V prince d'Orange

Sackville – ⑤

John Frederick Sackville, 3rd Duke of Dorset (1745-1799); Brits ambassadeur te Parijs 1784, pleitbezorger voor cricket – *en. WP*

Saertje, Mlle. – ⑫

Saint Bon, ... – ①

⇒ St. Bon

Saint-George = Verac – ⑤ ⑥ ⑦ ⑧

Charles-Olivier Saint-George, marquis de Vêrac (1743-1791?); ambassadeur van Frankrijk 1785-1787 – *SchutteB* 35v.

St. Hubert – ②

Saint-Leger – ⑦

Barthélemy Mercier, abbé de Saint-Léger, dit Mercier de Saint-Léger (1734-1799); bibliothecaris van de Saint-Geneviève te Parijs, bibliograaf – *fr. WP*

Saint-Priest – ⑧ ⑨

François-Emmanuel Guignard, vicomte de Saint-Priest (1735-1821); ambassadeur van Frankrijk 1788 – *SchutteB* 37.

Saint Saphorin, ... Seigneur de Lavigny – ② ③ ⑫

- nadere gegevens ontbreken
- *broer*: Armand François Louis de Mestral de St. Saphorin (1738-1805), buitengewoon gezant van Denemarken en Noorwegen in Den Haag 1779-1784 – *SchutteB* 454v. – ⑫

Saint-Simon, St. Simon, Nyctologue – ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑧ ⑨ ⑪ ⑫ ✓

- Maximilien Henri, marquis de Saint-Simon (1720-1799); woonde te Amelisweerd. – Auteur van *Nyctologues de Platon* (*BH* q173), dialogen in platoonse stijl – *de. WP* – Briefschrijver in ⑫
- gehuwd met: Maria Jacoba Cornelia van Efferen. – *Hardenbroek* 3:5.

Saint-Val / Saintval / Saint Val / Saint-Val / St. Val, Mad. de – ④ ⑤ ⑥

Mademoiselle Sainval = Marie-Pauline Christine d'Alziari de Roquefort (1743-1830); Franse actrice, die in Parijs 1779 in het middelpunt stond van een rel met rivaliserende actrice. Ze werd door de koning verbannen tegen de wil van de publieke opinie in. Zie: Lenard R. Berlanstein, "Women and Power in Eighteenth-Century France: Actresses at the Comedie-Francaise", in *Feminist Studies*, 20 (1994), 475-506; <http://www.jstor.org/pss/3178183>

Salgas – ② ③ ⑫

Mogelijk: Claude de Narbonne Pelet, Sieur de Salgas (1728-1813); gouverneur in dienst bij de familie Boreel – Vgl. *Hardenbroek* 2:512

Salgens, Mad. – ③

Salis, de – ✓

de Salis van Haltenstein, zie hierboven, "Kringen van verwanten", onder C-IVb.

Salm, Rhingrave – ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑫

Frederik Johan Otto (Frederik III), rijngraaf van Salm-Kyrburg (1745-1794); kolonel infanterie in dienst van de Staten-Generaal – *nl. WP*

Salmacis onzeker – ⑨

Saluste – ⑤ ⑦ ⑨

Gaius Sallustius Crispus (86-34 v.C.); Latijns geschiedschrijver

Salvini – ②

Anton Maria Salvini (1653-1729); Italiaans graecist, vertaalde Homerus in het Italiaans – *fr. WP*

Sanchez / Sanches – ① ② ⑫

Atonio Ribeyro Sanchez (1699-1783); Joods-Portugese arts in dienst van Tsarin Catharina II – *NNBW* 7:1093v.

Sandrart – ⑥

Joachim von Sandrart (1606-1688); Duits kunsthistoricus en kunstschilder – *NDB* 22:425v.

Sandwich, Mylord – ③

John Montagu, 4th Earl of Sandwich (1718-1792); Brits militair en staatsman, eerste lord van de admiraliteit onder North – *en. WP*

Sanaznar – ⑪

Jacopo Sannazaro (1456-1530); Italiaans dichter – *WP*

Santen – ⑫

Laurentius / Laurens van Santen (1746-1798); letterkundige en repitor – Briefontvanger in ⑫ – *DBNL*

Santingh – ②

Saphorin → Saint Saphorin

Sappho – ⑦

Sappho (ca. 600 v.C.); Griekse dichteres

Sarsfield – ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑪ ⑫ ✓

Guy Claude, le Comte / Marquis de Sarsfield (1718-1789); Ierse beroepsmilitair in Franse dienst; bevriend met Hemsterhuis – briefschrijver in ⑫

Saunderson – ① ⑨

Nicholas Saunderson (1682-1739); blinde hoogleraar wiskunde en optica te Cambridge – *WP*

Saxe – ⑫

Christophorus Saxe (1714-1806); hoogleraar oudheidkunde te Utrecht. – Briefschrijver in ⑫ – *NNBW* 8:1281v.

Saxe-Gotha / Saxe Gotha / Saxen Gotha, Duc de – ⑥ ⑦ ✓

hertog Ernst II van Saksen-Gotha-Altenburg (1745-1804); vanaf 1772 regerend vorst

Saxe Weimar, Duc de – ✓

hertog Karl August von Sachsen-Weimar-Eisenach (1757-1828); regerend vorst – *de. WP*

Scaliger – ⑤

Josephus Justus Scaliger (1540-1609); filoloog, hoogleraar te Leiden – *NNBW* 5:660v.

Scarron – ①

Paul Scarron (1610-1660); Frans auteur – *fr. WP*

Schaaf, ... 'baron' de – ⑨

Schage – ⑫

Schaterouet, Mr. De – ①

Scheiner – ⑤

Christoph Scheiner (1573-1650); jezuïet, astronoom, hoogleraar te Ingolstadt – *NDB* 22:638v.

Schekspear / Schakspear – ④ ⑨

William Shakespeare (1564-1616); Engels toneelschrijver

Schelburn (of: Schalburn?) – ④ ⑤

William Petty, 2nd earl of Shelburne, vanaf 1784 1st marquess of Lansdowne (1737-1805); Brits politicus, in 1782-1783 eerste minister – *WP*

Schepp – ④ ⑤ ⑫ ✓

Johann Heinrich Schepp (1736-1793); graveur en medailleur te Den Haag – F.

Grijzenhout e.a. (red.), *Edele eenvoud* (Zwolle, 1989), p. 99-101.

Scherefedin – ④

Schilling – ⑦

Florentius / Florentinus Schilling (1602-1670); Oostenrijks priester te Wenen

Schleij, van der – ⑫

Jacob van der Schley (1715-1779); tekenaar en graveur te Amsterdam – *de.WP* – <https://rkd.nl/nl/artists/70617>

Schliffen / Schlieffen / Schlieffen / Schlifen / Schlieven – ⑤ ⑥ ⑧ ⑩

Martin Ernst von Schlieffen (1732-1825); generaal en minister in Hessen-Kassel – *de.WP*

von Schmettau

Lit.: Matthias G. Graf von Schmettow, *Schmettau und Schmettow: Geschichte eines Geschlechts aus Schlesien* (Büderich bei Düsseldorf, 1961), m.n. p. 554-555.

- Adelheid Amalia von Schmettau (1748-1806), ⇒ Diotime; gehuwd → prins Gallitzin.
- ⇒ votre frère= *of*: Ferdinand von Schmettau (= Friedrich Heinrich Ferdinand, 1741-1793) *of*: Carl von Schmettau (= Friedrich Wilhelm Carl, 1743-1806); *ADB* 31:640v.– ③ ④ ⑤ ⑥ ⑧ ⑩
- Luise Amalie von Schmettau (1781-1856); bij Diotime inwonende nicht, dochter van broer Ferdinand von Schmettau – ⑦ ⑧ ⑨ ⑩

Schneider, Schnijder – ① ②

le Scholiaste → Falconet

Schorl – ⑥

Schort → Short

Schouwman – ⑥

Aart Schouman (1710-1792); schilder van behangsels, plafonds, portretten en met name pluimvee – *NNBW* 5:701v.

Schrokenberg, ... baron de – ①

Schultens – ⑫

- *vader*: Albert Schultens (1686-1750); theoloog en oriëntalist, hoogleraar te Franeker en te Leiden – *BLGNP* 1:330v. – ⑫
- *zoon*: Jan Jacob Schultens (1716-1778); theoloog en oriëntalist, hoogleraar te Herborn en vanaf 1749 te Leiden – *BLGNP* 1:334v. – ⑫

Schultz / Schulz – ② ③ ④ ⑤ ⑦ ⑨ ⑩ ⑪ ✓

Christoph Peter Schultz (1740?-1814); klerk bij de Raad van State, schreef handschriften af voor Hemsterhuis

Schwartzsenberg / Swartschenberg / Swatzenberg, “le premier Seigneur de la Frise” – ④ ⑫ ✓

- Georg Frederik baron thou Schwartzenberg en Hohenlansberg (1733-1783), grietman van Menaldumadeel – *NNBW* 3:1157v.
- *gebuid met*: Sophia Elisabeth comtesse d’Aumale

Scio, Prins – ⑦

Scipion – ② ③ ④

Publius Cornelius Scipio, bijgenaamd Africanus, Maior (236-184 v.C.); Romeins proconsul en overwinnaar van Hannibal

Scopas – ②

Scopas (4e eeuw v.C.); Grieks beeldhouwer en architect

Scot – ②

Johannes Duns Scotus (1270?-1308); theoloog en filosoof

Scuderi – ⑤

Madeleine de Scudéry (1607-1701); Frans schrijfster van sleutelromans – *WP*

Seebergen → Zeebergh

Sejour – ⑫

Achille Pierre Dionis du Séjour (1734-1794); Frans astronoom en wiskundige – *fr. WP*

Seleucus – ⑥

Seleucus († na 221); Romeinse usurpator – *de. WP*

Sellier, Ellis – ①

handelaar in koetsen?

van Sels – ⑤

- *vader*: Joost van Sels (1701-1759); schout-bij-nacht – *NNBW* 7:1132.
- *zoon*: Jan van Sels (1743-1807); kapitein-ter-zee, in 1795 benoemd tot vice-admiraal – *NNBW* 7:1131.

Seneque / Senèque – ④ ⑤ ⑥ ⑦

Lucius Annaeus Seneca (4 v.C.-65 n.C.); Romeins staatsman, tragediedichter en filosoof

Seranus – ⑨

Jean de Serres (1540?-1598?); Frans predikant en humanist – *fr. WP*

Serent, Marquis de – ① ② ③ ④ ⑤ ⑦ ⑩

Armand-Louis, markies later hertog de Sérent (1736-1822); vanaf 1788 gouverneur van de zonen van graaf Artois, broer van koning Louis XVI – *KvM* 2:215.

Serenus d'Antissé – ③

Serenus van Antinauplis (ca. 300-ca. 360); Grieks wiskundige

Serrus → Seranus

Sertorius – ③ ⑫

Quintus Sertorius (ca. 123-72 v.C.); Romeins staatsman en generaal, proconsul in Spanje

Sesostris – ④

Egyptische farao

Seuthes – ⑨

dynastie van koningn van Thracië

de Sevigny – ⑫

Marie de Rabutin Chantal, marquise de Sévigné (1626-1695); Frans schrijfster – *WP*

Sevin – ⑧

lijfarts van prinses Conti –

Shakespeare → Schekspear / Schakspear

Short / Schort – ⑧ ⑫

James Short (1710-1768); Schots wiskundige en bouwer van telescopen – *en.WP*

Sickinghe / Sickingen – ④

- *of*: jonker Eilco Eger Tamminga Sickinghe (1726-1807); lid raad van Groningen en gedeputeerde ter Staten-Generaal – *Gabriëls* 427.
- *of*: Graf Sickingen, jeugdviend van graaf Nesselrode (uit de kring van Jacobi)
- *of*: Sikkinge; arts? – ⑩

Sieijes – ⑩

Emmanuel Joseph Siéyès (1758 of 1748?-1836); vicaris-generaal van het diocese van Chartres – *WP*

Sieb, Siep – ⑥

Sieyès → Sieijes

van Sijsen – ⑫

Hendrik van Sijsen (1705-1801); burgemeester van de stad Groningen

van Sils → van Sels

Silvestre – ③

commandant van het fregat “Le Faucon”

Simolin – ⑫

Ivan Matveevich Simolin (1720-1799); Russisch gezant in Londen (1779-1785) en later te Parijs (1785-1792)

Simonide – ②

Simonides van Keos (556?-468 v.C.); Grieks lyrisch dichter

Simpson / Simson / Sympson

- Edward Simpson (1578-1651); Engels theoloog – *DNB* – ② ⑤
- Robert Simson (1687-1768); wiskundige, hoogleraar te Glasgow – *en. WP* – ① ⑦

Sirlati – ④ ⑥

Flavio chevalier de Sirlati

Slingeland – ⑥ ⑦

Simon van Slingelandt (1664-1736); secretaris van de Raad van State 1690-1725, thesaurier-generaal 1725-1727, raadspensionaris van Holland 1727-1736 – *NNBW* 5:749v.

Sloet – ⑫

Roelof Sloet tot de Haar (1717-1790); lid ridderschap van Overijssel, kwartierschout van Peelland – *Rep.*

Sloot – ⑪

Sluis, ... van der – ⑩

de Smeth / Smette – ① ⑫ ✓

Theodorus de Smeth (1710-1772); koopman en lid van de vroedschap van Amsterdam, ami de Hemsterhuis – briefschrijver in ⑫ – *NNBW* 7:1150v.

Smissaert

- ‘Madame Smissaert’ = volgens *Brummel* 192: Theresia Beriana Meyer (1761-1833)
- *gehuwd met*: Balthasar Constantijn Smissaert (1737-1784), Nederlands gezant (minister) in Portugal 1780-1782 – *SchutteN* 429. – ⑥
- G. Smissaert; kapitein-ter-zee – ⑤ ⑥

Smit, baron – ④

Friedrich Samuel, baron von Schmidt zu Rossan (1737-1796); diplomaat van Hessen-Kassel en oudheidkundige – *de. WP*

Smith – ③ ⑥ ⑦ ⑩ ⑫

Robert Smith (1689-1768); Engels wiskundige, hoogleraar te Cambridge, publiceerde ook over optica en muziekleer – *en. WP*

Socrate – ① ③ ④ ⑤ ⑥ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪

Socrates (469-399 v.C.); Grieks filosoof

Soemmering / Zummering – ⑤

Samuel Thomas Soemmering (1755-1830); anatoom, hoogleraar te Kassel – *KvM* 2:134; *WP*

Solon – ① ② ③ ④ ⑤ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩

Solon (640?-560? v.C.); Atheens staatsman, wetgever en dichter

Soms, grand comte de – ⑫

Sontag / Sontach– ② ⑤ ⑥

Rudolf Sondag (1726-1812); zilversmid en graveur te Rotterdam –
<https://rkd.nl/nl/artists/206584>

Sophocle – ② ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑪

Sophocles (496-406 v.C.); Grieks tragediedichter

Sophonisque – ② ⑥ ⑦ ⑧

Sophoniskos / Sophroniscus (†424 v.C.); vader van Socrates

Sosocles – ⑦ ⑫

Spaan, baron – ⑫

- *vader*: Alexander Diederik rijksvrijheer van Spaen (1710-1764) – *NAdel* 44 (1951) 465.
- *zoon*: Johan Frederik Willem baron van Spaen (1746-1827); Gelders bestuurder en orangist – *NAdel* 44 (1951) 466.

Spalding – ⑦ ⑩

Georg Ludwig Spalding (1762-1811); filoloog, vanaf 1787 hoogleraar Grieks en Hebreeuws aan het Berlinisch Gymnasium te Grauen Kloster, zoon van de beroemde theoloog Johann Joachim Spalding – *ADB* 35:29v.

Spanheim – ② ⑫

Ezechiël Spanheim (1629-1710); Duits diplomaat en filoloog – *de.WP*

Spartacus – ⑧ ⑨ ⑩ → Weishaupt

Spencer, Milady / Madame of Mille – ① ② ⑤ ⑧

mogelijk: Lady Caroline Russell (1743-1811) – cf. *en.WP* s.v. George Spencer, 4th Duke of Marlborough

Spiegel – ⑧

Laurens Pieter van de Spiegel (1737-1800); burgemeester van Goes, later raads-pensionaris van Zeeland 1785-1787 en van Holland 1787-1795 – *NNBW* 5:785v.

Spinola – ⑧

Ambrogio Spinola (1569-1630); Spaans generaal in de Nederlanden – *nl.WP*

Spinoza / Spinosa – ① ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑫

Benedictus (Baruch, Bento) de Spinoza (1632-1677); Nederlands filosoof

Spreckman / Sprekman / Sprickmann – ④ ⑤ ⑦ ⑫

Anton Matthias Sprickmann (1749-1833); jurist, letterkundige en secretaris van prinses Gallitzin – *ADB* 35:305v.; Erpho Bell (Hrsg.): *Anton Matthias Sprickmann*

(1749–1833), *Dank Gott und Fürstenberg ... Ausstellung zum 250. Geburtstag in der ULB Münster* (Schriften der ULB Münster Bd. 21) (Münster 1999).

St ... → Saint-...

Stadion, gebroeders – ④ ⑤ ⑥ ⑦

- Friedrich Lothar Joseph, Graf von Stadion-Warthausen (1761-1811); gezant van de keizer te München – *de.WP*
- Johann Philipp Karl Joseph, Graf von Stadion-Warthausen (1763-1824), broer van voorafgaande; in 1787 gezant van de keizer te Stockholm en in 1790 te Londen, later minister van Oostenrijk – *ADB* 35:371v.; *de.WP*

Stamford, Stamford, Stanford, Stanfort, Stampfurt – ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ✓

Heinrich Wilhelm von Stamford (1740-1807); Pruisisch generaal, wiskundige, dichter en adjudant van de zonen van stadhouder Willem V – *ADB* 35:424v.

Stanhope, Mylord – ② ③ ⑦ ⑫ ✓

- *vader*: Philip Stanhope, 2nd Earl Stanhope (1714-1786); Brits edelman, fellow of the Royal Society – Briefschrijver in ⑫ – *en.WP*
- *zoon*: Charles Stanhope (1753-1816) = Lord Mahon; Brits staatsman en wetenschapper – *en.WP* – ⑦ ✓

Stanislaus II – ⑤

Stanislaus II August Poniatowski (1732-1798); koning van Polen 1764-1795

Starrenburg / Starrenberg → Wassenaer, Willem Lodewijk

Sterrenburg = Starrenburg? → Wassenaer, Willem Lodewijk

Stinstra – ⑫

Johannes Stinstra (1708-1790); doopsgezind predikant te Harlingen, veroordeeld vanwege socianisme – *BLGNP* 3:345v.

Stobae – ⑨

Stobaeus (ca.480 n.C.); Grieks schrijver

van Stokkum – ③

gouverneur van Willemstad – *mogelijk*: Christian August van Hugenpoth tot Stockum

Stolberg – ④ ⑦

Zie: *de.WP* s.v. Stolberg (Adelsgeslecht)

- *broer 1*: Christian Graf zu Stolberg-Stolberg (1748-1821); auteur en vertaler
- *gehuwd met*: Friederike Luise Gräfin von Reventlow (1746-1824)
- *broer 2*: Friedrich Leopold Graf zu Stolberg-Stolberg (1750-1819); jurist, dichter en vertaler – ⑦
- *gehuwd met*: Eleonore Agnes von Witzleben (...-1788)

Stohne – ④

Edmund Stone (1700-1768); Schots-Engelse geestelijke en wetenschapper – *en.WP*

Stormont, Mylord – ③

David Murray, 2nd Earl of Mansfield, Viscount Stormont (1727-1796); Brits politicus – *en. WP*

Stosch – ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑫

Philipp baron von Stosch (1691-1757); Pruisisch oudheidkundige, kunstkenner en verzamelaar – *de. WP*

Stosch → Muzell-Stosch

Struijk – ② ⑫

Nicolaas Struyck (1686-1769); Nederlandse wis- en natuurkundige

Strijen, van – ⑥ ⑦

- Quirijn van Strijen (1718-1790); ontvanger-generaal van de Unie 1779-1790 – *Rep.*
- Joan Hugo van Strijen (1726-1786); baljuw van Oudewater en gelegenheidsdichter, broer van vorige.
- Jacoba Elisabeth van Strijen gehuwd → van Wassenaer
- → Grande Comtesse

Stuve – ⑨ ✓

Johann Stuve (17452-1793); pedagogisch auteur, hoogleraar te Braunschweig – *ADB* 37:8v.

Styrum, Mlle – ⑦

mogelijk: ... van Limburg Stirum

Suasso – ② ✓

Mogelijk: Leonor (of: Rachel) Teixeira d'Andrasa (1722-1790), gehuwd Lopez Suasso; Joodse tekenares – <https://rkd.nl/explore/artists/128967>

Suetone – ⑥ ⑨

Gaius Suetonius Tranquillus (70?-140? n.C.); Romeins geschiedschrijver

de Suffren – ⑤ ⑥ ⑫

graaf Pierre André de Suffren de Saint Tropez (1729-1788); Frans admiraal – *fr. WP*

Suidas – ⑧

vermeend auteur van een middeleeuws lexicon Grieks – *WP* s.v. Suda

Sulzer – ①

mogelijk: Johann Georg Sulzer (1720-1779); Zwitserse theoloog en filosoof – *de. WP*

Swaans – ④

Swammerdam – ①

Johannes (Jan) Swammerdam(1637-1680); medicus en natuuronderzoeker – *NNBW* 10:995v.

Swart, de – ③

Johan Isaac de Swart (†1801); zaakgelastigde, vanaf 1773 resident van de Republiek te Sint Petersburg 1764, 1772-1794) – *SchutteN* 290v.

Swedenbourg / Swedenburg – ⑥ ⑧

Emmanuel Swedenborg (1688-1772); wetenschapper, filosoof en theoloog te Londen – *WP*

Swenke – ③

van Swieten / Zwieten – ① ⑫

Gerard van Swieten (1700-1772); Nederlandse medicus, lijfarts van keizerin Maria Theresia van Oostenrijk – *NNBW* 10:1005v; *WP*

Swiff – ⑨

Jonathan Swift (1667-1745); Iers schrijver, satiricus en pamflettist

Swinden, van – ✓

Jean Henri van Swinden (1746-1823); wis- en natuurkundige, hoogleraar filosofie te Franeker, later te Amsterdam – *NNBW* 4:1289v.

Swildens – ④

Johan Hendrik Swildens (1745-1809); auteur-pedagoog te Amsterdam, vanaf 1787 hoogleraar rechten te Franeker – *NNBW* 3:1126v.

Sydenham – ⑨ ⑩

Thomas Sydenham (1624-1689); befaamde Engelse medicus – *en. WP*

Sylburg – ⑨

Friedrich Sylburg (1536-1596); Duits filoloog, bezorgde tekstedities van klassieke auteurs – *de. WP*

Sympson → Simpson

Tacite – ⑤ ⑥ ⑦

Publius Cornelius Tacitus (55?-120 n.C.); Latijns geschiedschrijver

Taets van Amerongen – ⑨

- Gerard Maximiliaan, baron Taets van Amerongen, heer van Renswoude, Emmikhuizen en Deyl (1727-1788)
- *gehuwd met*: Catharina Johanna Mossel (1741-1785) ⇒ Mad. Renswoude – *Hardenbroek* 3:xiii; *NAdel* 45 (1952) 292.

Taman / Toman – ② ✓

... von Thomann; Zwitsers gouverneur van Willem Gustaaf Frederik Bentinck (1762-1835) in Berlijn

Tamarlan / Tamerlan – ④ ⑫

Timoer Lenk (1336-1405); Mongools krijgsheer en stichter van een Rijk – *WP*

Tasso / Tasse – ③ ⑫

Torquato Tasso (1544-1595); Italiaans dichter – *WP*

Tavel – ① ② ③ ⑤ ⑩ ⑪ ⑫ ✓

Frédéric Salomon Tavel (1721-1780) ⇒ mogelijk ook afgekort tot T.; aanvankelijk gouverneur bij de de families Bentinck en Fagel, vanaf 1761 klerk-directeur bij de griffie van de Staten-Generaal

Temmink – ③

Egbert de Vrij Temminck (1700-1785); lid van de vroedschap van Amsterdam – *Elias* 2:785: *Gabriëls* 296.

Temple – ④

William Temple (1628-1699); Engels staatsman en diplomaat – *en. WP*

du Temps – ⑫

Teniers – ⑫

Teniers is een Vlaams geslacht van schilders, tekenaars en kunsthandelaars.
Vermeoedelijk: David Teniers de Jongere (1610-1690) – *NBW* 4:809v.

Terence – ③ ⑥ ⑦ ⑨

Publius Terentius Afer (195-159 v.C.); Latijns komediedichter

Tesselschade, Mlle – ⑨

Maria Tesselschade Roemersdr. Visscher (1594-1649); Nederlandse dichteres en graveerster – *DVN*

la tête forte → Navil / of Mr. De la Fite, of Lavater?

Teun – ⑫

Knecht bij de familie Du Tour - van Aylva op Zandvliet bij Lisse

Teyler– ⑨

Pieter Teyler van der Hulst (1702-1778); lakenkoopman te Haarlem; uit zijn legaat werd Teylers Museum gesticht – *NNBW* 5:903v.

Thadde / Thadden – ⑥

Themistocle – ③ ⑤

Themistocles (525?-460? v.C.); Atheens staatsman, commadant van de Griekse vloot bij de slag van Salamis

Theocrite – ② ③ ④ ⑥ ⑨

Theocritus van Syracuse (1e helft 3e eeuw v.C.); Grieks dichter

Theodosius – ⑫

Theodosius I de Grote (347-395); Romeins keizer 379-395

Theognis – ⑨

Theognis van Megara (ca. 540 v.C.); Grieks edelman en dichter

Theophraste – ⑩

Theophrastus van Eresus (ca. 371-287 v.C.); Grieks geleerde, leerling van Aristoteles

Thisbein → Tischbein

St. Thomas – ②

Thomas van Aquino (1225?-1274); theoloog en filosoof

Thomas – ③

Antoine Léonard Thomas (1732-1785); auteur van *Eloge de Marc Aurele* (1775) – fr. WP

Thomassen à Thuessink → Thuessink

Thoms, graaf – ⑫

Friedrich graaf De Thoms (1696-1746); Duitse diplomaat en verzamelaar – [http://www.rmo.nl/onderwijs/museumkennis/verhalen/frederik-graaf-de-thoms-\(1696-1746\)](http://www.rmo.nl/onderwijs/museumkennis/verhalen/frederik-graaf-de-thoms-(1696-1746))

Thornburry / Tornburry – ⑤

Thucydide / Thucidyde / Thucidide – ② ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨

Thucydides (455?-400? v.C.); Grieks geschiedschrijver

Thuessing – ⑩ ⑪

Evert Jan Thomassen a Thuessink (1762-1832), arts te Den Haag, later hoogleraar medicijnen te Groningen – *NNBW* 4:1306v.

Thulemeyer / Thulemeier / Thulemejer – ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑪ ⑫ ✓

Friedrich Wilhelm von Thulemeier (1733?-1811); ambassadeur van Pruisen in Den Haag 1763-1788 – *SchutteB* 356v.

Thurn – ①

Christiaan Liedken von Thurn, huisknecht van dhr. Horst

Thycides = Thucydides? – ⑤

Tibere – ⑥

Tiberius Claudius Nero (42 v.C.-37 n.C.); Romeins keizer, 14-37 n.C.

Tiedeman – ⑤ ⑦

Dieterich Tiedemann (1748-1803); vanaf 1776 hoogleraar voor Griekse en Latijnse taal aan het Collegium Carolinum te Kassel, vanaf 1787 hoogleraar filosofie te Marburg – *ADB* 38:276v.

Timmerman → Hennert

Timon – ④

Timon van Athene (5e eeuw v.C.); bekend om zijn spreekwoordelijke mensenhaat

Timoleon – ② ③

veldheer uit Korinthe (4e eeuw v.C.)

Tindal – ⑫

Matthew Tindal (1657-1733); Engels filosoof – *en.WP*

Tintoret – ⑦

Giacomo Tintoretto (Jacopo Robusti; 1518-1594); kunstschilder – *WP*

Tiresias – ④

mythologische figuur, blinde ziener uit Thebe

Tischbein – ⑤ ⑦ ⑨ ⑫

⇒ Thisbein – Duitse familie van kunstschilders – *de.WP*

- Johann Friedrich August Tischbein (1750-1912) bezocht de Republiek voor langere perioden in de jaren 1780 en hij portretteerde o.a. Petrus Camper
- Johann Heinrich Tischbein (der Jüngere, 1742-1808) portretteerde o.a. Fürstenberg

Tite-Live → Livius, Titus

Titiaan / Titien – ⑤ ⑫

Vecellio Titiaan (1488?-1576); Italiaans kunstschilder

Tityus – ⑦ ⑧

een reus uit de Griekse mythologie

Tjassens – ⑪

Herman Tjassens (1735-1809), bijnaam Acis; lid van de raad van Groningen en gedeputeerde ter Staten-Generaal 1782-1783 en 1786-1788 – *Gabriëls*.

Totleben – ⑥

Gottlob Curt Heinrich Graf von Tottleben (1715-1773); Saksisch militair, generaal in Russische dienst – *de.WP*

Toland – ⑥ ⑫

John Tolland (1670-1722); Iers-Engels filosoof, bijbelwetenschapper en diplomaat – *WP*

Tolling – ⑫

mogelijk: Aegidius Laurens Tolling (1725-1768); Nederlandse kunstverzamelaar

Tollius – ⑧ ✓

Herman Tollius (1742-1822); mentor en studiebegeleider van de zoon van prinsstadhouder Willem V, 1788-1790; later hoogleraar te Leiden – *NNBW* 5:949v.

Toman → Taman

Tornburry / Thornburry – ⑤

Torneo – ① ②

bijnaam voor ...?

Toup – ②

Jonathan Oannes Toup (1713-1785); Engels classicus – *en. WP*

du Tour

Lit.: *NAdel* 95 (2010), 285v, 299v.

- *Vader:* David Constantijn baron du Tour (1713-1785); kolonel van de cavallerie en lid Provinciale Staten van Friesland
- *Gehuwd met:* ⇒ Madame Du Tour = Golda Catharina Elsebé Everdina van Bellinchave (1728-1793) woont te Weerselo – ⑥ ⑩ ⑪ ⑫
- *Zoon1:* Jacob Adriaen baron du Tour (1734-1780); gehuwd met ⇒ Mad. Aylva, geboren Rumpf; Fries edelman, grietman van Het Bildt en voorzitter van de Staten-Generaal, bevriend met Hemsterhuis – ③ ⑪ ⑫ ✓
- *Kleindochter:* Catharina Louise Antoinette Anna barones du Tour (1760-1837) – ① ⑥ ⑦

Tour de Babel → Babel

Townby – ⑫

Tremblai / Tremblay – ① ② ③

- *of:* Abraham Trembley (1710-1784); natuurwetenschapper, in de jaren 1740 werkzaam als gouverneur voor de familie Bentinck – *WP*
- *of:* Jean Trembley, te Genève. – Zie: J.G. De Bruijn, *Inventaris van de prijsvragen uitgeschreven door de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen [te Haarlem], 1753-1917* (Haarlem, 1977), nr. 28, p. 48 (bekroond antwoord op een prijsvraag over zielkunde).

Treuer – ✓

Gottlieb Heinrich von Treuer (1696?-1780); gezant van Württemberg in Den Haag – *SchutteB* 197.

Trevigar, Luke (Lucas) – ③

Luke Trevigar (†1772?); Engels theoloog en wiskundige

Tronchin – ⑫

François Tronchin (1704-1798), Zwitserse advocaat en verzamelaar te Genève – *fr. WP*

Tromp – ② ③ ⑥

Maarten Harpertzoon Tromp (1598-1653); Nederlands admiraal

Tschirnhaus – ⑥

Ehrenfried Walther von Tschirnhaus (1651-1708); Duitse natuuronderzoeker en filosoof – *de. WP*

Tuine – ✓

Mogelijk een boekhandelaar

Turenne – ①

Henri de La Tour d'Auvergne-Bouillon, comte de Turenne (1611-1675); Frans maarschalk – *WP*

Tuyl → Zuilen, van

Twickel, Twikkel → Wassenaer – ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑫

Tycho – ⑧

Tycho Brahe (1546-1601); Deens astronoom – *WP*

d'Ulloa – ② ⑧

Antonio de Ulloa (1716-1795); Spaanse wetenschapper, astronoom, generaal en Spaans gouverneur van Louisiana – *WP*

Vaillant – ⑫

Jean Foy-Vaillant (1632-1706); Franse numismaat – *fr. WP*

Valckenaer – ② ④ ⑥ ⑦ ⑨ ✓

Lodewijk Caspar Valckenaer (1715-1785); filoloog, leerling en opvolger van Tiberius Hemsterhuis als hoogleraar Grieks aan de universiteit van Leiden – Brieven in ⑫ – *NNBW* 1:1514v.

Valcourt, Mad. De – ①

Hoofdpersoon in *Mémoires de Mlle de Valcourt* (1767) van van Marie Geneviève Charlotte Thiroux d'Arconville (1720-1805) – *fr. WP*

Valerius Vincentinus – ⑥

Valerio Vincentino, of Valerio Belli (ca. 1468-1546); Italiaanse graveur en gemmensnijder – *en WP*

Valtravers – ⑫

Jean Rodolphe de Valltravers / Vautravers (1723-1815?); Zwitserse edelman, diplomaat namens de keurvorst van de Palts te Londen

delle Valle – ⑪

van der Hoop → Hoop

Varel, Madame de → Bentinck

Varron – ⑤

Marcus Terentius Varro (116-27 v.C.); Romeins militair en auteur

Vateler → Lavater

Vauban – ② ⑧

Sébastien Le Prestre seigneur de Vauban (1633-1707); Franse maarschalk en bouwer van vestingwerken – *WP*

La Vauguyon / La Vauguion – ② ③ ④ ⑤

Paul-François de Quélen de Stuer de Caussade duc de la Vauguyon (1746-1828); ambassadeur van Frankrijk 1776-1784 – *SchutteB* 33v.

Vegèce – ③

Publius Flavius Vegetius Renatus (ca. 400); Romeins auteur over krijgskunde

Velbrück → Liege

Velleius Paterculus – ⑤

Velleius Paterculus (19 v.C.-na 31 n.C.); Latijns geschiedschrijver

Vendome, Comte de – ③

Venema – ⑫ ✓

Herman Venema (1697-1787); Nederlands theoloog en hoogleraar te Franeker – *BLGNP* 3:368v.

Venerio – lees: Veniero – ⑤

- *of*: Antonio Veniero, 62e doge van Venetië 1382-1400
- *of*: Francesco Veniero, 81e doge 1554-1556
- *of*: Sebastiano Veniero, 86e doge 1577-1578 – *WP*

Verac → Saint-George

Verbrugge – ⑫

Verdun – ②

P. de Verdun; militair

Verelst – ✓

David Huibert Verelst (1717-1774); lid vroedschap van Veere, lid van de Raad van State – *Rep.*

Vergennes, Vergènnès – ⑤ ⑪ ⑫

Charles Gravier, comte de Vergennes (1719-1787), Frans minister van buitenlandse zaken vanaf 1774 – *WP*

Vergilius → Virgile

Verhage, ... – ① ②

Verhulst – ②

Rombout Verhulst (1624-1698); beeldhouwer en tekenaar te Den Haag – *NNBW* 10:1193v.

Verschuer – ⑥

Bernardus Deodatus baron Verschuer (1759-1827); generaal-majoor van de cavallerie – *Hardenbroek* 2:621; *NAdel* 96 (2011), 129.

Vespasianus – ⑫

Titus Flavius Caesar Vespasianus Augustus (9-79); Romeins keizer 69-79 n.C.

Vidstuine – ③

Villars – ⑫

Claude-Louis-Hector de Villars (1653-1734); Franse maarschalk – *WP*

Villates – ⑨

- *vader*: Alexander Augustus des Villates (1724-1765), heer van Spanbroek, Spierdijk, Zuidmeer en Zandwerve; raadsheer in de Hof van Holland, Zeeland en Westfriesland – *Elias* 1:77; *Rep.* – ⑨
- *zoon*: Jean Henri baron des Villates (1757-1797); secretaris van de Desolate Boedelkamer te Amsterdam, vooraanstaand patriot – *Elias* 1:77 – ⑨

Villette, Rétaux de – ⑦

Rétaux de Villette; gigolo in de kringen van het Franse hof

Villoison – ② ⑩

Jean Baptiste Caspar d'Anse de Villoison (1750-1805); Franse oudheidkundige – *de.WP*

Vinci, da – ⑤

Leonardo da Vinci (1452-1519); Italiaans architect, kunstschilder en uitvinder

Vink – ⑫

Pieter Vink (1713-1773); Nederlandse medicus en hoogleraar te Rotterdam – *NNBW* 2:1498v.

Vinkeles / Vinckeles – ⑥ ⑫

Reinier Vinkeles (1741-1816); tekenaar en graveur van m.n. portretten en boekillustraties te Amsterdam – <https://rkd.nl/explore/artists/81146>

Virgile – ② ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑩ ⑪

Publius Vergilius Maro (70-19 v.C.); Latijns episch dichter

Visconti, Comte – ②

mogelijk: Giovanni Battista Visconti (1722-1784) of diens zoon Ennio Quirino Visconti (1751-1818); beiden Italiaanse archeologen en oudheidkundigen – *en.WP*

Visscher / Visser

- Carel Wouter Visscher (1734-1802); tweede pensionaris van Amsterdam 1769-1787, vooraanstaand patriot – *Elias* 1:412. – ⑧
- Cornelis Visscher (1629-1658); Nederlands portrettekenaar, graveur en etsers – *NNBW* 10:1115v. – ⑨ ⑫

- *mogelijk*: Jacob Visser (1724-1804); klerk ter griffie van de Staten-Generaal, vanaf 1783 tevens landsadvocaat van Holland, verzamelaar van incunabelen – ✓

Vitruve – ⑨

Marcus Vitruvius Pollio (ca. 85-20 v.C.); Romeins architect, ingenieur en militair

Vlaardinge, ... de – ③

Diederik baron van Leyden, heer van Vlaardingen (1744-1810); kunstverzamelaar – <https://rkd.nl/explore/artists/437771>

Vlack ... – ⑨

Adriaen Vlack (1600-1667); Nederlandse wiskundige en uitgever, auteur van een veelgebruikt boek met wiskundige tabellen – *WP*

Voetius – ②

Gisbertus Voetius (1589-1676); orthodox gereformeerd theoloog, hoogleraar te Utrecht – *BLGPN* 2:443v.

Vogel, mr. – ⑫

Voigt / Voight / Vogt / Voogt, Mad.

- Moritz Konrad Gisbert Georg Bernhard baron von Voigt en Elpse (1719-1800); opperhofmeester van prins Willem V – *Gabriëls* 131: *HeidenR* – ② ③ ④ ⑥ ⑦ ⑧
- *Gebuwd met*: Anna Ursula geboren barones van Lynden (1732-1800) – ② ④ ③ ⑥ ⑧ ⑩ ⑪ ✓
- Jenny von Voigts (1749-1814); gouvernante van de kinderen van de prinses te Münster – *KvM* 2:15.
- N.B. In de Weimar-kring is ene Amalie von Voigt

Voltaire – ① ② ③ ⑤ ⑥ ⑧ ⑩ ⑪ ⑫

François-Marie Arouet (1694-1778); Frans auteur en filosoof

Vondel – ⑨ ⑪

Joost van den Vondel (1587-1679); Nederlands dichter en toneelschrijver

Vos – ⑥

mogelijk Johann Heinrich Voß (1751-1826); dichter en vertaler – *KvM* 2:27.

Vosmaer – ① ④ ⑤ ⑥ ⑩ ⑫ ✓

Arnout Vosmaer (1720-1799); directeur van het natuur- en kunstkabinet van prins Willem V te Den Haag – Briefontvanger en briefschrijver in ⑫ – <https://rkd.nl/explore/artists/93004>

Vossius – ⑤

- *vader*: Gerardus Johannes Vossius (1577-1649); taalkundige en hoogleraar te Leiden en Amsterdam – *BLGNP* 1:414v.
- *zoon*: Isaac Vossius (1618-1689); filoloog en verzamelaar – *NNBW* 1:1519v.

De Vrij Temmink → Temmink

Vrijthof – ④ ⑫

Johannes Bernardus Vrijthoff (1722-1793); hoogleraar medicijnen en schepen te Maastricht, consulterend geneesheer van prins Willem V – F. Sassen, *De Illustre school te Maastricht [...]* (Amsterdam, 1972), 60-63.

Waalbourg, prince – ⑤

Wagener, Mr. H. – ②

Waldeck / Waldek, Prince de – ④ ⑦ ⑧ ⑫

Friedrich Karl August Fürst von Waldeck-Pyrmont (1743-1812); officier in Nederlandse dienst – *de.WP*

Wallis – ⑫

John Wallis (1616-1703); Engelse wiskundige en cryptograaf – *en.WP*

Walrave – ⑫ ✓

Diederik Adriaan Walraven (1732-1804); predikant o.a. te Warmont, vanaf 1779 hoogleraar te Amsterdam – *NNBW* 9:1276.

Warin: “le jeune Warin” – ⑥

- *of*: Nicolaas Antonisz Warin, heer van Schonauwen (1744-1815), gehuwd met: Susanna Sophia Dedel (1748-1784) – *Elias* 2:1012; *NAdel* 46 (1953) 228-229; *NNBW* 9:1279v.
- *of diens broer*: Arend vander Wayen Warin (1747-1808) – *Elias* 2:906; *NAdel* 46 (1953) 228.

Wartensleben, von – ③

- Carl Friedrich von Wartensleben (1710-1778); Nederlandse gezant (minister plenipotentiaris) voor de Keur-Pals te Düsseldorf 1757-1778 – *SchutteN* 166v.
- *Gehuwd met*: Caroline Frédérique zu Salm-Grumbach (1733-1783)

Wassenaer Twickel – ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑫

- Carel Georg graaf van Wassenaer, heer van Twickel, Obdam enz. (1733-1794); grietman van Franekeradeel tot 1785, Nederlands gezant (extraordinaris envoyé en minister plenipotentiaris) 1782-1784 en gedeputeerde 1785-1786 te Wenen – *SchutteN* 142v.; *NNBW* 2:1540; *NAdel* 46 (1953) 262.
- *gehuwd met*: Jacoba Elisabeth van Strijen (1741-1816); mogelijk ook aangeduid als → “la Grande / Grosse Comtesse” – ② ③ ④ ⑥ ⑦ ⑧ ⑪ ⑫

Wassenaer Obdam – ② ③ ⑨ ⑫

Jacob Jan Wassenaer van Obdam (1724-1779); regent en verzamelaar. Ongehuwd – *NNBW* 2:1539v.

Wassenaer – ④

- Willem van Wassenaer (1712-1783); luitenant-admiraal van de admiraliteit op de

Maze. – *NNBW* 2:1535; *NAdel* 46 (1953) 239v.

- *Gehuwd met*: Anna barones van Wassenaer (1716-1801).

Wassenaer Starrenburg – ② ③ ⑥ ⑧ ⑩

Willem Lodewijk Wassenaer, heer van Starrenburg, Ruiven, Maasland en Maassluis (1744-1833); bewindhebber VOC, curator Universiteit Leiden. Ongehuwd. – *NNBW* 2:1539.

Wechel – ⑨

Andreas Wechel (†1581); uitgever te Frankfurt am Main – *fr. WP*

Weilburg / Weilburg – ④ ⑤ ⑥

Karl-Christian, prins van Nassau-Weilburg (1735-1788), gehuwd met: prinses Caroline, zus van de prins-stadhouder; generaal der infanterie in Staatse dienst, gouverneur van Bergen op Zoom en gouverneur van Maastricht, 1773-1784 – *nl. WP*

Weimar / Weymar – ⑥ ⑦ ⑧

Karl August, Herzog von Sachsen-Weimar-Eisenach (1757-1828)

Weishaupt – ⑧ ⑨ ⑩

Adam Weishaupt (1748-1830) ⇒ Spartacus; Duitse jurist en filosoof, stichter van de vrijdenkersorde Illuminati – *ADB* 41:539v; *WP*

Weiss – ⑫ ✓

Andreas Weiss (1713-1792); Zwitsers jurist, hoogleraar te Leiden tot 1773, opvoeder van prins Willem V – *de. WP*

Welderen / Weldren – ① ③ ⑤ ⑪

- *of*: L.M. graaf van Welderen (†1782), kapitein-ter-zee
- *of*: Jan Walraad graaf van Welderen, heer van Oploo (1725-1807); Nederlands gezant te Londen, 1762-1780 – *HeidenR*; *SchutteN* 117v.

Wellekens – ⑪

Jan Baptista Wellekens (1658-1726); Nederlands dichter – *NNBW* 3:1400.

Wenceslas de Lichtenstein → Liechtenstein

van der Werf – ⑦ ⑫

Luitjen Jacobs van der Werf (1701-1784); portretschilder – <https://rkd.nl/explore/artists/83657>

Westphalen – ③ ⑩

Friedrich Wilhelm von Westphalen (1727-1789); prins-bisschop van Hildesheim vanaf 1763 en van Paderborn vanaf 1782 – *de. WP*

Wesseling – ② ⑨ ⑫

Petrus Wesseling (1692-1764); hoogleraar geschiedenis, welsprekendheid, Griekse taal en rechten te Franeker en vanaf 1735 te Utrecht – Briefontvanger in ⑫ – *de. WP*

Wieland / Wiland – ⑦ ⑧

Christoph Martin Wieland (1733-1813); Duits dichter – *GKM* 219; *ADB* 42:400v.

Wieling – ✓

Carel Balthasar Wieling (1728-1796); lid vroedschap van Utrecht – *Gabriëls*

Wietholt – ⑦

Wilckes – ③

de Wilde – ⑫

waarschijnlijk: Jacob de Wilde (1645-1721); zie hierboven, “Kringen van verwanten”, onder C-IIb.

Wilhelmina van Pruissen → Orange, prinses van

Willem, prins van Oranje → Orange

Willem II, graaf van Holland (1228-1256) – ⑤

Willem, Mad. De – ①

= de Wilhem? → Nagell

Winckelman / Winkelman – ② ③ ④

Johann Joachim Winckelmann (1717-1768); Duits kunstschilder en pleitbezorger voor de herwaardering van de Griekse Oudheid – *WP*

Windisch, comte De – ⑩

Joseph Ludwig Nicolaus Graf von Windisch-Graetz (1744-1802); kamerheer van de Oostenrijkse aarshertogin Marie Antoinette – *de. WP*

Winkler – ⑫

Gottfried Winkler (1731-1795); bankier te Leipzig, tevens kunstverzamelaar – *de. WP*

Winter, Mr. – ② ⑩ ✓

Winter, Mad. – ③ ⑩ ⑪

Lucretia Wilhelmina van Merken (1721-1789), gehuwd Van Winter; dichteres – *DVN*

With – ⑪

Katharina Johanna de With (1691-1728); Nederlandse dichteres – *DVN*

Wit, Jean de – ④ ⑦ ⑫

Johan de Witt (1625-1672); Nederlands regent, raadspensionaris van Holland 1653-1672

Witte – ②

Johann Andreas Witte; koopman en bankier te Münster – *KvM* 2:255

Witte, J.E. – ⑤ ⑫

vaandrig – *Hardenbroek* 4:reg.; *HeidenR.*

Woertman – ⑫

mogelijk: Jacob Gijsbert Woertman (1722-1785); hoogleraar medicijnen te Utrecht – *de.WP*

Woldemar → Jacobi

Wolf – ① ② ④ ⑨ ⑫

Christian Wolff (1679-1754); rechtsgeleerde en filosoof, hoogleraar te Halle – ook wolffiansme – *WP*

Wouwerman – ⑫

Philips Wouwerman (1619-1668); Nederlands kunstschilder – *NNBW* 8:1308v.

Wulknitz – ③

Karl August baron van Wülcknitz (1720-1780); generaal-majoor, stalmeester van stadhouder Willem V – *Gabriëls* 130.

Wurtenberg – ②

Carl Eugen (1728-1793), vanaf 1737 regerend vorst (hertog) van Württemberg

Wyckerheld Bisdom → Bisdom

Wijnants – ⑪

Jacobus Pieters Wijnants, boekverkoper te Den Haag 1769-1797

Xantippe – ⑤

vrouw van Socrates; ze staat symbolisch voor een lastige en humeurige vrouw

Xenophone – ①

Xenophonanes van Kolophon (565?-470 v.C.); Grieks dichter

Xenophon / Xenophone – ② ③ ④ ⑤ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪

Xenophon (430?-354? v.C.); Grieks schrijver over historische en moralistische onderwerpen

Xerxes – ⑧

Xerxes (519?-465 v.C.); koning van Perzië

York / Yorck – ① ② ③ ④ ⑩

- *of*: Joseph Yorke, 1st baron Dover (1724-1792); Engelse ambassadeur in de Republiek; in 1783 gehuwd met: Christina Charlotte Margaritta von Stöcken (1718-1793), weduwe van J.Ph. van den Boetzelaer – *SchutteB* 109v.; *en.WP*
- *of*: Friedrich August, prins van Groot-Brittannië en Ierland, hertog van

Branschweig en Lüneburg, hertog van York en Albany (1763-1827); prins-bisschop van Osnabrück 1764-1802 – *de.WP*

Young – ①

Edward Young (1681-1765); Engels dichter, beroemd vanwege zijn *Night thoughts*.

Ypei – ⑫

Nicolaus Ypey (1714-1785); hoogleraar wiskunde te Franeker – *NNBW* 5:1161v.

Yvon – ⑫

Claude Yvon (1714-1791); medewerker van de *Encyclopédie*.

Zaleucus – ②

wetgever (7e eeuw v.C.) van Lokroi in Bruttium

Zanetti – ⑫

- *of*: Antonio Maria Zanetti (1679-1767), bijgenaamd de Oude; Venetiaans kunstenaar, graveur en collectioneur
- *of*: Antonio Maria Zanetti (1706-1778), bijgenaamd de Jonge, neef van de vorige; Venetiaans oudheidkundige, werkte samen met zijn oom – *it.WP*

Zaninelli – ④

Zebergh / Seebergen – ⑧

Adriaan van Zeebergh (1746-1824); pensionaris van Haarlem, vooraanstaand patriot – *nl.WP*

Zenon – ③ ⑨

Zeno van Citium (335-263 v.C.); stichter van de filosofische school der Stoa

Zey → Jacob

Zimmerman – ⑨ ⑫

Johann Georg Zimmerman (1728-1795); Zwitser medicus en auteur, hofarts en hofraad te Hannover, lijfarts van Frederik de Grote in diens laatste maanden – *ADB* 45:273v. – Briefschrijver in ⑫

Zonaras – ⑤

Joannes Zonaras (11e-12e eeuw); Byzantijnse kroniekschrijver

Zuilen, van – ④ ⑧

- Willem René van Tuyll van Serooskerken van Zuylen (1743-1833) ⇒ Tuyll; lid van de Ridderchap van Utrecht en oudste broer van 'Belle van Zuylen' en gehuwd met Johanna Catharina Fagel (1747-1833) – *Gabriëls* 404v.
- *Gehuwd met*: Johanna Catharina Fagel (1747-1833)

Zumkley – ② ③ ⑫

Kaspar Zumkley (1732-1794); hoogleraar wiskunde te Münster – *ADB* 45:479v.;

KvM 2:7.

Zummering → Soemmering

Zuylen → Zuilen

Zweibrücken → Deux-Ponts

van Zwieten → Swieten

Zwingli – ②

Huldrych Zwingli (1484-1531); Zwitserse reformator te Zürich

Corrigenda

- ②·34, p. 65: 9 à soir → 9½ à soir
 ②·37, p. 80: Σ. → Σ. |
 ②·45, p. 104: la pluye et Piet → la pluie et Piet
 ②·61, p. 180: *de aanbef is fout gedateerd*: décembre → novembre
 ②·62, p. 183: *de aanbef is fout gedateerd*: décembre → novembre
 ④·5, p 24: Meleagne → Meleagre
 ④·6, p. 27: Sume Psyché immortalis este → Sume Psyché immortalis esto
 ④·13, p. 42, note 71: Kapsel 19 → Kapsel 19 [lettre 138]
 ④·77, p. 205: l'amiral Reynt → l'amiral Reynst
 ④·96, p. 250, note 344: Kapsel 19 → Kapsel 19 [lettre 139]
 ⑤·2a, p. 17: chirurgien Danne → chirurgien Dame
 ⑤·16, p. 71: me fait supposer → me fait supposer
 ⑤·49, p. 185: Mlle Maricke → Mlle Marieke
 ⑤·90, p. 281: {Scholburn} → Schelburn
 " 1.500.000 → f 1.500.000
 ⑥·23, p 76: Morallus → Morellus
 ⑦·3, p. 19: premier de ces trois → premier de ces tous
 ⑦·3, p. 20: de retour de Loo → de retour du Loo
 ⑦·96, p. 256: la vôtre du 4 de nov. → *les*: la vôtre du 4 de dec.
 ⑨·40, p. 87: Mlle de Rheide → Mill de Rheede
 ⑩·4, p. 18: Voici, ma chèee Diotime → Voici, ma chère Diotime
 ⑪·54, p. 59: Brockmans → Broekmans
 ⑪·59, p. 64: Brockmans → Broekmans
 ⑭·96, p. 104: *de aanbef is fout gedateerd*: 18 juillet [...] → 18 juillet 1784
 ⑭·97, p. 105: *de aanbef is fout gedateerd*: 10 juillet [...] → 10 juillet 1780
 ⑭·115, p. 133: *de aanbef is fout gedateerd*: 1776? → 1777
 ⑭·218, p. 248: Vour verrez par ma lettre → Vous verrez par ma lettre

Jacob van Sluis, *Bibliotheca Hemsterhusiana. Het boekenbezit van Tiberius en Frans Hemsterhuis, met genealogie en bibliografie* (Budel / Leeuwarden 2001) – hierin pp. 276-278:

7.4 – *Neue Bibliothek der schönen Wissenschaften und der freyen Künsten*, XI/2. Leipzig: Dyckische Buchhandlung, 1771, 296-329.

Recensie van **7.2**, *Lettre sur la sculpture*, van de hand van Christian GARVE. – Mikrofiche-uitgave als: *Deutsche Zeitschriften des 18. und 19. Jahrhunderts. Fünfte Teilleiferung*. Hildesheim: Olms, s.a.

<https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de/item/TOTG3Q7UTDWT32PDQDL533N7KQZODLDC>

7.7 – *Frankfurter Gelehrte Anzeigen, vom Jahr 1772*, nr. XXXVIII (12 mei 1772), 297-302.

Recensie van **7.3**, *Lettre sur les désirs*. – Vermoedelijk van de hand van Ludwig Karl Freiherr von SCHRAUTENBACH (1724-1783); zie voor hem *ADB*, XXXII, 461-464. – Herdruk: Bern: Lang, 1970.

http://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/frankfurter_gelehrte_anzeigen1772

7.9 – *Frankfurter Gelehrte Anzeigen, vom Jahr 1772*, nr. XCI (13 nov. 1772), 721-726.

Recensie van **7.6**, *Lettre sur l'homme et ses rapports*. – Herdruk: Bern: Lang 1970. – Vermoedelijk van de hand van Ludwig Karl Freiherr von SCHRAUTENBACH (1724-1783); zie voor hem *ADB*, XXXII, 461-464. – Cf. Brummel **7.89**, p. 122; Hammacher **7.129**, p. 90.

http://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/frankfurter_gelehrte_anzeigen1772

7.10 – *Allgemeine deutschen Bibliothek*, 54/1 (1783), 199-205.

Recensie van ~~7.6~~, *Lettre sur l'homme et ses rapports*: **7.20** *Vermischte philosophische Schriften, erster Theil*. – Vermoedelijk van de hand van D.T. TIEDEMANN (1748-1803); zie voor hem *ADB*, XXXVIII, 276-277; cf. Hammacher **7.129**, p. 90-91. – Mikrofiche-uitgave als: *Deutsche Zeitschriften des 18. und 19. Jahrhunderts. Fünfte Teilleiferung*. Hildesheim: Olms, s.a.

http://ds.ub.uni-bielefeld.de/viewer/image/2002572_079/1/LOG_0003/

7.18 – [Fr.] HEMSTERHUIS, 'Ueber das Verlangen'. In: *Der teutsche Merkur vom Jahr 1781*, IV (Windmond 1781), 99-122.

Mikrofiche-uitgave als: *Deutsche Zeitschriften des 18. und 19. Jahrhunderts. Vierte Teilleiferung*. Hildesheim: Olms, s.a.

http://ds.ub.uni-bielefeld.de/viewer/image/1951387_036/107/LOG_0018/

7.19 – [Johann Gottfried HERDER,] ‘Liebe und Selbstheit. Ein Nachtrag zum Briefe des Herrn Hemsterhuis.’ In: *Der teutsche Merkur vom Jahr 1781*, IV (Wintermond 1781), 211-235.

Mikrofiche-uitgave als: *Deutsche Zeitschriften des 18. und 19. Jahrhunderts. Vierte Teilleiferung*. Hildesheim: Olms, s.a. – Tevens in: dez., *Sämtliche Werke*, XV. Herausgegeben von Bernhard Suphan. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung, 1888, 304-326. – Heruitgave: Hildesheim: Georg Olms, 1967.

http://ds.ub.uni-bielefeld.de/viewer/image/1951387_036/225/LOG_0026/

François Hemsterhuis, Oeuvres philosophiques, édition critique par Jacob van Sluis. (Brill's studies in intellectual history, 238; Brill's texts and sources in intellectual history, 15) (Leiden / Boston: Brill, 2015) – hierin p. 344, in *Sophyle*, n.a.v. *Wijsgerige werken*, ed. M.J. Petry (2001), p. 160, r. 43:

ligne 149, « ... je sens; ainsi je suis passif: par conséquent je suis. ... »
par conséquent je suis] *P om.*

